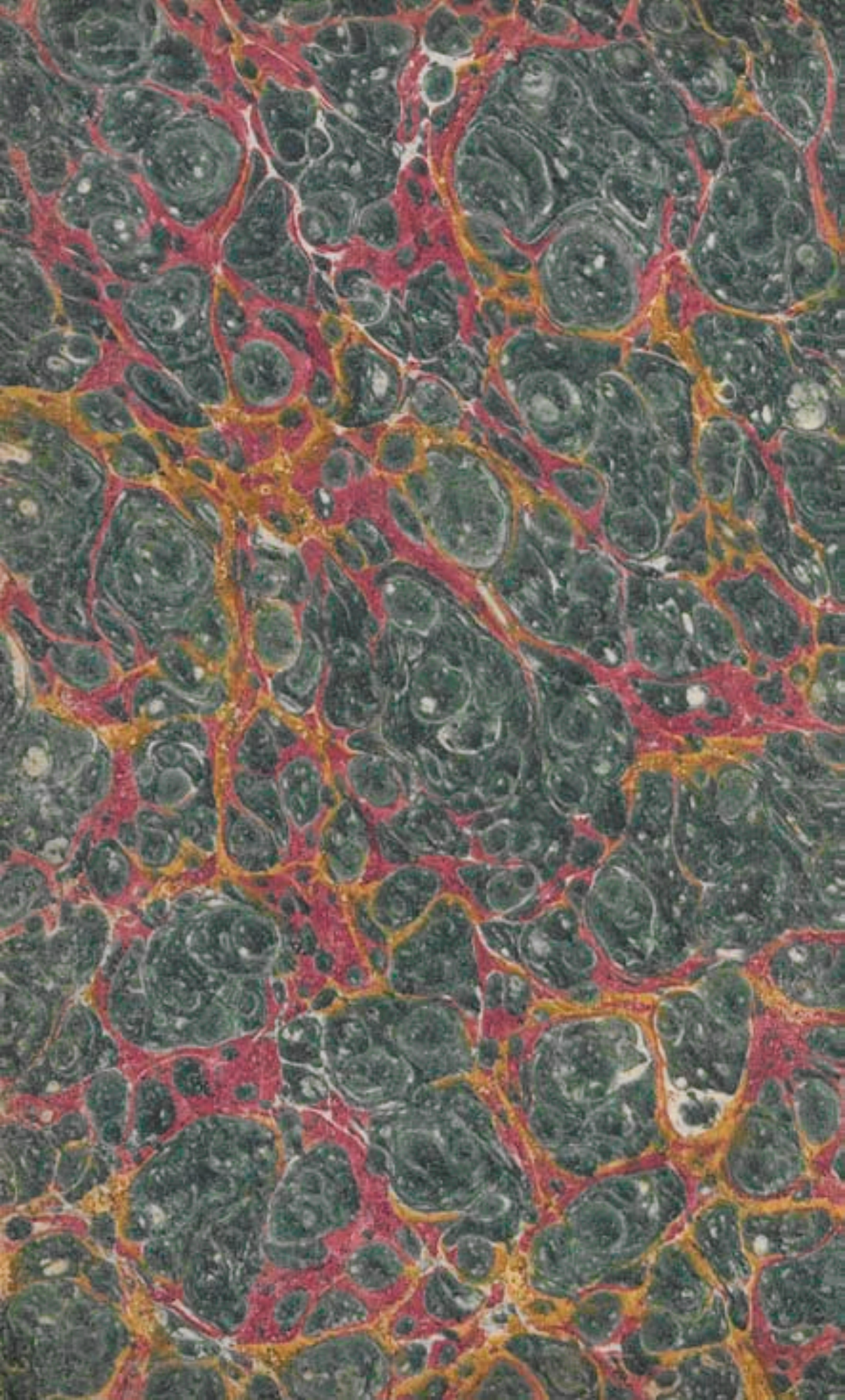

57

14982

2004

(202.12) 3475 885-ԱՀ
Ի-52

ՀԱՄԱՌՕՏ

ՎԱՐՔ ՍՐԲՈՑ

ԾԱՂԿԱՔԱՂ ՀԱՒԱՔԵԱԼ

ԱՐԴԵԱՄԲՔ ԵՒ ԾԱԽԻՒՔ

ԿԱՏԱՐԻՆԵԱՅ ԲԺՇԿԵԱՆՑ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ՀՈԳՒՈՑ ԵՐԵՑՈՒՆՑ ԴՍՏԵՐԱՅՆ ԻՒՐՈՑ

362571

ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

1850

235.3

ՅԱԹԱՋԱԲԱՆ

Աստուծոյ իրեն հաւատարիմ ծառայիցը պատրաստած յաւիտենական կենաց արժանի ըլլալու, և մարդուս երկրիս վրայի սակաւօրեայ վտանգալից պանդխտութեանը ձամբին անխոտոր անցնելու համար, սուրբ եկեղեցին մեզի զանազան լուսաւոր առաջնորդներ կը ցուցընէ սրբոց խումբը՝ որոնք Աստուծոյ սիրովը վառուած կտրեցին այս տաժանելի ձամբորդութիւնը, ու տեսակ տեսակ մահուամբ դնացին իրենց փրկչին հետ միանալու։ Ա՛յս դիտմամբ սրբոց վարքերը գրուած են, և հին սովորութիւն էր, ինչպէս մեր տղին մէջ ինչուան հիմայ տեղ տեղ կը տեսնենք, ամէն սրբոց ծնունդ օրը եկեղեցեաց մէջ անոնց վարքը կարդալ՝ հաւատացելոց սրտին խռանդը վառելու, և Աստուծոյ շնորհաց գործութիւնը և մարդկային տկարութեան վրայ ունեցած ազդեցութիւնը ցուցընելու համար։ Եւ յիրաւի, բարեպաշտ քրիստոնեի մը տակէց աւելի մեծ մխիթարութիւն ու քաջալերութիւն չկրնար ըլլալ, քան անոնց վարուցը մէջ տեսնելը թէ ինչպէս խաբէական ու վուշ բաներ են աշխարհային վաղանցուկ մեծութիւնն ու հաճոյքը՝ անանց կենաց համեմատութեամբը, որ մեր Ջեմարիտ հայրենիքն է,

ու անոր հասնիլը սրտերնուս միակ փափաքը պիտի ըլլայ ։

Այս վախճանաւ հրատարակած ենք ազգերնուս տօ-նած սրբոց վարքը գրաբառ լեզուով, և անոր օգուտը աւելի տարածել ուզելով բարեյիշատակ Ինճիճեան Հ. Ղուկաս վարդապետը, մեր մէջ աւելի ծանօթ եղած սրբոց վարքը աշխարհաբառ լեզուով հրատարակեց, և անոր պտուղը տեսնելով բարեպաշտ ու սրբասէր Անձ մը՝ ուզեց իր արդեամբքը անկէ դուրս մնացած ուրիշ ա-նուանի սրբոց՝ և արևմտեան եկեղեցւոյ մէջ հռչակուած սրբուհեաց վարքը՝ նոյնպիսի ոճով ասա գրքովս ազգեր-նուս ծանօթացընել ։

Աստուած տայ որ այս համառօտութեանս ալ բարե-պաշտ հաւատացելոց վրայ ըրած օգուտը տեսնենք, որով բարերարը իր ազնիւ սրտին, և մենք ալ մեր դոյզն աշխատութեան վարձքը առած կը սեպուինք ։

ԱՐԴԻԼՄԱԵՎ ՎԿԱՅ

Պարսկաստանի Շ իգար քաղաքին մէջ Ղ ևի անունով մեծատուն Հրէայ մը կար Քրիստոսի վեցերորդ դարուն ատենները, հարուստ ու ազնուական և Պարսից նախարարացը սիրելի։ Շ ատ զաւկըներ ունէր Ղ ևի, բայց անոնց մէջ Աստեր անունով պզտի որդին ամենէն աւելի սիրելի էր իր հօրը՝ ունեցած ազնիւ կատարելութեանցը համար։ Երբոր քիչ մը տարիքը առաւ Աստեր, հայրը յանձնեց անոր որ իր ոչխարները արածէ. և այն միջոցաւը Աստուած զարմանալի կերպով մը այս ազնիւ տղան քրիստոսական կրօնից աշակերտեց։

Շ իգար քաղքին մէջ եղած Պարսից մոգերուն և քրիստոնէից տղաքն ալ՝ Աստերայ հետ իրենց հօրը ոչխարները կ՝արածէին. ու երբոր կերակրոյ ատենը կը հասնէր՝ կռապաշտից որդիքը զատ՝ քրիստոնեայքն ալ առանձին՝ կը նստէին ուրախութեամբ կերակուրնին ուտելու։ Աստերայ սիրտը կտոր կտոր

կ՚ըլլար երբոր ինքզինքը զրկուած կը տեսնէր
այնպիսի ընկերութենէ ու մինակ մնացած.
վասն զի իրմէ զատ ուրիշ Հրէից տղաք չկային
որ անոնց հետ ինքն ալ ուրախանար։ Քրիս-
տոնեայ տղոց ազնիւ կենցաղավարութիւնը
տեսնելով՝ կը փափաքէր որ ինքն ալ անոնց
մէջ խառնուի. բայց չէր համարձակեր,
գիտնալով որ քրիստոնեայք Հրէաներէն կը
դարշին։ Խեղճ Ասերը տխուր մտածմունք-
ներով ու աչքին արցունքովը մէկդի քաշուած
իր կերակուրը կ՚ուտէր, երբոր ուրիշները
խնտալով կ՚ուրախանային։ Համարձակեցաւ
օր մը, ու քրիստոնեայ տղոց մօտենալով
"Խնդրեմ, ըսաւ, ինչո՞ւ համար ինծմէ հե-
ռու կը քալէք, ու չէք ուզեր որ ես ալ ձեզի
հետ մէկտեղ ուտեմ և ուրախանամ"։
Հովիւները դարձան, "Սիրեցեալ եղբայր,
ըսին իրեն, ինչպէս որ գիտես՝ Հրէայք
թշնամի են քրիստոնէից, և մեզի ալ արգի-
լուած է ձեզի հետ հաղորդութիւն ընելը.
բայց մեր մէջը խառնուիլ որ ըսիր, ատոր մի
միայն ճամբան սուրբ մկրտութիւնն է. ին-
չուան որ ջրով չմկրտուիս, ու Հոգւոյն սրբոյ
շնորհքը չընդունիս, մեր հետն ամենևին
վերաբերութիւն չես կրնար ունենալ"։ Ա-
սերայ սիրտը անպատում ուրախութեամբ
լեցուելով, "Ահաւասիկ ջուրն ալ քովերնիս
է, ըսաւ, ինչո՞ւ համար կ՚ուշանաք ու զիս
չէք մկրտեր. ես բոլորով սրտիւ պատրաստ
եմ ձեր հաւատքը ընդունելու"։ Բարեսիրտ
տղաքը իրենց անմեղ հովուակցին թափած

արցունքները, և Քրիստոսի վրայ ցուցրցած սէրը տեսնելով շատ ուրախացան. "Քրիստոս մեր փրկիչն է, ըսին, որ այս փրկարար խորհուրդը քու միտքդ ձգեց, սիրեցեալ եղբայր. ինքն է որ զքեզ կ՚ուզէ իր անվախճան փառացը հաղորդ ընել. ուստի պէտք է որ քահանայի մը երթաս, ըսին, ու իրմէ մկրտուիս. վասն զի մենք չենք կրնար մատակարար ըլլալ այն սուրբ խորհրդոյն,,: Աստեր իր ընկերակցացը ոտքը իյնելով արտասուօք կը պաղատէր. "Կ՚աղաչեմ, կ՚ըսէր, զիս ձեր քովէն մի՛ հեռացընէք. հայրս մովսիսական կրօնից սաստիկ նախանձայոյզ ըլլալուն՝ կը վախեմ որ չըլլայ թէ զիս չարաչար պատժէ՝ երբոր քահանայի քով երթալս իմանայ,,: Հովիւները Աստերայ հաւատքը և եռանդուն սիրտը տեսնելով, դաշտին մէջը եղած ջրհորին աւազանին մէջ զինքը ինջեցուցին, ու աղօթք ընելով Աստուծոյ որ ընդունի իրենց կատարած խորհուրդը, մկրտեցին զինքը ու Աբդլմսեհ անուն դրին, որ Քրիստոսի ծառայ ըսել է. ու երբոր մկրտութեան աւազանէն դուրս հանեցին, մէկիկ մէկիկ ամէնքն ալ պագտուեցան հետը, ու իրենց նոր զգեստները անոր հագցընելով ուրախութեամբ մէկտեղ կերակուրի նստան, շնորհակալ ըլլալով Աստուծոյ որ հաճեցաւ իրենց ընկերութեանը մէջ խառնել՝ Աստերայ պէս հրեշտակային պատանին. ու սկսան խրատել զինքը որ Հրէաներէն հեռու կենայ, և զգուշանայ որ չըլլայ թէ

սուրբ մկրտութեամբ ստացած մաքրութիւ-
նը նորէն կորսընցընէ. Աբդլմսեհ ալ խոս-
տացաւ իրենց որ Քրիստոսի սուրբ շնորհ-
քովը հաստատուն պիտի կենայ իր առաջա-
դրութեանը մէջ։ Քրիստոնեայ տղաքը Աբ-
դլմսեհի Քրիստոսի ծառայ ըլլալը արտա-
քին նշանով մըն ալ ցուցընել ուզելով, ա-
կանջին բլթակը ծակեցին, ու իրենցմէ մէ-
կուն գինդը անոր ականջը անցուցին։

Գիշերն որ վրայ հասաւ, Աբդլմսեհ ա-
ռաւ իր հօրն ոչխարները, և ուրախութեամբ
տուն դարձաւ. բայց մայրը իր որդւոյն ական-
ջէն գինդ մը կախուած տեսնելով՝ շատ այ-
լայլեցաւ. "Որդեակ իմ, ըսաւ, գլխընուս
ինչ ձիւն բերիր. ինչու համար ինքզինքդ ծա-
ռայ ըրիր, Մովսիսի տուած հրամանին դէմ
ականջդ ծակել տալով"։ Աբդլմսեհ մօրը
այլայլած սիրտը հանդարտեցընելով, "Մարդ-
կային ծառայութեան նշան չէ, ըսաւ, մայր
իմ, վրաս տեսած նշանդ, այլ Քրիստոսի
փրկչին՝ որուն որ ես այսօր հաւատացի, սէրն
է որ զիս այս բանիս յորդորեց"։ Մայրը
տղուն քրիստոնեայ ըլլալը լսելով՝ աւելի
ալ շփոթեցաւ. բայց հանճարեղ տղան
կարգաւ պատմեց իրեն՝ ամէն գլխէն անցած
բաները, և իր ընկերակիցներէն լսած հա-
ւատոյ վարդապետութիւնը անոր առջևը
դրաւ. Աստուծոյ շնորհքը Աբդլմսեհի
մայրն ալ լուսաւորեց, որ մէկէն ճանչցաւ
տղուն զրուցած խօսքերուն ճշմարտութիւ-
նը. բայց իր էրկանը կատաղութենէն վախ-

նալով որ չըլլայ թէ Աբդլմսեհի գլխուն փորձանք մը բերէ, երեսուն օր առաւ տանը մէջ պահեց զինքը, առանձին տեղ մը հօրմէն ծածուկ։ Իսկ Աստեր ամէն օր կանուխ իր ընկերակցացը քովը կ՚երթար, սուրբ հաւատոյ խորհուրդները կը սորվէր, մարտիրոսաց նահատակութիւնը կը լսէր, ու իր Քրիստոսի վրայ ունեցած սէրը օր օրուան վրայ աւելի բորբոքելով գիշերը տուն կը դառնար ու մօրը կը պատմէր։

Գիշեր մը երբոր այս անմեղ հրեշտակը քուն կ՚ըլլար, տեսիլք տեսաւ որ մութ տեղ մը ձգեր էին զինքը, ուր շատ չարագործաց հետ տանջանք կը քաշէր։ Աբդլմսեհ այն դառն նեղութեանը մէջ ուրիշ օգնութիւն չկրնալով գտնել, քրիստոնէից Աստուծոյն ցաւագին արցունքով պաղատիլ սկսաւ որ վրայ հասնի և այն վշտերէն փրկէ զինքը։ Եւ յիրաւի, տեսաւ որ լուսաւոր երիտասարդ մը գուբը ինջաւ, ու Աբդլմսեհի ձեռքէն բռնելով դուրս քաշեց զինքը այն տանջանաց տեղէն, և տարաւ ուրիշ երանելեաց խմբին մէջ խառնեց, պատուիրելով որ անոնց հետ զԱստուած փառաբանէ։ Աբդլմսեհ դարձաւ այն երիտասարդին, "Տէր իմ, ըսաւ, ո՛վ ես դու որ վրաս այս աստիճանի խնամք ու սէր կը ցուցընես"։ Լուսաւոր պատանին "Ես Քրիստոսն եմ, ըսաւ, որ քեզի օգնութեան կանչեցիր. բայց ուրախ եղիր որդեակ իմ, վասն զի երկնից արքայութեան մէջ քեզի համար մասնաւոր փառք ու պա-

տիւ պատրաստուած է. Հոն պիտի իմանաս թէ ես ո՛րչափ սէր ունիմ վրադ։ Աբդլմսեհ կէս մը սարսափած կէս մըն ալ ուրախացած՝ սիրալիր խօսքերով շնորհակալ կ՚ըլլար իրեն, ու կը խնդրէր որ զինքը երեսէ չձգէ։

Աբդլմսեհի ձայնը լսելով արթընցաւ մայրը, ու որդւոյն քովը երթալով՝ հարցուց թէ որո՛ւն հետ կը խօսի։ Տղան դարձաւ, "Մայր իմ, ըսաւ, քրիստոնէից աստուածը Յիսուս Քրիստոս որ աշխարհք եկաւ, ու մեր ազգակիցներէն խաչուեցաւ ու մեռաւ, ինքը լուսաւոր երիտասարդի մը կերպարանքով երևցաւ ինծի, ու փրկեց զիս այն տանջանաց գուբէն, ուր որ մեր հարցը հետ ես ալ կը չարչարուէի. ետքը մխիթարեց զիս ու քաջալերեց՝ և տարաւ ինծի պէս պզտիկ տղոց խմբին մէջ խառնեց, որպէս զի անոնց հետ զԱստուած օրհնեմ։ Ա՛հ, ինչո՞ւ համար արթընցուցիր զիս. ի՞նչպէս սիրտս կը կարօտի որ մէյմ՝ ալ կարենայի տեսնել այն երջանիկ խումբը, ու անոնցմէ ամենևին չզատուիլ.,,։ Մայրը իր սիրեցեալ տղուն բերնէն այսպիսի խօսքեր լսելով՝ աղիքը գալարեցան, "Որդեակ իմ, ըսաւ, թէ որ կը սիրես քու մայրդ, գթա վրաս. ու չըլլայ թէ հայրդ իմանայ այդ խօսքերդ. գիտցիր որ ինչուան արիւնդ կրնայ մտնել. ի՞նչպէս պիտի թողուս քու մայրդ ու եղբարքդ, կամ մենք ի՞նչպէս պիտի ապրինք առանց քեզի.,,։ Սուրբ մանուկը գորովալիր մօրը արցունքը սրբելով, "Մի խռովիր մայր իմ, ըսաւ, երա-

նի՞ ինծի թէ որ Քրիստոսի սիրոյն համար արժանի ըլլամ այս երկրաւոր մարմինը իրեն զոհել. արդէն ես աչքս առեր իմ ամէն ցաւ ու վիշտ քաշել իրեն համար. դու ալ կ՚ աղաչեմ, հաւատա իրեն. ինքը զքեզ անշուշտ կը մխիթարէ. մկրտուէ յանուն Յիսուսի Քրիստոսի, որպէս զի տեսնես իր մեծ զօրութիւնը, և հասկընաս թէ երկրաւոր մահը անմահութիւն է արդարոց համար: — Կ՚ իմանամ, ըսաւ մայրը, որ աստուածային զօրութիւն մըն է որ քեզի այդ խօսքերը զուրցընել կուտայ. կը հաւատամ ես ալ Քրիստոսի, բայց հիմակուհիմայ մեր մէջը ճնան այս խօսակցութիւնները, որպէս զի հայրդ ու եղբարքդ չիմանան „: Աբդլմսեհ մօրը հաւատքը տեսնելով ուրախութենէն ի՞նչ ըսելիքը չէր գիտեր. ու երկրորդ օրը առաւ իր ոչխարները, ու մօրը ձեռքը պագնելով. “Մնաս բարով, ըսաւ. ես ահաւասիկ իմ ընկերացս քովը կ՚ երթամ. ու թէ որ ուշանամ” դու ալ իմ ետևէս հասիր „: Ճամբուն վրայ ծերունի եպիսկոպոս մը հանդիպեցաւ տղուն. Աբդլմսեհ արդէն իր հովուակիցներէն իմացած ըլլալով թէ քրիստոնեայք դրոշմ ալ կ՚ առնուն իրենց հաւատոցը մէջ հաստատուն ճնալու համար, մէկէն վազեց եպիսկոպոսին քովը, ու անոր օրհնութիւնը խնդրելով աղաչեց որ դրոշմէ զինքը: Զարմացաւ եպիսկոպոսը, “Որդեակ իմ, ըսաւ, դու զիս ուստի՞ կը ճանչնաս: — Հայր իմ, պատաս-

խանեց Աբդլմսեհ, Քրիստոս որ հաճեցաւ փրկութեան ճամբան ցուցընել ինծի, ինքն է որ զիս քեզի խրկեց ,, : Եպիսկոպոսը օրհնելով զԱբդլմսեհ "Քրիստոս, ըսաւ, պատուիրեց ինծի որ քեզի դրոշմին սուրբ խորհուրդը մատակարարեմ ,, : Աբդլմսեհ ուրախութեամբ մը իր ընկերակցացը վազելով պատմեց անոնց տեսած տեսիլքը, ու ծերունի եպիսկոպոսին ձեռքով դրոշմ ընդունիլը :

Նոյն օրը Աբդլմսեհի հայրը Պ ևի մեծ կոչունք ընելու պատրաստուած ըլլալով բարեկամներն ու դրացիները սեղանի հրաւիրելէն ետքը՝ իր ծառաները խրկեց որ երթան տղաքն ալ բերեն : Աբդլմսեհ չէր ուզեր իր ընկերներէն բաժնուիլ. բայց անոնց յորդորելովը ելաւ ծառայիցը հետ տուն երթալու : Բայց երբոր տանը մօտեցաւ, չէր ուզեր տնէն ներս մտնել. սակայն ծառայքը բռնութեամբ զինքը ներս խոթելով տարին կոչնոց սենեակը, ուր որ Պ ևի իր բարեկամներովը կ՝ ուրախանար : Նսերայ ակընջին վրայ եղած գինդն որ տեսաւ, "Որդեակ իմ, ըսաւ, ո՛վ խաբեց զքեզ, ու ո՛վ ստիպեց որ այդ ծառայութեանը նշանը վրադ առնուս ,, : Աբդլմսեհ շնորհալից հանդարտութեամբ մը պատասխան տուաւ հօրը "Մի խռովիր, ըսաւ, հայր իմ. ինքզինքս կամաւ Քրիստոսի տեառն իմոյ ծառայութեանը նուիրեցի, քրիստոնէից սուրբ հաւատքը ընդունելով ,, : Պ ևի բարկութենէ

կրակ դարձաւ, ու ինչ ընելիքը չգիտնալով ոտք ելաւ ու անմեղ հրեշտակը գետին զարնելով՝ հայրենի գութը մէկդի դրած սկսաւ չարաչար ծեծել։ Կոչնականները տղուն վրայ ցաւելով՝ սկսան յորդորել հայրը որ խեղճին վրայ գթայ. "Տղայ է, կ՚ըսէին, ըսածը չգիտեր"։ Հօրը սրտին բարկութիւնը քիչ մը իջնալով՝ թողուց տղան ու եկաւ նստաւ որ կերակուր ուտէ։ Սեղանի նստողները տղան յորդորել սկսան որ գայ հետերնին կերակուր ուտէ. բայց Աբդլմսեհ դէմ կը կենար. "Քրիստոնեայ եմ, կ՚ըսէր, ու ձեզի հետ չեմ կրնար կերակրի նստիլ"։ Ղևի նորէն կատղեցաւ, ու կ՚ուզէր դարձեալ ելլել ծեծել զինքը. բայց բարեկամները թող չտուին ու սկսան նորէն սպառնալեօք ու աղաչանքով խրատել տղան որ հնազանդի իրենց։ Աբդլմսեհ "Թէ որ, ըսաւ, ինծի երևցած տեսիլքը դուք ալ տեսնէիք, սրտերնիդ առաջ չէր երթար զիս այս բանիս յորդորելու։ Շատ կը ցաւիմ որ աչուըներնուդ վրայ ձգուած մովսիսական վարդապետութեանց վարագոյրը՝ թող չտար ձեզի յայտնի տեսնել ինծի տեսնուած ճշմարտութիւնը. Քրիստոս զորն որ յանիրաւի մեր հարքը Երուսաղեմի մէջ խաչեցին, ինք երևցաւ ինծի և սորվեցուց իր հաստատուն սուրբ հաւատքին ճշմարտութիւնը։ Ինչուան որ դուք ալ չթողուք ձեր օրէնքը, փրկութեան ճամբուն ոչ երբէք պիտի կարենաք հասնիլ։

Նորահաս տղու մը բերնէն այսպիսի հա-
մարձակ ու խելքով պատասխաններ լսելով՝
կոչնականները շատ զարմացան. բայց մէկալ
կողմանէ ալ իրենց կրօնիցը ըրած արհամար-
հութեանը չդիմանալով՝ յորդորել սկսան
տղուն հայրը որ ելլէ Աբդլմսեհը պատժէ:
Ծառայքն այս շփոթութիւնը տեսնելով՝
ցաւեցան խեղճ տղուն վրայ, ու թող տուին
որ տնէն դուրս ելլելով ինքզինքը ազատէ:
Բայց հայրը գազանային անգութ վրէժխըն-
դրութեամբ մը վառուած, սեղանին վրայէն
յափշտակեց դանակը, ու անմեղ Աբդլմսեհի
ետևէն վազել սկսաւ, որ դէպ 'ի ջրհորին
քովը կ' երթար, ուր Քրիստոսի սուրբ հա-
ւատքը ընդունեցաւ: Ճամբան ետևը դար-
ձաւ Աբդլմսեհ, ու տեսնելով հայրը որ մռմը-
ռալով ետևէն կը վազէր, "Հայր իմ, ազա-
ղակեց, հայր սիրելի. Մովսիսի օրէնքը ոտ-
քի տակ մի՛ առներ. փուճ տեղը անմեղ արիւն
մի՛ թափեր. չըլլայ թէ գլխոյդ փորձանք մը
հանդիպի,,: Որո՞ւ կ' ըսէր. Ղևեայ աչքը
դարձած, սիրտն ալ բոլորովին՝ մարդկու-
թենէ դուրս ելած, որդւոյն արտասուագին
ձայնովը կակըղնալու տեղ՝ աւելի կրակ կը
կտրէր: Աբդլմսեհ տեսաւ որ աղաչանքը
չզօրեր, վազեց իր մկրտուած տեղը ուր ըզ-
Քրիստոս ճանչցաւ և իրմով զօրացաւ, նոյն
տեղէն՝ իր անմեղ հոգին ալ երկինք պիտի
թըռցընէ եղեր: Ծընկան վրայ գալով շնոր-
հակալ եղաւ Աստուծոյ որ արժանի ըրաւ
զինքը Քրիստոսի փրկչին մեզի համար թա-

փած արեանը արիւն փոխարինել. "Յիսուս փրկիչ, ըսաւ, ընդունէ զիս քու ընտրելոցդ թուոյն մէջ. արժանի ըրէ որ երկնից արքայութեանդ մէջ զքեզ տեսնելու արժանի ըլլամ. բայց հօրս իմ վրաս ցուցրցած կատաղութիւնը մեղք մի՛ սեպեր. իմ արեանս համար զինքն ալ փրկէ. ընդունէ՛ կամակար զոհս Յիսուս փրկիչ իմ և ապաւէն,,: Աբդլմսեհ իր խօսքը հովուակից ընկերակցացը դարձընելով, "Եղբա՛րք իմ, սիրելիք, կ՚ըսէր արտասուալից ձայնով մը, ո՞ւր էք. եկէ՛ք ձեր քարոզութեան պտուղը տեսնելու. եկէք որ իմ պսակմանս վրայ մէկտեղ ուրախանանք. գէթ մահուընէս ետքը զիս մի՛ մոռնաք, ու ինծի համար աղօթք ընելէն մի՛ դադրիք: Մա՛յր իմ սիրելի, եղբարք հարազատք, ահաւասիկ ձեզմէ կը բաժնուիմ, խնդրելով Աստուծմէ որ իր շնորհքովը ձեր սիրտն ալ լուսաւորէ,,:

Աբդլմսեհ երբոր գետնի վրայ ընկած այս խօսքերը կը զրուցէր, գազանասիրտ հայրը վրայ հասաւ, ու այն ջրհորին քովը՝ ուր որ սուրբը մկրտուեցաւ՝ անմեղ զաւակը վիրաւորեց չարաչար, որ իր սուրբ արեանը մէջ տապլլտրկելով ինքզինքն ու իր հոգին Աստուծոյ կը յանձնէր: Ղ՝ևի ուրախութեամբ մը տուն դառնալով՝ արիւնով թաթխուած դանակը կոչնականաց կը ցուցընէր, իր կոյր ու անմիտ օրինապահութեանը վրայ պարծենալով:

Վաղուան օրը երբոր Աբդլմսեհի հո-

վուակիցքը իրենց ոչխարներն արածելու ե-
կան, տեսնելով իրենց սուրբ ընկերոջը մար-
մինը արեան մէջ թաթխուած՝ խմացան ա-
նոր գլխուն եկածը, ու մէկ կողմէն անոր եր-
ջանիկ նահատակութեանը վրայ կ՚ ուրախա-
նային, մէկալ կողմէն ալ դառն արցունքով
իրենց սիրելի ընկերոջմէն բաժնուելնուն վը-
րայ կ՚ ողբային։ Ինկան անոր սուրբ մար-
մնոյն վրայ, իրենց սէրը կը յիշեցընէին, ու
կը խնդրէին անմեղ հրեշտակէն որ աղաչէ
զԱստուած, զիրենք ալ իր քովն ընդունելու։
“Ո՛վ դառն անմեղ, կ՚ ըսէին, ո՛ր անգութ
մարդը քու արիւնդ մտաւ, և զմեզ քու եղ-
բայրակցութենէդ զրկեց„։ Երկար ատեն
արցունք թափելէն ու լալէն ետքը, առին
անոր երջանիկ մարմինը ու արեամբը ներ-
կած հողովը զինքը թաղեցին։

Աբդլմսեհի նահատակութեանը վրայ քա-
նի մը օր անցնելէն ետքը՝ գերեզմանին քո-
վերէն վաճառականներ կ՚ անցնէին իրենց
բեռներովը գիշեր ատեն։ Հեռուէն տեսնե-
լով որ գերեզմանի մը մէջէն լոյս կ՚ ելլէ, ա-
նոնցմէ քանի մը հոգի որ քրիստոնեայ ալ
էին, եկան գերեզմանին քով, և անոյշ հոտ
մըն ալ առնելով, “Հոս Աստուծոյ հրաշքը
պիտի ըլլայ„, ըսին, ու առին Աբդլմսեհի
մարմինը իրենց վաճառակից ընկերացը տա-
րին “Մեծ գանձ մը գտանք„ ըսելով։ Հա-
ւատացեալ վաճառականներէն մէկը, որուն
կինը ամուլ էր, ուխտ ըրաւ Աստուծոյ որ ե-
թէ այս սրբոյն բարեխօսութեամբը տղայ

մը ունենայ, անոր պատուոյն եկեղեցի մը շինել կուտայ՝ երջանիկ մասունքը անոր մէջ զետեղելու համար։

Տուն որ հասաւ, իր կնոջը և բարեկամացը ցըցուց սրբոյն մասունքը, և իր խոստացածը պատմեց անոնց. ու երբոր իմացաւ թէ Աստուած իր կնոջը անզաւակութիւնը վերուցեր է, ուրախութեամբ փառք տուաւ Աստուծոյ, և սկսաւ վկայարանը շինել։

Իսկ Աբդլմսեհի ընկերները ինչպէս որ սովորութիւն ըրած էին ամէն օր գալու իրենց եղբօրը գերեզմանին այցելութիւն ընելու, հետևեալ օրը երբոր գերեզմանը բացուած ու երջանիկ մարմինը վերցուած տեսան, շատ ցաւեցան. ու կերպով մը իմանալ չկրնալով թէ ինչ եղած պիտի ըլլայ, տներնին դարձան ու իրենց ծնողացը ամէն բան տեղն 'ի տեղը պատմեցին։ Անոնք ալ շուտով մը հետերնին ուրիշ հաւատացեալք առած, եկան սրբոյն նահատակութեան տեղը, ու իմանալով որ կարաւան անցեր է անկէց, ու թէ անշուշտ իրենք եղած պիտի ըլլան սուրբ նահատակին մասունքը վերցընողները, սկսան ողբալ թէ ինչպէս այնպիսի մեծ գանձէ զրկուեցան. ուստի մէկէն անոր արեամբը թաթխուած հողերը ժողվեցին, ու անոր գերեզմանին վրայ վկայարան մը շինեցին։ Անկէ ետքը մեծ ուխտատեղի եղաւ հաւատացելոց այն վկայարանը, ու շատ հրաշքներով ալ փառաւորեց Աստուած իր ծառայն։

Տարի մը անցնելէն ետքը նոյն վաճառական-

ները նորէն իրենց գործոցը համար այն տեղէն անցնելու ատեննին, սրբոյն գերեզմանին վրայ շինուած վկայարանը տեսնելով պատմեցին տեղացւոց թէ իրենք վերցուցին սրբոյն մարմինը ու իրենց երկիրը տարին. ետքը սուրբ վկային անունը հարցուցին իմացան, և և խոստացան որ անոր նշխարաց մէկ մասը ասոնց խրկեն վկայարանին մէջ դնելու համար: Երկիրնին որ դարձան՝ վաճառականը տեսնելով իր կնոջը բերած տղան, շատ ուրախացաւ. և 'ի շնորհակալութիւն՝ տղուն անունը Աբդլմսեհ դրաւ: Ան ատեն կինը պատմեց երկանը թէ ինչպէս մանկահասակ սուրբ մը երևցեր է իրեն տեսլեան մէջը, քանի որ երիկը տուն չէր դարձած, ու պատուիրեր է որ իր անունը դնեն Աստուծոյ իրենց պարգևած զաւկին. ու երբոր ես անունը հարցուցի ըսաւ, "Երիկդ երբոր դառնայ, պատասխանեց, իմ անունս և նահատակութեանս պատմութիւնը տեղնիտեղը կ՚ իմանաս,,:

Աբդլմսեհի հայրը Պ և ի ծերութեան ատենը դիւահարութիւն մը ունեցաւ, ու քանի որ իր սիրելի որդին և անոր դէմ ցրցուցած անգթութիւնը կը յիշէր՝ սրտին ցաւէն ինքզինքը կ՚ ուտէր. իմանալով ալ թէ այս դիւահարութիւնը Աստուծոյ պատիժն է՝ որ իր որդւոյն համար կը քաշէր, օր մը երբոր սատանայէն չարչարուած գետինն ընկեր կը տապլտըկէր, վրայ հասան որդիքը, ու մէկէն առին իրենց եղբօրը վկայարանը տարին, և

հոն անոր արեամբը ներկուած սիւնին քով կապեցին ։ Ղ Լի երբոր տեսաւ իր որդւոյն բարեխօսութեամբը ընդունած բժշկութիւնը, Աբդլմսեհի մկրտուած տեղը ինքն ալ բոլոր տնեցոցը հետ մկրտուեցաւ. նոյնպէս ուրիշ շատ Հրէաներ ու Պարսիկներ ալ Քրիստոսի հաւատքը ճանչցան ։ Ասանկով Աբդլմսեհի անունը ամէն ազգաց մէջ տարածուելով շատ անուանի եղաւ ։

Ատեն անցնելէն ետքը, երբոր այն տեղերը Հագարացւոց իշխանութեան տակն անցան, սրբոյն բարեխօսութեամբ եղած հրաշքները լսելով՝ իրենք ալ բարեխօս կը բռնէին զինքը ու անոր աղօթք կ՚ ընէին ։ Հագարացւոց գլխաւոր ու հարուստ նախարարներէն մէկը ահագին անապատի մէջ իր հազարաւոր ուղտերը կորսընցընելով՝ երբոր ամէն ջանք ըրաւ ու կերպով մը չկրցաւ գտնել՝ ուխտ ըրաւ սրբոյն որ եթէ գտնէ՝ տասնին մէկը իրեն Շ իգար քաղքին մէջ ունեցած վկայարանին պարգև տայ ։ Բայց երբոր ուղտերը գտաւ, սիրտը առաջ չէր երթար որ խոստացած ուխտը կատարէ. և թէպէտ բարեկամները շատ յորդորեցին որ ըրած խոստմունքէն ետ չկենայ ու գլխուն փորձանք մը չբերէ, բայց նախարարը մտիկ չըրաւ. "Այնչափ ուղտը սուրբը ինչ պիտի ընէ ,, , կ՚ ըսէր. ուստի տասը ուղտ առաւ Աբդլմսեհի վկայարանին ընծայ խրկեց ։ Սակայն քիչ ատենէն ինքն ալ զղջաց ըրած ուխտազանցութեանը վրայ. վասն զի քանի մը օրէն նորէն կոր-

սուեցան ուղտերը։ Հագարացին իմացաւ որ
սրբոյն պատիժն է այս բանս. ու ինքը ամբչ-
նալով անձամբ երթալ անոր վկայարանը ու
ըրած յանցանացը ներումն խնդրել, բարե-
կամներուն աղաչեց։ Անոնք երբոր Շ իգար
քաղաքը հասան ու սրբոյն վկայարանին մօ-
տեցան, տեսան որ բոլոր կորսուած ուղտերն
և ուղտապանները դէպ 'ի հոն կը վազեն. ու
զարմանալնէն բերաննին գոցուեցաւ. "Յի-
րաւի մեծ է կ' ըսէին քրիստոնէից աստուա-
ծը"։ Ուստի մէկէն իրենց տիրոջը խոստա-
ցած տասանորդը պարգևեցին սրբոյն, ու
մէկալ ուղտերն առնելով իրենց քաղաքը
դարձան, ու ամէն բան տեղն 'ի տեղը պատ-
մեցին նախարարին։

ՍՈՒՐԲ ԿԻՐԱԿՈՍ

Լիկայոնիա գաւառին Իկոնիոն քաղաքը Թագաւորական ցեղէ բարեպաշտ կին մը կար Յուղիտա անունով Դիոկղետիանոս կռապաշտ կայսեր հալածանաց օրերը, որ իր Կիրակոս անունով փոքրիկ տղուն հետ աղօթից և բարեպաշտական գործոց ետևէ էր անդադար։ Ան օրերը Դոմետիանոս անունով պաշտօնեայ մը եկաւ Լիկայոնիա, կայսեր կողմանէ քրիստոնեայքը դատելու համար։ Յուղիտա իրմէն աւելի տղուն համար վախնալով Սելևկիա քաղաքը փախաւ. սակայն հոն ալ ուրիշ անգութ դատաւոր մը կար Աղեքսանդրոս անունով, որ Թագաւորին հրամանաւը խեղճ քրիստոնեայքը անողորմաբար կը չարչարէր. Յուղիտա անկէ ելաւ Տարսոն քաղաքը փախաւ. ու երբոր Աղեքսանդրոս դատաւորը հոն ալ հասաւ, Տարսոնացիք մատնեցին զինքը Աղեքսանդրոսի. բարեպաշտօն կինը փախչելու ատենը երկու հաւատարիմ նաժիշտներն ալ հեռը առեր էր, բայց ա-

նոնք երբոր տեսան թէ իրենց խաթունը դատաւորի ձեռք ընկաւ, թողուցին զինքը ու փախան։ Յուղիտա միայն իրեն հրեշտակատիպ Կիրակոս տղան գիրկը առած, առանց վախնալու դատաւորին դիմացը ելաւ։ Աղեքսանդրոս անոր ազնուական կերպը տեսնելով, "Ո՛վ ես դու, ըսաւ, խաթուն, ու ինչ հաւատքի տէր ես. ինչ աստիճանի մարդ ես, անունդ ինչ է, և աշխարհքդ ուսկից"։ Յուղիտա վեհանձն արիութեամբ մը, "Ես քրիստոնեայ եմ, ըսաւ. և այն պատճառաւ ունեցածս չունեցածս բոլոր թողեր ու պանդխտութեամբ աս հեռաւոր երկիրս եկեր եմ, որպէս զի սուրբ հաւատքս կարենամ ամբողջ ու հաստատուն պահել"։ Աղեքսանդրոս բարկանալով անոր համարձակութեանը վրայ, հրամայեց որ Կիրակոս տղան մօրը գրկէն հանեն ու իրեն բերեն. ետքը սպառնալեօք ու յորդորանօք երանելի կինը յորդորել կը ջանար, որ թողու զՔրիստոս, ու կուռքերը պաշտէ։ Բայց Յուղիտա անոր ամէն խօսքին դէմը կ՚ առնէր՝ մահն ալ աչքը առնելու պատրաստ ցուցընելով ինքզինքը, քան թէ քրիստոսական սուրբ հաւատքը թողուլ. դատաւորը ան ատեն հրամայեց որ չարաչար ծեծեն երջանիկ կնիկը։ Խեղճ Կիրակոսը արտասուագին աչքով կը նայէր, ու անոր կրած նեղութիւնը տեսնելով բարձրաձայն կուլար. Յուղիտա ալ մայրենի գթովը իրեն քաշած վշտերը բանի տեղ չսեպելով, կարեկցութեամբ անմեղ մանկանը

վրայ կը նայէր, ու հառաչանաց ձայներով կը խնդրէր Աստուծմէ որ կռապաշտից մէջ անարատ պահէ իր զաւակը։ Սուրբ մանուկը լսելով մօրմէն թէ ինչպէս տանջանաց ատենը անդադար Քրիստոսի անունը կը յիշատակէ, նոյնը կը կրկնէր ինքն ալ թէ "Քրիստոնեայ եմ ու զՔրիստոս կը պաշտեմ"։

Դահիճքը քանի կ' երթային, աւելի սաստիկ կերպով կը չարչարէին սուրբ կինը. բայց ինքը զարմանալի համբերութեամբ՝ անմռունչ յօժարակամ ամէն վիշտ կը քաշէր Յիսուսի սիրոյն համար. սակայն Կիրակոս տղուն աղիքը կը գալարէին՝ մօրը վշտերը տեսնելով։ Աղեքսանդրոս դատաւորը տղան գիրկը առեր՝ կը պագնէր զինքը ու կը շոյէր, ջանալով անոր լացը դադրեցընել։ Բայց Կիրակոս գլուխը մօրը կը դարձընէր, ու ձեռքով ոտքով Աղեքսանդրոս դատաւորը կը նեղէր, ուզելով նորէն իր մօրը գիրկը դառնալ։ Դատաւորը հարցուց իրեն թէ ինչ կ' ուզես. բայց Կիրակոս փոխանակ պատասխան տալու, իր մօրը բերնէն լսած խօսքը անդադար կը կրկնէր թէ "Քրիստոնեայ եմ"։ Բարկացաւ Աղեքսանդրոս, և անլուր կատաղութեամբ մը այն երջանիկ անմեղ մանուկը իր գահոյիցը բարձր աստիճաններուն վրայէն գլորելով վար նետեց. ու սուրբ Կիրակոսին գլուխը քարին զարնուելով՝ ճեղքեցաւ, ու այն կերպով իր մաքուր հոգին Աստուծոյ աւանդեց։

Կիրակոսի գորովագութ մօրը Յուղիտայի

սիրտը կտոր կտոր եղաւ այն ցաւագին տես-
լենէն. բայց իր միսիթարութիւնը միայն ան
էր որ Աստուած արժանի ըրաւ զինքը որ-
դւոյն նահատակութիւնը աչքով տեսնելու.
ու սկսաւ ուրախութեամբ օրհնել զԱս-
տուած: Աղեքսանդրոս կրակ կտրեցաւ ան
ատենը, ու հրամայեց որ բարձր տեղէ մը
կախեն ու մարմինը քերեն, բայց Յուղիտա
այն դառն չարչարանաց մէջն ալ ուրախու-
թեան արցունքով շնորհակալ կ՚ ըլլար Ա-
ստուծոյ՝ որ արժանի ըրաւ զինքը իր միածնին
չարչարակից ընելու: Դատաւորը պատուի-
րեց որ ձէթ ու նաւթ տաքցընեն չարաչար,
ու մարմնոյն վրայ լեցընեն. մէկ կողմանէ ալ
Աղեքսանդրոսի պաշտօնեայքը կը յորդորէին
զինքը որ մէկդի ձգէ յամառութիւնը ու
դատաւորին հնազանդի: Բայց Յուղիտա
աստուածային շնորհքով վառուած՝ անոնց
ամէն հրապուրանացը դէմ կը դնէր. "Ան-
կարելի է, կ՚ ըսէր, որ ես անշունչ արարածոց
երկրպագութիւն ընեմ. վասն զի իմ Ա-
ստուածս երկինքն է, որ այս փառաց ալ հաս-
նելու զիս արժանաւորեց":

Աղեքսանդրոս տեսնելով թէ Յուղիտայի
միտքը փոխելը անհնարին էր, հրամայեց որ
գլուխը կտրեն: Մէկէն դահիճները կա-
պեցին կապկըպեցին երջանիկ վկայուհին,
ու առին գլխատման տեղը տարին. Յուղի-
տա խնդրեց անոնցմէ որ քիչ մը ատեն տան
իրեն միտքը վրան ժողվելու և աղօթելու
համար: Ինկաւ գետնին վրայ "Աստուած

իմ, ըսաւ, շնորհակալ եմ որ իմ որդիս ինծմէ առաջ երկնից արքայութեանդ մէջ ընդունեցար. հիմա իմ ատենս ալ հասաւ. ուստի արժանի ըրէ որ ես ալ ընտրելոցդ թուոյն մէջ խառնուիմ, ու իմ սիրելի զաւակս սրբոց հետ դասաւորած տեսնեմ„: Աղօթքը լմընցընելուն պէս, դահիճը Յուղիտայի գլուխը կտրեց յուլիս ամսուն հնգետասաներորդ օրը յամի տեառն 304 կամ 305. ու իրեն և տղուն սուրբ մարմինները՝ Յուղիտայի նաժիշտքը գիշեր ատեն եկան վերուցին, ու Տարսոն քաղաքէն դուրս ծածուկ այրի մը մէջ ամփոփեցին. որ ետքէն Կոստանդիանոս կայսեր օրովը յայտնուեցան, ու վրանին մեծ վկայարան շինուեցաւ:

Ս. ՎԱՀԱՆ ԳՈՂԹՆԱՑԻ

Ազգային եկեղեցւոյ պատմութեան հռչակաւոր ու անուանի պարծանքը՝ սուրբն Վահան Գողթնացի, Խոսրով Հայոց նախարարին որդին էր՝ եօթներորդ դարուն ատենները. այն ատեններն որ մեր Հայրենի երկիրը տեսակ տեսակ թշնամեաց ոտնակոխ եղեր և մեծամեծ թշուառութիւններ կրեր էր։

Աբդլլա անունով հագարացի ոստիկան մը կար ան ատենները, որ Հայոց նախարարացը դէմ սրտին մէջ ոխ ունենալով՝ յարմար առթի մը կը սպասէր անոնցմէ վրէժ առնելու։ Նախիջևան քաղաքը նստող իր Կաշմ անունով ոստիկանին պատուէր խրկեց որ իր վրան առնու Հայոց աշխարհին ոստիկանութիւնը, և դրսուանց անոնց մեծերուն հետ ամենայն բարեկամութեամբ ու մարդասիրութեամբ վարուի. այն կերպով զանոնք բոլորովին ջնջել կը փափաքէր։ Նոքէն անոնց հրաման

խրկեց որ հարկաւոր բանի մը վրայ մտածելու համար արժան է որ Նախիջևան քաղաքը երթան Կաշմ ոստիկանին ներկայանալու համար : Բարեսիրտ նախարարները նենգաւորին հրապուրողական խօսքերէն խաբուեցան, ու բոլորը միաբան Նախիջևան քաղաքը ժողվուեցան : Կաշմ խաբէութեամբ մը անոնց զէնքը վրաներնէն վերցուց, ու մեծ եկեղեցւոյն մէջ ժողվել տուաւ զիրենք, իբր թէ հաւատարմութիւն երդուըննալու համար : Նախարարները ներս մտան չմտան, անօրէն ոստիկանը եկեղեցւոյն դռները մէկէն գոցեց, և եկեղեցւոյն կրակ տուաւ. ուր ամէնքը զարմանալի արիութեամբ և ուրախութ՚ը սրտի ինքզինքնին անոյշ պատարագ նուիրեցին Աստուծոյ Հօր : Այլազգիք իրենց ուզածին հասնելով, սկսան բոլոր քաղաքները թալլելու աւրըշտըկելու ելլել. ու բաց 'ի ուրիշ բաներէն, ո՛ր տղոցն և աղջկանց հաւնէին, կ' առնուին իրենց երկիրը կը տանէին, և կամ Դամասկոս նստող ամիրապետին կ' ընծայէին :

Աստոնցմէ մէկն էր նաև Վահան Դողթնացի երջանիկ մանուկը, որ չորս տարեկան էր երբոր այլազգեաց ձեռքը ընկաւ. որն որ առին մէկէն թլիատեցին, ու տեսնելով անոր խելքն ու հանճարը, իրենց կրօնին վերաբերեալ ամէն բաները սորվեցուցին իրեն. անանկ որ երբոր քիչ մը տարիքը առաւ արքունի գործոց և պաշտամանց ալ մէջը մտաւ, ամէն մեծամեծաց սիրելի ըլլալով :

Օմար երկրորդ երբոր ամիրապետ նստաւ, բարի և գթասէր սիրտ մը ունենալով, Հայոց գերիներուն աղաչանքովը հրաման տուաւ իրենց որ կարենան հայրենիքնին դառնալ։ Վահան գիտէր թէ քրիստոնէի զաւակ է, սիրտն ալ տարակոյս մտեր էր Հագարացւոց դենին ստուգութեանը վրայօք, ուստի գնաց ինքն ալ արտասուօք ամիրապետէն խնդրեց որ իրեն ալ հրաման տայ հայրենիքը դառնալու. "Երթամ մէյմը իմ բաներս կարգաւորեմ, կ՚ըսէր, ու ետքը անյապաղ նորէն հոս կը դառնամ"։ Ամիրապետը թէպէտև շատ կը ցաւէր որ իրմէն պիտի բաժնուի, բայց այնպիսի մեծ իշխանի մըն ալ սիրտը կոտրել չէր ուզեր. ուստի հրամանը տուաւ, պատուիրելով որ մէկէն իր գործը լմընցընէ ու դարձեալ իրեն դառնայ։

Վահան երբոր Գողթան իր երկիրը դարձաւ, տեղւոյն բնակիչքը ուրախութեամբ անոր քովը ժողվուեցան. կը պատմէին իրեն տղայութեան ատենը անցած խեղճ դիպուածները, ու թէ ինչպէս զինքը յափշտակեցին Հագարացիք, ու առին իրենց երկիրը տարին. մէկ կողմանէ ալ սրտերնին կտոր կտոր կ՚ըլլար քանի որ մտքերնէն կ՚անցընէին թէ քրիստոնեայ բարեպաշտօն իշխանի մը զաւակ էր Վահան, ու առանց գիտնալու իր հաւատքը կորսընցուց։ Սակայն Վահան քրիստոնէութեան կարգերն ու կանոնները տեսնելով ու լսելով, կամաց կամաց վրանին համարմունք ու սէր մը ունե-

նալ սկսաւ. մէկուն մէկալին հարցուց իմա-
ցաւ, ու Աստուծոյ լուսաւորելովը՝ ճշմար-
տութիւնը տեղն 'ի տեղը իմանալով, զղջաց
իր կուրութեանը վրայ, ու դետնի վրայ
իյնալով աղաչեց Աստուծոյ՝ որ իրեն պէս կո-
րուսեալ ոչխարէ մը երես չդարձընէ. այլ
ընդունի իրեն սրտեռանդն զղջումը, ու ման-
կութեան և տղայութեան ատենի մեղքերը
չյիշէ. ու իրեն արցունքովը իբրև երկրորդ
աւազանով մը մաքրուելով, բոլորովին նոր
ճամբայ մը բռնեց, ու մեծ դաւառի մը իշ-
խող տէրը, անապատականի կեանք կ՚ անցը-
նէր. "Աշխարհիս մեծութիւնը չըլլայ թէ
իմ կործանմանս պատճառ ըլլայ" կ՚ ըսէր:

Ան ատենները Օմար ամիրապետին մա-
հուամբը կրնար Վահան ամենևին Դամաս-
կոս չդառնալ. բայց այլազգի նախարարները՝
նոր ամիրապետին ականջը հասուցին Վա-
հանայ քրիստոնէութեան լուրը: Վահան
երբոր այս բանս իմացաւ, մտածեց որ անոնց
կատաղութենէն ազատելու համար՝ ընտա-
նիքը հետն առնու ու ելլէ Յունաց աշխարհ-
քը փախչի. բայց Սիւնեաց դաւառին իշխան-
քը հաւանեցուցին զինքը որ երթայ իրենց
աշխարհը նստի. սակայն հոն ալ այլազգի-
ներէն հանգիստ չգտնելով, Աստուծոյ յանձ-
նեց ինքզինքը, ու քանի մը հոգւով ըն-
կերացած, ձիով ասդին անդին կը քալէր
պանդխտութեամբ. ինչուան ունեցածը
չունեցածն ալ հատաւ, ընկերակիցքն ալ
զինքը մինակ թողուցին, ու իրենց երկիրը

դարձան ։ Բայց Վահան Աստուծոյ սիրոյն համար ամէն վշտաց ուրախութեամբ կը համբերէր ։ Եղբը աղքատի կերպարանք մտնելով՝ այն ատենուան մեր ազգին Դաւիթ կաթուղիկոսին գնաց, ու իրեն գլխէն անցած ամէն բաները՝ տեղովը պատմեց իրեն ։ Կաթուղիկոսն ալ յանձնարարական թուղթ մը տալով ձեռքը, հրամայեց որ երթայ անապատներն ու վանքերը, և հոնտեղը իրեն աղօթքին և ճգնութեանցը ետևէ ըլլայ ։

Վահան սիրով մտիկ ըրաւ կաթուղիկոսին խրատուցը, ու Շ իրակայ գաւառին մէջ եղած ճգնաւորաց վանք մը մտնելով, ու վեց ամիս հոն տեղը կենալով, զամէնքը զարմացուց իր խստակրօն ժուժկալութեամբը ։ Բայց սատանան հոն ալ հանդարտ չթողուց զերանելին ։ Վանքին մէջի կրօնաւորները վախնալ սկսան՝ որ չըլլայ թէ Վահանայ պատճառաւ իրենց գլխոյն ալ փորձանք մը բերեն Հագարացիք ։ ու երբոր Շ իրակայ մեծին իրենց վախը յայտնեցին, ինքն ալ վրայ տուաւ, ու հրամայեց որ ժամ մը առաջ հեռանայ Վահան այն վանքէն ։

Վահան սիրով՝ հնազանդեցաւ անոնց խօսքին, և ուրիշ անծանօթ անապատի մը մէջ եղած վանքը քաշուեցաւ ։ և հոն ամբողջ տարի մը կեցաւ զարմանալի առաքինակրօն քաղաքավարութեամբ և ճգնասէր վարքով ։ Ընթերցասէր ալ ըլլալով՝ սուրբ գիրքը կը կարդար կը քննէր, ու օր օրուան վրայ հա-

ւատքը աւելի կ՚ աճէր ու կը զօրանար. անանկ որ Քրիստոսի փրկչին իր արիւնը նուիրելու՝ կենդանի փափաք մը սկսաւ ունենալ. անոր համար միտքը դրաւ որ Աստուծոյ յանձնէ ինքզինքը ու ելլէ նորէն Դամասկոս քաղաքը երթայ, ուր համարձակ կերպով իր հաւատքը դաւանի: Ուստի վանքին ճգնաւորացը հրաժարական վերջին բարևը տուաւ՝ աղաչելով որ իրեն համար սուրբ աղօթքնին անպակաս ընեն: Ընկէ Դեղամայ երկրին մէջ եղած Մաքենոցաց ըսուած վանքը հասնելով, գլխաւորին տեղն 'ի տեղը իր ունեցած փափաքը յայտնեց. ու պէտք եղած խրատն ու քաջալերութիւնը ընդունեցաւ իրմէ: Խաչի տօնին օրը նոյն վանքին մէջ Քրիստոսի կենարար մարմնոյն և արեանը հաղորդուեցաւ Վահան. ու նոյն ատեն զարմանալի տեսիլք մը երևցաւ իրեն. վասն զի երկընքէն լոյս մը տեսնուեցաւ, ու անկէց ձայն կուգար թէ "Մի՛ վախնար Վահան, տդիտութեան մեղքերդ բոլոր քաւուեցան, և փափաքածիդ պիտի արժանաւոր ըլլաս, և Քրիստոսի խոստացած վարձքն ալ պիտի ընդունիս": Վանքին մէջի եղած կրօնաւորներէն մէկ քանին ալ այն աստուածահրաշ լոյսը տեսնելով՝ զարմացան մնացին. և Վահանայ ինչպիսի՛ մարդ ըլլալը աղէկ իմանալով, լացով և ողբով զինքը ճամբայ դրին:

Ընկէ Թեղենեաց ըսուած վանքը անցաւ Վահան, ու քանի մը օր հոնտեղն ալ կե-

նալէն ետքը Սովի կոչուած վանքը գնաց, ուր Յովհաննէս առաջնորդը մեծ սիրով ընդունեցաւ Աստուծոյ կենդանի նահատակը. և լսելով թէ ինչու համար Դամասկոս կը դառնայ, քաջալերեց զինքը ու մխիթարեց. ու վանքէն ելլելու ատենը՝ իր կրօնաւորներէն քանի մը հատը անոր ուղեկից դրաւ, որ երթան աչքով տեսնեն այն նորօրինակ սիրոյն զարմանալի հանդէսը: Անկէ ելան Բզնունեաց գաւառին Երաշխաւոր ըսուած վանքը հասան, ուր որ դարձեալ մեծ ընդունելութիւն գտաւ Վահան, և ամէն իր գլխէն անցածները պատմեց անոնց, և թէ հինգ տարի Քրիստոսի սիրոյն համար պանդխտութեամբ թափառելէն ետքը՝ հիմայ ճամբայ է ելեր Դամասկոս երթալու, և հոն սուրբ նահատակութիւնն ընդունելու համար: Վանականները անոր սրտին եռանդն ու վառեալ փափաքը տեսնելով, արտասուօք երանի կուտային իրեն. սուրբ գրոց խօսքերովն ալ զինքը աւելի կը քաջալերէին ու կը զօրացընէին: Ետքը Աստուծոյ յանձնելով զերանելին՝ ճամբայ դրին, իրենցմէ կրօնաւոր մը անոր ընկեր տալով:

Երկայն ճամբայ ընելէն ետքը Ուրհա քաղաքը հասաւ Վահան. և Քրիստոսի սուրբ դաստառակին պէտք եղած պատիւը ընծայելէն ետքը, նորէն ճամբայ ելաւ ու Դամասկոս քաղաքը հասաւ: Հոն տեղը իմանալով թէ ամիրապետը Ռուծափ քաղաքը գնացեր է, իր ընկերակից կրօնաւորացը խորհուրդ

տուաւ որ իրմէ բաժնուին. որպէս զի չըլլայ թէ իրեն պատճառաւը անոնք ալ փորձանքի մը գան։ Ինքը անվեհեր արիութեամբ ելաւ պաշտօնատեարց գնաց, ու ամէն բան իմացուց անոնց թէ ինքն ո՛վ է ու թէ ի՛նչ բանի համար նորէն ելեր Դամասկոս դարձեր է։ Պաշտօնեայքը զարմացան մնացին, ու չէին ուզեր խօսքին հաւտալ. բայց Վահան կ՝ աղաչէր որ երթան մեծամեծացն ալ իր գալը իմացընեն։ Անոնք երբոր սուրբը տեսան, բերաննին գոցուեցաւ ու չէին գիտեր ի՛նչ զրուցեն. կը տեսնէին թէ այն փառաւոր ու պատուական իշխանը, ո՛ր աստիճանի նեղութեան և աղքատութեան մէջ ինկեր է. ու բանի մը տեղեակ չըլլալով՝ սկսան անոր խեղճութեան պատճառը հարցընել. "Քրիստոսի սիրոյն համար, պատասխանեց Վահան, իմ երկրաւոր մեծութիւններէս կամաւ հրաժարեցայ. վասն զի ինքն ալ ինծի համար աղքատութիւն յանձն առաւ. և հիմայ հոս ձեր քաղաքը եկեր եմ որ անանց մեծութիւնը ստանամ իմ արեամբս. ուստի կը խնդրեմ ձեզմէ որ այս ամէն բաները ամիրապետին իմացընէք"։ Հոն եղողներուն սիրտը տակն ու վրայ եղաւ այն գորովալիր տեսլենէն, ու ամիրապետին մատնելու տեղ սկսան յորդորել որ խնայէ իրեն ու ելլէ երթայ։ Վահան տեսաւ որ անոնց սէրը անգթութեան փոխել տալը անկարելի է, գնաց ինկաւ Աստուծոյ դիմացը "Յիսուս փրկիչ, որ կորուսեալքը գտնելու եկար, ը-

սաւ, իմ յոյսս և օգնութիւնս ալ դու ես. զիս երեսէ մի՛ ձգեր, ու արժանի ըրէ որ կարենամ քեզի համար արիւնս թափել, ու անով իմ մեղացս բազմութիւնը ջնջել „: Աղօթքը լմընցուց Վահան, ու մէկէն շիփ-շիտակ դահճապետին՝ գնաց, ու իր Դամասկոս գալուն պատճառը իմացուց, և գիր մըն ալ տուաւ իրեն. աղաչելով որ երթայ ամիրապետին տայ: Ամիրապետը թուղթն որ կարդաց, հրամայեց որ առջևը բերեն Քրիստոսի նահատակը, ու երբոր անոր խեղճ կերպը տեսաւ, “Վահապ իշխան, զարմանալով մը հարցուց անոր, աս ի՞նչ աղքատութեան մէջ ընկեր ես. ի՞նչպէս եղաւ որ ունեցածդ չունեցածդ կորսընցուցիր: — Քրիստոս իմ տէրս, պատասխան տուաւ Վահան, ինծի պէս թշուառական մարդը փրկելու համար, յետին անարգութիւն յանձն առաւ. մեծ բա՞ն մըն է իմ ըրածս՝ անոր ցուցըցած սիրոյն հետ համեմատելու որ ըլլանք „: Ամիրապետը “Խենթեցա՞ր Վահապ, ի՞նչ եղար „ ըսաւ: “Իրաւ կ՚ըսե՝ս, պատասխանեց Վահան, ատեն մը խենթ էի քանի որ քրիստոնէութիւնը չէի ճանչցած. բայց հիմայ լուսոյ և ճշմարտութեան ճամբուն մէջն եմ Աստուծով „: Ամիրապետը Վահանայ վրայ սէր ունենալով՝ չէր ուզեր անոր արիւնը մտնել. անոր համար ոսկի արծաթ ու տեսակ տեսակ գանձեր բերել դիզել տուաւ անոր առջևը, որ սկսաւ յորդորել որ աւելիին ալ արժանի պիտի ըլ-

լայ թէ որ խօսքին մտիկ ընէ ու քրիստոնէութիւնը թողու։ Պահան քաջութեամբ դէմ կեցաւ անոր ամէն հրապուրանացը. "Քրիստոսի ծառայ եմ, ըսաւ, ու չես կրնար քու ունայնութեան պարգևներովդ զիս խաբել"։ Ամիրապետը հրաման տուաւ որ վերցընեն Պահանը ու տանին բանտ դնեն. և ամէն օր մարդիկ կը խրկէր իրեն որ երթան յորդորեն զինքը՝ յամառութիւնը թողլու և ամիրապետին հրամանը կատարելու. բայց սուրբը անոնք ամէնն ալ իր երկնաւոր իմաստութեամբը ամօթով կը ձգէր, ու չէին կրնար Պահանայ դիմացը բերաննին բանալ, և կ՚ երթային ամիրապետին կը խոստովանէին թէ այնպիսի մարդու մը միտքը փոխելը անհնարին բան է։

Պահան քանի որ բանտին մէջն էր, ասորի տեղացի քահանայ մը ծածուկ իրեն քովը գնաց, ու սուրբ խորհուրդը մատակարարեց իրեն իբրև վերջին թոշակ։ Ետքը դարձաւ Քրիստոսի նահատակը, ու բանտապետին շնորհակալ ըլլալով "Ուրախութեամբ կը թողում զքեզ, ըսաւ, ու հանդերձեալ աշխարհը կ՚ երթամ. վասն զի վրաս մեծ խնամք ու գութ ցրցուցիր։ — Ես վրադ ի՞նչ խնամք ունեցեր եմ", զարմանալով մը հարցուց բանտապետը. "Քրիստոս քեզի հատուցանէ, ըսաւ Պահան. վասն զի ես վաղուան օրը պիտի մեռնիմ"։

Խօսքն ալ կատարուեցաւ. երկրորդ օրը ամիրապետը առջևը բերել տուաւ Պահանը

ու հարցուց իրեն թէ "Խելքդ գլուխդ ե-
կա՞ւ" ։ Երանելի նահատակը աներկիւղ
կերպով մը պատասխան տըւաւ. "Ճշմար-
տութիւնը մէկ է, ըսաւ, ու ես շնորհակալ
եմ Աստուծոյ որ անոր հասնելու արժանի
ըրաւ զիս. դաւանած հաւատքս խենթու-
թիւն չէ, հապա բուն իմաստութիւն. ա-
նոր համար քու ամէն պարգևներդ ու հրա-
պուրողական խօսքերդ՝ աչքիս առջևը բան
մը չեն երևնար. ու ես չեմ կրնար քեզի
հնազանդելու համար՝ Աստուծոյ խօսքը ոտ-
քի տակ առնուլ, և այս սուրբ հաւատքս թո-
ղուլ" ։ Ամիրապետը բարկութենէն կրակ
կտրեցաւ, ու հրամայեց որ շուտով սպաննեն
զինքը. քովի եղողներն ալ նոյնը կը կրկնէին.
"Չենք կրնար դիմանալ, կ՚ ըսէին, անոր
մեր դենիցը դէմ հայհոյանացը" ։ Դահճա-
պետը սպանման տեղը տարաւ զինքը, ու հոն
ալ նորէն կը յորդորէին որ այն վերջի վայր-
կենին խելքը գլուխը ժողվէ, ու պնդադլուխ
յամառութիւնը թողու ։ Բայց երանելին
Պահան ուրախութեամբ կ՚ երթար սպան-
ման տեղը, մխիթարութիւնը անոր վրայ
հաստատած ըլլալով, որ խաբէական աշխար-
հիս անթիւ նեղութիւններէն պիտի ազատի,
ու երթայ իր երկնային և յաւերժական
հայրենիքը ։ Դլխատման տեղն որ հասաւ,
ուրախութեամբ ծնկան վրայ եկաւ Քրիս-
տոսի քաջ նահատակը, "Շնորհակալ եմ,
ըսաւ, Աստուած իմ և փրկիչ՝, որ սրտիս հա-
ռաչանքը և աչացս արտասուքը հաճեցար ըն-

դունել, և քու անուանդ համար մեռնելու մեծ պարգևին զիս արժանաւորեցիր. յիշէ զիս Աստուած իմ, և բաց ինծի արքայութեանդ դռները, որպէս զի անվախճան կենաց մէջը քու սիրելեացդ հետ մէկտեղ դասաւորուիմ. բոլոր քրիստոնեայքը քու սուրբ և ուղիղ հաւատոցդ մէջ հաստատ պահէ „: Ան ատենը դահճապետը սուրը մերկացաւ, ու Վահանայ ցուցընելով “Ահաւասիկ ատենը՝ հասեր է, ըսաւ, քու ձեռքդ է մեռնիլդ կամ ապրիլդ „: Պատասխան տուաւ Վահան. “Քրիստոսի համար մեռնիլը ամէն բանէն աւելի քաղցր է ինծի „. ուստի մէկէն սուրբ նահատակին գլուխը կտրեցին:

Այս կերպով եղաւ երանելւոյն Վահանայ պանծալի նահատակութիւնը Քրիստոսի 738 թուականին, և թէպէտ անոր վկայական մահը մեծ սուգ և միանգամայն մեծ ուրախութիւն եղաւ բոլոր Դամասկոս եղած հաւատացելոց, սակայն չէին կրնար սրբոյն պատուական մարմինը վերցընել՝ ամիրապետէն դրուած խիստ հրամանին պատճառաւը: Բայց նոյն գիշերը երկնաւոր տեսլեամբ մը ամիրապետը վախնալով, հրամայեց որ կարենան Վահանայ մարմինը վերցընել հաւատացեալք՝ և ուզածնուն պէս պատուով թաղեն: Մահուան մօտեցած հիւանդ մը կար Դամասկոս քաղաքը, որ աղաչեց Վահանայ սուրբ նշխարացը զինքը մօտեցընելու, որով մէկէն առողջացաւ: Ուրիշ մըն ալ բարձր տեղէ վար իյնալով՝ երբոր ամէնքը

ողբալ սկսան կարծելով թէ մեռած ըլլայ, անիկայ մէկէն ոտք ելաւ “Մի վախէք, ըսաւ, բան չկայ. վասն զի աչքովս տեսայ ես ես զսուրբն Վահան՝ որ ի յնելու ատենս կը պաշտպանէր ինծի „:

ՍՈՒՐԲ ՄԻՆԱՍ

Աթենացի էր այս մեծազգի ու հռչակաւոր սուրբը, և իր խելքին ու հանճարոյն համար ամենուն առջևը պատուական ու մեծարոյ։ Ան ատենները, այսինքն Քրիստոսի 300 թուականին, Աղեքսանդրիա քաղքին մէջ մեծ խռովութիւն մը եղաւ, և Մաքսիմիանոս Հռովմայեցւոց կայսրը թէպէտև ամէն ջանք ըրաւ անոր դէմը առնելու, բայց բոլորը փուճի գնացած տեսնելով այս սուրբն Մինասը անոնց խրկեց որ իր իմաստուն ճարտասանութեամբը համոզէ զիրենք խաղաղութեան ետևէ ըլլալու։ Գնաց Մինաս Աղեքսանդրիա, և ամէն բան կարգի դնելէն ետքը, թագաւորին իմացուց իրեն ձեռքով եղած խաղաղութիւնը. ան ալ Աղեքսանդրիա քաղքին վերակացութիւնը անոր յանձնեց։

Քրիստոնեայ էր Մինաս, բայց չէր ուզեր որ առջի բերան ուրիշները իր ինչ հաւատքի տէր մարդ ըլլալը իմանան. սակայն կամաց

կամաց ինքզինքը յայտնել սկսաւ, և Քրիս-
տոսի անուամբը հրաշքներ ու բժշկութիւն-
ներ ալ կ՚ ընէր. ետքը կուռքերն ու կռա-
տունները կործանել սկսաւ։ Աղեքսանդրիա
քաղաքին քրմապետը այս բաներս որ տեսաւ,
մէկէն թագաւորին թուղթ գրեց թէ տես
ի՞նչ տեսակ մարդ մը առեր իշխանապետ դրեր
ես։ Մաքսիմիանոս երբոր քրմապետին գրած
թուղթը կարդաց շատ զայրացաւ. ու Երմո-
գինէս անունով աթենացի հռչակաւոր և ու-
սումնական իշխանը խրկեց, որ երթայ Մի-
նասայ ըրածները քննէ, ու պատշաճ կերպով
զինքը խրատէ։ Երմոգինէս ճամբայ ելլելուն
առջի գիշերը տեսիլք տեսաւ, որ իրեք փա-
ռաւոր մարդիկ իրեն երևցած՝ "Ելիր Ա-
ղեքսանդրիա գնա կ՚ ըսէին, որ ճշմարտու-
թիւնը ճանչնաս, և ուրիշներուն ալ հոգւոյն
փրկութեանը պատճառ ըլլաս"։ Երկրա-
ւոր իշխանութեանց յայտնի նշանակ մը կար-
ծեց Երմոգինէս այս տեսիլքը. և սկսաւ ա-
ւելի փութով մը իրեն յանձնուած գործը
կատարելու ետևէ ըլլալ։

Աղեքսանդրացիք երբոր իմացան թէ Եր-
մոգինէս անուանի փոխարքան իրենց քաղա-
քը պիտի գայ, մեծ հանդիսով իրեն դիմացը
ելան. Երմոգինէս ալ գնաց թագաւորական
պալատը իջաւ։ Նոյն գիշերը Մինաս փոխ-
արքային ներկայացաւ, ու անոր պէտք ե-
ղած պատիւը տալէն ետքը, "Համարձա-
կութեանս ներէ, ըսաւ, իշխանդ մեծ. կը
խնդրեմ իմանալ թէ ի՞նչ պատճառաւ այս

քաղաքը եկար ,, : Երմոգինէս "Վաղը կ՚ի-
մանաս , ըսաւ , հոս գալուս պատճառը ,, :

Վաղուան օրը հրաման ըրաւ փոխարքան , որ ամէնքը գան ժողվուին , Մինասայ դա-
տաստանը կտրելու համար . և երբոր բոլոր քաղաքը հոն ժողվուեցան , Երմոգինէս հրա-
մայեց որ առաջ անցնի Մինաս , ու հարցուց իրեն , թէ "Ի՞նչ բան է որ մեր թագաւորին ականջը հասեր ու զինքը խռովեր է . յիրաւի քրիստոնեա՞յ ես և աստուածները կ՚արհա-
մարհե՞ս ,, : Մինաս անվախ համարձակու-
թեամբ մը իր հաւատքը դաւանեցաւ , և աստուածուսոյց իմաստութեամբը զամէնքը զարմացուց . անանկ որ բարձրաձայն աղա-
ղակել սկսան թէ "Քրիստոնէից աստուածն է ճշմարիտ աստուածը ,, : Երմոգինէս այս զարմանալի փոփոխութիւնը տեսնելով՝ շատ վախցաւ , ու հրամայեց որ ամէն մարդ իր բանին գործին երթայ . իսկ ինքը երկրորդ օրը նորէն առջևը կանչել տուաւ Մինասը , ու սկսաւ աղաչանքով ու սպառնալեօք յոր-
դորել զինքը , որ մտիկ ընէ իրեն ու Քրիս-
տոսի հաւատքը թողու . բայց երբոր տեսաւ թէ անիկայ իր մտքին վրայ հաստատուն կեցեր է , ոտիցը ներբանքը կտրել տուաւ , աչուքները փորեց , լեզուն ալ արմատէն կտրեց . ու հրամայեց որ վերցընեն զերանե-
լին ու առնուն բանտ դնեն :

Բանտին մէջ երբոր մեռելի պէս ընկեր էր սուրբն Մինաս , մէյմըն ալ չորս կողմէն բանտը լուսաւորուեցաւ , ու Քրիստոս տէրն

մեր իր սիրելի ծառային քովը իջնալով՝ մխի-
թարեց զինքը ու զօրացուց, ու բոլոր վեր-
քերը բժշկեց. ետքը դարձաւ, "Մի՞ վա-
խեր, ըսաւ, Երմոգինէսն ալ որ քեզի թըշ-
նամի ու հակառակորդ կը կարծես, ինքն ալ
քու օրինակիդ պիտի հետևի՝ իմ սորվեցու-
ցած սուրբ հաւատքս ընդունելով,,:

Երմոգինէս փոխարքան ալ Մինասայ
վրայ մեծ գութ ու սէր ունենալով, շատ
զղջացեր էր անոր դէմ ցուցրցած անդթու-
թեանը վրայ, ու տրտմութենէն նոյն գիշե-
րը քունն ալ չէր տարած: Վաղուան օրը
հրամայեց որ անոր մարմինը դուրս հանեն որ
վրան ողբայ, ու մեծ հանդիսով թաղել
հրամայէ. վասն զի հաստատութեամբ միտքը
դրած էր թէ այնպիսի տանջանքէ ետքը
Մինասայ ապրիլը անհնարին է: Փոխար-
քային պաշտօնէիցմէ հինգ հոգի բանտը
գնացին ու ապշեցան մնացին երբոր տեսան
թէ ինչպէս Մինաս երանելի վկայն ողջ
առողջ կեցեր է, ու քովն ալ երկնային հո-
գիներ իջեր ու անոր սպասաւորութիւն կ՝ ը-
նեն. ուստի մէկէն երանելւոյն ոտքը ինկան
ու լալով Քրիստոսի սուրբ հաւատքը ըն-
դունեցան: Դատաւորը տեսնելով թէ
խրկած մարդիկը ետ դառնալու կ՝ ուշանան,
անոնց տեղ ուրիշները խրկեց, որոնք բանտն
եկան ու Մինասայ աղաչեցին որ ելլէ
թատրոնը գայ որ ամէնքը քրիստոսական
հաւատոց զօրութիւնը իմանան: Քաջ նա-
հատակը մտիկ ըրաւ անոնց, և ուրախու-

թեամբ ելաւ թատրոնը գնաց ու Երմոգինէս փոխարքային հետ պագտուելով "Իմ Աստուծոյս զօրութիւնը ճանչցիր, ըսաւ, տէր իմ. տես թէ երեկուան օրը չարչարանքներովդ զիս ինչ վիճակի մէջ ձգեցիր, ու հիմա իմ փրկիչս ինչպէս բժշկեց զիս ,, :

Երբոր Մինաս խօսքը լմընցուց՝ ամէնքը սկսան աղաչել իրեն որ առաջ տանի իր խօսքը. "Ինչպէս մեծ է եղեր, կ՚ ըսէին, քրիստոնէից Աստուածը ,, : Ու երբոր սուրբը խօսիլ սկսաւ, բոլոր ժողովուրդը անանկ ըզմայլած մտիկ կ՚ ընէր՝ որ տեղերնէն հեռանալ ամենևին չէին ուզեր : Ան ատենը Երմոգինեսի ու բոլոր ժողովրդեան աչքին առջևը երկընքէն երկու հրեշտակ իջան, ու Մինասայ գլխոյն վրայ հովանի կ՚ ընէին : Փոխարքան երբոր այս տեսաւ, զարմանալով մը կանչեց. "Յիրաւի մեծ է Մինասայ աստուածը. պէտք է անոր միայն հաւատալ. ափսոս ինծի որ ինչուան հիմա սուտ և անշունչ կուռքերը աստուածոց տեղ կը պաշտէի. հիմա ահաւասիկ ճանչցայ ճշմարտութիւնը ,, : Ու մէկէն աթոռէն վեր ցատքեց, գնաց իր քաղաքակցին՝ երանելւոյն Մինասայ ոտքը իյնելու, բայց հրեշտակները քովը տեսնելով չհամարձակեցաւ, ու նորէն ետ ետ քաշուեցաւ. ետքը գնաց պագտուեցաւ հետը ու մէկդի տանելով, "Մեծ հրաշք մը տեսայ, ըսաւ, այսօր. ուստի ես ալ քու հաւատքդ բոլորով սրտիւ ընդունիլ կ՚ ուզեմ. վախս միայն այն է՝ չըլլայ թէ դղջումս ըն-

դունելի չըլլայ Աստուծոյդ, ինչուան հիմա կուռքերը պաշտելուս համար։ — Այդ բանը մտքէդ ալ մի անցներ, պատասխանեց Մինաս, վասն զի մեր աստուածը մարդասէր է ու ողորմած. ինքը ինծի յայտնեց քու դարձդ ու փրկութեան հասնիլդ „։ Երմոգինէս դատաւորը պատուիրեց ժողովրդեան որ տներնին քաշուին, ու երկրորդ օրը նոյն թատրոնը գան դարձեալ ժողվուելու. իսկ ինքը բոլոր գիշերը Մինասայ հետ անցուց՝ հաւատոց համար պէտք եղած բաները իրմէն սորվելով։

Երկրորդ առտուն եպարքոսին հրամանաւը ամէնքը եկան թատրոնը ժողվուեցան. ան ատեն Երմոգինէս ոտք ելաւ ու ամենուն առջեւը իրեն Քրիստոսի հաւատքը ընդունելը խոստովանեցաւ. իրեն հետ ժողովրդեան մեծ մասն ալ բարձրաձայն աղաղակել սկսան թէ “Մինասայ հաւատքն է ճշմարիտը, ու մենք ալ անոր կը հաւատանք „։ Եւ որովհետեւ ժողովելոց մէջը եպիսկոպոսներ ալ կային, Մինաս իր Եւգրափոս անունով դպրապետը խրկեց որ երթայ ջուր բերէ հաւատացեալքը մկրտել տալու համար. Երմոգինէս եպիսկոպոսաց առջեւը գնաց ծընկան վրայ եկաւ՝ ու սուրբ մկրտութիւնը կը խնդրէր անոնցմէ։

Մկրտութեանը վրայ քանի մը օր անցնելէն ետքը, նոյն սուրբ եպիսկոպոսունքը երանելի փոխարքայն իրենց վիճակակից բրին, եպիսկոպոսութեան մեծ աստիճանին ար-

ժանի ընելով։ Երմոգինէս ալ ունեցածը չունեցածը բոլոր աղքատաց բաժնեց, և սրբոյն Մինասայ ու Եւգրափոսի հետ մէկ եղած՝ քրիստոսական սուրբ կրօնքը ծաւալելու ետևէ ինկաւ։

Ռուստիկոս անունով աղեքսանդրացի հեթանոս մը ասամէն եղած բաները տեսնելով՝ գնաց մէկէնիմէկ բոլորը տեղն 'ի տեղը Մաքսիմիանոս Թագաւորին հասկրցուց. "Աստուածոց բոլոր մեհեանները կոտրտեցին քանդեցին, ըսաւ, ու հրաման տուին որ խաչելեալ Աստուած մը պաշտեն ամէնքը"։ Կայսրը ասոր լսեց՝ բարկութենէն կրակ կտրեցաւ, ու տասն հազար հոգի հետը առնելով՝ ելաւ Եգիպտոս գնաց, ու Երմոգինէսն ու Մինասը մէկէն բռնել տուաւ. ու ինքը հրապարակի մէջ նստած՝ քովը կանչեց զանոնք, ու Երմոգինեսի դառնալով, "Խելքդ կորսընցուցիր ինչ եղար ըսաւ. ինծմէ այսչափ պատիւ տեսնելէն ու այսչափ փառք ստանալէն ետքը՝ այս փոխարէնը պիտի ընես եղեր իմ սիրոյս. քրիստոնէից հաւատքին ինչ բանին հաւնեցար, որ մէկէն մեր աստուածները Թողուցիր"։ Երմոգինէս երբոր Թագաւորին խօսքին պատասխան տալ կ՝ ուզէր, նոյն հրեշտակները որ Մինասայ վրայ երևցեր էին, եկան դարձեալ Երմոգինեսի հովանաւորութիւն ընելու, ու սկսան քաջալերել զինքը որ ամենևին չվախնայ։ Ան ատեն Երմոգինէս դարձաւ Մաքսիմիանոսի, ու "Տէր Թագաւոր, Թէ որ իմանալ կ՝ ուզես,

ըսաւ, թէ ի՞նչ բանէ շարժած Քրիստոսի հաւատքը ընդունեցայ, այս բազմութիւնը թող իմ տեղս խօսի. ինք քեզի պատմէ՝ թէ ի՞նչ աստիճանի կոյր նախանձայուզութեամբ մը վառուած՝ եկայ Աղեքսանդրիա քաղաքը, Քրիստոսի տեառն իմոյ Մինաս երանելի նահատակը դատելու համար. ոտուընները կտրել տուի, աչուընները փորեցի, լեզուն ալ արմատէն կտրեցի. միտքս դրեր էի՝ երկրորդ օրը գազանաց և շանց առջևը ձգել անոր մեռեալ մարմինը։ Մէյմ՝ ալ ի՞նչ տեսնեմ. բոլորովին առողջացուցեր էր զինքը՝ Քրիստոս տէրն մեր։ Հիմա ի՞նչպէս կը յորդորես զիս որ այսպիսի աստուած մը պաշտելէն ետ կենամ. բայց գիտցիր, թագաւոր, որ Աստուծոյ շնորհքովը իմ հաւատքիս մէջ անշարժ պիտի մնամ. ի՞նչ տանջանքներով որ կ՝ ուզես՝ զիս չարչարէ, անհնարին է որ երկրաւոր կեանքը վայելելու համար՝ յաւիտենականն ու անանցը ոտքի տակ առնում։

Մաքսիմիանոս թագաւորը աս խօսքերս լսելով բարկութենէն ինքզինքը կ՝ ուտէր. ուստի մէկէն աթոռէն վեր ցատքեց ու ինքիր տիգովը սուրբն Երմոգինէսը վիրաւորեց, ու ոտուընները կտրելով՝ հոն մօտ եղած դետը նետել հրամայեց. սուրբ Մինասն ալ մութ բանտի մը մէջ արգիլել տուաւ, և ոտուընէրէն ծանր քար մը կապելով՝ խստիւ պատուիրեց որ ամենևին չթողուն որ քովը մարդ մօտենայ. Աղեքսանդրիա քաղաքն ալ

իր մեծութենէն ու փառքէն ձգել հրամայեց. "Ահաւասիկ Մինաս բանտին մէջ անօգնական ու խեղճ մնացեր է, ըսաւ. Երմոգինէսն ալ գետը նետեցինք. դուք ալ ձեր փառքէն պիտի իյնաք՝ անոնց քարոզած վարդապետութեանը ականջ կախելնուդ համար,,:

Բայց նոյն գիշերը հրեշտակք երանելւոյն Երմոգինեսի մարմինը գետէն հանեցին, ու Մինասայ բանտը բերելով՝ երկուքն ալ առողջացուցին. և ինչուան առտու անոնց հետ էին. կը քաջալերէին զիրենք ու կը մխիթարէին. "Ամենևին մի՛ վախնաք, մենք միշտ ձեր հետն ենք,, կ՚ ըսէին: Թագաւորը երբոր երկրորդ առտուն աս ամէն բաները լսեց ու տեսաւ, զարմանալէն ապշեցաւ մնաց. ու սրբոյն Եւգրափոսի բերնէն ալ աստուածոց և իրեն դէմ նախատինքներ լսելով՝ մէկէնիմէկ գլխատեց զերանելին իր ձեռքովը. ու մէկալ երկուքն ալ նոյնպէս գլխատել տուաւ: Մահուընէն առաջ խնդրեց իրմէ սուրբն Մինաս որ մարմինը Բիւզանդիոն քաղաքը թաղել տայ. բայց թագաւորը մտիկ չըրաւ, ու երկրթէ սնտուկի մը մէջ դնելով անոր մարմինը՝ ծովը ձգել հրամայեց: Քսան օրուընէ ետքը սրբոյն տապանը Բիւզանդիոն քաղաքը հասաւ, և եպիսկոպոսը տեսլեան մէջ հրեշտակէն հրաման առնելով գնաց ու սրբոյն պատուական նշխարքը մեծ հանդիսով ամփոփել տուաւ:

Սրբոյն Մինասայ և իր ընկերացը զօրաւոր բարեխօսութեամբն եղած հրաշքները

խիստ շատ են. բայց մենք քանի մը հատը յիշատակելով գոհ ըլլանք։

Կոստանդիանոս բարեպաշտ կայսեր օրովը երբոր Քրիստոսի հաւատքը ամէն տեղ ծաւալեցաւ, Աղեքսանդրացիք ալ՚ի յիշատակ և՚ի պատիւ սրբոյն Մինասայ՝ հռչակաւոր եկեղեցի մը շինեցին։ Ան ատենները հարուստ վաճառական մը Աղեքսանդրիա քաղաքը գալով՝ երբոր լսեց սրբոյն Մինասայ հրաշքները, "Կ՚ուզէի ես ալ, ըսաւ, իրեն վկայարանը երթալ, ու քանի մը յիշատակներ տալով՝ Աստուծմէ իմ գործոցս յաջողութիւն խնդրելու"։ Ուստի հետը շատ մը ստակ առնելով ճամբայ ելաւ սրբոյն վկայարանը երթալու. սակայն գիշերը վրայ հասնելով՝ ուզեց պանդոկի մը մէջ հանգչիլ՝ ու երկրորդ առտուն նորանց իր ճամբան շարունակել։ Պանդոկապետը ասոր հարստութիւնը տեսնելով՝ անօրէն խորհուրդ մը մտածեց, ու գիշեր ատեն ելաւ խեղճ վաճառականը սպաննեց. և որպէս զի ըրած չարութիւնը մարդ չիմանայ՝ կտոր կտոր ըրաւ անոր մարմինը, և կ՚ուզէր բոլորը մէկէն լիճը ձգել. բայց օրը լուսնալով՝ չկրցաւ բան մը ընել։ Մէյմ՚ ալ սուրբն Մինաս ձիաւորի կերպարանքով վրայ հասաւ, թագաւորէն խրկուած մարդ մը ձևացընելով ինքզինքը։ Պանդոկապետը վախէն ինչ ընելիքը չգիտնալով՝ առաւ սպաննած մարդուն գլուխը՝ զամբիւղի մը մէջ դրաւ ու ձեղունէն կախեց։ Սուրբն Մինաս պանդոկապետին դառնալով

“Շ իտակն ըսէ, ըսաւ, ո՛ւր է այն մարդը որ երէկ իրիկուն հոս եկաւ հանգչելու համար,,։ Պանդոկապետը “Հոս մարդ մը չեկաւ,, ըսաւ։ Ան ատեն սուրբն Մինաս “Թէ որ խոստովանիլ չես ուզեր, ըսաւ, ճշմարտութիւնը, հիմա ես զինքը քու պանդոկիդ մէջ պիտի գտնեմ,,. ու մէկէն զամբիւղը վար առաւ, ու սպաննուած մարդուն մարմինը ցըցուց անոր։ Պանդոկապետը տեսնելով որ չարութիւնը իմացուեցաւ, ընկաւ սրբոյն ոտքը ու ցաւագին արցունքով աղաչել սկսաւ որ ներէ իրեն. “Ոսկւոյն սէրն էր, ըսաւ, որ զիս կուրացուց. հիմա իրմէն գողցած բոլոր ստակը քեզի կը դարձընեմ, վրան ալ իմ ունեցածէս հարիւր դահեկան աւելցընելով, միայն խնդրեմ որ ծածուկ պահես ըրած յանցանքս,,։ Սուրբն Մինաս պատասխանեց իրեն. “Ոչ զջա՛ ըրածիդ վրայ, ու յանցանքիդ կը ներեմ,, ըսաւ։ Պանդոկապետը լալով “Ի՛նչ որ կը հրամայես՝ մտադիւր կը կատարեմ ըսաւ. ու թէ որ զիս թագաւորին ձեռքէն խալըսես, կ՚երթամ սրբոյն Մինասայ տաճարը կրօնաւոր ըլլալու համար,,։ Ան ատեն սուրբն Մինաս անոր սրտանց զղջումը տեսնելով՝ զամբիւղը մէջտեղը բերել տուաւ. ու ինքն ալ ծընկան վրայ եկած՝ երկար ատեն աղօթք ընելէն ետքը՝ դարձաւ սպաննուած մարդուն, ու հրամայեց իրեն որ յանուն Յիսուսի Քրիստոսի ողջըննայ, “Որպէս զի դուն ալ ճանչնաս, կ՚ ըսէր, թէ ես եմ Քրիստոսի ծառան սուրբն Մինաս,,։

Մէկէն սպաննուած մարդը ոտք ելաւ, ու սրբոյն ոտքը իյնելով սկսաւ շնորհակալ ըլլալ իրեն որ այնպիսի խորունկ քնէ մը արթընցուց. վասն զի գլխուն եկած բաները ամենևին չէր իմացած, պանդոկապետն ալ ամենևին ձայն չհանեց. իսկ սուրբն Մինաս օրհնեց զիրենք ու աներևոյթ եղաւ: Պանդոկապետը գողցած ստակը վաճառականին դարձընելով ինքն ալ սրբոյն Մինասայ խոստացած հարիւր դահեկանը առաւ, ու ելան երկուքը մէկտեղ սրբոյն Մինասայ վկայարանը գնացին՝ իրենց ուխտը կատարելու համար: Ան ատեն պանդոկապետը իր յանցանքը ամենուն առջև խոստովանեցաւ, ու թէ ինչպէս սրբոյն Մինասայ հրաշքովը սպաննուած մարդը յարութիւն առաւ. ու հինգ տարի կրօնաւորական խստամբեր կեանք անցընելէն ետքը՝ սրբութեամբ վախճանեցաւ:

Եւտրոպիոս անունով հարուստ աղեքսանդրացի մը ուզեց երկու արծըթէ սկուտղ շինել տալ, մէկը իրեն՝ մէկալն ալ սրբոյն Մինասայ վկայարանին ընծայ ընելու համար. ուստի արծաթագործը կանչեց ու պատուիրեց իրեն որ երկու սկուտղ շինէ մէկմէկու նման. մէկուն վրայ իր անունը գրէ ու մէկալին վրայ ալ սրբոյն Մինասայ անունը: Արծաթագործը երբոր շինեց լմընցուց՝ Եւտրոպիոս տեսաւ որ սրբոյն համար շինուածը աւելի վայելուչ ու գեղեցիկ էր. ուստի միտքը դրաւ որ իրենը սրբոյն տայ ու մէկալը իր գործածութեանը պահէ, ու

երբոր մեռնի՝ սրբոյն վկայարանին թողու ։ Ուստի այս մտքով նաւ մտաւ՝ Մինասայ տաճարը երթալու. կերակրէն ետքը ծառան արծըթէ սկուտղը առաւ նաւուն քովը տարաւ լուալու համար. բայց ալիք մը եկաւ լուալու ատենը, ու այն անօթը ծառային ձեռքէն խլեց տարաւ. խեղճը յայտնի գիտնալով թէ տիրոջմէն ինչէ՛ր պիտի քաշէ այն բանին պատճառաւը, յուսահատութենէն ինքզինքը ծովը ձգեց ։ Եւտրոպիոս այս խեղճ դիպուածն որ տեսաւ, յայտնի իմացաւ թէ Աստուծոյ պատիժն է որ կը քաշէր, սրբոյն Մինասայ տաճարին խոստացած անօթը իրեն համար գործածելուն պատճառաւը. ուստի ուխտեց սրբոյն որ ուրիշ երկու սկիհ ալ կ՛ ընծայէ թէ որ արժանի ըլլայ իր ծառային մարմինը գտնելու և զինքը թաղելու ։ Երկրորդ օրը երբոր նաւահանգիստը հասան, Եւտրոպիոս աչքերը ասդին անդին կը պտըտցընէր՝ ծառային մարմինը տեսնելու համար. ու երբոր նաւավարները ըրածին վրայ կը զարմանային. "Աստուծոյ վրայ յոյս ունիմ, կ՛ ըսէր, որ սրբոյն Մինասայ բարեխօսութեամբը՝ արժանի պիտի ընէ զիս այս շնորհքին" ։ Աս զրուցելու ատենը մէյմ՝ ալ տեսաւ որ իր ծառան ծովուն մէջ լողալով դէպ 'ի ցամաքը կուգար. տէրը ուրախութենէն ի՞նչ զրուցելիքը չգիտնալով՝ ցամաքը հասաւ չհասաւ՝ գնաց իր ծառային գիրկը ընկաւ ու կը հարցընէր թէ ի՞նչպէս ազատեցար ծովէն ։ "Ծովուն մէջ ըն-

կած ատենս, պատասխանեց ծառայն, լուսաւոր մարդ մը տեսայ՝ որ հետը եղած երկու մարդիկներուն հրամայեց որ զիս բռնեն ու չթողուն որ խղդուիմ. անոնք էին որ զիս ինչուան այս տեղս բերին „, ըսաւ: Ամէնքը իմացան թէ սուրբն Մինաս եղած պիտի ըլլայ այն լուսաւոր մարդը. ուստի ծառային տէրը ելաւ ուրախութեամբ անոր վկայարանը գնաց, և իրեն խոստացածներէն զատ ուրիշ առատ ընծաներ ալ պարգևելով սրբոյն, ուրախութեամբ իր տունը դարձաւ:

Աղեքսանդրիա քաղաքին մէջ երկու վաճառական կային մէկմէկու սրտակից բարեկամ, որոնցմէ մէկը քրիստոնեայ էր, մէկալը հրէայ: Եղաւ որ հրէան ուզեց ճամբորդութիւն մը ընել, ուստի իրեն ստակները իր բարեկամ վաճառականին յանձնեց: Ստակին սէրը քրիստոնէին վրայ զօրացաւ, ու բարեկամութիւնը ոտքի տակ առնելով՝ կնոջը հետ խորհուրդ ըրաւ, որ հրէին ստակը մէջ խաղցընեն՝ վկայ մը չունենալուն համար. “Երդուըննալ տալու ալ, ըսաւ, սիրով կ՚երդնումք. վասն զի հրէան խաբելը մեղք չէ „: Հրէայ վաճառականը ճամբորդութենէն դառնալով՝ ընծաներ խրկեց իր բարեկամին, և խնդրեց որ քովը ունեցած պահեստը ետ դարձընէ: Քրիստոնեան դարձաւ “Քովս բան չկայ, ըսաւ, ես քեզի ինչ ետ դարձընեմ „: Հրէան տեսաւ որ վկայ չկայ մէջտեղը ու փուճ տեղը խօսքը պիտի երկըննայ ու հակառակութիւն և կռիւ ծագի

մէջերնին. անոր համար յորդորեց քրիս-
տոնեան որ ելլեն երկուքը մէկտեղ սրբոյն
Մինասայ տաճարը երթան՝ հոն երդուըն-
նալու համար. "Լսեր եմ, ըսաւ, որ ստեր-
դումները կը պատժէ սուրբն Մինաս. թէ որ
երդուընցար ու գլխուդ փորձանք մը չեկաւ,
քեզի ըլլայ ստակը ,,: Քրիստոնեան սիրով
յանձն առաւ այս պայմանը, ու ելան սրբոյն
Մինասայ վկայարանին դրանը առջևը գնա-
ցին. Հրէան կը խրատէր իր բարեկամը որ
փուճ տեղը մեղք չմտնէ. "Ստակս ինծի
դարձուր, կ՚ ըսէր, ես քեզի փոխարէնն ընե-
լու չեմ մոռնար ,,. բայց քրիստոնեան մտիկ
չըրաւ, ու մտաւ ժամուն մէջ և երդուըննա-
լով դուրս ելաւ: Ան ատենը երկուքը նորէն
ձիերնին հեծան, ու ետ դառնալու ատեննին՝
քրիստոնեան ձիէն վար ընկաւ, ու առանց
իրեն իմանալուն՝ գրպանէն գետին ձգեց այն
սնտուկին բանալին, որուն մէջ Հրէայէն գող-
ցած ստակն էր: Քիչ մը առաջ երթալէն
ետքը ձիերնէն վար իջան կերակուրնին ու-
տելու. բայց Հրէայն սկսաւ ինքիր վրայ ափ-
սոսալ. "Ինչու համար, կ՚ ըսէր, Մինասայ
բարեխօսութեանը ապաւինեցայ, որ զիս
այսպէս ամօթով ձգեց ,,: Ան զրուցելու ա-
տենը տեսաւ որ քրիստոնեայ վաճառականին
ծառան՝ Հրէին քսակը ձեռքն առած քովեր-
նին եկաւ: Տէրը հարցուց իրեն թէ ուսկից
կամ ինչ պատճառաւ հոս եկար. "Տէր իմ,
պատասխանեց ծառայն, փառաւոր հեծեալ
մը եկաւ քու տունդ, և խաթունիդ ցուցընե-

լով այս մատանին ու բանալին՝ հարցուց իրեն թէ կը ճանչնա՞ս որունն են ասոնք։ Ու երբոր անիկայ կը ճանչնամ ըսաւ, Իրկանդ հրամանն է, պատասխանեց ձիաւորը, որ սընտուկին մէջէն հանես Հրէայէն գողցած ստըկին քսակը, ու ծառայիդ ձեռքովը անոր հասցընես. ապա թէ ոչ, Աստուծմէ պիտի պատժուի ըսաւ „։ Հրէան ասս որ լսեց՝ ուրախութենէն ոտք ելաւ “Յիրաւի մեծ է, աղաղակեց, քրիստոնէից աստուածը ու իր սուրբ ծառայն Մինաս. ես ալ նոյն ճշմարիտ հաւատքը կ՚ընդունիմ, ըսաւ „. ու նորէն սրբոյն վկայարանը դառնալով՝ ստըկին երրորդ մասը անոր պարգևեց, ու ետքը դարձաւ քրիստոնեայ եղաւ։

ԵՒՍՏՈՒԱՏԻՈՍԵԱՆՔ

Դիոկղետիանոս կայսեր հալածանաց օրերը Կապադովկիա քաղաքը Լիւսիաս անունով իշխանապետ մը եկաւ կայսերական հրամանով բոլոր քրիստոնեայքը դատելու և չարչարելու համար։ Իրեն պաշտօնէիցը մէջ Եւստռատիոս անունով հայազգի արօրկացի բարեպաշտ ու աստուածասէր իշխան մըն ալ կար, որ քանի որ քրիստոնէից հալածանքը և անոնց հեթանոսներէն քաշած նեղութիւնները կը տեսնէր, սիրտը կտոր կտոր կ՚ըլլար, ու արտասուօք կը խնդրէր Աստուծմէ որ քաղցրահայեաց ըլլայ իր ծառայիցը վրայ, ու այնպիսի դառն ժամանակի մը մէջ զանոնք երեսէ չձգէ։ Մէկ կողմանէ ալ՝ Աստուծոյ սիրովը վառուած ըլլալով՝ կը փափաքէր անոնց նահատակակից ըլլալ, ու Քրիստոսի համար արիւնը թափել։ Այն պատճառաւ իր հաւատարիմ ծառաներէն մէկը իրեն կանչեց, ու իշխանական գօտին ու պատիւները անոր տալով՝ Աս ամէն բա-

ները Արօրկա քաղքին եկեղեցին տար, ըսաւ, ու առանց մէկու մը գիտնալուն՝ խորանին վրայ դիր, ու դուն ժամուն մէջը պահուրտէ. երբոր տեսնես թէ Օքսենտիոս երանելի քահանայն անոնք վերցուց, թողտուր ու ինծի դարձիր. բայց թէ որ ուրիշ մը վերցընէ, չըլլայ որ անոր քովը թողուս „: Միտքը դրեր էր երանելին Եւստռատիոս որ եթէ Օքսենտիոս քահանան ըլլայ վերցընողը, ըսել է թէ հաճոյ է Աստուծոյ իրեն համար մարտիրոսական արիւն թափելու փափաքը: Ծառան Արօրկա քաղքէն դառնալով՝ պատմեց Եւստռատիոսի թէ ինչպէս գօտին սեղանին վրայ դրած ատենը, մէկէն հոն հասաւ Օքսենտիոս քահանան, ու անոր իշխանական գօտին վերցուց:

Եւստռատիոս երբոր ասա բանս լսեց, անպատում բերկրութիւն մը զգաց սրտին մէջ. մէկէն իրեն բարեկամները կերակրի հրաւիրեց իր տունը, ու անոնց անսովոր ուրախութիւն մը կը ցուցընէր, որուն պատճառը բազմականքն ալ չէին կրնար իմանալ: Ան ատեն իշխաններէն մէկը Եւգինէոս անունով համարձակեցաւ, ու "Տէր իմ Եւստռատիոս, ըսաւ, ինչ պիտի ըլլայ այսչափ ուրախութեանդ պատճառը. միթէ անոր համար որ վաղուան օրը Լիւսիաս հրամայեր է բոլոր քրիստոնեայքը դառն տանջանքով սպաննելու, և միտքդ դրեր ես թէ մեծ բաներ պիտի վաստըկիս այն պատճառաւը: — Վաղը կը տեսնես, ըսաւ Եւստռատիոս, իմ անկապուտ փառքս ու մեծամեծ շահերս „:

Երկրորդ օրը քաղաքին մէջ մասնաւոր տեղ պատրաստել տուաւ Լիւսիաս դատաւորը, և հրամայեց որ բոլոր քաղաքը հոն ժողվուի. ու ետքը ինքն ալ գալով բանտին մէջի եղած քրիստոնեայքը դուրս հանել տուաւ, որոնց մէջ էր նաև Օքսենտիոս քահանան: Սուրբն Եւստռատիոս ասս որ լսեց, մէկէն բանտը վազեց, ու երանելի վկայից աղօթքը կը խնդրէր. "Ես ալ կը փափաքիմ, կ՚ըսէր, այս օրուան օրը ձեզի հետ մահակից ու չարչարակից ըլլալ,,: Ինոնք ալ մէկէն ձեռուընին վեր վերցընելով աղօթք ըրին երանելւոյն համար, ու ելան դատաւորին առջևը գացին: Լիւսիաս հրամայեց որ Օքսենտիոս քահանայէն սկսելով զամէնքն ալ մէկիկ մէկիկ իր առջևը դատաստանի կանչեն: Եւստռատիոս առաջ անցաւ. "Տէր իմ, ըսաւ, զիս ալ ասոնց հետ մէկտեղ դատէ. վասն զի ես ալ նոյն սուրբ հաւատքը կը դաւանիմ, որուն համար այս երանելիքը այսչափ չարչարանք ու նեղութիւն կը քաշեն. յոյս ունիմ Աստուծոյս վրայ, որ քու հօրդ սատանային հնարած մեքենաները տակն ու վրայ պիտի ընեմ ու զինքը խայտառակեմ,,: Զարմացաւ դատաւորը անոր համարձակութեանը վրայ, և հրամայեց որ մերկացընեն զԵւստռատիոս իրեն իշխանական ու փառաւոր զգեստներէն. ետքը դարձաւ իրեն "Նայէ, ըսաւ, Եւստռատիոս, քու ձեռքդ է ապրիլդ կամ մեռնիլդ. զզջա յամառութեանդ վրայ: — Ճշմարիտ դա-

ւանութեանս վրայ ինչպէս զղջամ,, պատաս-
խանեց Եւստռատիոս ։ Լ իւսիաս անոր ազ-
գը, ցեղը և անունը ուզեց իմանալ. “ Հայ-
կազուն եմ, պատասխան տուաւ սուրբը, Ա-
ըօրկա քաղքէն. անունս ալ Եւստռատիոս
կամ Տէր Յուսիկ կ՚ըսուի. բայց իմ ճշմա-
րիտ Աստուծոյս ծառան եմ, ու պզտիկուց ՚ի
վեր զինքը միայն պաշտել սորվեր եմ,, ։ Լ իւ-
սիաս Եւստռատիոսի զինուորակիցներէն ի-
մանալով թէ քսանըեօթը տարիէ ՚ի վեր
ամենայն հաւատարմութեամբ ծառայեր է
տէրութեան, վրան կը գթար, ու սիրտը ա-
ռաջ չէր երթար որ այնպիսի պատուական
մարդու մը արիւն մտնէ. ուստի նորէն կը
յորդորէր որ մտքին դրածէն ետ կենայ, ու
աստուածոց պաշտօն մատուցանէ. “ Ան ա-
տեն մենք ալ կը ներենք, կ՚ըսէր, քու հա-
մարձակութեանդ, ու նորէն մեծամեծ փա-
ռաց կը հասցընենք ։ — Ինչունչ արարա-
ծոց ինչպէս կը ստիպես զիս որ զոհ մատու-
ցանեմ, պատասխանեց Եւստռատիոս. օր
պիտի դայ որ դու ալ անոնց ստութիւնն ու
խաբէութիւնը պիտի իմանաս,, ըսաւ ։

Լ իւսիաս բարկացաւ երանելւոյն անվախ
համարձակութեանը վրայ, ու պատուիրեց
դահճաց որ կախեն զինքը ու տակէն կրակ
վառեն, մէկ կողմանէ ալ զինքը չարաչար
ծեծեն, ստիպելով որ հնազանդի դատաւո-
րին ու աստուածոց երկրպագութիւն ընէ ։
Սուրբը այն դժնդակ նեղութեան մէջ Ա-
ստուծոյ սիրովը մխիթարուած էր, անոր հա-

մար և ոչ ձայն մը հանեց և կամ երեսին գոյնը այլայլեցաւ. կարծես թէ ինքը չէր նեղութիւն քաշողը։

Լիւսիաս ապշեցաւ մնաց անոր զարմանալի համբերութեանը վրայ, ու հրամայեց որ տանջելէն ետ կենան. ետքը ծիծաղելով մը դարձաւ Եւստռատիոսի, "Ինչպէս, ըսաւ, հաւնեցա՞ր ասս տանջանքներուն, ու նորէն կ՚ուզե՞ս նոյն չարչարանքները քաշել։— Երանի՞ է ինծի, պատասխանեց Եւստռատիոս, թէ որ նորէն զիս չարչարել սկսիս. վասն զի ասս աշխարհիս նեղութիւնները ինչ պիտի ըլլան՝ հանդերձեալ փառաց համեմատութեամբը"։ Լիւսիաս իր զինուորներուն դառնալով, "Կ՚ախորժի, ըսաւ, նեղութիւն քաշելով, ինչո՞ւ համար խեղճին սիրտը կոտրենք. ուստի աղ ու բարակ խառնեցէք քացախի հետ ու անոր մարմնոյն վէրքերուն վրայ դրէք. նայինք թէ գոհ կ՚ըլլա՞յ"։ Եւստռատիոս այն տանջանքին մէջ ալ անխռով զուարթամիտ կեցեր էր, և շնորհակալ կ՚ըլլար Աստուծոյ։

Դատաւորը նորէն յորդորել սկսաւ որ թողու զՔրիստոս ու անմահ աստուածները պաշտէ. "Մտածէ մէյմը, կ՚ըսէր, թէ ինչ պատիւներու և փառաց պիտի հասնիս՝ թէ որ խօսքիս մտիկ ընես. անմահութիւն մըն է առեր անցեր ես, ըսելով թէ իմ աստուածս զիս կը փրկէ. ո՞ւր է, ինչո՞ւ համար չերևնար ինչուան հիմա զքեզ իմ ձեռքէս ազատելու և տալու տանջանքներէս խալըսելու"։ Եւս-

տռատիոս դարձաւ "Կը զարմանամ, ըսաւ, ով դատաւոր, թէ ինչպէս չես կրնար իմ Աստուծոյս զօրութիւնը իմանալ. այդչափ տանջանքներու մէջ կենդանի մնալէս աւելի մեծ հրաշք ինչ կ' ուզես ,, ։

Ես ըսելու ատենը, Եւստռատիոսի վիրաւոր մարմնոյն վրայէն կեղևանքն սկսան գետին իյնալ, ու ինքն իր առողջութիւնը ստացաւ. անանկ որ վէրքի և ոչ պզտի նշան մը մնաց վրան ։ Ժողովուրդը ասս որ տեսաւ՝ ամէնքը միաձայն աղաղակել սկսան թէ "Մեծ է քրիստոնէից աստուածը ,, ։ Դատաւորին զինուորներէն մէկն ալ, այսինքն սուրբն Եւգինէոս՝ Եւստռատիոսի բարեկամը, անոր համբերութիւնը տեսնելով առաջ անցաւ ինքն ալ ու "Ես ալ քրիստոնեայ եմ, ըսաւ, ով Լիւսիաս. քու աստուածներդ բոլորն ալ սուտ ու դիւական բաներ են ,, ։ Դատաւորը ինչ ըսելիքը չգիտնալով պատուիրեց որ երկուքը մէկէն բանտ տանին. "Յարմար ատեն որ գտնենք, երկուքին ալ արժանաւոր պատիժը կուտանք ,, ըսաւ ։

Երկրորդ առտուն Լիւսիաս կ' ուզէր՝ Նիկոպօլիս քաղաքը երթալ. բայց նախ անձամբ սուրբ վկայից բանտը գնաց, ու միայն երանելին Եւստռատիոսը դուրս հանել տալով ծիծաղելով մը "Բարի տեսանք, ըսաւ, սիրելիդ իմ Եւստռատիոս. ոտքիդ յարմար ազնիւ հողաթափներ բերի, որ դիւրութեամբ կարենաս քալել, և ինծի հետ ուղեկից ըլլալ ,, ։ Հողաթափ ըսածներն ալ՝

սուր գամերով շինուած էր. և դատաւորը իր կնիքը վրան զարկաւ, որ չըլլայ թէ գթայ մէկը անոր վրան ու ոտքերէն հանել ուզէ այն հողաթափները. ետքը մէկալ ընկերներն ալ բանտէն հանեց, ու հրաման տուաւ զօրացը որ քաշելով քաշկըռտելով՝ իր ետևէն բերեն զամէնքն ալ:

Երկու օր Ճամբայ ընելէն ետքը Աբօրկա քաղքին մօտերը եղած բերդին մէջ քիչ մը հանգչիլ ուզեց Լիւսիաս. ու քաղքին բնակիչքը բոլոր կուգային իրենց երանելի քաղաքակիցը ու անոր ընկերները տեսնելու. բայց Եւստռատիոսի ազգականներէն մէկն ալ չհամարձակեցաւ անոր քովը գալ, վախնալով որ չըլլայ թէ իրենք ալ բռնուին:

Մարդարիոս անունով գեղջուկ բայց աստուածապաշտ ու առաքինակրօն մարդ մը՝ իրեն տանը յարկը նորոգել կուտար ան օրերը. մէյմ՝ ալ տեսաւ որ սուրբ վկայքը կ՝ անցնէին, ու անոնց մէջ էր նաև իր տէրը երանելին Եւստռատիոս. մէկէն վազեց վար իջաւ, ու իր կնոջը քովն երթալով՝ հայերէն խօսիլ սկսաւ անոր հետ: "Մեր քաղքին իշխանը կը տեսնե՞ս, ըսաւ, ինչպէս Քրիստոսի սիրոյն համար արհամարհեց իր ամէն ունեցածը չունեցածը, և հիմայ մարտիրոս ըլլալու կ՝ երթայ,,: Բարեպաշտ կինը "Ի՞նչ կեցեր ես, ըսաւ, տէր իմ. ու ինչո՞ւ չես ուզեր որ դուն ալ անոր նահատակութեան ընկեր ըլլաս, արքայութեան մէջ ինծի ու երկու տղոցդ բարեխօս ու պաշտպան ըլլալու,,:

Երանելին Մարդարիոս՝ վառուեցաւ կնոջը քաջալերական խօսքերէն, համբուրեց իր տղաքը, ձեռուրները վեր վերցուց. "Դու տէր ինծի օգնական եղիր, ըսաւ, ու այս տղաքն ալ երեսէ մի՛ ձգեր". ու մէկէն ճամբայ ելաւ, և վազելով Եւստռատիոսի ետևէն կ՚երթար. ճամբուն վրայ իրեն գեղակից հարուստ մարդու մը հանդիպեցաւ. "Ես ահաւասիկ կ՚երթամ, ըսաւ, ճշմարտութեան համար արիւնս թափելու. ուստի քեզի կը յանձնեմ իմ տղաքս ու ընտանիքս. քու վարձքդ անդիի աշխարհին մէջ պիտի ընդունիս Աստուծմէ". Երբոր անիկայ ուրախութեամբ յանձն առաւ Մարդարիոսի առաջարկութիւնը, երանելին անոր ալ վերջին բարևը տալով, վազեց գնաց դէպ՚ի բերդը, և ուրախութեամբ մը աղաղակել սկսաւ թէ "Տէր իմ Եւստռատիոս, ինչպէս ոչխարը իր հովուին, նոյնպէս ալ ես քու ետևէդ եկայ՝ քեզի հետ արիւնս թափելու. իրաւ ես անարժան եմ, բայց խնդրեմ՝ ընդունէ զիս ալ քու երջանիկ վկայակցացդ թուոյն մէջ". Ետքը դարձաւ դատաւորին պաշտօնէիցը, "Ես ալ իմ Եւստռատիոս տիրոջս քրիստոնեայ սուրբ հաւատքը կը դաւանիմ", ըսաւ. Օ ինուորները մէկէն զինքն ալ բռնեցին, ու մէկալ բանտարկելոց մէջ խառնելով՝ ամէն բան տեղովը Լիւսիայ ականջը հասուցին.

Դատաւորը ասալ որ լսեց, բարկութենէն ինքզինքը ուտելով՝ եկաւ նստաւ անոնց

դատաստանը տեսնելու. ուստի ամէնքը մեր-
կացընել տուաւ, ու կապած կապկըպած իր
առջևը կանչեց. անոնց մէջ էր նաև երանելի
Օքսենտիոս քահանան, որ իր ընկերները
կը մխիթարէր ու կը զօրացընէր: Դատաւորը
իրեն նայելով, "Այսչափ նեղութիւն քա-
շելէն ետքը, ըսաւ, արդեօք խելքդ գլուխդ
եկա՞ւ. կ՚ուզե՞ս մեր աստուածները պաշ-
տել,,: Օքսենտիոս պատասխան տուաւ
իրեն. "Դիտցած ըլլաս ով դատաւոր, որ
Աստուծոյ շնորհքովը՝ մտացս հաստատու-
թենէն ետ կենալիք չունիմ. պզտիկութե-
նէս 'ի վեր նոյն հաւատքը դաւաներ եմ, ու
նոյնպէս ալ պիտի մեռնիմ. տանջանք, նե-
ղութիւն, վիշտ, չարչարանք, ի՞նչ որ կ՚ու-
զես, ամենուն ալ պատրաստ եմ. ուստի ինծ-
մէ ուրիշ պատասխանի մի՞ սպասեր, ու միտքդ
ինչ որ դրեր ես, մէկէն կատարէ,,:

Ան ատենը Լիւսիաս հրամայեց որ գլ-
խատմամբ սպաննեն երանելի քահանայն. և
երբոր գլխատութեան տեղը հասուցին՝ ծունկ
չոքեցաւ սուրբն Օքսենտիոս, "Աստուած
յաւիտենական, արքայութեանդ դռները
բաց ինծի, ըսաւ, որ արժանի ըլլամ զուարթ-
երես քու առջևդ ելլելու,,. և մէկէն գլու-
խը կտրեցին: Դատաւորը հրամայեց որ
Մարդարիոսը առջև կանչեն՝ զինքն ալ դա-
տելու համար. երբոր երանելւոյն շղթանե-
րը կը քակէին զինուորները, Մարդարիոս
Եւստռատիոսի կ՚աղաչէր որ իրեն համար
աղօթք ընէ. "Սորվեցու ինծի, կ՚ըսէր,

թէ ինչ պատասխան տալու է անօրէն դա-
տաւորին ,, ։ Եւստռատիոս պատասխան
տուաւ . “Ինչ որ քեզի հարցընելու ըլլայ՝
դու ամենևին պատասխան մի՛ տար , բայց
միայն այս զրուցէ թէ քրիստոնեայ եմ ու
Քրիստոսի ծառայ ,, ։ Երբոր Լ իւսիայ առ-
ջևը բերին Մարդարիոսը , վրան փրթաւ
դատաւորը , “Անօրէն ու անպիտան մարդ ,
ըսաւ , որ իշխեցիր զաստուածները արհա-
մարհել , ըսէ ինծի շուտով անունդ ինչ է , որ
աշխարհքէն կամ որ քաղաքէն ես ,, ։ Մար-
դարիոս պատասխանեց . “Հարցուցած բա-
ներուդ ուրիշ պատասխան մը չունիմ , բայց
եթէ քրիստոնեայ եմ ու Քրիստոսի ծա-
ռայ ,, ։ Դատաւորին պաշտօնեայքն սկսան
յանդիմանել զերանելին . “Դատաստանի
կարգը չես գիտեր , կ՛ ըսէին , որ հարցուած
բանին պատասխան պիտի տաս ,, . բայց
Մարդարիոս դարձեալ իր առջի խօսքը կը
կրկնէր ։

Լ իւսիաս բարկանալով հրամայեց որ ոտի-
ցը պճղունքը ծակեն , ու անկէ չուան անցը-
նելով ձողէ մը կախեն , ու կռնըկին տակը
կրակ վառելով բոլոր մարմինը այրեն ։ Մար-
դարիոս այն տանջանաց մէջ ալ Եւստռա-
տիոսէն սորված խօսքը կը կրկնէր . և ժամե-
րով նոյն դառն չարչարանաց արութեամբ
համբերելէն ետքը՝ երջանիկ հոգին աւան-
դեց ։

Դատաւորը իր անգթութեանցը վրայ
զուարճանալով հրաման տուաւ որ երանելին

Եւգինէոսն ալ առաջ կանչուի. ու անոր դառնալով "Ինչպէս յանդգնեցար, ըսաւ, մեր մեծ ինքնակալին հրամանը ոտքի տակ առնելու, ու անոնց պաշտած աստուածները արհամարհեցիր։ — Իմ աստուածս ինծի զօրութիւն տուաւ, պատասխանեց Եւգինէոս, որ քու կուռքերդ արհամարհեմ, և անոնց ստութիւնը ամենուն իմացընեմ"։ Լիւսիաս ասոր լսեց, մէկէն հրաման տուաւ դահճաց որ սուրբ վկային լեզուն և ձեռուըները կտրեն. ու փշալից գաւազանով աղէկ մը ծեծեն։ Այն տանջանքներուն մէջ ալ սուրբն Եւգինէոս իր հոգին Աստուծոյ յանձնեց։

Անոր ալ մահուընէն ետքը դատաւորը հրամայեց որ ամէնքը հոն մօտ եղած դաշտը ժողվուին, և զինուորք փորձ ընեն իրենց ճարտարութիւնը ցուցընելով։ Ան ատեն Ովրեստէս անունով քրիստոնեայ զինուոր մը երևցաւ բազմութեան մէջ, գեղեցիկ դէմքով ու վայելուչ հասակաւ։ Լիւսիաս զինքն որ տեսաւ՝ աչքը վրան մնաց, ու քովը կանչելով հրամայեց որ իր գեղարդը ձգէ որոշուած նպատակին։ Անիկայ մէկէն ձիուն զարկաւ ու առաջ անցնելով՝ իր գեղարդը որոշուած սահմանին դիպեցուց. սակայն ձիուն սաստիկ ցնցմանէն՝ վզէն կախուած ոսկի խաչը դուրս ելաւ։ Լիւսիաս ասբանս որ տեսաւ, մէկէն քովը կանչեց Ովրեստէսը. ու խաչը ձեռքը առնելով "Ինչ կը նշանակէ, ըսաւ, ասիկայ. միթէ դու ալ աւե-

լորդապաշտ Գալիլեացւոց հետևողն ես։ — Խաչելեալ Յիսուս փրկչին ծառան եմ, պատասխանեց Ովրեստէս, ինքն է որ երկիրս՝ երկինքն ու անոր մէջի եղած ամէն բաները ստեղծեր է „։ Դատաւորը ծանր երկըթէ անուր մը կախել տուաւ անոր պարանոցէն. “Ինքն ալ թող Եւստռատիոսին հետ մեզի ուղեկից ըլլայ „ ըսաւ. ու զանոնք դատելու համար առանձին օր սահմանեց։

Երբոր Լիւսիաս Նիկոպօլիս քաղաքը հասաւ, գունդ մը քաղաքացի զինուոր դատաւորին առջևն ելան՝ “Մենք ալ քրիստոնեայ ենք, ըսին, ու քու աստուածներդ կ՚ արհամարհենք „։ Լիւսիայ խելքը գլխէն գնաց երբոր այս բանս տեսաւ, և ընելիքը չէր գիտեր. ուստի քաղցրութեամբ խրատել և յորդորել սկսաւ. բայց երբոր տեսաւ թէ անոնք մտիկ ընելիք չունին, անոնց իշխանութեան գօտին ետ առաւ ու բանտ դնել հրամայեց. և ինքը կը մտածէր թէ ինչպէս զանոնք սպաննէ առանց քաղքին մէջ շփոթութիւն ձգելու. բայց այս բանս ալ անկարելի կ՚ երևնար, Եւստռատիոսի պէս մեծ մարդը ամենուն ծանօթ ըլլալուն համար. ուստի առաւ Եւստռատիոսն ու Ովրեստէսը Սեբաստիա քաղքին մէջ եղած Աքրիկողայոս իր գործակցին խրկեց, զինուորացը ձեռքը թուղթ մը տալով առ իշխանն, որուն մէջ ասոնց ով ու ինչ խելքի տէր մարդիկ ըլլալը տեղն 'ի տեղը կ՚ իմացընէր։ Ճամբուն մէջ Եւստռատիոս հարցուց

Ովրեստեսի՝ և իմացաւ Օքսենտիոս սուրբ քահանային երջանիկ նահատակութեան պատմութիւնը, և թէ ինչպէս ագռաւի ձայնով գտան հաւատացեալք անոր պատուական գլուխը՝ զոր կորսուած կը կարծէին. ու լալով մը "Շ ուտ ընենք, ըսաւ Ովրեստեսի, երթանք մենք ալ արիւննիս թափենք՝ որ երկնից արքայութեան մէջ զինքը տեսնելու արժանաւորինք ,, :

Հինգ օրէն ետքը Սեբաստիա քաղաքը հասան երանելի վկայքը. Աքրիկողայոս դատաւորն ալ Լիւսիայ թղթէն ամէն բան իմանալով՝ մէկէն զիրենք բանտ դնել տուաւ. և վաղուան օրը բազմութեան առջև Լիւսիայ գրած թուղթը կարդալով՝ զանոնք դատելու նստեցաւ. ետքը Նաստռատիոսի վրայ նայելով "Մի կարծեր, ըսաւ, թէ Լիւսիայ տուած տանջանքները պիտի կրես ինծմէ ալ. վասն զի աւելի դառն և խիստ կերպով պիտի չարչարել տամ զքեզ. ուստի հիմակուընէ մտիկ ըրէ խօսքիս, ու աստուածոց երկրպագութիւն ըրէ, որ ինծմէ պատիւ ու փառք տեսնես ,, : Նաստռատիոս իր աստուածուսոյց բերանը բացաւ, և հեթանոսաց գրքերուն և իրենց օրինաց խօսքերովը ամօթով ձգեց Աքրիկողայոս դատաւորը. ցըցուց իրեն կռոց ստութիւնը և քրիստոնէից Աստուծոյն ճշմարտութիւնը. ու դատաւորը յորդորել սկսաւ որ յաւիտենական դատապարտութենէն վախնայ, և փոխանակ ուրիշները յորդորելու որ քրիստոնէութենէ

ետ կենան, ինքն ալ դառնայ Քրիստոսիսուրբ հաւատքը ընդունի։ Աքրիկողայոս հրաման տուաւ Եւստռատիոսի որ լռէ, և նախ երանելին Ովրեստէսը չարչարել ուղեց, յուսալով որ կարենայ Եւստռատիոսը վախցընել ու միտքը փոխել տալ. ուստի երկրթէ անկողին մը բերել տուաւ ու անոր տակը կրակ վառեց. ու երբոր երկաթը չարաչար տաքցաւ, սուրբն Ովրեստէսը անոր վրայ պառկեցընել հրամայեց, ու ետքը Եւստռատիոսի նայելով՝ Տես, ըսաւ, թէ ինչ տանջանքներ պիտի քաշես թէ որ խօսքիս մտիկ չընես։

Երբոր սուրբն Ովրեստէսը այն մահճին քովը բերին կեցուցին, բնութիւնը այլայլեցաւ, և վախէն երեսին գոյնը նետեց, ու Եւստռատիոսի դառնալով՝ Տէր իմ, ըսաւ, ինծի համար աղօթք ըրէ, վասն զի մեծ վախ է որ կը զգամ՝ այս տանջանարանը տեսնելով։ — Ամենևին մի՛ վախեր, եղբայր իմ, պատասխանեց Եւստռատիոս, հաւատով նահատակութեան վազելու որ ըլլաս՝ ամենևին ցաւ չես զգար. վասն զի Աստուած մեզի կ՝ օգնէ. երանելւոյն ( )քսենտիոսի և ուրիշ սրբոց նահատակութիւնը յիշէ. մի՛ մոռնար դարձեալ թէ այս աշխարհքիս վայելքն և ուրախութիւնը ժամանակաւոր են, իսկ հանդերձեալքը յաւիտենական„։ Ովրեստէս երկրթէ մահճին մօտեցաւ, “Աստուած յաւիտենական, իմ անարժանութեանս համար երեսդ ինծմէ մի՛ դարձներ, ըսաւ. սուրբ հաւատոցս մէջ զիս հաստատուն պա-

հէ „. ետքը երեսը խաչ հանեց, ու անվախ համարձակութեամբ գնաց մահճին վրայ ընկաւ, ու մէկէն երջանիկ հոգին աւանդեց։

Աքրիկողայոս հրաման տուաւ որ զԵւստռատիոսը վերցընեն բանտ դնեն։ Բանտին մէջ իր ծառային պատուիրեց սուրբը որ իրեն թուղթ բերէ կտակը ընելու համար. "Վասն զի վաղուան օրը պիտի մեռնիմ„ ըսաւ։ Ու իրեն քաշած ամէն չարչարանքները և նեղութիւնները տեղն 'ի տեղը գրեց, և հրաման տուաւ՝ որ իրեն և չորս ընկերակցացը սուրբ մարմինները Աբօրկա քաղաքը տանին և առանձին տեղ մը թաղեն. իրեն ունեցած կալուածոց եկամուտն ալ վկայարանին դարձընել պատուիրեց. իսկ ուրիշ ստացուածոց կէսը աղքատաց բաժնեց, մէկալ մասն ալ իր քերցը և ծառայիցը տուաւ։ Սեբաստիոյ Պլասիոս սուրբ եպիսկոպոսը՝ հալածանաց վախէն պահուրտած ըլլալով, գիշեր ատեն ծածուկ բանտը եկաւ, և պահապանաց շատ ստակ տալով, Եւստռատիոսի քովը գնաց, և արտասուախառն ուրախութեամբ վրան իյնալով՝ սկսաւ անոր սուրբ շղթաները համբուրել, և իրեն եթանի կուտար և աղօթքը կը խնդրէր։ Եւստռատիոս դարձաւ "Հայր սուրբ, ըսաւ, մանաւանդ թէ ես քեզնէ աղօթք պիտի խնդրեմ որ կարենամ արքայութեան փառաց արժանաւոր ըլլալ. վասն զի հրեշտակի տեսլեամբ իմացայ որ, ըսաւ, վաղուան օրը այս աղցաւոր և ունայն աշխարհէն պիտի հեռանամ„։ Ետքը ցրցուց

իրեն կտակը և աղաչեց որ ինքիր վրայ առ-
նու անոր գործադրութիւնը. եպիսկոպոսն
ալ սիրով յանձն առաւ. ետքը վերջին թո-
շակին սուրբ խորհուրդն ալ մատակարարեց
անոր, և ինչուան առաւօտ հոգևոր զրուցա-
տրութեանց ետևէ եղան:

Աքրիկողայոս դատաւորը առտուն հրաման
տուաւ որ զԵւստռատիոս առջևը բերեն. ու
զինքը առանձին տեղ մը տանելով "Գիտցած
ըլլաս, ըսաւ, որ վրադ շատ տրտմած եմ, և
սիրտս առաջ չերթար արիւնդ մտնելու. գէթ
ժողովրդեան առջևը ըլլայ՝ այնպէս ցըցուր
թէ հաւանեցար խօսքիս ու աստուածները
պիտի պաշտես, ու սրտովդ քու հաւատքիդ
հետևէ. խնայէ քու գեղեցկութեանդ ու
հասակիդ. իմ վրաս ալ ցաւէ և զիս ալ մի՛
տրտմեցըներ,,: Եւստռատիոս պատասխան
տուաւ "Ամենևին մի՛ խռովիր, տէր իմ, և
փուճումուճ խորհուրդներով ինքզինքդ ան-
հանգիստ մի՛ ըներ. այս յայտնի գիտցիր որ
քու խօսքերուդ ամենևին մտիկ պիտի չընեմ.
քու տուած տանջանքներդ ինծի համար մե-
ծամեծ ուրախութեանց առիթներ են,,:

Աքրիկողայոս ասոր լսեց, տրտմութենէն
երեսը գոցեց, անանկ որ ամէնքն ալ խմա-
ցան թէ կը ցաւի վրան դատաւորը, և իրենք
ալ սկսան լալ ու սրբոյն վրայ խղճալ: Եւս-
տռատիոս ձայնը բարձրացուց. "Ով դատա-
ւոր, ըսաւ, ինչո՞ւ համար թագաւորիդ հրա-
մանը շուտով չես կատարեր, և իմ ցանկալի
երանութեան հասնելս կ՝ ուշացընես. նորէն

կ՝ ըսեմ, քրիստոնէից Աստուծոյն ծառայն
եմ և ձեր կուռքերը կ՝ արհամարհեմ ,, ։
Աքրիկողայոս տեսաւ որ միտքը փոխելը ան-
կարելի է, և հրամայեց որ կրակի մէջ այրե-
լով մեռցընեն զինքը ։ Մէկէն հնոցը պա-
տրաստեցին, և բոլոր Սեբաստացիք հոն-
տեղը ժողվուեցան այս նորանշան հանդէսը
տեսնելու համար. Եւստռատիոս մօտեցաւ
վառարանին. "Գթա, տէր, իմ վրաս, ըսաւ,
և օգնէ ինծի որ քու սուրբ պարգևացդ ա-
նարժան հոգիս, խաղաղութեամբ գայ քու
քովդ հանգչի. զմեզ իրենց բարեխօս բռնող-
ներուն խնդրուածքը կատարէ, ըսաւ. սուրբ
եկեղեցին ալ ձեռքէ մի թողուր ,, ։ Ա՛ս և ա-
սոնց նման ուրիշ աղօթքներէն ետքը՝ ինք-
զինքը խաչակնքեց ու հնոցին մէջ նետուե-
ցաւ. և այսպիսի երջանիկ նահատակու-
թեամբ բանաւոր և հաճոյական պատարագ
մը եղաւ Աստուծոյ սուրբն Եւստռատիոս.
և արժանաւորք տեսան որ անոր երանելի
հոգին լուսոյ նման երկինք վերացաւ ։ Աքրի-
կողայոս դատաւորը ուրախութեամբ մը տուն
դառնալով՝ բարեկամացը մեծ կոչունք ըրաւ
իրեն ըրած յաղթութեանը համար, և խըս-
տիւ արգիլեց որ չըլլայ թէ մէկը անոր մար-
մինը վերցընէ ։ Բայց Վլասիոս եպիսկոպո-
սը՝ գիշեր ատեն հետն ուրիշ հաւատացեալք
ալ առած՝ եկաւ Ովրեստեսի և Եւստռա-
տիոսի մարմինն և ոսկորները վերցուց, և
փայտէ տապանի մը մէջ դնելով՝ շատ ատեն
իր քովը պահեց. ետքը անձամբ Արօրկա

քաղաքը տարաւ և սրբոյն պատուիրած տեղը ամփոփեց անոր և ընկերացը սուրբ նշխարքը. և Դիոկղետիանոսի հալածանաց դադրելէն ետքը վրանին մեծ ու փառաւոր վկայարան շինեց։

ՍՐԲՈՒՀԻ ՍՈՓԻԱ.

Իտալացի էր սրբուհին Սոփիա, որ իրեն Պիստիս, Էլպիս և Ագապի անունով իրեք աղջիկները հետն առնելով՝ Հռոմ քաղաքը գնաց Քրիստոսի սուրբ դրոշմը ընդունելու համար։ Աղջիկներուն մէջէն մեծը տասուիրեք տարուան էր, երկրորդը տասնըմէկ և պզտիկն ալ ինը տարուան. բայց իրեց հոգեսէր եռանդեամբը և իմաստութեամբը մօրերնուն սրտին մեծ ուրախութիւն և սփոփանք էին։

Անտիոքոս անունով մարդ մը այս պարկեշտասուն և վայելչադէմ աղջիկները տեսնելով որ իրենց մօրը հետ եկեղեցին կ՚ երթային, վրանին աչք ձգեց, և անոնցմէ մէկը իրեն կ՚ ուզէր առնուլ. Սոփիա Անտիոքոսի խնդրուածոցը դէմ կեցաւ. “Մ՚ենք քրիստոնեայ ենք, ըսաւ. աղջիկներս ալ մշտնջենաւոր կուսութիւն ուխտած ըլլալով՝ անհնարին է որ քեզի հարսնանան„։ Անտիոքոս այս բանիս վրայ բարկանալով՝ գնաց

Աղրիանոս կռապաշտ կայսեր մատնեց զի-
րենք. "Օտար կին մը Հռոմ քաղաքը ե-
կեր է, ըսաւ, իր իրեք աղջիկներովը. և զա-
մէնքը կը յորդորէ որ կուռքերը չպաշտեն,
և ուրիշ նոր Աստուծոյ մը պաշտօն կը սոր-
վեցընէ,,: Աղրիանոս մարդ խրկեց որ չորսն
ալ իր առջևը բերեն. իրեք երանելի քորքը
երբոր կայսեր հրամանը լսեցին, ուրախու-
թեամբ ձեռք ձեռքի տուած՝ ելան գնացին.
և երբոր կայսեր պալատին առջևը հասան,
երեսնին խաչ հանեցին ու քաջութեամբ
Աղրիանոսի առջևը ելան, որ անոնց գեղեց-
կութիւնը տեսնելով չուզեց վնաս մը հաս-
ցընել, ու մեծ իշխանուհւոյ մը յանձնեց որ
իրեն տանը մէջ պահէ զամէնքն ալ իրեք օր,
ինչուան որ վրանին բան մը կարենայ մտա-
ծել: Սոփիա իր աղջիկները կը քաջալերէր
Քրիստոսի հաւատոց մէջ հաստատուն և
անշարժ կենալու, և մահուընէ ամենևին
չվախնալ: Իրեք օրը անցնելէն ետքը՝ թա-
գաւորը առջևը կանչել տուաւ զանոնք, և
անուշութեամբ և մեծամեծ խոստմունքնե-
րով կը ջանար աղջկանցը միտքը դարձընել:
Անոնք համարձակութեամբ պատասխան
տուին Աղրիանոսի. "Ինչուան որ զմեզ
չարչարել չսկսիս, բերաններնէս խօսք մըն
ալ պատասխան չես կրնար առնուլ, ուզածիդ
պէս տանջէ զմեզ, որ մեր Աստուծոյն զօ-
րութիւնը կարենաս իմանալ,,: Թագաւորը
անոնց համարձակախօսութեանը վրայ զար-
մանալով Սոփիայի անոնց տարիքը հար-

ցուց. ու երբոր իմացաւ, Պիստիսը քովը կանչեց և սպառնալեօք ջանաց որ վախցընէ զինքը. բայց երբոր տեսաւ թէ անիկայ աներկիւղ աստուածները և զկայսրը կ՚ արհամարհէ, կախել տուաւ զինքը և հրամայեց որ գաւազաններով չարաչար ծեծեն. բայց Պիստիսի մարմինը ամենևին չվիրաւորուեցաւ անոնց անխնայ հարուածներէն, և ինքն ալ զուարթամիտ ուրախութեամբ և անայլայլ դէմքով կը համբերէր։ Ետքը սրով ծեծել սկսան զերանելին. բայց անով ալ չկրցան վնասել իրեն. կրակին մէջ ձգեցին, և կրակը մարեցաւ։ Պիստիս ուրախութեամբ կ՚ օրհնէր զԱստուած, և թագաւորին դառնալով "Տեսա՞ր, կ՚ ըսէր, իմ Աստուծոյս զօրութիւնը և քուկին տկարութիւնդ"։ Ետքը վազեց իր մօրը և քերցը գիրկը ինկաւ, կը յորդորէր զանոնք որ թագաւորին տուած տանջանքներէն չվախնան. "Ամենևին ցաւ մը չզգացի, կ՚ ըսէր, այնչափ չարչարանաց մէջ"։ Ան ատենը թագաւորին հրամանաւը՝ դահիճը երանելւոյն գլուխը կտրեց։

Անկէ ետքը իրեն երկու քոյրերն ալ չարաչար տանջեցին. և անոնց մտաց հաստատութեանը չկարենալով յաղթել՝ գլուխնին կտրեցին։ Սոփիա իրենց մայրը՝ իր պատուական դստերացը մարմինները ժողվեց և առանձին տեղուանք դրաւ, ետքը քաղքէն տասնըութը մղոն դուրս հանելով առանձին տեղ մը դրաւ և վրանին փառաւոր վկայարան շի-

նեց։ Նոքէն ինքն ալ անոնց գերեզմանին վրայ ընկած արտասուօք աղօթելու ատենը՝ սուրբ հոգին աւանդեց, և հաւատացեալք իրեն մարմինն ալ առին դստերացը հետ մէկտեղ թաղեցին։ Կ՚ըսեն թէ ասոնց նշխարաց պատուական մասունքը Հռոմ սրբոյն Պետրոսի և Սեղբեստրոսի անուամբ շինուած եկեղեցեաց մէջ են։

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՄԱՆԿՈՒՆՔ

Կոստանդիանոս կայսեր դահակից ու քեռայր Լիկիանոսի թագաւորութեան ատենը, Կապադովկիոյ կամ Փոքուն Հայոց մէջ քառասուն թուով կտրիճ ու վայելչագէմ պատանիներ կային՝ աղնուականաց տղաք՝ որոնք Հռովմայեցւոց սպարապետներուն աչքը մտնելով իրենց կտրճութեամբը, զինուոր գրուեր էին։ Կը պատմեն թէ անգամ մը կայսեր հրամանաւը այս քառասուն պատանիքն ալ պատերազմի գնացեր էին ուրիշ կռապաշտ զինուորաց հետ. ու երբոր թշնամեացմէ պաշարուելով ջրերնին պակսեցաւ, ասոնց աղօթքովը յանկարծակի յորդ անձրև եկաւ, և Հռովմայեցւոց ջրերուն գուբը լեցուեցաւ, որով աւելի ալ սիրելի եղան թէ իրենց գլխաւորներուն և թէ կայսեր։ Բայց հեթանոսութեան կոյր նախանձայուզութիւնը անոնց երախտիքը և արիասիրտ քաջութիւնը մոռցընել տուաւ. վասն զի Լիկիանոս՝ քրիստոնէից դէմ անհնարին հալա-

ծանք հանելով, Լիւսիաս Կապադովկիոյ դքսին ալ հրաման խրկեց որ զօրացը քննութիւն ընէ և ամէն քրիստոնեայքը չարաչար տանջանքներով սպաննէ։ Եւ որովհետև այս քառասուն մանկունքը այն ատենները Սեբաստիոյ մէջ էին, Լիւսիաս Բգրիկողայոս դատաւորին իմացուց որ զանոնք բռնէ ու քննէ, ինչուան որ ինքն ալ քիչ ատենէն հոն հասնի։ Քառասունքը աս որ լսեցին տրտմելու տեղ աւելի ուրախացան, ու սկսան մէկզմէկ քաջալերել. "Քրիստոս մեր վրայ իր կեանքը դրաւ, կ՚ ըսէին. մենք ալ արիւննիս իրմէն չխնայենք"։

Սահմանեալ օրը հասնելով, Բգրիկողայոս քառսունն ալ իր առջևը բերել տուաւ, և անոնց անունը՝ ազգը և ցեղը հարցուց։ Քաջ նահատակքը մէկ բերան պատասխան տուին. "Ամէնքնիս ալ քրիստոնեայ ենք, և մեր հայրենիքը՝ հանդերձեալ աշխարհն է"։ Ամէնքը զարմացան անոնց քաջասիրտ համարձակութեանը վրայ. բայց դատաւորը ամենէն ալ առանձին իրենց հաւատոյ դաւանութիւնը լսելէն ետքը, քովը կանչեց ու յորդորանօք և սիրով խօսիլ սկսաւ հետերնին. "Բոլոր Հռովմայեցիք ձեր հաւատարիմ և անխարդախ ծառայութեանը վրայ զարմացեր են, ըսաւ, ու մեծամեծ պատիներու հասցընել կ՚ ուզեն զձեզ. հիմայ է ահաւասիկ ատենը՝ ձեր մեր վրայ ունեցած սիրոյն հաւատիքը ցուցընելու՝ Լիկիանոս ինքնակալին հրամանը կատարելով. Թողուցէք սա ձեր խաչելեալ

աստուածը, ու անմահ աստուածները պաշ-
տեցէք ,, ։ Երանելի նահատակքը Աքրիկո-
ղայոսի պատասխան տուին. "Թէ որ մահ-
կանացու թագաւորի մը հաւատարմութեամբ
ծառայելնուս համար՝ գովեստ ու պատիւ կը
խոստանաս մեզի, ի՞նչպէս կրնանք մենք անմահ
թագաւորին պաշտօնը ոտքի տակ առնուլ,
և իրեն մեզի խոստացած վարձքը արհամար-
հել։ — Խօսքիս դէմ մի՞ կենաք, պատաս-
խանեց Աքրիկողայոս. երկու բան կայ դի-
մացնիդ, կամ զոհեցէք աստուածոց և կամ
չարաչար մահուամբ պիտի մեռնիք ,, ։ Երբոր
տեսաւ թէ անոնք իր խօսքին մտիկ ընելիք
չունին, բանտ դնել տուաւ զիրենք. "Ի-
նչուան վաղը ձեզի մտածելու ատեն կուտամ,
ըսաւ. գացէք դուք ինքիրեննէդ մտածեցէք
թէ ո՛րն է աղէկը, մեռնի՞լը եթէ փառաւո-
րապէս ապրիլ և մեծ պատիւներու արժանի
ըլլալ ,, . անոնք բանտն որ մտան՝ ձեռուընին
վեր վերցընելով Աստուծոյ օգնութիւնը խընդ-
րեցին, և անդադար սաղմոսերգութեամբ
զինքը կը փառաւորէին ։

Վաղուան օրը Աքրիկողայոս դատաւորը
երանելի նահատակքը քննելու համար եկաւ
դատաստանի նստաւ, ու քառասունն ալ մէ-
կէն իր դիմացը բերել տալով, "Ճշմարտու-
թեամբ կ՚ ըսեմ ձեզի, ըսաւ, սիրելիք իմ,
որ Հռովմայեցւոց թագաւորը ձեզի պէս վայ-
ելչահասակ ու քաջ զինուորներ չունի. անոր
համար ալ է, որ ամենքնուս դիմացը սիրելի
էք դուք, և այն պատճառաւ չեմ ուզեր ձեր

արիւնը մտնել. եկէք խօսքիս մտիկ ըրէք, ու սէրս ակամայ ատելութեան մի դարձընէք,, Երանելեաց մէջէն Կանդիտոս անունով մէկը իմացաւ որ չարութեամբ ու կեղծուպատիր խօսքերով զիրենք խաբել կ՚ուզէ դատաւորը. և սկսաւ զինքը չարաչար յանդիմանել։ Ագրիկողայոս Կանդիտոսի և անոր ընկերացը խօսքերէն իմացաւ որ զինքը կիրք կ՚ուզեն հանել. յորդորանքը նորէն ձեռք առաւ. "Նայեցէք, ըսաւ, ձեր ձեռքն է ապրիլը կամ մեռնիլը, սիրելի կամ ատելի ըլլալը։ — Ձեզի ատելի կ՚ուզենք ըլլալ, պատասխանեց Կանդիտոս, որ Քրիստոսի զմեզ փրկողին հաճոյանանք,,։

Ագրիկողայոս տեսաւ որ իրեն խօսքը չանցնիր, և հրամայեց դահճաց որ չարաչար կապեն կապկըպեն զամէնքն ալ, ու քաշքըշելով բանտ տանին։ Սուրբ վկայից մէջէն Կիւրիոն անունով մէկը դատաւորին դառնալով "Ի՞նչ իշխանութեամբ, ըսաւ, մեզի պէս զինուորական մարդիկը կը չարչարես անդթաբար. Լիւսիայ քեզի հրամայածը ուրիշ բան չէր, բայց քննել զմեզ ու զգուշութեամբ պահել, ինչուան որ ինքը դուքսն ալ գայ,,։ Ագրիկողայոս վախնալով՝ անոնց ոտքին կապանքը թուլցընել տուաւ, ու բանտապետին մասնաւոր կերպով պատուիրեց որ խնամով և զգուշութեամբ անոնց վրայ հոգ ունենայ, ինչուան որ Լիւսիաս Սեբաստիա հասնի։ Քաջ նահատակքը ուրախութեամբ բանտը մտան, կը քաջալերէին մէկզմէկ ու

կը զօրացընէին, ինչուան որ եօթը օրէն ետ-
քը Լ իւսիաս դատաւորը Սեբաստիա հա-
սաւ, և ութերորդ օրը՝ քառասուն վկայքը
իր առջևը դատաստանի կանչեց։ Դուքսը
անոնց զուարթերես խնդութիւնը տեսնելով
զարմացաւ մնաց. "Սիրելի զօրականք իմ,
ըսաւ, դուք իմ դիմացս միշտ պատուական
սեպուած էք, անոր համար մեծամեծ պա-
տիւներու ալ արժանի սեպեր եմ զձեզ. բայց
հիմայ աւելի պիտի փառաւորեմ զձեզ թէ
որ խօսքիս մտիկ ընէք. վասն զի ինչպէս որ
լսեր էք՝ երկու բան դրուած է առջևնիդ,
կամ մեռնիլ չարաչար մահուամբ, և կամ
աստուածները պաշտելով՝ երջանիկ և հան-
դիստ կեանք անցընել"։

Քառասունքը նշան ըրին իրենց Կանդի-
տոս վկայակցին՝ որ դատաւորին պէտք եղած
պատասխանը տայ. առաջ անցաւ սուրբը
"Մեր ամենուն փափաքը լսէ, ըսաւ, ով
դատաւոր. մեր պատիւներն ու կեանքը
քուկդ ըլլան. վասն զի անհնարին է որ ան-
ցաւոր վայելից համար յաւիտենականը ոտ-
քի տակ առնունք"։ Լ իւսիաս կատղեցաւ,
և հրամայեց որ քարերով անոնց բերնին զար-
նեն. երբոր մարդիկը կը դանդաղէին դքսին
պատուէրը կատարելու, Լ իւսիաս բարկա-
ցաւ ու կը ստիպէր որ շուտ ընեն, այնպիսի
յանդուգն խօսողները չարաչար պատժեն։
Պաշտօնեայքը շուարեցան մնացին, ու եր-
բոր սուրբ վկայքը քարկոծել ուզելով՝ քա-
րերը վրանին կը նետէին, փոխանակ անոնց

ՀԵՏԱՍ ՄԸ ԸՆԵԼՈՒ , ՔԱՀԱՆԱՅԻՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ
ԿԸ ԴԱՌՆԱՅԻՆ Ի՛ ԼՍՆԱՅԻՆ ՔԱՐԵՐԸ ՈՒ ՀԱՐԱ-
ՀԱՐ ԿԸ ՎԵՐԱՏՈՒԻՆ ։ Ի ԻՍԿՈՒՆ ԱՅԳ ԶԱՐ-
ՄԱՆԱԼՈՒ ՀՐԱՇՔԻՆ ՎՐԱՅ ԿՐԱԿ ԿՏԵԼՈՎ՝ ՔԱՀ
ՄԸ ԱՌԱՒ ՁԵՌԸՆ ՈՐ ԱՆՁԱՄԲ ԱՆՈՒՑ ՁԳԵ .
ԲԱՅՑ Ի ՔՂՒԿՈՂԱՅՈՒ ԴԱՒԱՒՈՒԻՆ ՎՐԱՅ ԸՆԿՈՒԱ-
ՔԱՐԸ ՈՒ ԾՆՕԱՐ ՉԱՒՆՉԱՒԵՑ ։ Վ ՈՒՔԲՍ ՏԵ-
ՈՒԱՒ ՈՐ ԱԱՆՑ ՀԵՏ ՊԼՈՒԽ ԵԼԵԼ ՉԵՂԱՒ , ՈՒԱ-
ՒԻ ՀՐԱՄԱՅԵՑ ՈՐ ՆՈՐԻՆ ԲԱՆԱ ՏԱՆԻՆ ԻՆՉՈՒԱՆ
ՈՐ ՊԱՀԱՆՔ ՉԱՐՈՒՉԱՒ ՈՒՆՉԱՆՔՈՎ Մ ՈՐ ՍԱՊԱՆՆԵ-
ԼՈՒ ՀՆԱՐՔ ՄՈՒԱԾԷ ։ Ի ԱՆԱՀԻՆ ՄԷՋ ԿՐԻՒԻՆ
ԱՆԳԱՄ ԵՐԵՒՅԱԼ Վ ԻՐԻՍՏՈՍ ԻՒ ԱԻՐԵԼԻ ՎԻԱՅՏ-
ՅԼ , ԵՒ ՔԱՀԱՆԵՐԵԼՈՎ ՄԻՒԹԱՐԵՑ ։

Վ ԻՐՔՈՂՔ ՈՒԱՒՈՒՆ ԵՐԲՔՈՂ ՆՈՐԻՆ Ի ԻՍԿՈՒՆ
ՈՒՂԼԸ ԿԱՆՉՈՒԵՑԱՆ , ՈՒՐԲՔ ՆԱՀԱՒՈՒԱԿՔՐ Ա-
ՌԱՒՆՑ ԴԱՒԱՒՈՒԻՆ ՀԱՐՑԱՆԵԼՈՒՆ ՈՒՊԱՒԵԼՈՒ ,
" ՎՈՒՉ ՈՒԵՂԸ ՄԵԶԻ ՀԵՏ ՄԻ ԽՕՍԻՐ , ԸՍԻՆ .
ԻՆՉ ՈՐ ՄԻՈՔՔ ՊԻՏԻ ԵՍ ՇՈՒԱՒՈՒ ԿԱՒԱՒԻՆ .
ՎԱԱՆ ԶԻ ԱՆՀԱՒԻՆ Է ՈՐ ՄԵՆՔ ՔՒՆ ԽՕՍՔԻՒ
ՒԱՒԻԿ ԸՆԵՆՔ ՈՒ ԶՎ Ի ՐԻՍՏՈՍ ՈՒՐԱՆԱՆՔ ,, ։
Ի ԻՍԿՈՒՆ Ա ՂՔԻԿՈՂԱՅՈՒ ԴԱՒԱՒՈՒԻՆ ՀԵՏ
ԽՕՍՔԸ ՄԷԿ ԸՐԱԾ , ՀՐԱՄԱՅԵՑ ՈՐ ՈՒՐԲԸ ՎԻԱՅԻՆ
ՎԻՊԸ ՄԷ ՅՄԻԿ ՀՒԱՆ ՁԳԵՆ , ՈՒ ԱՄԵՆՔԸ ՄԻԿ-
ՈՒԵՂ ԱՒՆԵՆ Ա ԵՐՈՒԱՒԱԻԱ ՔԱՂԱՔԷՆ ԴՈՒՐՍ Է-
ՂԱԾ ԼՃԻՆ ՄԷՋ ՁԳԵՆ . ՈՐՊԷՍ ԶԻ ԿԱՒ ՋՐԻՆ
ՄԷՋ ԽՂՂՈՒԻՆ , Է ԿԱՒ ՊԻՏԻՐՔ ՕԳԻՆ ԴԺՈՂԱԿ
ՑՐՈՒՒԱԹԵՆԷՆ ՈՒԱՒԻՆ ։ Ա ՆԱՆՈՒՈՒ ՊԱՀԱ-
ՊԱՆՆԵՐ ԱԼ ԴՐՈՒ ՎՐԱՆԻՆ , ՈՐ ՉՊԼՈՒՑ ԹԷ ՄԷ-
ԿԸ ԼՃԻՆ ՄԷՋԷՆ Ելելով փախչի . ԲԱՅՑ Հ ԱՆ
ՈՐ ԱՒԱ Է ԱԱԾ ԲԱՆԻՒԲՆ ԱԼ ՈՒՈՒՔՑՆԵԼ ՈՒՈՒՈՒ , ՈՐ
Է Ա ԹԷ ՄԷԿԸ ՂՁԻՑ ՑԱՒԱՒՈՒԱԹԵՒՆԸ ՎՐԱՅ Է

ուզենայ ապրիլ ուրացութեամբ, երթայ այն բաղնիքին մէջ մտնէ։

Գիշերուան մօտ էր երբոր սուրբ վկայքը գետին մէջ ձգեցին. մէյմ՝ ալ հիւսիսային ցուրտ հողմը սկսաւ փչել, ու գետին ջուրը քանի կ՝ երթար սառելով կը կարծրանար, և երանելեաց մարմինը կը ճարճատէր, մորթը կը պատռէր ու անկէց յորդ արիւն վազելով՝ վարդագոյն սուրբ արիւննին կ՝ երթար կէս սառած ջրոյն հետ կը խառնուէր։

Աստուծոյ դատաստանին դաղտնեացը ո՛վ կրնայ խելք հասցընել. անոնցմէ մէկը Քրիստոսի համար այնչափ չարչարանք ու նեղութիւն քաշելէն ետքը, բանսարկուին խաբէութեանը ցաւագին որս մը պիտի ըլլայ եղեր։ Իր երանելի ընկերքը աչուընին երկինք վերցուցած՝ կիսահագագ ձայնով մը շնորհակալ կ՝ ըլլային Աստուծոյ՝ որ զիրենք սուրբ մարտիրոսութեան պսակին արժանաւորեց. բայց այն թշուառականը, չկրցաւ համբերել քիչ մը նեղութեան. գրեթէ մէկ ոտքը երկրիս վրայ՝ մէկալը արքայութեան մէջ դրած ատենը, Քրիստոսի սիրոյն պաղեցաւ, գնաց բաղնիքին մէջ ընկաւ։ Խեղճը չէր գիտեր թէ յաւիտենականին հետ անցաւոր կեանքն ալ պիտի կորսընցընէր. վասն զի բաղանեաց մէջ մտնելուն պէս՝ մարմնոյն սառոյցը քակուեցաւ տաքութենէն, ու յանկարծական այլայլութիւն մը գալով վրան՝ հոգին փչեց։ Ընկերները անոր գլխոյն փորձանքը և հոգւոյն կորուստը իմանալով՝ դառ-

նապէս կ՚ողբային, ու արտասուօք կը խնդրէ-
ին Աստուծմէ՝ որ իրենց սուրբ դաւանու-
թեանը մէջ հաստատուն պահէ զիրենք։

Իրեք օր այն ցրտասարսուռ լճին մէջ կե-
նալէն ետքը, յանկարծակի լիճը լուսաւո-
րուեցաւ, և նորօրինակ ջերմութիւն մը ծա-
ւալեցաւ գետին մէջ, անանկ որ սառուցեալ
ջրերը կակըղնալ սկսան. մէյմ՚ ալ Քրիս-
տոս տէրն մեր երևցաւ անոնց սրովբէա-
գունդ բազմութեամբ։ Երանելի վկայքը աս
որ տեսան՝ ուրախութեամբ մէկմէկու կը
ցուցընէին. "Ահաւասիկ մեր փրկիչը, կ՚ը-
սէին. տեսէք ինչպէս մեծավայելուչ փառօք
մեր մէջը մտեր է. գիշերանց ինչ պայծա-
ռութիւն է որ ծագեց մեր վրայ արեգակն
արդարութեան"։

Պահապանները քնոյ մէջ ըլլալով՝ այս
տեսիլքը ամենևին չիմացան. բայց անոնցմէ
մէկը որ բաղանեաց վրակեցուն էր, ու ար-
թուն կեցած երանելեաց քաջալերական
խօսքերն ու սրտապինդ աղօթքները կը լսէր,
երբոր այս լոյսը տեսաւ՝ զարմանալէն ինչ
ըսելիքը չէր գիտեր. մէյմըն ալ տեսաւ որ
երկնքին երեսը երեսունուինը փառաւոր
պսակներ շարուած են։ Աստուծոյ շնորհքը
բաղանեպանին սիրտը լուսաւորեց, սկսաւ
ինքնիրեն մտածել թէ քառասուն հոգի էին
ասոնք, ու անոնցմէ մէկը բաղնիքը երթա-
լով՝ թշուառաբար մեռաւ. "Յայտնի է,
կ՚ըսէր, թէ Աստուծոյ երեսէն ընկաւ այն
մարդը, վասն զի երկնքին երեսը անոր համար

պսակ չեմ տեսներ ,, ։ Մէկէն իր ընկերա-
կից պահապանացը ձայն տալով, զգեստները
վրայէն հանեց, ու ինքզինքը գետը նետե-
լով, մեծաձայն աղաղակել սկսաւ թէ "Ես
ալ քրիստոնեայ եմ ,, ։ Սուրբ վկայքը այս
բանս որ տեսան, անպատում ուրախու-
թեամբ մէկզմէկ մխիթարել սկսան ։

Երկրորդ առտուն Լիւսիաս և Աքրիկո-
ղայոս ելան՝ գետին քովը գնացին որ տեսնեն
թէ ինչ եղան քառասունքը. ու երբոր բա-
ղանեպանն ալ անոնց մէջ խառնուած տեսան,
զարմացան մնացին և սկսան քովի պահապա-
նաց այն բանին պատճառը հարցընել ։ "Գի-
շեր ատեն երբոր մենք խոր քունի մէջ էինք,
ըսին, յանկարծակի այս մարդը արթընցուց
զմեզ, ու տեսանք որ արեգակնատիպ պայ-
ծառութիւն մը կը ցոլանար ծովակին վրայ.
բաղանեպանն ալ քրիստոնեայ եմ աղաղա-
կելով՝ ինքզինքը անոնց թուոյն մէջ խառ-
նեց ,, ։ Աքրիկողայոս այս որ լսեց, հրաման
տուաւ որ ամէնքն ալ գետէն հանեն, ու կաց-
նով բարձերնին ու ոլոքնին անգթ աբար կտըր-
տեն ։ Երանելի նահատակաց մէջ Մելիտոն
անունով մանկագոյն վկայ մըն ալ կար. ասոր
բարեպաշտուհի մայրը վախնալով որ չըլլայ
թէ տղան մահուընէ զարհուրելով սուրբ
հաւատոցը մէջ վտանգի, "Քիչ մը համ-
բերէ, կ՚ ըսէր, սիրեցեալ որդեակ. Քրիս-
տոս տէրն մեր զքեզ մխիթարէ ,, ։ Եւ երբոր
ամենուն բարձերը կոտըրտելով՝ երանելի
վկայքը հոգինին աւանդեցին, Մելիտոն

դեռ կենդանի էր. անոր համար դատաւորին պաշտօնեայքը ուրիշներուն մարմինները սայլի մէջ դնելու ատեննին որ գետը նետեն, Մելիտոնի վրայ գթացին ու հոն թողուցին որ դուցէ ապրի։ Առաքինի մայրը այս որ տեսաւ՝ սիրտը փուշփուշ եղաւ որ չըլլայ թէ իր որդին Քրիստոսի համար այնչափ չարչարանք քաշելէն ետքը նահատակութեան պսակէն զրկուի. մէկէն շալակը զարկաւ իր սիրելի որդին "Որդեակ իմ Մելիտոն, կ՚ըսէր, երթանք շուտով մը քու ընկերացդ ետևէն հասնելու, որպէս զի անոնց հետ մէկտեղ պսակուիս, ու ես ալ արժանի ըլլամ մարտիրոսի մայր սեպուելու"։ Ճամբուն վրայ երբոր այսպիսի սիրալիր խօսքերով առաքինի մայրը զաւակը կը քաջալերէր, Մելիտոն իր սուրբ հոգին խաղաղութեամբ Աստուծոյ յանձնեց. մայրն ալ ուրախութեամբ առաւ զինքը ընկերակցացը պատուական նշխարաց մէջը խառնեց։

Երբոր Այիւս գետին քովը հասան, Լիւսիաս և Գրիկողայոս հրաման տուին որ մեծ կրակ մը վառեն, ու անոր մէջը ձգեն սուրբ վկայից մարմինները, որպէս զի հաւատացեալք չկարենան ժողվել զանոնք ու պատուել։ Այրելէն ետքը ոսկորներն ալ առին բոլորը մէկէն գետին մէջ նետեցին, մտքերնին դնելով թէ զանոնք ձեռք ձգելը անհնարին բան է. բայց խաբուեցան. վասն զի Աստուծոյ մասնաւոր հրաշքովը՝ բոլորը մէկէն գնացին գետին մէկ խաղին մէջ հաւա-

քուեցան. ու քաջ նահատակքը իրենց երա-
նելի վկայութեն ենէն իրեք կամ վեց օր՝ ետքը ե-
ռեցան խմբովին Սեբաստիոյ Պետրոս անու-
նով եպիսկոպոսին, ու իրենց ոսկերաց տեղը
ցուցընելով պատուիրեցին որ գիշեր ատեն
երթայ ժողվէ զանոնք ու վայելուչ տեղ մը
ամփոփէ։ Եպիսկոպոսը քանի մը հաւա-
տացեալք հետն առած, սրբոց պատուիրած
տեղը գալով տեսաւ որ գետին մէջէն փա-
ռաւոր լոյս մը կը ցոլանար. ուստի ուրա-
խութեամբ անոնց սուրբ ոսկերացը պատուա-
կան մասունքը ժողվեց, ու առանձին տեղ մը
պահեց, սպասելով որ անգութ հալածանաց
սաստիկ մրրիկը դադրի, որ կարենան վկայա-
րան շինել։ Եւ յիրաւի, քանի մը տարիէն
ետքը երբոր Կոստանդիանոս կայսրը առան-
ձին թագաւորելով Քրիստոսի հաւատաց,
Սեբաստացիք փառաւոր եկեղեցի շինեցին
անոնց նշխարացը վրայ. և զանազան հրաշք-
ներ տեսնուեցան անոնց բարեխօսութեամ-
բը։ Ինչուան հիմա կեցած է այն ծովակը
ուր որ այս սուրբերը ձգուեցան ու Քառ-
սունմանուկ կ՝ ըսուի, և մեծ ուխտատեղի է
բոլոր հաւատացելոց։

ՍՐԲՈՒՀԻ ՆՈՒՆԷ

Հռիփսիմեանց ընկերներէն էր այս երջանիկ առաքելուհին. ու երբոր Հռոմ քաղքէն մէկտեղ ճամբայ ելլելով՝ Հայաստան աշխարհը հասան, և Պանայ մէջ եղած հալածանաց պատճառաւը հարկ եղաւ որ մէկմէկէ բաժնուին, Նունէ ինքզինքը Աստուծոյ խնամոցը յանձնելով ելաւ շիփշիտակ Պրաստան գնաց, ու Մծխիթայ քաղքին մէջ մէկու մը քով ծառայութեան մտաւ, ու ինքիր աղօթքին և ճգնութեանցը հետ էր, և Քրիստոսի անուամբը այլևայլ բժշկութիւններ ալ կ՝ ընէր։

Պրաց Միհրան թագաւորին ականջը հասան անոր ըրած բժշկութեանց լուրերը, և որովհետև հիւանդ տղայ մը ունէր՝ և բժշկաց ամէն ջանքը փուճ ելեր էր, կնկանը խորհրդովը առաւ Նունեայ խրկեց իր տղան, որ խաչակնքելով մէկէնիմէկ բժշկեց զինքը։ Քիչ ատենէն ետքը տղուն մայրը հիւանդանալով անկողին ընկաւ, ու մէկէն մարդիկ

խրկեց Նունէի որ շուտ ընէ իր պալատը գայ զինքը բժշկելու համար. բայց սրբուհին մտիկ չըրաւ, վախնալով որ չըլլայ թէ ըրած բժշկութիւններովը անունը մեծնայ ու փառաւորուի. ան ատեն թագուհին անձամբ անոր ոտքը գնաց. Նունէ ալ դէմ դնել չկրնալով՝ աղօթք ըրաւ և բժշկեց զինքը։ Միհրան այս որ լսեց, բռնի իրեն արքունիքը բերել տուաւ սրբուհին, ու մեծամեծ ընծաներ պարգևել կ՝ ուզէր անոր. բայց Նունէ բան մը չառաւ։ Թագաւորը հարցուց իրեն թէ որո՞ւն զօրութեամբը կ՝ ընէ այս հրաշքները. Նունէ ալ կարգաւ տեղնիտեղը քարոզեց անոր Քրիստոսի հաւատքը, և անկէ ետքը սկսաւ աւելի համարձակութեամբ ամենուն սորվեցընել փրկութեան ճամբան։

Ան օրերը Միհրան թագաւորը որսի ելած ըլլալով՝ յանկարծակի օդը մթընցաւ, ու անհնարին մառախուղ մը պատեց անոր չորս կողմը. անանկ որ թագաւորը ճամբան շարունակել չկրնալով, չէր գիտեր ո՛ւր կ՝ երթար։ Վախցաւ որ չըլլայ թէ Տրդատ թագաւորին գլխուն եկած փորձանքը իրեն ալ հանդիպի. ուստի մէկէն Նունեայ Աստուծոյն դիմեց աղօթքով, և ուխտեց որ եթէ այս փորձանքէն անվտանգ խալըսի, ինքն ալ նոյն հաւատքը ընդունի։ Ան ատենը մէկէն լոյս մը ծագեց և մէգը փարատեցաւ. Միհրան թագաւորն ալ իր խօսքին վրայ հաւատարիմ կենալով՝ բոլոր ընտանիքովը և բնակչօք Քրիստոսի հաւատքը ընդունեցաւ։

Եւ որովհետեւ ան օրերը մեր ազգին հոգեւոր ծնող սուրբն Գրիգոր Լուսաւորիչը վիրապէն նոր դուրս ելած, աստուածուսոյց վարդապետութեամբ Քրիստոսի հաւատքը կը քարոզէր, Նունէ խնդրեց Միհրան թագաւորէն որ մարդիկ խրկէ այն մեծ խոստովանողին՝ Վրաց աշխարհին հոգեւոր գլուխ մը խնդրելու համար։ Գրիգոր դեռ սուրբ աստիճան առած չըլլալուն, հրաման խրկեց Նունեայ որ կուռքերը կործանէ ու անոնց տեղ խաչեր տնկէ, ինչուան որ Աստուած հովիւ մը պարգեւէ իրենց։

Նունէ մէկէն Մծխիթայ քաղքին դէմը եղած գետին անդիի կողմը ամպրոպային Արամազդայ պատկերը կործանեց, որուն քաղաքացիք ամէն առտու պարտական էին երկրպագութիւն ընել։ Վրաց մեծամեծքը խռովելով, թագաւորին գլուխը փրթան, "Մեր մեծ աստուածը կործանել կուտաս, ըսին, անոր տեղը ինչ պիտի պաշտենք"։ Միհրան թագաւորն ալ սուրբ խաչը ցուցընելով "Նունէ մեզի կը սորվեցընէ, ըսաւ, ինչ ընելիքնիս"։ Սրբուհին հաւատացեալ ու բարեպաշտօն իշխանաց հետ մէկ եղած՝ Արամազդայ մեհենին կործանած տեղը մեծ փայտէ խաչ մը տնկել տուաւ. սակայն Մծխիթացիք՝ երբոր առտուան դէմ իրենց սովորութեանը համեմատ Նունէի քարոզած աստուծոյն երկրպագութիւն ուզեցին ընել, տեսնելով թէ փայտի կտոր մըն է, սրտերնին շատ կոտրեցաւ, ու սկսան ծաղր ընել. "Մեր

անտառները այդպիսի աստուածներով լեցուն է ,, ըսելով ։ Նունէ Աստուծոյ դիմեց որ ազէտ ժողովրդեան գայթակղութիւնը հրաշքով մը փարատէ . մէյմ՝ ալ աստուածային լոյս մը երևցաւ բլրոյն վրայ ու մէկ անուշահոտութիւն մըն էր տարածուեցաւ , և հրեշտակաց օրհնութեան ձայներ կը լսուէին ։ Ժողովուրդը ասոր տեսաւ , ամենքը մէկէն ահիւ և դողութեամբ երկրպագութիւն ըրին սուրբ նշանին , և մեծամեծ բժշկութիւններ և հրաշքներ ալ տեսնուեցան այն տեղը ։

Եւ որովհետև մեհեանները կործանելէն ետքը նորադարձ ժողովրդեան համար առանձին եկեղեցի մըն ալ հարկաւոր էր շինելը , Նունէ եկեղեցւոյն ձևը տուաւ Միհրանայ . և թագաւորին հրամանաւը մեծ ու փառաւոր եկեղեցի մը շինել սկսան ։ Բհագին ծանրութեամբ սիւներ ալ պիտի գրուէին , բայց գործաւորք անոնցմէ մէկը ամէն ճիգը թափելէն ետքը երբոր տեղէն շարժել չկրնալով՝ յուսահատած կեցեր էին , Նունէ գիշեր ատեն առանձին այն տեղը գնաց , ու աղօթքի կեցաւ . մէյմ՝ ալ ինքնիրեն սիւնը բարձրացաւ , և օդուն մէջ այնպէս կախուած մնաց . թագաւորն ու ճարտարապետք երբոր այս բանս իմացան , երկրորդ առտուն բազմութեամբ եկան այն նորօրինակ հրաշքը տեսնելու . նոյն ատեն սիւնը մէկէն անոնց աչքին առջևը գնաց իրեն խարսխին վրայ հաստատուած մնաց ։ Բազմութիւնը այս որ տեսաւ ,

սկսան մեծաձայն աղաղակել թէ "Մեծ է քրիստոնէից աստուածը. և Նունէի քարոզածները բոլոր ճշմարտութիւններ են"։ Ընկէ ետքը Տրդատ թագաւորը եպիսկոպոսներ ու քահանաներ խրկեց որ հաւատացեալքը մկրտեցին ու հաւատոյ ուրիշ պէտք եղած բաները սորվեցուցին անոնց։

Այսպիսի աստուածահաճոյ կեանք մը անցընելով երջանիկ առաքելուհին Նունէ, մեռաւ սրբութեամբ. և Վրացիք մեծ պատուով թաղեցին զինքը։

ՍՈՒՔԻ ԿԻՊՐԻԱՆՈՍ

Ամփրիկէի Կարքեդոն քաղաքին մէջ Կիպրիանոս անունով անուանի հեթանոս փիլիսոփայ մը կար Քրիստոսի երրորդ դարուն ատենները, տղայութեան ատենէն կռոց նուիրած իր ծնողքէն։ Ամենուն դիմացը մեծ պատիւ ունէր Կիպրիանոս, և բոլոր քաղաքացիքը իրեն խօսքերը պատգամի տեղ կ՚ընդունէին և անոնց դէմ դառնալ չէին կրնար։ Ինքը Կիպրիանոսն ալ հեթանոսութեան թանձր խաւարովը ծածկուած ըլլալով, դիւաց հետ հաղորդակցութիւն ունէր, և պէտք եղած բաները անոնցմէ կ՚իմանար և իրեն ուղածներն ալ անոնց ձեռքովը կատարել կուտար։

Նոյն քաղաքին մէջ Յուստիանէ կամ Յուստինա անունով կոյս աղջիկ մը կար, որ Քրիստոսի սուրբ հաւատքը սարկաւագէ մը ընդունած ըլլալով, իր ծնողացն ալ հոգւոյն փրկութեանը պատճառ եղեր էր։ Յուստիանէ սովորութիւն ունէր որ ամէն օր իր մօրը

հետ մէկտեղ եկեղեցին կ՚ երթար։ Աղջկա-
նը նազելի գեղեցկութիւնը և վայելուչ հա-
մեստութիւնը՝ երիտասարդի մը սիրտը կու-
րացուցին, որ սկսաւ ամէն ջանք ընել՝ Յուս-
տիանէն իրեն հարսնացընելու համար։ Բայց
ոչ իրեն խօսքերը և ոչ խրկած պարգևները
ընդունելի եղան. “Աստուծոյ նուիրեր եմ
ինքզինքս, կ՚ ըսէր սուրբը. ու անհնարին է
որ արարածական սէրը անմահին հետ փո-
խանակեմ„։ Մէկ կողմանէ ալ սրտեռանդն
աղօթքներով ինքզինքը կուսութեանց պա-
հապան սուրբ Աստուածածնայ կը յանձնէր։

Երիտասարդը տեսնելով որ Յուստիանէն
համոզելը անկարելի բան է, ուրիշ հնարքի
մը ձեռք զարկաւ։ Մեծամեծ պարգևներ
տուաւ Կիպրիանոս մեծանուն կախարդին,
խնդրելով իրմէ որ ճարտարմտութեամբը
իր յոյսը և փափաքը կատարէ։ Կիպրիանոս
արդէն լսած ըլլալով Յուստիանէի գեղեց-
կութիւնը, ուզեց անձամբ ալ տեսնել, ու
երբոր սուրբ կոյսը եկեղեցիէն դուրս կ՚ել-
լէր, աւելի մեծ սիրով բորբոքեցաւ Կի-
պրիանոս, և ուզեց որ փոխանակ երիտա-
սարդին տալու զինքը, ինքն իրեն հարսնա-
ցընէ, ուստի դիւաց պատուիրեց որ երթան
Յուստիանէի միտքը և սիրտը շփոթեն։

Իմացաւ Յուստիանէ դիւաց նենգուպա-
տիր որոգայթները, Քրիստոսի ու տիրամօր
յանձնեց ինքզինքը, գիտնալով որ անոնց
պաշտպանութեան ապաւինողը ոչ երբէք
ամբչցեր է կամ պիտի ամբչնայ։ Ինքիր գե-

զեցկութիւնը և տեսքը ապականել սկսաւ անդադար ճգնութեամբ և խստամբեր ծոմապահութեամբ. և այս կերպերով դիւաց որոգայթները փճացուց, ու զիրենք խաղք խայտառակ ըրաւ ձգեց։

Կիպրիանոս անոնցմէ զօրաւոր սատանաներ սկսաւ խրկել Յուստիանէի վրայ. բայց իր ուղածին չկրցաւ հասնիլ։ Չէր կրնար իմանալ թէ ինչ կերպով դիւաց նենգութիւնները կը փճանան. ուստի սատանաներուն չարաչար ծեծ մը քաշել սկսաւ. "Ատ ինչ բան է ըրածնիդ, ըսաւ, որ ասչափ ատեն ուշանալէն ետքը, իմ յոյսերս ալ փուճը հանեցիք"։ Սատանաները դարձան "Ինհնարին բան է, ըսին, այն աղջկան յաղթելը, որ խաչելոյն նշանաւը զմեզ կը հալածէ"։ Կիպրիանոս "Զեզմէ խեր չկայ" ըսաւ, ու դիւաց հարիւրապետը խրկեց Յուստիանէի վրայ. բայց ան ալ խաղք եղած ետ դարձաւ։

Աստուծոյ շնորհքը Կիպրիանոսի սիրտը լուսաւորեց, որ մէկէն իմացաւ դիւաց խաբէութիւնը և քրիստոնէից աստուծոյն առջև տկարութիւնը։ Ուստի մէկէն ինքզինքը անոր պաշտպանութեան և խնամոցը յանձնել սկսաւ, և քրիստոնեայ քահանայից հետն ալ արդէն ծանօթութիւն ունեցած ըլլալով՝ գնաց անոնց ոտքը ընկաւ, և սուրբ հաւատոյ պէտք եղած բաները կը հարցընէր ու կ՝ իմանար անոնցմէ։ Իր մոլորահնար գրքերը բոլոր կրակի տուաւ, ու երախայութեան պատրաստել սկսաւ ինքզինքը դառն

և անտանելի չարչարանօք և ապաշխարու-
թեամբ. ետքը Կարքեդոն քաղաքին եպիս-
կոպոսէն սուրբ մկրտութիւնը ընդունեցաւ,
ու կախարդ Կիպրիանոսը բոլորովին նոր մարդ
փոխուեցաւ՝ Աստուծոյ շնորհաց ընտիր անօթ
մը ըլլալով։ Եպիսկոպոսը ասոր ունեցած
հոգևորական եռանդը տեսնելով, եկեղե-
ցւոյ դռնապանաց կարգը անցուց Կիպրիանո-
սը։ Իր աստուածպաշտութիւնը օրէ օր
կ՝ աւելնար, և մէկէն աղէկ կ՝ իմացուէր
թէ օր մը ինչ մեծ մարդ պիտի ըլլայ Կի-
պրիանոս. անոր համար եպիսկոպոսը եկե-
ղեցւոյ փոքր տատիճանները տալէն ետքը,
սարկաւագ ձեռնադրել տուաւ Կիպրիանոսը,
որ իրեն ճարտասան լեզուին վրայ Աստուծոյ
շնորհքն ալ աւելցընելով, աստուածային բա-
նին անպարտելի ախոյեան մըն էր։ Անկէ
ետքը քահանայ ձեռնադրեցին զերանելին,
թէպէտև ինքը շատ դէմ կեցաւ. վերջն ալ
եպիսկոպոս ընել տուին։

Ան օրերը Դեկոս կայսեր հրամանաւը
մեծ հալածանք ելաւ քրիստոնէից վրայ.
հեթանոսք որ արդէն Կիպրիանոսը չարաչար
կ՝ ատէին քրիստոնեայ ըլլալուն համար, այն
հրամանը յարմար առիթ սեպեցին առիւծ-
ներու դիմաց ձգելով՝ չարաչար մահուամբ
սպաննելու զերանելին։ Կիպրիանոսի ուզածն
ալ ան էր. բայց իր ժողովրդեան աղաչանա-
ցը անսալով՝ գնաց պահուըտեցաւ։ Հալա-
ծանքին վրայ ժանտախտ մը ընկաւ Աֆրիկէ
ու չարաչար կոտորած կ՝ ընէր. ան ատեն

Կիպրիանոս հետն առաւ հաւատացելոց մէջէն առողջները, ու ազդու խրատներով յորդորեց որ ելլեն իրեն հետ քաղաքը դառնան՝ այն հիւանդութենէն բռնուողները հոգալու և խնամելու համար։ Յանտախտին ոյժն որ կոտրեցաւ, կռապաշտք բռնեցին երանելի հայրապետը, և Դեկոս կայսեր կողմանէ եկած կուսակալ դատաւորին առջևը հանեցին։ Դատաւորը սկսաւ ողոքական և սպառնալից խօսքերով յորդորել զինքը որ մտիկ ընէ իրեն, ու առջի կրօնքը նորէն ընդունի։

Կիպրիանոս դարձաւ "Փուճ տեղը մի աշխատիր, ըսաւ, զիս սուրբ հաւատքէս դարձընելու համար. փորձով և անձամբ իմացեր եմ թէ որչափ անհնարին տարբերութիւն կայ ձեր անշունչ ու դիւական կռոց՝ ու մեր Աստուծոյն մէջ"։ Դատաւորը բարկացաւ, ու չարաչար ծեծել տալէն ետքը հրամայեց որ վերցընեն բանտ դնեն. իմանալով ալ թէ Յուստիանէն եղեր է անոր Քրիստոսի հաւատքը ընդունելու պատճառը, զինքն ալ բռնել տուաւ, ու առանձին բանտի մէջ արգիլեց։ Քանի մը օր վրան անցնելէն ետքը, երկուքն ալ առջևը կանչեց ու խօսքին մտիկ ընելու յորդորել սկսաւ. բայց երբոր տեսաւ թէ մտիկ ընելիք չունին, իրենց մարմնոյն մորթը քերել տուաւ, ու ետքը տաքցուցած տապակի վրայ դրաւ. և տեսնելով թէ անոնք վնաս մը չքաշեցին, պատուիրեց որ գլխատմամբ

մեռցուին. Յուստիանէն մէկէն գլխատե-
ցին, բայց Կիպրիանոսի համար կ՝ ըսեն
վկայագիրք թէ սրբուհւոյն Յուստիանէէն
շատ ետքը մարտիրոս եղած ըլլայ. և պատ-
մութիւնը այս կերպով կը պատմեն։

Դեկոս կռապաշտ կայսեր մահուընէն ետ-
քը, քիչ մը ատեն քրիստոնէից դէմ բորբո-
քած հալածանաց հուրը մարեցաւ. ուստի
երանելին Կիպրիանոսն ալ Կարքեդոն դար-
ձաւ, ու արթուն հսկողութեամբ հաւատա-
ցեալքը կը հովուէր։ Բայց խիստ սակաւա-
տև եղաւ այն հանդարտութիւնը. վասն զի
Վաղերիանոս կայսրը թագաւոր նստելով՝
իր՝ ամբարիշտ խորհրդակցացը խօսքին մտիկ
ըրաւ, ու խեղճ քրիստոնեայքը առջինէն
աւելի հալածանաց և նեղութեանց մէջ
ձգեց։ Իրեն կողմանէ Կարքեդոն քաղաքը
անգութ պաշտօնեայ մը եկաւ, ու մէկէնի-
մէկ հրամայեց որ քրիստոնէից գլխաւոր
Կիպրիանոսը իր առջևը բերեն։ Դատաւո-
րը դարձաւ անոր "Մեր մեծայաղթ կայսեր
հրամանն է, ըսաւ, որ ամէն քրիստոնեայք
դառնան՝ ճշմարիտ աստուածները պաշտե-
լու. տեսնեմ դու ինչ խելքի վրայ ես"։
Կիպրիանոս պատասխանեց. "Քրիստոսի
սուրբ հաւատքը կը դաւանիմ, ու հաւատա-
ցելոց եպիսկոպոսն եմ. ճշմարիտ աստուածը
մեր ունեցածն է, որն որ կը դաւանինք, և
իրմէն կը խնդրենք աշխարհի խաղաղութիւն
և ինքնակալաց երկար կեանք. և անհնարին
է որ զիս այս հաւատքէն ետ կենալու կարե-

նաս ստիպել ... ։ Դատաւորը ուզեց իմանալ թէ քրիստոնէից քահանայքը ո՞րչափ են և ուր կը կենան. բայց Կիպրիանոս չիմացուց. ան ատեն բարկացաւ իշխանը և Կուրուբա քաղաքը աքսորել տուաւ զինքը։ Սուրբն Կիպրիանոս այն տեղէն ալ իր աստուածուսոյց վարդապետութեամբը քրիստոնեայքը կը մխիթարէր ու կը զօրացընէր հոգեռանդն թղթերով. քաղաքացւոցն ալ շատ սիրելի եղաւ, որոնք իրեն ամէն հարկաւոր պիտոյքը սիրով և յօժարութեամբ կը բերէին։

Կիպրիանոսի աքսորանացը վրայ տարի մը անցնելէն ետքը, առջի բդեշխին տեղ Դազերիոս Մաքսիմոս անունով մէկը Կարքեդոն եկաւ, ու երանելին ետ դարձընել տուաւ։ Բայց Կիպրիանոս Աստուծոյ սիրովը վառուած՝ իրեն սիրոյն համար արիւնը թափելու կենդանի փափաք մը կը զգար ու հաւատացելոց մէկուն մէկալին իր սրտին իղձը կը յայտնէր։ Անոնք ոտքը ինկած կը խնդրէին իրմէ որ հաւատացելոց սիրոյն համար ըլլայ, քիչ մը ատեն լուռ կենայ, ինչուան այն դառն հալածանաց կրակը մարի, ու քրիստոնեայք հանգստութիւն գտնեն։ Բայց Կիպրիանոսի սրտին հուրը անոնց խօսքերովն ու աղաչանքներովը պաղելու տեղ, աւելի կը բորբոքէր. "Աստուած տայ, կ՚ ըսէր, որ այս վայրկենիս վրայ հասնին կռապաշտք ու գլուխս կտրեն։

Օր մը յանկարծակի իշխան մը հետը

զօրքեր առած, եկաւ Կիպրիանոսի տունը կոխեց, ու առաւ պատուով իր կառքին մէջ նստեցուց զերանելին ու տունը տարաւ. Հոն ալ ժողովուրդը իրեն դէմ չգրգռելու համար՝ նայեցաւ որ ամենայն մեծարանօք վարուի Կիպրիանոսի հետ: Երկրորդ օրը առաւ դատաւորին դիմացը հանեց զինքը. Մաքսիմոս զերանելին տեսաւ չտեսաւ "Կիպրիանոս ըսուած չարագործը դո՞ւն ես" հարցուց: "Այո ես եմ" պատասխանեց երանելին: "Կայսերաց հրամանն է, վրայ բերաւ դատաւորը, քեզ տեսնեմ, զոհէ անոնց որ տալու տանջանքներէս ազատիս: — Փուճ տեղը խօսքը մի՛ երկընցներ, պատասխանեց Կիպրիանոս, ինչ կերպով որ գիտես զիս չարչարէ. վասն զի քեզի մտիկ ընելիք չունիմ": Դատաւորը այն ատեն որոշեց որ Կիպրիանոսի գլուխը կտրուի: Ա՛ս որ լսեցին հաւատացեալք՝ ամէնքը մէկ եղած սկսան բարձրաձայն աղաղակել որ զիրենք ալ հետը գլխատէ. առանց անոր կենալ չենք կրնար կ՚ըսէին: Դատաւորին պաշտօնեայքը բռնի զանոնք մէկդի հրելով, երանելին Կիպրիանոսը առեր գլխապարտութեան տեղը կը տանէին:

Սուրբը զգեստները մէկդի դնելով ծնկան վրայ եկաւ, ու աղօթքով դահճին հարուածոցը կը սպասէր: Ետքը դարձաւ քովի հաւատացելոցը ազաչեց որ զինքը գլխատող դահճին մասնաւոր պարգև մը տան զինքը մեռցընելէն ետքը. դահիճը չէր հա-

մարձակեր այնպիսի պատկառելի անձի մը կեանքը վերցընել. բայց սրբոյն աղաչանացը դէմ դնել չկրցաւ, ու անհամեմատ Կիպրիա-նոսի պատուական գլուխը իրեն արեանը մէջ թաւալելով ինկաւ։ Գիշեր ատեն հաւա-տացեալք մեծ հանդիսով եկան անոր սուրբ մարմինը վերուցին, ու հալածանաց դադրե-լէն ետքը մեծ ու փառաւոր վկայարան մը շինուեցաւ Կարքեդոնի մէջ 'ի պատիւ սրբոյն Կիպրիանոսի և երանելի վկայուհւոյն Յուս-տիանեայ։

ՍԱՀԱԿ ԵՒ ՅՈՎՍԷՓ

Իսմայէլացւոց Հարոն անունով ամիրապետին օրերը, Հայաստանի Կարին կամ Թէոդոսուպօլիս քաղաքին մէջ իրեք եղբարք կային Սահակ և Յովսէփ, և երրորդին անունը չգիտցուիր։ Քրիստոնեայ մօր զաւակ էին ասոնք, բայց հայրերնին այլազգի էր. սակայն որդիքը իրենց բարեպաշտ մօրը տուած կրթութիւնը աղէկ բանի բերելով, սրտերնուն մէջ կ՚ եփէին որ օր մը չէ նէ օր մը արժանի ըլլան՝ Քրիստոսի համար արիւն թափելու։ Բայց իրենց հօրերնուն վախէն քրիստոնէութիւննին չկրնալով համարձակ պաշտել, հնարք մը կը մտածէին այս բանիս առաջը առնելու. ուստի միաբան խորհրդով ելան այն ատենուան Կոստանդնուպօլսոյ Նիկեփորոս կայսեր թուղթ մը գրեցին, որուն մէջ կը յայտնէին իրենց հաւատքը, և կը խնդրէին իրմէ որ իր ընդարձակ տէրութեանը մէջ բնակելու տեղ տայ իրենց։ Նիկեփորոս ասոնց խորհուրդը լսելով շատ ու-

բախացաւ, ու մէկէն թուղթ գրեց որ ելլեն շուտով իր քովը գան, և ուրիշ բան ամենևին չմտածեն. ինքն իր ընելիքը գիտէ։ Երանելի հարազատքը կայսեր այս ընդունելութիւնը լսելով շատ ուրախացան, և երբոր իրենց ուրիշ քրիստոնեայ ազգակիցներն ալ յորդորելու հետ էին որ ելլեն միատեղ փախչին, բանը մատնութեամբ իրենց հօրը ականջը հասաւ, որ մէկէն արգիլեց անոնց ճամբորդութիւնը. բայց իրեք եղբարց մէջէն պզտիկը բանը յարմարցընելով՝ ծածուկ առանց մէկու մը գիտնալուն՝ գնաց Յունաց երկիրը փախաւ։

Նոյն կերպով իրենք զիրենք հօրերնուն ձեռքէն խալըսել կ՚ ուզէին Սահակ և Յովսէփ. բայց չյաջողեցաւ. վասն զի Յովսէփ աշխարհք մտած ըլլալով՝ կին ու որդիք ունէր, ու անոնց հետ մէկտեղ փախչիլը անհնարին էր. մէկալ կողմանէ ալ չէր ուզեր այլազգեաց ձեռքը թողուլ զանոնք. Սահակ ալ եղբօրը սիրոյն համար չուզեց իրմէ բաժնուիլ։ Ան օրերը Մամիկոնէից Քուրդիկ անունով իշխանին վրայ ապստամբութեան ամբաստանութիւն մը եղած ըլլալով, ինքզինքը այլազգեաց բռնութենէն ազատելու համար կը մտածէր երթալ Յունաց կայսեր ապաւինիլ։ Սահակ և Յովսէփ եղբարքը ասոր իմացան, խնդրեցին իրմէ որ զիրենք ալ յանձն առնու իրենց ընտանիքովը փախցընել։ Մտիկ ըրաւ Քուրդիկ անոնց ազաչանացը, բայց հարկաւոր բանի մը համար

ճամբայ ելլելու ուշանալով, Սահակ և Յով-
ռէփ ալ ուղեցին նորէն Կարին դառնալ։
Ճամբուն վրայ Կարնոյ քաղաքապետին
գործակալը հանդիպեցաւ ասոնց, ու նեղը
խօթելով իմացաւ անոնց միտքը, ու իր տի-
րոջը տանելով՝ ամէն բան տեղն 'ի տեղը
հասկըցուց անոր։

Իմացան երանելի հարազատքը թէ Ա-
ստուծոյ կամքն է որ հոն մնան, ու մահուամբ
իրենց փրկչին վրայ ունեցած սէրը ցուցը-
նեն. ուստի իրեն ապաւինելով՝ մէկզմէկ կը
յորդորէին ու կը քաջալերէին։ Քաղաքա-
պետը առջևը կանչել տուաւ զասոնք, ու
սկսաւ հարցընել իմանալ թէ ինչ խելքի
վրայ են։ Քրիստոսի կրկին ախոյեանքը մէկ
բերնով պատասխան տուին. "Մեր կրօնքը
քրիստոնէութիւնն է, վասն զի Ա-
ստուծոյ շնորհքովը ճանչցանք մեր հօրը սորվեցուցա-
ծին ստութիւնը, ու այս սուրբ հաւատքը ըն-
դունեցանք. և անանկ հաստատուն ենք մեր
մտացը վրայ, որ ամենևին խախտելիք չու-
նինք, մեռնիլն ալ աչուընիս առած ըլլալով՝
մեր Ա-ստուծոյն սիրոյն համար. ուստի մի
դանդաղիր, ինչ տանջանք որ պիտի տաս՝
շուտ ըրէ, որ օր մը առաջ երթանք մեր
փրկչին հետ միանալու"։ Դատաւորը հրա-
ման տուաւ որ մէկէն վերցընեն բանտ տա-
նին, ու ինք իր խորհրդականները կանչեց որ
մտածեն թէ ինչ ընելու է այս երկու հա-
րազատաց համար։ Մտածեցին որ այլազ-
գեաց մէջի իմաստունքը առնուն բանտը

խրկեն, որ երթան համոզեն զիրենք քրիս-
տոնէութենէ ետ կենալու։ Անոնք ալ գնա-
ցին, "Ատ ձեր յամառեալ խենթութենէն
ետ կեցիք, ըսին, որպէս զի մեր իշխանին
մեծամեծ պարգևացը արժանի ըլլաք. իսկ
թէ որ մտիկ չընէք, գիտցած ըլլաք որ
գլուխնիդ պիտի երթայ"։ Սուրբ նահա-
տակքը պատասխան տուին. "Այդպիսի
խորամանկ խօսքերով անխելք մարդիկը միայն
կրնաք խաբել. պարգևնիդ ալ ձեզի ըլլան,
դուք միայն նայեցէք որ ըրած սպառնալիք-
նիդ շուտով կատարէք. մենք ուրախու-
թեամբ այն վայրկենին կը սպասենք"։
Իմաստունքը ետ դարձան, ու դատաւորին
ամէն բան պատմեցին. ան ալ բարկու-
թեամբ վճիռը կտրեց որ մէկէն սպաննեն։
Երանելի նահատակաց ծերունի հայրը երբ-
որ այս խեղճ լուրը լսեց, գնաց ինկաւ դա-
տաւորին ոտքը, ու իրմէ հրաման առնելով
որ իր որդւոցը հետ կարենայ քիչ մը խօսիլ,
բանտը վազեց, արտասուախառն հեկեկա-
նօք անոնց գիրկը ընկաւ, մէկ կողմանէ իր
ծերութիւնը կը յիշեցընէր, մէկալ կողմա-
նէ ալ իր գութն ու սէրը. կը պաղատէր
ոտուընին կը պլլուէր որ հօրերնուն խօսքին
մտիկ ընեն, գէթ առ երեսս քրիստոնէու-
թիւնը ձգել ձևացընեն, ու մահուընէ ազա-
տելով ուրիշ տեղ երթան համարձակ իրենց
հաւատքը պաշտեն։ Երանելի հարազատքը
իմացան որ սատանայական հնարք մըն էր
ասիկայ, հօրերնուն արտասուօքը կակըղնա-

լով քրիստոնէական սուրբ հաւատքէն ետ կենալու համար. ուստի արութեամբ դէմ կեցան անոր ամէն ողոքանացը, ու նորէն մէկզմէկ քաջալերել սկսան։ Հայրերնին ալ տեսնելով թէ մտիկ ընելու կամք չունին, լալով և ողբով հեռացաւ քովերնէն։ Մէկէն դահճապետը վրայ հասաւ, ու դատաւորին վճիռը ցուցընելով անոնց, առաւ գլխատման տեղը տարաւ։ Սուրբն Յովսէփ դահճապետին աղաչեց որ նախ Սահակայ գլուխը կտրեն, պզտիկութեանը համար վախնալով որ չըլլայ թէ հաւատքը թողու մահուան վախէն. բայց անիկայ յօժարութեամբ իր կեանքը նուիրեց. ետքը սրբոյն Յովսեփայ գլուխն ալ կտրեցին յամի տեառն 808։

Երանելեաց մարմինները առին բաց տեղուանք ձգեցին թռչնոց կերակուր ըլլալու համար, և խստիւ արգիլեցին որ չըլլայ թէ մէկը անոնց մօտենայ։ Բայց նոյն գիշերը աստուածային մասնաւոր հրաշքով լոյս ինջաւ անոնց մարմնոյն վրայ, որով ամենուն սիրտը վախ մը ընկաւ, և հաւատացեալք համարձակութեամբ եկան երանելեաց մարմինը վերուցին, և պատշաճաւոր տեղ մը դնելով ատեն անցնելէն ետքը վրանին փառաւոր վկայարան շինեցին։ Ինչուան հիմա մեծ ուխտատեղի է հաւատացելոց անոնց գերեզմանին տեղը։

Դ ԳՄՊԼՈՍ ԵՒ Դ ԳՄՊԼՈՒՏԻ

Մաքսիմիանոս կայսեր հալածանաց օրերը, Նիկոմիդիա քաղաքէն էին այս երկու երանելի հարազատքը եղբայր և քոյր, որոնք կայսեր քրիստոնէից դէմ հանած հրովարտակէն վախնալով, Նիկոմիդիա քաղքին մօտ եղած լեռներուն մէկուն մէջ պահուըտեր էին ուրիշ շատ քրիստոնէից հետ։ Օր մը Եւղամպէոսը առին քաղաքը խրկեցին որ երթայ իրենց համար պէտք եղած կերակուրը գնէ, ու միանգամայն տեսնէ թէ հալածանքը ինչ ջուրի վրայ է։ Եւղամպէոս տեսաւ որ ամէնքը կռոց տաճարները գունդագունդ կը վազեն, ու երբոր զարմանալով մը պատին վրայ դրուած կայսերական հրամանը կը կարդար, մարդիկ վրայ հասան "Տղայ, ինչ ապշած կեցեր ես, ըսին, ինչու համար մեհեանները չես երթար"։ Եւղամպէոս մտիկ չըրաւ անոնց ու կ՚ուզէր մէկէն ընկերացը քովը երթալ, ու ամէն տեսածը պատմել անոնց։ Մարդիկը տղուն բռնած կեր-

պէն ու խօսքերէն իմացան թէ քրիստոնեայ
պիտի ըլլայ. ուստի բռնեցին, ու աղէկ մը
ծեծել տալէն ետքը երբոր ինչ հաւատքի
տէր ըլլալը ճանչցան, մէկէն առին Նիկոմի-
դիոյ Մաքսիմոս անուն դատաւորին առջևը
տարին։ Դատաւորը Եւղամպէոսի շնորհա-
լից կերպն ու գեղեցկութիւնը տեսնելով
զարմացաւ մնաց. և ուզելով տղուն սիրտը
իրեն քաշել, զինքը բերողներուն վրայ բրդաւ
բարկութեամբ, "Որո՞ւն հրամանովը, ըսաւ,
այս տղուն վրայ ձեռք վերցուցեր, ու այդ-
պէս չարաչար առեր կապկըպեր էք"։ Մէ-
կէն Եւղամպէոսի կապանքը քակեցին, ու
Մաքսիմոս քաղցրութեամբ մը իրեն դառ-
նալով "Տղաս, զրուցէ ինծի, ըսաւ, ինչ
վիճակի մարդ ըլլալդ. ծառա՞յ ես թէ ա-
զատ"։ Տղան պատասխան տուաւ. "Ա-
նունս Եւղամպէոս է, ու Քրիստոսի իմ
փրկչիս ծառան եմ. իսկ ըստ մարդկան ա-
զատ, ու նշանաւոր ծնողաց զաւակ։ —
Հապա ինչո՞ւ է որ, կրկնեց դատաւորը, ցած
մարդու մը պէս կայսերաց հրամանը կ՚ար-
համարհես, ու անմահ աստուածները չես
ուզեր պաշտել։ — Շատ կը ցաւիմ վրադ,
տէր դատաւոր, պատասխան տուաւ Եւղամ-
պէոս, որ այդպիսի թանձր տգիտութեան
մէջ պաշարուած միտք ունիս, սատանաները
Աստուծոյ տեղ պաշտելով"։ Դատաւորը
սարսափելով, "Հոգիդ սիրես ըսաւ, այդպի-
սի խօսք մի՛ զրուցեր տղաս. չըլլայ թէ աս-
տուածները վրադ բարկանան, ու հիմա մեր-

աչքին առջևը զքեզ չարաչար պատժեն „։ Բայց երբոր տեսաւ որ Եւղամպէոս ծաղը կ՚ընէ զանոնք, գութը բարկութեան դարձուց “Աստուածները քու ըրած հայհոյանացդ չդիմանալով իմ ձեռքս մատնեցին զքեզ, ըսաւ. բայց ես դարձեալ սէր ունիմ վրադ, ու անուշութեամբ զքեզ կը խրատեմ որ երթաս անոնց բագինները, ու զսհեր մատուցանելով յանդգնութեանդ ներումն խնդրես։ — Ի՛նչ կ՚ըսես, ըսաւ Եւղամպէոս. աստուած ըսածներդ քարի փայտի կտորուանք են. անոնք ի՛նչ գիտեն որ բարկանալ ալ գիտնան „։ Մաքսիմոս հրամայեց որ մերկացընեն զինքը, ու գետնի վրայ տարածելով աղէկ ծեծ մը քաշեն, որ գոնէ անոր ցաւովը խելքը գլուխը ժողվէ ու աստուածները չարհամարհէ, բայց Եւղամպէոս Քրիստոսի սիրոյն համար ուրախութեամբ կը համբերէր ամէն տեսակ վշտաց, ու ամենևին ձայն մը չէր հաներ. ետքը ետքը հառաչելով մը՝ սրտառուչ աղօթքով Աստուծոյ շնորհակալ ըլլալ սկսաւ, ու իրեն ամենազօր օգնութիւնը խնդրել։ Զերանելին ծեծող սպասաւորքը չարաչար յոգնելով դաւազանները մէկդի ձգեցին. բայց Յիսուսի սիրովը վառուած յաղթող նահատակը, ամենևին վիշտ մը չունեցողի պէս ուրախ զուարթ կեցեր անոնց երեսը կը նայէր։ Դատաւորը վերցընել տալով զինքը՝ նորէն յորդորանքը ձեռք առաւ. “Նայէ, կ՚ըսէր, ու զարմացիր թէ աստուածները վրադ ի՛նչ սէր և

խնամք ունին, որ այնչափ տանջանքներու մէջ ալ զքեզ անվտանգ պահեցին։ — Չէ թէ քու աստուածներդ, պատասխան տուաւ Եւղամպէոս, այլ Քրիստոս մեր փրկիչն է զիս զօրացընողը. դու ալ թէ որ իրեն օգնութեանը իյնաս, աղէկ կ՚իմանաս թէ իրեն ապաւինողը միշտ աննկուն և յաղթող է „։ Դատաւորը նեղացաւ, ու դահճաց պատուիրեց որ առնուն կախեն զինքը ու մորթը քերեն. բայց այն տանջանքին մէջ ալ զարմանալի էր երանելի նահատակին անվրդով ուրախութիւնը. վասն զի դահիճները յոգնեցան, ու իր վշտակիր մարմինը բան մը չէր զգար, Քրիստոսի սիրովը վառուած ըլլալով։ Կախաղանէն իջեցընել տուաւ զինքը դատաւորը, ու երկայն չուաններով սաստիկ կապկըպել տուաւ. անանկ որ երանելւոյն մարմինը ճաթըռտիլ սկսաւ։ Եւղամպէոս այն դառն տանջանաց մէջ ալ բերանը չբացաւ, ու անձայն կ՚օրհնէր զԱստուած։ Զարմացաւ մնաց Մաքսիմոս դատաւորը, արձըկել տուաւ զինքը կապանքէն, ու առջևը կանչելով “Դէթ հիմայ խելքդ գլուխդ ժողվէ, ըսաւ. մտիկ ըրէ խօսքիս ու աստուածոց զոհէ „։ Եւղամպէոս պատասխանեց. “Անկարելի բան է որ ես պիղծ սատանաներուն երկրպագութիւն ընեմ „։ Ետքը դարձաւ դատաւորին “Ի՞նչ կ՚ըսես, հարցուց, արդեօք աստուածները իմ վրաս սէր ունի՞ն „։ Մաքսիմոս չիմանալով Եւղամպէոսին միտքը, կարծեց թէ զղջացեր է իր

յամառութեանը վրայ, և կ՚ ուզէ աստուա-
ծոց երկրպագութիւն ընել. ուստի հրա-
մայեց որ առնուն պատուով պահեն զինքը
արքունեաց մէջ. ու ինքը մունետիկի ձայ-
նով բոլոր քաղքին մէջ հրատարակեց որ վա-
ղուան օրը ամէնքը մեհեանը ժողվուին, մեծ
հանդիսի մը պատճառաւ։

Երկրորդ օրը երբոր ամէնքը եկան մեհե-
նին մէջ լեցուեցան, Մաքսիմոս դատաւորն
ալ Եւղամպէոսը հետն առած եկաւ հոն տե-
ղը մտաւ։ Երանելին աստուածները տեսնե-
նելով բարձր ձայնով ամենուն դիմացը աղա-
ղակել սկսաւ. "Ըսէք ինծի, ըսաւ, ով քարէ
ու փայտէ արձաններ. ուտել, խմել, հոտուը-
տալ և փառաւոր զգեստներ հագնիլ կ՚ ուզէք"։
Եւքը դատաւորին դառնալով "Նայէ, ըսաւ,
տէր իմ, ինչպէս անշունչ անզգայ կեցեր են.
երբոր մէկ բանով մը զիրենք ուրախացընել
չենք կրնար, ինչ ելեր քրիստոնեայքը կը
ստիպես որ այսպիսի փուճ ու անզգայ աս-
տուածոց երկրպագութիւն ընեն"։ Եւքը
աչուըները երկինք վերցուց երանելին, երե-
սը խաչ հանեց ու մեհենին մէջ եղած
Արամազդայ արձանին դառնալով. "Այ
խուլ աստուած, ըսաւ, Քրիստոսի անուամ-
բը կը հրամայեմ քեզի որ գետին իյնալով
կտոր կտոր ըլլաս, որպէս զի ամէն հոստեղի
կեցողները իրենց կրօնին ընդունայնութիւ-
նը ճանչնան"։ Ա՛ս խօսքս ըսաւ չըսաւ երանե-
լին, արձանը գետին իյնալով ջարդուբուրդ
եղաւ։ Հոնտեղը դիզուած ժողովուրդը այս

զարմանալի հրաշքն որ տեսան, փախչող փախչողի եղան, քրիստոնէից աստուծոյն զօրութիւնը խոստովանելով։

Բազմութեան մէջէն պարկեշտ հնգետասանամեայ աղջիկ մը դուրս ցատքեց, գնաց Եւղամպէոսի գիրկն ընկաւ, ու արտասուօքը անոր պարանոցը թանալով "Եղբայր իմ, կ՚ ըսէր, յիշէ որ մէկ մօր զաւակ ենք, ու ինչուան այս տարիքս մէկտեղ ապրեր ենք. կ՚ աղաչեմ քեզմէ՝ խնդրէ Աստուծմէ որ ես ալ հաղորդ ըլլամ քեզի պատրաստուած փառացը"։ Երանելւոյն Եւղամպէա քոյրն էր այն աղջիկը, որ իր փախստեանը տեղէն իր եղբօրը բռնուիլն ու Քրիստոսի համար չարչարանք քաշելու արժանաւոր ըլլալը լսելով, բնութեան տկարութիւնը ոտքի տակ առեր, ու Յիսուսի անշէջ սիրովը իր մաքուր սիրտը վառած՝ քաղաքը եկեր էր, եղբօրը չարչարանացը կցորդ ըլլալու։

Մաքսիմոս դատաւորը արդէն Եւղամպէոսի վրայ զարմացեր մնացեր էր. այս անակնունելի դիպուածն ալ որ տեսաւ, ալ խելքը գլխէն գնաց, ու հրամայեց որ երկուքն ալ առնուն զգուշութեամբ պահեն։ Քանի մը օր անցնելէն ետքը դատաստանի նստաւ, ու Եւղամպէան իր առջևը կանչելով, խմացաւ իրմէ իր ո՛վ և ի՞նչ հաւատքի տէր ըլլալը. ետքը աղջկան դառնալով, "Խելքդ ու համեստութիւնդ տեսնելով վրադ կը գթամ, ըսաւ, դուստր իմ. ու հայրաբար խրատ կուտամ քեզի որ եղբօրդ խօսքերուն ամենևին

ականջ չկախես. խեղճը խելքը կորսընցուցեր ու ինչ ըսածը չգիտեր։ — Ճշմարիտ իմաստութիւնը իմ եղբօրս քովն է, պատասխանեց Եւղամպէա. իմ Աստուծմէ խնդրածս ալ այն է որ անոր բռնած ճամբէն ամենևին չխոտորիմ,,։ Բարկացաւ Մաքսիմոս, ու պաշտօնէիցը պատուիրեց որ աղէկ մը ապտակեն այն աղջիկը. "Որպէս զի երթայ սորվի, կ՝ ըսէր, թէ մեր դիմացը այդպիսի յանդուգն և անամօթ կերպով խօսիլ չըլլար,,։

Ետքը Եւղամպէոսն ալ առջևը բերել տուաւ. "Կայէ, ըսաւ, մահուանդ ատենը եկեր հասեր է. թէ որ խելք ունիս, հնազանդէ ինծի. ապա թէ ոչ, սա դիմացի եռացեալ ջրով կաթսան կը տեսնես, անոր մէջ ձգել պիտի տամ զձեզ որ երթաք խաշիք,,։ Եւղամպէոս դատաւորին պատասխան մըն ալ չտալով երեսը խաչ հանեց, ու ինքզինքը այն կաթսային մէջ նետելով ձեռուընները երկինք վերցուց, ու սկսաւ շնորհակալ ըլլալ Աստուծոյ։ Սրբուհին Եւղամպէա եղբօրը այս քաջասրտութիւնը տեսնելով "Ինծի համար ալ աղօթք ըրէ,,, ըսաւ, ու երեսը խաչակնքելով գնաց նոյն կաթսային մէջ նետուեցաւ։ Երկուքը մէկէն աղօթքի կենալով, անվնաս կաթսայէն դուրս ելան, ու դատաւորին առջևը գնացին։ Հոն դիզուած բազմութենէն շատը այս զարմանալի հրաշքէն արթըննալով, Քրիստոսի սուրբ հաւատքը համարձակաձայն դաւանել սկսան.

Մաքսիմոս ալ բարկանալով, երկուհարիւր հոգւոյ չափ մէկէն նոյն տեղը գլխատել տուաւ. ետքը Եւղամպէոսի աչուրներն ալ հանել տալով քրոջը դարձաւ "Դուստր իմ, ըսաւ, ահաւասիկ զքեզ մոլորցընողին աչուրները հանել տուի. հիմայ եկու իմ սիրոյս արժանի եղիր, անմահ աստուածոց զոհ մատուցանելով,,: Եւղամպէա պատասխանեց "Ա՛ս ի՛նչ անխելք մարդ ես եղեր, ըսաւ. այսչափ հրաշք տեսնելէն ետքը՝ նորէն աստուածներ պաշտեցէք ըսելը ի՛նչ կը նշանակէ,,: Մաքսիմոսի սիրտը տակնուվրայ եղաւ բարկութենէն, ու հրամայեց որ մազերէն կախեն զսրբուհին, ու կողերը քերեն: Եւղամպէա մէկ կողմէն եղբօրը քաջալերական խօսքերովը սիրտ կ՚առնէր, մէկալ կողմանէ ալ աղօթքով ինքզինքը Աստուծոյ պաշտպանութեանը կը յանձնէր: Դատաւորը կրակ կը կտրէր անոր համբերատար ժուժկալութիւնը տեսնելով. Եւղամպէոսը չորս ցցի վրայ կապել կապկըպել տուաւ, կողերուն վրայ խեցի ու լանջացը վրայ ալ մեծամեծ քարեր դրաւ. ետքը երանելի աղջիկն ալ կախաղանէն վար առաւ, ու քարերով կզակին զարնել հրամայեց: Սրբուհին Եւղամպէա նահատակութեան փափաքով վառուած, դատաւորին տուած տանջանքները բանի մը տեղ չէր դներ. իսկ եղբայրը այն անտանելի չարչարանաց ատենը Մաքսիմոսի դարձաւ "Կը զարմանամ, ըսաւ, թէ ի՛նչպէս խելքդ չհասնիր Աստուծոյ սքանչելեա-

ցը. դահիճներդ տանջելէն ձանձրացան, մենք դեռ կարծես թէ բան մը չենք քաշած, և յօժարամիտ ուրիշ նեղութեանց ալ կը սպասենք ,, ։ Դատաւորը վերցընել տուաւ զիրենք ու բանտի մէջ արգելուլ հրամայեց. և ինքը մեծ հնոց մը անդադար իրեք օր տաքցընել տալէն ետքը, երանելի վկայքը մէջը ձգեց. մէկէն հրեշտակ մը իջաւ երկընքէն՝ ու երանելեաց մէջ մտնելով թող չտուաւ որ կրակի զօրութիւնը անոնց վրայ ազդէ ։ Մաքսիմոս միտքը դրաւ թէ ասոնց ըրածը կախարդութիւն պիտի ըլլայ, ու հնոցէն դուրս հանել տալով վճիռ հանեց որ գլխատուին ։ Այս կերպով երանելի նահատակքը Քրիստոսի 291 թուին իրենց մաքուր հոգին ստեղծողին ձեռքը աւանդեցին ։

ԵՐՄՈՆԷ ԿՈՅՍ

Սրբոյն Ստեփանոսի նախավկային ընկերակից Փիլիպպոս անունով սարկաւագին աղջիկն էր սրբուհին Երմոնէ։ Քրիստոսի առաքելոց զանազան մահուամբ վախճանելէն ետքը, սրբուհին Երմոնէ ուզեց Յովհաննու աւետարանչին քովն երթալ. ուստի իրեն Եւտիքիա անունով քոյրը հետն առած, ուզեց դէպ 'ի Եփեսոս երթալ, որովհետև երանելի աւետարանչին գլխաւոր բնակութեան տեղը այն քաղաքն էր. բայց Երմոնէ Եփեսոս չհասած՝ սուրբ առաքելոյն վախճանիլն իմանալով շատ ցաւեցաւ։ Սակայն իրեն ցաւոցը մեծ մխիթարութիւն եղաւ որ Պետրոնիոս անունով առաքելաշնորհ հովիւ մը Պօղոս առաքելոյն ձեռքովը քահանայութեան աստիճանը ընդունած ըլլալով, Եփեսոսի եկեղեցին կը կառավարէր։ Պետրոնիոս իր քովը առաւ այս երկու կուսանքը, իբրև գործակից աւետարանին։ Երմոնէ բժշկութեան արուեստն ալ լաւ գիտ-

նալով շատ հիւանդաց երբեմն դեղով բայց աւելի շատ անգամ աղօթքով առողջութիւն կը պարգևէր. ետքն ալ անոնցմէ շատին Քրիստոսի հաւատքը ընդունելու պատճառ կ՚ ըլլար։

Ան օրերը Հռովմայեցւոց Տրայիանոս թագաւորը Պարսից դէմ պատերազմ բացած ըլլալով դէպ՚ի Ասիա վազեց, և քրիստոնէից դէմ անհնարին թշնամութիւն ունենալով հալածանք հանեց անոնց վրայ։ Երմոնէ կուսին անունն ալ լսելով մասնաւոր մարդիկ խրկեց որ հարցընեն իմանան ու բռնելով իր առջևը բերեն։ Անոնք գնացին երկար ատեն ասդիս անդին բոլոր այն կողմերը փնտռելէն ետքը երբոր յուսահատած ետ կը դառնային, Եփեսոս քաղքին մօտ եղած դեղ մը ինջան հանդչելու, ու տեսան որ Երմոնէն իր Եւտիքիա քրոջը հետ պարտիզի մէջ նստած աստուածաշունչ կը կարդար, ու Պետրոնիոս քահանայն պէտք եղած տեղերը կը լուսաբանէր։ Հարցուցին անոնց թէ "Կը ճանչնա՞ք այս դեղիս մէջ Երմոնէ անունով քրիստոնեայ կին բժիշկ մը"։ Երմոնէ ինքզինքը մէկէն չյայտնեց անոնց, առաւ վեր իր տունը հրամցուց, ու փառաւոր սեղան մը տալով անոնց, "Կերակրէն ետքը ուղածնուդ վրայ պէտք եղած տեղեկութիւնը կուտամ" ըսաւ։ Սեղանը լմընալէն ետքը "Ձեր փնտռած Երմոնէն ահաւասիկ ես եմ" ըսաւ։ Մարդիկը ապշեցան մնացին. մէկ կողմանէ անոր ցուցըցած

սէրն ու պատիւը տեսնելով, չէին ուզեր Թա-
գաւորին մատնել այնպիսի ազնուասիրտ աղ-
ջիկ մը. միւս կողմանէ ալ Տրայիանոսէն կը
վախնային։ Երմոնէ անոնց ոտքը ընկած կը
պաղատէր որ չգթան իր վրան, ու Թագաւո-
րին հրամանը մէկէն կատարեն. ուստի ետև-
նէն յօժարակամ ելաւ ինչուան Տրայիանոսի
առջևը գնաց։

Թագաւորը զինքն որ տեսաւ, մէկէն յոր-
դորական ու սիրալիր խօսքերը ձեռք առաւ,
ու մեծամեծ պատիւներ խոստանալով յոր-
դորել սկսաւ որ մէկդի Թողու քրիստոնէու-
թիւնը ու աստուածները պաշտէ. բայց սրբ-
բուհին Երմոնէ անոր ամէն պատիւները
մերժելով բարձրաձայն կ՝ աղաղակէր
"Քրիստոսի աղախին եմ, ու անցաւոր բա-
րիքները՝ որոնցմով զիս խաբել կ՝ ուզես, իմ
առջևս խաբէական երազներ սեպուած են"։
Տրայիանոս Երմոնեայ համարձակութիւնը
պատժել տալու համար չարաչար ապտակել
տուաւ զսրբուհին. բայց անիկայ ուրախու-
թեամբ կը համբերէր. վասն զի Քրիստոսի
սիրովը վառուած ըլլալով՝ աշխարհային նե-
ղութիւնները աչքին դիմաց բան մը չէին
երևնար։ Նոյն ատեն Քրիստոս Պետրո-
նիոս քահանային կերպարանքը առած, ե-
կաւ սրբուհւոյն քովը կեցած կը քաջալերէր
զինքը որ չարչարանքներէ ամենևին չվախ-
նայ։ Տրայիանոս սրբուհւոյն մտաց անդըր-
դուելի հաստատութիւնը տեսնելով՝ զար-
մացաւ մնաց. և անոր զարմանալի խելքը և

համեստութիւնը տեսնելով ձեռքը առաջ չգնաց որ աւելի մեծ տանջանքներու մատնէ զսրբուհին. մանաւանդ թէ անոր սիրոյն համար քրիստոնէից դէմ հանած հալածանքին սաստկութիւնն ալ կակը զցընել տուաւ։

Եւ որովհետև, ինչպէս որ վերը ըսինք, Տրայիանոս այն ատենները Պարսից դէմ պատերազմ ունէր, ուզեց որ Երմոնէն ալ իր հետը գայ, անոր իմաստուն խորհրդոցը կարօտ ճանչնալով ինքզինքը։ Սրբուհին պատասխանեց. "Տէր թագաւոր, ըսաւ, իմ քեզի հետ ճամբորդութիւն ընելս այնչափ օգտակար չկրնար ըլլալ. բայց ես իմ Աստուծոյս կողմանէ կը խոստանամ քեզի որ պիտի երթաս յաղթանակաւ պատերազմը լմընցընես, ու փառօք քու երկիրդ դառնաս"։

Տրայիանոս Երմոնեայ ըրած այս մարգարէութեանը վրայ շատ ուրախանալով հրամայեց որ մեծագին ընծաներ տան իրեն. բայց սրբուհին բան մը չառաւ, "Իմ մեծութիւնս ու փառքս Քրիստոսն է" ըսելով։ Երմոնէ անկէ ետքը աւելի մեծ եռանդով ամէն հաւատացելոց պէտք եղած բաները կը հոգար, ինչուան Տրայիանոս կայսեր մեռնիլը։ Իրեն յաջորդը Ադրիանոս՝ դարձեալ սկսաւ քրիստոնէից դէմ հալածանք հանել. ու Եփեսոս քաղաքը գալով Երմոնեայ ով ըլլալը քննեց իմացաւ, ու մարդիկ խրկեց որ երթան գտնեն զինքը ու իրեն բերեն։ Անոնք շատ փնտռելէն ետքը երբոր չգտան, ու առջին-

ներուն պէս Եփեսոս քաղքին մօտ գեղ մը
իջնալով՝ տեսան Երմոնէն որ նոյն գեղը
կ՝ երթար, և որովհետև զինքը չէին ճանչ-
նար, հարցուցին իրեն թէ "Երմոնէ անու-
նով կինը արդեօք ուր կրնանք գտնել„։ Եր-
մոնէ առանց ինքզինքը յայտնելու՝ ինչպէս
Տրայիանոս կայսեր պաշտօնէիցը, նոյնպէս
ասոնց ալ մեծ սէր և ընդունելութիւն ցը-
ցուց, և կոչունքէն ետքը ինքզինքը յայտնեց
անոնց։ Ջ ինուորները այնչափ պատիւ տես-
նելէն ետքը չէին գիտեր ի՞նչ սրտով երթան
կայսեր մատնեն զինքը. բայց Երմոնէ աղա-
չեց ու խնդրեց անոնցմէ որ իր վրայ չգթան,
գիտնալով որ իր սրտին ուզածն ալ այն է՝
ժամ մը յառաջ Քրիստոսի համար իրեն
արիւնը թափելու։

Աղրիանոս թագաւորը զսրբուհին տեսաւ
չտեսաւ, բարկութեամբ մը վրան բրդելով
"Շ ուտ ըրէ, զրուցէ տեսնեմ, ըսաւ, քու
տարիքդ ու բաղդդ. և ի՞նչ բանի վրայ ապա-
ւինած՝ ելեր ես ամբարտաւանութեամբ մեր
աստուածները կ՝ արհամարհես։ — Իմ
ազգս, հայրենիքս ու բովանդակ մեծու-
թիւնս Քրիստոս է, պատասխանեց Երմո-
նէ. կ՝ անարգեմ ձեր աստուածները, որով-
հետև ատոնց աստուած ըսելն ալ ամօթ է՝
մէյմէկ սատանայ ըլլալնուն համար„։ Ա-
դրիանոս ասս յանդուգն պատասխանին վրայ
նեղանալով՝ հրամայեց որ անխնայ անոր
բերնին զարնեն. բայց տեսնելով թէ տան-
ջանք չզօրեր, սկսաւ անուշութեամբ իրեն

սիրտը սրսալու հնարքներ մտածել. կը խոս-
տանար Հռովմայ իշխանուհի ընել զինքը
թէ որ խօսքին հնազանդի. բայց Երմոնէ
համարձակ ծաղր կ՝ ընէր ու կ՝ արհամարհէր
անոր ամէն խոստմունքները ու պարգևները։
Աղրիանոս ան ատեն գութը սպառնալեաց
փոխեց, ու սրբուհւոյն ոտից ներբանքը չա-
րաչար զարնել տուաւ, որով արեան գետեր
սկսան վազել Երմոնեայ մարմնոյն վրայէն։
Ետքը պղնձէ աւազան մը շինել տուաւ
կայսրը, ու մէջը հալած կապար լեցուց.
նաւթ ու ծծումբ ալ դրաւ՝ որպէս զի
դիւրաւ բռընկի, ու Երմոնէն մէջը ձգել
հրամայեց։ Սրբուհին ուրախութեամբ խաչ
հանեց երեսը ու այն աւազանին մէջ նե-
տուեցաւ. բայց Աստուծոյ մասնաւոր հրաշ-
քովը ամենևին վնաս մը չեղաւ Երմոնեայ,
որ կրակին մէջէն սկսաւ բարձրաձայն օրհ-
նել զԱստուած։ Աղրիանոսի խելքը այս բա-
նին չհասնելով՝ կարծեց թէ աւազանը ինչ-
պէս որ պէտք է լաւ չէ տաքցած. ուստի
փորձի համար ուզեց մէկ ձեռքը ներս խո-
թել տաքութեան աստիճանը իմանալու.
սակայն աւազանին մօտեցաւ չմօտեցաւ,
կրակին սաստկութենէն կայսեր ձեռքը
չարաչար այրեցաւ. անոր համար սկսաւ
սրբուհւոյն Երմոնեայ աղաչել որ դուրս ել-
լը ու զինքը բժշկէ. կը խոստանար որ ինքն
ալ Քրիստոսի հաւատքը կ՝ ընդունի թէ որ
այս բժշկութեան արժանի ըլլայ։ Երմոնէ
գիտէր թէ ցաւին սաստկութենէն ազատե-

լու համար է որ կայսրը այս խոստմունքները
կ՚ընէ. բայց անով ալ խօսքին մտիկ ըրաւ,
ու հնոցէն դուրս ելլելով՝ անոր ձեռքը
բժշկեց։ Քանի մը օր Աբրիանոս մարդասի-
րութեամբ վարուեցաւ Երմոնեայ ու բոլոր
քրիստոնէից հետ. բայց քիչ ատենէն իր
առջի խստութիւնը ձեռք առաւ, ու նորէն
սրբուհին յորդորել սկսաւ որ կուռքերը պաշ-
տէ. ու տեսնելով որ չհաւանիր, իրմէ տեսած
երախտիքը մոռցաւ, և հրամայեց որ հրա-
ցեալ տապակի մէջ ձգեն զսրբուհին։ Երմո-
նէ կրակի պէս տաքցած տեսնելով տապակը՝
Աստուծոյ ապաւինեցաւ, ու երեսը խաչ
հանելով գնաց վրան ինկաւ. մէկէն տա-
պակը զովացաւ, և անոր տակը դրուած կրա-
կին բոցը բաժնուելով՝ հոն կեցողները սկսաւ
այրել։ Աբրիանոս այս բանս ալ տեսնելով՝
իր առջի խստասրտութենէն քիչ մը կակըղ-
ցաւ, ու սրբուհին այն տանջանարանէն
դուրս հանել տուաւ, պատուիրելով որ բան-
տի մէջ զգուշութեամբ պահեն։ Բայց քիչ
ատենէն խելքը նորէն դարձաւ, ու Երմոնէն
իր առջևը կանչելով "Տես, ըսաւ, իմ՝ աս-
տուածներս վրադ ինչ սէր ու խնամք է որ կը
ցուցընեն. և դու ինչ պժգալի ապերախտու-
թեամբ անոնց սէրը կ՚արհամարհես։ —
Կը զարմանամ, ըսաւ սրբուհին, թէ ինչպէս
կը յորդորես զիս անշունչ արարածոց երկրը-
պագութիւն ընելու,,. աս ըսաւ, ու Աս-
տուծոյ համառօտ աղօթք մը ընելով, մէկէն
հոն դրուած կռոց արձանները գետին իյնա-

լով կտոր կտոր եղան ։ Թագաւորը այս-
պիսի հրաշքներով արթըննալու տեղ, աւելի
կուրացաւ, ու երկու զինուորաց հրաման-
տուաւ որ տանին գլխատեն. "Նայինք, ը-
սաւ, կրնայ կախարդութեամբ ինքզինքը
գլխապարտութենէ ալ ազատել,,։ Զ ինուոր-
ներէն մէկը երբոր սուրը վերցուցած կ՚ուզէր
սրբուհւոյն գլուխը կտրել, մէկէնիմէկ ձեռ-
քը չորցաւ. մէկալ ընկերը զինքը ծաղը ընե-
լով՝ երբոր անոր չկրցածը ինքը կ՚ուզէր կա-
տարել, առջինին պատիժը իր գլուխն ալ հա-
սաւ ։ Ան ատեն՝ երկուքը մէկէն Երմոնեայ
ոտքը ինկան, ու անոր սուրբ հաւատքը դա-
ւանելով կը խնդրէին իրմէ որ զիրենք բժշկէ ։
Սրբուհին անոնց հաւատոց ուղղութիւնը
իմանալով՝ խաչ հանեց վրանին ու ձեռուը-
նին բժշկեց ։ Երմոնէ անկէ ետքը աղօթքի
կեցաւ, խնդրելով Աստուծմէ որ աշխարհայ-
ին նեղութիւններէն ազատէ զինքը ու յա-
ւիտենից արքայութեան արժանի ընէ. մէ-
կէն հրեշտակ մը ինջաւ երկընքէն, ու սրբու-
հւոյն մաքուր հոգին Աստուծոյ յանձնեց ։

Կայսրը Քրիստոսի հաւատքը ընդունող
երկու զինուորներն ալ նահատակած ըլլա-
լով, Եփեսոսի մէջ եղած բարեպաշտ հաւա-
տացեալք՝ Երմոնեայ և անոնց մարմիններն
առին, ու պատուով առանձին տեղ մը պա-
հեցին ։

ՅՈՎԱԿԻՄ ԵՒ ԱՆՆԱ

Սրբուհւոյ Աստուածածնին երջանիկ ծնողքը Յովակիմ և Աննա՝ թէպէտև թագաւորական ու քահանայական Իսրայելի գլխաւոր ցեղերէն ինջած էին, բայց Աստուած որ իր միածնին մարմնաւորութեանը սպասաւոր աղքատ մայր մը ընտրեր էր, ուղեց որ անոր ծնողքն ալ երկրաւոր վաղանցուկ մեծութեան տեղ՝ անմահական կենաց արժանի ճոխութեամբն անուանի ըլլան։

Յովակիմայ սրտին մեծ ցաւ էր իր Աննա կնոջը ամլութիւնը. և այս վշտացը համար մխիթարութիւն ընդունելու տեղ շատ անգամ նախատինք ալ կը լսէր ուրիշներէն, որովհետև ինչպէս յայտնի է, հին օրինաց մէջ անզաւակութիւնը մասնաւոր աստուածասաստ պատիժ մը սեպուած էր։ Ան օրերը Յովակիմ Երուսաղեմայ տաճարը գնաց՝ Աստուծոյ նուէր մը ընելու համար. քահանան արհամարհելով մը անոր անզաւակութիւնը՝ թող չտուաւ որ ուրիշներէն առաջ

ընծայատար ըլլայ Աստուծոյ ։ Բարեպաշտ Յովակիմայ շատ ծանր եկաւ այս նախատա-լից յանդիմանութիւնը . մէկ կողմանէ Աս-տուծոյ կամքը օրհնելով մէկալ կողմանէ ալ իր թշուառութիւնները ողբալով չուզեց Կազարէթ իր կնոջը քովը դառնալ . ու Ե-րուսաղեմէն ելլելով գնաց թախծադին անա-պատ մը քաշուեցաւ , ու պահոց և աղօթից ետևէ եղաւ հոն տեղը . “Անհնարին է , կ՚ ըսէր , որ տունս ոտք կոխեմ, ինչուան որ չիմանամ թէ Աստուած գթացեր է վրաս , ու իմ ցաւս պիտի փարատէ ,, ։

Գանք իր ամուսնոյն վրայ . Աննա երկանը ուշանալը տեսնելով մեծ մտմտուքի մէջ ին-կաւ . բայց երբոր պատճառը իմացաւ , սրտին ցաւէն աւելի մեծ նեղութեան և անձկու-թեան մէջ էր ։ Սգոյ զգեստ մը առած վրան՝ տանը պարտէզը ինջաւ , ու ծառի մը տակ նստելով , ցաւալից և արտասուագին աչ-քերը երկինք վերցուց , “Աստուած յաւի-տենական , իմ նեղութիւնս և խեղճու-թիւնները յիշէ , ըսաւ . վասն զի բոլոր ա-րարածոց մէջ ամենէն անարգը ես սեպուած եմ . Աբրահամու կնոջը Սառային պէս զիս ալ յիշէ , ու անզաւակութեան ամօթը ինծ-մէ փարատէ ,, ։ Մէկէն հրեշտակ մը երև-ցաւ երկընքէն , ու Աննան մխիթարելով “Լսեց , ըսաւ , Աստուած քու աղօթիցդ . զաւակ մը պիտի ունենաս որուն անունը բոլոր աշխարհք պիտի իմացուի ,, ։ Աննա տրտմու-թեան արցունքը աչուըներէն սրբելով խոս-

տացաւ որ այն պարգևական զաւակը Սամուելի մօրը պէս Աստուծոյ նուիրէ։ Հրեշտակը Աննայի Յովակիմ էրկանն ալ երևցաւ, ու աւետիս տալով յորդորեց որ ելլէ իր կնոջը քով դառնայ. բարեպաշտ Յովակիմը՝ Աստուծոյ և քահանայից համար աղնիւ ընծաներ առնելով հետը՝ երբոր տանը մօտեցաւ, Աննա ընդառաջ վազեց, և ուրախութեան արցունքով մը՝ Աստուծոյ զիրենք իր երեսէն չձգելը իմացուց. Յովակիմ ալ զոհեր մատուցանելով Աստուծոյ շնոր հակալութիւն ըրաւ։

Երբոր ատենը հասաւ, Յիսուսի փրկչին ամենամաքուր մայրը և բոլոր հաւատացելոց զօրաւոր պաշտպանը ծնաւ Աննա, զսուրբ կոյսն Մարիամ. որ իր ծերացեալ ծնողացը անպատում բերկրութեան պատճառ եղաւ։ Երբոր Մարիամու ծննդեան տարեդարձը հասաւ, հայրը մեծ կոչունք և ուրախութիւն ըրաւ, քահանաները և Իսրայելի ծերերը և ուրիշ շատ մարդիկ իր տունը հրաւիրելով. ետքը քահանայապետն ու քահանաները իրենց գիրկը առնելով զսրբուհին Մարիամ՝ Աստուծոյ աղօթք ըրին, ու անոր ծնողացը մաղթանք ըրին որ իրենց զաւակին անունը բոլոր աշխարհք հռչակուի։ Իրեք տարուան եղած ատենը՝ Աննա իրեն պարգևաց զաւակը նորէն Աստուծոյ ուզեց դարձընել, տաճարին մէջի եղած կուսանաց հետ խառնելով՝ որ ինքն ալ նոյնպէս Աստուծոյ ծառայութեան մտադիր ըլլայ. բայց քահանայքը

անոր տղայական հասակը տեսնելով մօրը ը-
սին որ առնու նորէն իր տունը տանի, ին-
չուան որ աղջիկը եօթը տարուան ըլլայ ։
Հնազանդեցաւ Աննա, առաւ իր տունը տա-
րաւ սիրասուն աղջիկը, ու խոստմանը մէջ
հաւատարիմ մնալով սահմանեալ ժամանա-
կին նորէն առաւ տաճարը գնաց, ու անոնց
խնամոցը յանձնելով ինքիր տունը դարձաւ ։
Մարիամ եօթը տարի անարատ կուսու-
թեամբ տաճարին սպասաւորութիւն ընե-
լէն ետքը, Աստուծոյ մասնաւոր տնտեսու-
թեամբը՝ տասնըչորս տարուան հասակին
մէջ սրբոյն Յովսեփայ աստուածահօր հետ
նշանուեցաւ, ու տասնըհինգ տարեկան ծնաւ
զՅիսուս փրկիչն աշխարհի ։

Իսկ իրեն ծնողքը աստուածահաճոյ քա-
ղաքավարութեամբ օրերնին լմընցընելով
խաղաղութեամբ վախճանեցան ։ Ինդհանուր
կարծիք է թէ սրբուհին Աննա՝ էրկանէն
ետքը վախճանած ըլլայ, ու թէ տեսաւ իւր
թոռը զՅիսուս, ու անոր տղայութեան ա-
տենը վախճանելով Գեթսեմանի ձորոյն մէջ
թաղուեցաւ, և ինչուան հիմա տեղացիք
թէ՛ իրեն և թէ էրկանը գերեզմանը կը
ցուցընեն. Թէպէտ և մարմիննին արևմուտք
փոխադրուած և շատ տեղ սփռած է ։

ՍՐԲՈՒՀԻ ՎԱՍԻԼՈՒՀԻ

Բիւթանացւոց Նիկոմիդիա քաղաքէն էր սրբուհին Վասիլուհի, Դիոկղետիանոս և Մաքսիմիանոս կռապաշտ կայսերաց օրերը. և թէպէտ տղայ հասակին մէջ հայրն ու մայրը կորսընցընելով՝ որբ մնացեր էր, բայց անոնց տուած բարեպաշտ կրթութեամբը ամենուն զարմանալի եղեր էր։

Նիկոմիդիա քաղաքին Աղեքսանդրոս հրամանատարը՝ կայսերաց պատուէրը կատարելու համար հրաման հանեց որ ամէն քրիստոնեայքը դատաստանի պիտի կանչուին որ կամ կուռքերը պաշտեն և կամ չարաչար մահուամբ մեռնին։ Իր հրամանացը գործադիր անգութ դահիճները՝ արեան ծարաւի գազաններու նման ասդին անդին ընկած, բոլոր ձեռք ձգած հաւատացեալքը՝ կը յափշտակէին դատաւորին առջևը կը տանէին։ Անոնց մէջ էր նաև երանելին Վասիլուհի անմեղ կոյսը։ Դատաւորը անոր մանկական հասակը և երեսաց վայելուչ պայծառութիւնը տեսնե-

լով աչքը վրան մնաց. դարձաւ քովիններուն
անմեղ աղջկան տարիքը կը հարցընէր. և
երբոր իմացաւ թէ դեռ ինը տարուան է,
բայց քրիստոնէութեան ամէն բաները տեղն
'ի տեղը գիտէ, Պասիլուհւոյն դարձաւ դա-
տաւորը, "Աղջիկս, ըսաւ, խօսքը կարճ
բռնենք, եկու զոհ մատո աստուածոց, քա-
նի որ ձեռքս տանջանքի չեմ զարկած,,:
Սրբուհին անվախ համարձակութեամբ ե-
րեսը խաչ հանեց, "Քրիստոսի իմ փրկչիս
աղախինն եմ, ըսաւ, ու անոր ինքզինքս նուի-
րած, և յոյս ունիմ թէ ինքը վարձահա-
տոյց պիտի ըլլայ ինծի. բայց կուռքերդ պաշ-
տել որ ըսիր, այդպիսի բանի վրայ խօսք ալ
խնդրեմ որ չընես. վասն զի անհնարին է որ
քեզի հաւանիմ, թէպէտ և հազարումէկ
դառն տանջանքներով զիս չարչարես,,:

Դատաւորը գազանային կատաղութեամբ
մը բորբոքած մարդկային գութը ոտքի տակ
առաւ, ու այն անմեղ տղայ աղջիկը գլխի-
վայր կախել տալով, չարաչար ծեծել հրա-
մայեց. բայց երանելւոյն և ոչ փոյթն եղաւ.
վասն զի Քրիստոսի սէրը մարմնաւոր տան-
ջանաց ցաւը մոռցընել տուաւ իրեն, անմահա-
կան կենաց հասնելու փափաքով: Զարմա-
ցաւ մնաց դատաւորը. կախաղանէն վար առ-
նել տուաւ, սրբուհւոյն ոտից պճղունքը ծա-
կեց, անոնցմէ երկրթէ շղթաներ անցընել
տուաւ, ու նորէն կախել հրամայեց. գետ-
նին վրայ ալ նաւթով խառնած ծծումբ
վառել տուաւ, որպէս զի բոցին տաքութե-

նէն ու հոտոյն դժնդակութենէն մէկէն մեռնի. բայց խաբուեցաւ. Վասիլուհի անայլայլ ուրախութեամբ զԱստուած կ՚ օրհնաբանէր, ու ամենևին վնաս մը չեղաւ իրեն։ Դատաւորին խելքը գլխէն գնաց, տեսնելով որ պզտիկ աղջկանէ մը յաղթուեցաւ. մեծ հնոց մը վառել հրամայեց, ու Վասիլուհին անոր մէջ ձգեց։ Սրբուհի կոյսը՝ մէկէն աղօթքի կեցաւ հնոցին մէջ. կրակը հեռացաւ քովէն, և երանելին լուսով պայծառացած զուարթութեամբ շնորհակալ կ՚ ըլլար Աստուծոյ։ Դատաւորը ասոր տեսաւ, վախնալով շուտ մը իր տունը գնաց քաշուեցաւ. "Ա՛ս քրիստոնէից կախարդութեանցը խելք չհասնիր" ըսաւ, ու հրամայեց որ վաղուան օրը գազանաց առջև ձգեն զՎասիլուհին։

Երկրորդ օրը երկու կատղած առիւծներու մէջ ձգեցին սուրբ կոյսը։ Երանելին երբոր զանոնք տեսաւ, ու անոնց մրմռալու ձայները լսեց, Դանիէլ մարգարէին հրաշալի ազատութիւնը միտքը բերաւ, ու ջերմեռանդն աղօթքներով ինքզինքը Աստուծոյ յանձնեց։ Մէկէն առիւծները իրենց կատաղութիւնը մոռցան, ու ընտանի կենդանիներու պէս կ՚ երթային սրբուհւոյն քովը ու անոր կը քծնէին։ Աղեքսանդրոս դատաւորին վրայ աստուածային շնորհաց լոյսը ծագեց, որ երբոր այս բանս տեսաւ՝ իմացաւ քրիստոսական հաւատոց ճշմարտութիւնը, իր ապարանքը տարաւ սրբուհին, ու ոտքը

իյնելով կը խնդրէր իրմէ որ այն սուրբ հաւատքը իրեն ալ սորվեցընէ ։ Պասիլուհի առաւ զինքը քաղքին եպիսկոպոսին տարաւ, և ամէն բան տեղովը հասկըցուց անոր ։ Սուրբ հօտապետը ուրախութեան արցունք թափելով, մեր հաւատքին վարդապետութիւնը սորվեցուց անոր, ու մկրտութեան խորհուրդը մատակարեց ։ Աղեքսանդրոս դատաւորը քիչ մը ատեն ալ ապրելէն ետքը, անմահական ու անանց կենաց արժանաւոր եղաւ. իսկ Պասիլուհի կոյսը քաղքէն հեռու անապատ մը քաշուելով սրբակրօն վարքով մը քիչ ատենուան մէջ իր մաքուր հոգին Աստուծոյ յանձնեց ։ Նիկոմիդացիք անոր երջանիկ մահը լսելով եկան մեծ հանդիսով սուրբ մարմինը վերուցին, ու արժանաւոր պատուով թաղեցին զինքը ։

ՆԵՐՍԷՍ ՄԵԾՆ

Հայաստան աշխարհին Լուսաւորչայ ետքը երևցած անհամեմատ ու պանծալի մեծն Ներսէս առաքելաջան հայրապետը, սրբոյ Լուսաւորչին թոռանը թոռն էր. ու անոր և իրեն որդւոցն ու թոռանցը անզուգական բարեմասնութեանցը ու աստուածահաճոյ քաղաքավարութեան արժանաւոր ժառանգորդ։ Ցղայ հասակին մէջ առաքինաջան և ուսումնական յառաջադիմութիւն մը հաւասար կը փայլէր անոր երեսին վրայ, և տեսնողը մէկէն կ՚ իմանար թէ Աստուած մեծ պարգև մը կը պատրաստէր անով մեր աշխարհքին, այնպիսի ատենուան մը մէջ յորում քրիստոնէական սուրբ կրօնքը Հայաստանի արքունեաց մէջ մտած, և անոր սորվեցուցած անարատութիւնն ու բարեկարգութիւնը շատ հեռու կ՚ երևնար, Տըրդատայ թագին ժառանգները՝ անոր առաքինութիւններէն բոլորովին անմասն ըլլալով։ Ռին Կապադովկիա խրկեցին զինքը,

և հոն Ներսէս մանուկը աստուածային ու արտաքին գիտութեանց մէջ զարմանալի յառաջադիմութեամբ փայլեցաւ ։

Կեսարիայէն Յունաց թագաւորութեան մայրաքաղաք Կոստանդնուպօլիս քաղաքը անցաւ Ներսէս. և իր շնորհալից կերպովն ամենուն աչքը մտնելով՝ տեղացի իշխանաց մէկուն փեսայ եղաւ, ու սուրբն Խահակ Պարթև հայրապետը ծնաւ ։ Հայրենի աշխարհէն թէպէտև հեռացեր էր Ներսէս, բայց իր անարատ ու երկնահանդէտ քաղաքավարութեան համբաւը ամէն տեղ տարածուեր էր. անանկ որ երբոր Փառներսեհ կաթուղիկոսը մեռաւ, Հայոց եպիսկոպոսները մէկ եղան և ուղեցին որ անոր յաջորդ՝ Ներսէսը դրուի ։ Ուստի մէկէն Կոստանդնուպօլիս մարդ խրկեցին որ զինքը առնեն շուտով իր հայրենիքը բերեն ։ Իմացաւ Ներսէս անոնց միտքը և ցաւագին արցունքով հրաժարիլ կ՝ ուզէր. բայց ազգին բարւոյն դէմ դառնալ չկրնալով՝ ակամայ յանձն առաւ այն մեծ պաշտօնը ։ Սակայն մէկալ կողմանէ ալ մտածելով՝ թէ ասպարէզին մէջ մտնողը՝ աղէկ կերպով իր պարտքերը պիտի կատարէ որ ուրիշներուն գովութեանը արժանաւոր ըլլայ, մարգիկ խրկեց Հայոց թագաւորին ու նախարարացը՝ որ մեծին Գրիգորի Լուսաւորչայ աթոռին վրայ նստելովը՝ իրաւունք պիտի ունենայ իր անաչառ և վրէժխնդիր ոգին ալ զգենուլ՝ խստիւ յանդիմանելով յանցաւորները ։ Անոնք սի-

րով յանձն առին Կերսեսի դրած պայմանները, ու մեծ հանդիսով առին Կեսարիա խրկեցին զինքը, որ քաղաքին Կւսեբիոս եպիսկոպոսէն ձեռնադրութիւնը ընդունի։

Օծման ատենը զարմանալի տեսիլք մը տեսնուեցաւ եկեղեցնայ մէջի բոլոր հաւատացեալ ժողովրդոց. վասն զի հոգին սուրբ աղաւնակերպ եկաւ Կերսեսի գլխոյն վրայ հանգչեցաւ։ Կտքն ալ երբոր աստուածային անարիւն զոհը կը մատուցանէր, երկընքէն հրեղէն սիւն մը ինջաւ եկեղեցնայ վրայ, ու հրեշտակաց փառաբանութեան երգեր լսուեցան։ Պատարագէն վերջը բոլոր ժողովուրդը սուրբ հայրապետին երեսը՝ Մովսիսի պէս լուսով պայծառացած տեսան, և երանի կուտային Հայաստան աշխարհին որ այնպիսի սուրբ հովիւ ունենալու արժանի եղաւ։

Ճամբայ ելաւ Կերսէս Հայաստան երթալու, և որ քաղաքը կամ գիւղն որ հասնէր, մեծ հանդիսով ամէնքն իրեն ընդառաջ կ՝ ելլէին, իրենց գործոցը յաջողութիւն և հիւանդաց առողջութիւն խնդրելու համար։ Իսկ երբոր բուն Հայաստան մտաւ, Արշակ թագաւորը բոլոր նախարարները հետն առած զինքը դիմաւորելու եկաւ, ու մեծ պատուով առին Էջմիածին իր աթոռը տարին։ Ժողովրդեան՝ նորընտիր հայրապետին վրայ ցուցրցած սէրը անպատմելի էր. Կերսէս ալ աղէկ գիտէր՝ թէ անոնց սիրոյն մի միայն փոխարէնը՝ իր կողմանէ անդադար աշխատիլը պիտի ըլլար. ուստի

մէկէն Հայաստանի մէջ մտած տեսակ տեսակ անկարգութիւնները ու թուլութիւնները վերցընել սկսաւ. ինքն էր տգիտաց վարդապետը, մոլորելոց առաջնորդը, անսաստից խրատիչը և ճշմարիտ հաւատացելոց քաջալերիչը։ Թագաւորին հրամանաւը ժողովք մը ընել տուաւ Աշտիշատ քաղքին մէջ, ու տեսակ տեսակ բարեկարգութիւններ հաստատեց, որով կերպով մը Հայաստանը կերպարանափոխ ըրաւ, ինչպէս իրեն մերձաւոր պատմիչները կը վկայեն։ Քաղաքներուն ու գիւղից մէջ վանքեր ու կուսաստաններ հաստատեց, ու անոնց համար մասնաւոր կանոններ գրաւ։

Ազքատաց վրայ ցուցրցած սէրն ու փոյթը անպատմելի էր. կերակրին ատենը անոնք էին իր սեղանակիցները, և շատ անգամ անոնց ոտուրները լուացող և պէտք եղած բաներնին հոգացողը երանելի հայրապետն էր։

Ան ատենները Յունաց Վաղենտիանոս կայսրը Հայոց Արշակ Թագաւորին հետ աւրուեցաւ, ու անոր Տրդատ եղբայրը որ Կոստանդնուպօլիս իր քովը պատանդ էր՝ սպաննել տալով, իր Թէոդոս սպարապետը շատ զօրքով Հայաստանի վրայ խրկեց։ Արշակ բաւական զօրութիւն չունենալով անոնց դէմ դնելու, գնաց Ներսեսի ոտքը ընկաւ, գիտնալով որ այնպիսի մեծարոյ մարդուն միջնորդութիւնը փուճը չելլեր։ Հաւանեցաւ Ներսէս, Հայոց մեծամեծներէն մարդիկ

հետն առած՝ Թէոդոսի առջևն ելաւ, և ա-
զաչելով որ արդէն խեղճրցած Հայաստանի
վրայ ուրիշ թշուառութիւններ ալ չաւելցը-
նէ, սպարապետին հետ մէկտեղ Բիւզան-
դիոն գնաց, ու կայսրն ալ համոզելով հաշ-
տութիւն եղաւ, ու մեծ պատիւ տեսնելով
ամենէն՝ Հայաստան դարձաւ։

Բայց Արշակ թագաւորը սուրբ հայրա-
պետին յարգը չճանչցաւ. այնպիսի իմաս-
տուն խորհրդականի մը խօսքերը՝ իր անսաս-
տութեամբը կը մերժէր. անոր վրայ՝ տեսակ
տեսակ չարութիւններ ալ սկսաւ գործել,
անպատճառ սպանութիւններ ու անիրաւ
յափշտակութիւններ ընելով, ինչուան իր
Տրդատ եղբօրը Գնել որդին նախանձու
շարժած՝ սպաննել տուաւ։ Ներսեսի սիրտը
կտոր կտոր եղաւ այնպիսի եղեռնագործու-
թեանց համար. աստուածային վրէժխընդ-
րութեամբ շարժած՝ անօրէն թագաւորին
վրայ ցաւագին անէծքներ կարդաց, ու ինքը
գնաց առանձին տեղ մը քաշուեցաւ, Հայա-
ստանի ու անոր խեղճ թագաւորին վրայ
հառաչանօք արտասուելու։

Պաղէս արիոսեան կայսրը իմանալով թէ
Արշակ իրեն իշխանութիւնը ոտքի տակ ա-
ռեր ու Պարսից ձեռնտու եղեր է, բարկու-
թենէն կրակ կտրած՝ նորէն Թէոդոս զօ-
րավարը խրկեց անթիւ զօրքով։ Ուշ իմա-
ցաւ Արշակ իր անմտութիւնը, չէր գիտեր
ինչ կերպով այն մօտալուտ վտանգին դէմը
առնու. գնաց նորէն Ներսիսի ընկաւ, ու ա-

նոր սրտին ցաւոցը իրաւացի պատճառը լաւ
գիտնալով, կը խոստանար որ եթէ այս աշ-
խատանքն ալ յանձն առնու, ինքիր վարքը
պիտի փոխէ ու բոլորովին նոր մարդ պիտի
ըլլայ։ Երանելի հայրապետը մտիկ ըրաւ ա-
նոր աղաչանացը, ձգեց իր առանձնութիւնը,
ու գիտնալով որ բուն դառնութեան արմա-
տը տանը մէջ բուսած է, նախարարքը թա-
գաւորին հետ հաշտեցուց, ու նորէն Թէո-
դոսի գնաց։ Բարեպաշտ զօրապետը մտիկ
ըրաւ Ներսեսի միջնորդութեանը, բայց յոր-
դորեց որ նորէն իր հետը մէկտեղ Կոստանդ-
նուպօլիս դառնայ՝ կայսեր ներկայանալու։
Վաղէս, որ ինչպէս վերը ծանուցինք, արիո-
սեան հերետիկոսներէն և ուղղափառաց ո-
խերիմ թշնամին էր, աստուածահաճոյ հայ-
րապետին և ոչ երեսը տեսնել ուզեց, ու
հրամայեց որ հետը եղած քահանաներովը
ու երկու սարկաւագներով առնուն զերանե-
լին մէկէն աքսորեն։ Զմեռուան մէջ ըլլա-
լով՝ աքսորանաց տեղը նաւով երթալու ա-
տեննին սաստիկ հովով մը անբնակ կղզի մը
քշուեցան, և նաւը քարի զարնուելով ջար-
դուբուրդ եղաւ. բայց մէջինները մակոյկի մը
մէջ մտնելով ինքզինքին ցամաքը ձգեցին,
և ինը ամիս հոնտեղը կեցան. և թէպէտ
կերակրի կողմանէ պակասութիւն կար,
կղզւոյն անբեր ըլլալուն պատճառաւը, բայց
սրբոյն Ներսիսի աղօթքովը ամէն օր ձկներ
կուգային ջրին ձգմամբը, ու իրենց կղզին
կ՝ իյնային։ Սուրբ հայրապետը ջուր ալ բըղ-

խեցոյց հրաշքով, որով իրեն հետ աքսորեալքը ամենևին մէկ կողմանէ նեղութիւն մը չունեցան։

Երբոր Վաղէս կայսրը մեռնելով՝ բարեպաշտ Թէոդոսը անոր յաջորդ եղաւ, բոլոր աքսորեալ հայրապետները ետ դարձուց, և մեծն Ներսէսն ալ Կոստանդնուպօլիս բերել տուաւ, ու Մակեդոնի դէմ եղած տիեզերական ժողովին մէջ զինքն ալ հրաւիրեց, ու մեծ սէր և ընդունելութիւն ցրցուց անոր։ Սուրբ հայրապետը երբոր Հայաստան դառնալու կը պատրաստուէր, Արշակ Հայոց Թագաւորին աքսորանքը ու ցաւալից մահը լսեց. ուստի մէկէն Թէոդոսի աղաչեց որ Պապ արքայորդին, որ այն ատենները Կոստանդնուպօլիս էր, Թագաւոր օծել տայ, ու հետը Հայաստան խրկէ։ Մտիկ ըրաւ կայսրը, ու Տերենտիանոս սպարապետին ձեռքը զօրք տալով՝ Ներսեսի ու Պապայ հետ Հայաստան խրկեց. և որովհետև Պարսիկք այս բանիս առաջը առնելու համար՝ ահաւոր պատերազմի պատրաստութիւն տեսեր էին, Տերենտիանոս Ներսեսի աղօթքովը յաղթեց անոնց, ու Պապը Թագաւորեցուց։

Ներսէս այս խաղաղութեանը վրայ ուրախանալով, նորէն սկսաւ Թագաւորն ու նախարարները յորդորել, որ ամէն բանի մէջ Աստուծոյ վախը իրենց առաջնորդ բռնեն, ու վախնան որ չըլլայ Թէ իրենց անկարգութեան պատճառաւը՝ Աստուծոյ պատիժը բերեն բոլոր ժողովրդեան վրայ։ Բայց

Պապ Թագաւորը մէկէն իր Ճամբան փոխեց, հօրը օրինակովը զգաստանալու տեղ՝ աւելի ալ չարացաւ, ու սկսաւ ամօթալի կրից ետևէ ըլլալ. արհամարհեց Կերսեսի խրատները, և անլուր ամբարշտութեամբ մը անոր աստուածուսոյց բերնին կշտամբանքը չլսելու համար, կերակրի հրաւիրեց, ու անօրէնութեամբ թոյն տուաւ այն երանաշնորհ հայրապետին, որուն կեանքը՝ բոլոր Հայաստանի կեանքն էր։

Վրան քիչ ատեն անցեր էր չէր անցած, մեծն Կերսէս խառնագնաց Թագաւորին չար գործքը իմացաւ. բայց ամենևին փոյթը չեղաւ, մանաւանդ թէ շնորհակալ կ՚ ըլլար Աստուծոյ, որ իրեն այսպիսի մահ մը պատրաստեր է եղեր. Թագաւորին քանի մը խրատական խօսքեր ըսելէն ետքը, ելաւ տունը գնաց, և հոն իբրև նոր Մովսէս մը աստուածային ազդեցութեամբ լեցուած, Հայաստանի ապագայ նեղութիւններն ու վշտերը մարգարէացաւ, և սրբազան արտասուացը հետ հայրենասիրական հառաչանքներ արձըկելով՝ երանելի հոգին թռաւ աշխարհէս, ու գնաց իր սիրելի փրկչին հետ միանալու։ Այսպիսի անզուգական անձ մը պէտք չէր որ այն ցաւալից մահուամբ աշխարհէս ելլէ. բայց ուրիշի բարիք ընողը՝ գրեթէ ոչ երբէք հանգստութիւն տեսած է. և հալածանքն ու նեղութիւնը՝ Աստուծոյ ընտրելոց կնիքն ու սրբազան նշանն է։ Մէկմէկէ հեռու երկու սրբակաց կրօ-

նաւորներ կային ան ատենը Հայաստանի լեռներուն վրայ Շաղիտա և Կպիփան ա-նունով. ասոնք երկուքն ալ կէսօր ատեն տեսան որ սրբոյն Կերսիսի հոգին ամպե-րու մէջ յափշտակուած երկնային լուսով մը ծածկած դէպ 'ի վեր կ' ելլէր. և առաքեալք, և ճգնաւորք և վարդապետք խմբովին իրեն ընդառաջ կ' ելլէին:

Բոլոր Հայաստան իր սիրելի հովուապե-տին մահը անմխիթար կերպով լացաւ, և մեծ հանդիսով առին զինքը Թիլ ըսուած աւանին մէջ թաղեցին: Քսան, կամ ինչ-պէս ուրիշ պատմիչները կ' ըսեն, երեսունը-չորս տարի հայրապետութիւն ըրաւ սուրբն Կերսէս. և իրեն գերեզմանէն շատ բժշկու-թիւններ տեսան հաւատացեալք. և թէ-պէտ երկար ատեն գերեզմանը անյայտ մնաց, բայց ետքէն Ռուբինեանց Լևոն Դ. թագա-ւորին օրովը յայտնուեցաւ, մեծ ուրախու-թիւն պատճառելով բոլոր Հայաստան աշ-խարհին:

ՀԱՄԱՌՕՏ

ՎԷՐՔ ՍՐՔՈՑ ԿՈՒՍԱՆԱՑ

ԱՐՀԻՄՏԵԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՍՐԲՈՒՀԻ ՁԻՁԻԼԻԱ.

Քրիստոնէութեան երրորդ դարուն ա-
տենները քանի որ սուրբ եկեղեցին հալածա-
նաց և նեղութեանց մէջ ըլլալով՝ իր սրբասէր
որդւոցը արեամբը՝ իբրև երկնային ցօղով մը
պարարելով՝ աւելի աճումն ու հաստատու-
թիւն կ՚առնուր, Կեկիլիա կամ Ձէչիլիա ա-
նունով մաքրակենցաղ կոյս մը երևցաւ, որ իր
սրբակրօն վարքովը ու պանծալի վկայական
մահուամբը՝ եկեղեցւոյ պայծառութեանը
վրայ նոր փառք մըն ալ աւելցուց։ Իր անու-
նը թէպէտ և լատին եկեղեցւոյ մէջ շատ
հռչակուած, ու իր պատուոյն համար չոր-
րորդ դարէն 'ի վեր եկեղեցիներ ու վկայա-
րաններ շինուած են, բայց լիակատար վարքն
այնչափ ստոյգ չգիտցուիր։ Այս յայտնի է
որ Հռոմայեցի էր Ձէչիլիա ու մեծատուն և
հարուստ ծնողաց զաւակ. ոմանք կ՚ըսեն թէ
ծնողքը քրիստոնեայ էին, ինքն ալ պզտի-
կուց բարեպաշտ դայեկաց խնամօքը դաս-

տիարակած. ընդհակառակն՝ ոմանք, ինչպէս մեր ազգին յայսմաւուրքն ալ, հեթանոս ծնողաց զաւակ կը համարին զսրբուհին. սակայն առջի կարծիքը աւելի ընդհանուր ու հաւանական կ՚երևնայ:

Աշնուական ու աղէկ դաստիարակութիւն մը ունեցաւ Չէչիլիա, ինչպէս որ իր մեծազգութեանն ալ կը վայլէր. բարեպաշտութեան հետ ուսմունք ու գիտութիւն ալ սորվելով՝ մտացը բարեմասնութիւնները աւելի կերպով մըն ալ պայծառացուց. աշխարհային ուրիշ մխիթարութեանց ալ կարօտ չըլլալու համար, նուագարան զարնել սորվեցաւ, որ թէ՛ իրեն անմեղ զբօսանք մը եղաւ, և թէ անով կը փառաբանէր զԱստուած. անոր համար այս սրբուհին նուագածուաց ու երաժշտաց պաշտպան բռնած են արևմտեայք:

Չէչիլիայի արտաքին տեսքն ալ հոգւոյն ազնուութեանը համեմատ ըլլալով՝ շատ մեծամեծներ իրենց որդւոցը հարսնացընել կ՚ուզէին. բայց սրբուհին մշտնջենաւոր կուսութիւն ուխտած ըլլալով՝ Քրիստոսի իր փրկչին հարսնանալը՝ ամէն աշխարհային խաբէական խոստմունքներէն վեր սեպած էր: Իր առաջադրութեանը մէջ հաստատուն կենալու փափաքովը վառուած՝ սկսաւ ծածուկ Ճգնութիւններ ընել, ու պաքերով և անդադար աղօթքներովը սատանան ամըչցընել կը ջանար:

Բայց երբոր չափահաս եղաւ Չէչիլիա, ծնողքը զինքը աշխարհք մտցընելու ետևէ

սկսան ըլլալ. աղջկանը կամքն ալ գիտնալով՝ չէին համարձակեր իրեն դիմացը խօսք մը բանալ ասբանիս վրայ. ուստի իրմէ ծածուկ՝ Վ աղերիանոս անունով աղնուատոհմ ու մեծատուն պատանւոյ մը հետ նշանեցին զինքը, որ իր ազնիւ կատարելութիւններովը Չէչիլիայէն շատ վար չէր մնար: Սրբուհին իր նշանուիլն ու հարսանեաց պատրաստութիւնը տեսնելով՝ թէպէտ շատ տակն ու վրայ եղաւ, բայց ծնողացը հրամանին ալ դէմ դնել չուզելով՝ լռելեայն հաւանութիւն մը ցրցուց անոնց առջեւը: Իր բոլոր յոյսը Աստուծոյ վրայ դրած ըլլալով, առանձին տեղ մը քաշուեցաւ ու արտասուօք կը խնդրէր որ իր կուսութեան ծաղիկը Աստուած անփորձ պահէ աշխարհիս հրապուրանաց վտանգաւոր հողմերէն: Հառաչանօք աղօթելու ատենը հրեշտակ մը երեւցաւ Չէչիլիայի, ու քաջալերելով զինքը, "Մի վախեր, ըսաւ. կուսութեանդ պահապան դրաւ զիս Աստուած. Վ աղերիանոս նշանածդ ալ քեզի հետեւելով, ինքն ալ քու Ճամբադ պիտի բռնէ ,,: Սրբուհին այս խօսքերով սիրտ առած, ուրախութեամբ կ՝օրհնէր զԱստուած, ու հարսանեաց հանդիսին օրուանը կը սպասէր. ծնողքն ալ անոր ցրցուցած ուրախութիւնը տեսնելով, կարծեցին թէ միտքը փոխուեր է, ուստի ամէն փառաւորութեամբ հարսնիքը կատարեցին:

Հանդիսին գիշերը Չէչիլիա իր փեսին հետ առանձնանալով, "Տէր իմ, ըսաւ, խօսք

մը ունիմ քեզի զուրցելիք. խնդրեմ որ ու-
րիշը չգիտնայ ,, : Վաղերիանոս երբոր խոս-
տացաւ, "Ես քրիստոնեայ իմ, ըսաւ սրբու-
հին, ու ինքզինքս մանկութենէս 'ի վեր իմ
Աստուծոյս նուիրած՝ մշտնջենաւոր կուսու-
թեամբ. ինքն ալ ինծի երկնային հոգի մը
պահապան խրկեց, որ իմ կուսութիւնս ա-
նարատ պահել խոստացաւ : Աստուծոյ կա-
մացը դէմ մի՞ կենար, տէր իմ. չըլլայ թէ
գլխուդ փորձանք մը բերես ,, : Վաղերիանոս
յանկարծակիի գալով ի՞նչ ըսելիքը չէր գի-
տեր. քիչ մը ատեն մտածելէն ետքը, "Քոյր
իմ, ըսաւ, արդեօք ես ալ այդ երկնային հո-
գին կրնա՞մ տեսնել, որպէս զի անով զուրցած-
ներուդ ճշմարտութիւնը ճանչնամ : — Ինչո՞ւ
չէ, կրկնեց սրբուհին. բաւական է որ սուրբ
մկրտութեամբ՝ հեթանոսութեանդ աղտերը
սրբես ,, : Աստուծոյ շնորհքը ծագեց Վաղե-
րիանոսին սրտին մէջ, որ մէկէնիմէկ յանձն
առաւ սրբուհւոյն առաջարկութիւնը. ուստի
Չէչիլիա թուղթ մը գրեց Ուրբանոս կամ
Ուրկիանոս սրբազան քահանայապետին, որ
հալածանաց վախէն Հռոմայ դետնադամ-
բանները պահուրտեր էր. ու իր փեսային
ձեռքը տալով այն գիրը՝ քահանայապետին
խրկեց զինքը : Ուրբանոս սրբուհւոյն գրած
թղթէն ամէն բան տեղն 'ի տեղը իմանալով՝
ուրախութեան արցունքով մը օրհնեց զԱս-
տուած, որ հաճեցաւ իր աղախնոյն ձեռքովը
մոլորելոյ մը փրկութեան լուսաւոր ճամբան
ցուցընել : Նոյն ատեն յարգելի ծերունի մը

երևցաւ՝ որ վերէն 'ի վար Ճերմակ հագեր էր ու բոլոր լուսով պայծառացած. ձեռքն ալ ոսկեգիր թուղթ մը կար։ Վաղերիանոս երբոր վախէն մարեցաւ ընկաւ, ծերունին վեր վերցուց զինքը, ու ձեռքի թուղթը անոր տալով "Առ կարդա" ըսաւ։ Թղթին վրայ Պօղոս առաքելոյն այս խօսքերը գրուած են եղեր. "Մի տէր, մի հաւատք, մի մկրտութիւն". — "Ասոնց հաւատալու որ ըլլաս, ըսաւ ծերունին, մկրտութեան սուրբ խորհուրդը կրնաս ընդունիլ"։ Այս խօսքն ըսելով՝ աներևոյթ եղաւ առանց իր ով ըլլալը իմացընելու։

Քահանայապետը հարցուց Վաղերիանոսին թէ "Կը հաւատաս կարդացածիդ". և անոր հաստատուն հաւատքը տեսնելով՝ շաբաթ մը իր քովը պահեց զինքը, ու քրիստոնէական կրօնից վարդապետութիւնները սորվեցընելով՝ մկրտեց ու իր տունը դարձուց։ Վաղերիանոս տուն որ եկաւ՝ տեսաւ որ Չէչիլիա աղօթքի հետ էր, քովն ալ լուսաւոր և հրեղէն բոցաթև հոգի մը կայնած ու ձեռքը երկու պսակ, որոնցմէ մէկը վարդէ՝ միւսն ալ շուշանէ հիւսած էին. "Ա՛ս պսակները ձերն են, ըսաւ հրեշտակը, ու յաւիտենական փրկութեան հասնելնուդ առհաւատչեայ նշաններ"։ Լտքը Վաղերիանոսի դառնալով, "Աստուած կը հրամայէ քեզի, ըսաւ, որ ինչ շնորհք որ խնդրես իրմէ իմ բերնովս՝ պիտի կատարէ"։ Վաղերիանոս ուրախութեամբ հրեշտակին ոտքը իյնելով,

“Տէր իմ, ըսաւ, Տիբուրտիոս անունով սիրելի եղբայր մը ունիմ. անոր քրիստոնէական սուրբ կրօնքն ընդունելը՝ ինծի համար մեծ պարգև է.,,: Հրեշտակը խոստանալով որ անոր աստուածահաճոյ բաղձանքը կատարէ, աներևոյթ եղաւ:

Ջէչիլիա ու Վաղերիանոս երբոր այս աստուածային յայտնութեան վրայ իրարու հետ կը խօսէին և կ՚ուրախանային, Տիբուրտիոս վրայ հասաւ, ու զարմանալով մը այն նորօրինակ անուշահոտութեան պատճառը հարցուց: Վաղերիանոս իր եղբօրը գիրկն իյնելով, “Միրեցեալդ իմ, ըսաւ, այս բուրումը երկնային անուշահոտութիւն մըն է որ Քրիստոս իր հաւատացեալ ծառայիցը պատրաստեր է. փրկութեան ճամբան բաց է առջևդ, սիրելի. դարձիր դու ալ ու սուրբ մկրտութեամբ՝ քրիստոնէական հաւատոց ճշմարիտ լոյսը ճանչցիր.,,: Տիբուրտիոս զարմանալով, “Եղբայր իմ, ըսաւ, չեմ հասկընար ի՞նչ կը զրուցես, կամ թէ արդեօք երա՞զ է տեսածս, ճշմարիտ աստուածները թողլով՝ խաչելեալ հրէի՞ մը պիտի հետևիս.,,: “Քրիստոնէութիւնը մի՞ արհամարհեր, ըսաւ Վաղերիանոս. յիրաւի ինչուան հիմա երազ՝ էր տեսածս. փառք Աստուծոյ որ կռապաշտութեան խոր խաւարն ու քունը ինծմէ հալածեց.,,. ու գլխէն անցած ամէն բաները տեղն՚ի տեղը իր եղբօրը պատմելէն ետքը, սրբուհւոյն յանձնեց որ անոր ալ փրկութեան ճամբան ցուցընէ:

Սրբուհին իր աստուածուսոյց բերանը բա-
նալով՝ քրիստոնէական սուրբ կրօնքին վար-
դապետութիւնը Տիբուրտիոսի առջևը դրաւ։
Ան ալ երկար ատեն զարմանալով մը մտիկ
ընելէն ետքը, աստուածային շնորհքով լու-
սաւորուած՝ բոլորով սրտիւ Քրիստոսի հա-
ւատքը ընդունեցաւ, և Չէչիլիայի պատուի-
րելովը՝ Ուրբանոս քահանայապետին եր-
թալով՝ սուրբ մկրտութիւնը ընդունեցաւ։
Անկէ ետքը այս երկու հարազատ եղբարքը՝
իրենց Աստուծմէ ընդունած մեծ շնորհաց
յարգը աղէկ ճանչնալով, հաստատութեամբ
մտքերնին դրին որ միաբան ոգւով ամէն ջանք
ընեն Աստուծոյ երախտեացը ապերախտ
չգտնուելու. առատ ողորմութիւն կուտային
աղքատաց. իրենք էին հաւատոյ համար
վկայուած սուրբ մարտիրոսաց մարմիններն
ժողվողները, և բանտուած հաւատացեալ-
ները մխիթարողքը ու սիրտ տուողները։

Հռովմայ Ալմակիոս քաղաքապետին ա-
կանջն հասնելով ասոնց բռնած ճամբան,
առջևը կանչեց զիրենք, ու քաղցրութեամբ
մը "Ձեր աղնուականութեանն ու մեծու-
թեանը կը վայլէ, ըսաւ, որ երթաք քրիս-
տոնեայ ըսուած խառնաղանճ ու տգէտ ամբո-
խին հետ խառնուիք ու անոնց սէր ու մեծա-
րանք ցուցընէք. միթէ ուրիշ մարդ կը պակսի
թէ որ ողորմութիւն ընել ուզենաք"։ Տի-
բուրտիոս առաջ անցաւ, ու "Տէր իմ, կ'ե-
րևնայ թէ, ըսաւ, քրիստոնեայքը լաւ ճանչ-
ցած պիտի չըլլաս որ վրանին այսպէս գէշ կը

խօսիս. իրենց աստուածը քու սուտ աստուածներուդ ամենևին չնմանիր. վարդապետութիւննին ալ ձեր ունեցածէն բոլորովին տարբեր, որ սրբութեան և առ Աստուած կ'առաջնորդէ „: Զարմացաւ քաղաքապետը, և հետը երկայն բարակ վիճաբանելէն ետքը՝ երբոր Տիբուրտիոսի մտաց հաստատութիւնը տեսաւ, հրամայեց որ տանին բանտ դնեն զինքը. "Դուցէ բանտին տանջանքներովն, ըսաւ, խելքը գլուխը կարենանք բերել „:

Ալմակիոս Վաղերիանոսի դարձաւ "Եղբօրդ յիմարութիւնը տեսար „, ըսաւ: Վաղերիանոս պատասխանեց. "Երանի իրեն՝ որ Քրիստոսի վրայ ունեցած սիրոյն համար՝ յիմար կոչուելու արժանի եղաւ. բայց յիմարը դուք էք՝ որ քրիստոնէից պաշտած ճշմարիտ աստուածը թողլով՝ անշունչ արարածոց քարի ու փայտի կ'երթաք երկրպագութիւն կ'ընէք „: Բարկացաւ քաղաքապետը, Տիբուրտիոսն ալ բանտէն հանել տուաւ, ու հրամայեց որ երկուքն ալ անխնայ ծեծեն: Այն խիստ տանջանացը ատեն երանելի հարազատքը մէկմէկու սիրտ կուտային ու Աստուծոյ շնորհակալ կ'ըլլային որ իր սուրբ անուանը համար չարչարանք ու նեղութիւն քաշելու արժանի եղան: Դատաւորը երբոր տեսաւ թէ սաստիկ ծեծ ուտելնուն կիսամեռ ընկան՝ հրամայեց որ վերցընեն ու նորէն բանտ տանին:

Քաղաքապետին երկրորդը խորհուրդ տու-

աւ Ալմակիոսի որ շուտով երկու եղբարքն ալ սաստիկ տանջանքներով մեռցընէ. “Այն ատեն, ըսաւ, ասոնց ունեցած չունեցածն ալ մեզի կը մնայ,,: Յանձն առաւ Ալմակիոս ու պատուիրեց որ Արամազդայ մեհեանը տանին զիրենք և զոհելու ստիպեն, ու դէմ դառնալու որ ըլլան՝ մահապարտ սեպուին. ուստի Մաքսիմոս գլխաւոր դահճապետին յանձնեց որ աս հրամանը 'ի գործ դնէ: Մաքսիմոս այն երանելեաց ուրախութիւնն ու ցնծութիւնը տեսնելով, “Խնդրեմ, ըսաւ, այդ ձեր բերկրութեանը պատճառը ի՞նչ պիտի ըլլայ. մահուան դառնութիւնը ի՞նչպէս չէք յիշեր. ձեր մեծութեանն ու հարստութեանը յիշատակը ի՞նչպէս սրտերնիդ չմորմոքեր,,: Տիբուրտիոս դարձաւ “Սիրեցեալդ իմ, ըսաւ, աշխարհիս մեծութիւնն ու հարըստութիւնը ծուխի մը պէս կ՚անցնին կ՚երթան. վայ անոր որ այս կեանքիս հետ կապուեր է. երջանիկը մենք ենք որ կ՚երթանք յաւիտենական հանգիստն և ուրախութիւնը գտնելու,,: Մաքսիմոս “Ի՞նչ կ՚ըսէք, ըսաւ. մեռնելէն ետքը կեանք ըսելը ի՞նչ կը նշանակէ: — Յաւիտենական կենաց համար է ըսածս, պատասխանեց Տիբուրտիոս. ամենաբարին Աստուած՝ որ քրիստոնեայքս կը պաշտենք, իր հաւատարիմ ծառայիցը անմահ հոգւոյն անանցանելի կեանք մը պատրաստեր է անդիի աշխարհքը. ափսոս անոնց որ քրիստոնէութիւնը ի՞նչ ըսել է չեն ճանչնար. այնպիսեաց համար սարսափելի տանջանք ու

կրակ պատրաստուած է, որուն մէջ պիտի տանջին յաւիտեան „: Աստուծոյ շնորհքը դահճապետին սիրտն ալ լուսաւորեց որ Տիբուրտիոսէն ասն և ասոր նման խօսքերը լսելով, “Ես ալ, ըսաւ, ձեր աստուածը կը պաշտեմ, ու քրիստոնեայ կ'ըլլամ „: Եւ գըլխատման տեղը չտարած՝ իր տունը հրաւիրեց երանելի վկայքը. Չէչիլիան ալ հոն կանչելով, Աստուծոյ շնորհքովը սրբուհին դահճապետին և իր ընտանեաց սիրտն ալ լուսաւորեց ու յորդորեց որ Քրիստոսի հաւատքը ընդունին: Քահանայ մըն ալ կանչել տուաւ զիրենք մկրտել տալու համար:

Ալմակիոս երբոր ասն բանս ալ լսեց՝ բարկութենէն կրակ կտրելով՝ մէկէն մարդիկ խրկեց որ երթան Տիբուրտիոսն ու Վաղերիանոսը բռնեն, և քաղաքէն դուրս հանելով՝ ստիպեն զիրենք որ քրիստոնէութիւնը թողուն. ու թէ որ չհաւանին՝ մէկէն նոյն տեղը սպաննուին: Երանելի հարազատքը չէ թէ միայն յանձն չառին անոր խօսքին մտիկ ընելու, հապա նաև զարմանալի արութեամբ ամէն տանջանքի համբերելով՝ նահատակուեցան. Մաքսիմոս ալ ծեծի տակ մեռաւ: Ասոնց նահատակութիւնը լսելով Չէչիլիա, քանի մը հաւատացեալք հետն առած գիշեր ատեն սուրբ վկայից մարմինը վերցընելով՝ տարաւ պատուով թաղեց:

Ատենը հասաւ որ սրբուհին ալ իր վկայական մահուամբը՝ անցաւոր կենաց աստուածահաճոյ ընթացքը լմընցընէ, և իրեն խոս-

տացուած մարտիրոսական պսակը ընդունի։ Պասն զի Ամակիոս աչքը Տիբուրտիոսի և Վաղերիանոսի ընչիցը վրայ տնկած ըլլալով, երբոր լսեց թէ Ձէչիլիա անոնց ունեցածը չունեցածը աղքատաց բաժներ է, հրամայեց որ մէկէն բռնեն զինքը ու բանտ դնեն։ Բանտ երթալու ատենը այնպիսի ուրախութիւն մը կ՚երևնար Ձէչիլիայի երեսը որ պահապան զինուորները զարմանալնէն ինչ ըսելիքնին չէին գիտեր. մէկալ կողմանէ ալ սրբուհւոյն ծաղկահասակ տարիքը և գեղեցկութիւնը տեսնելով՝ լալով կը յորդորէին որ մէկդի դնէ յամառութիւնը ու դատաւորին հնազանդի։ Սրբուհին դարձաւ "Մի լաք, ըսաւ, սիրելիք, մանաւանդ թէ աւելի ուրախացէք ինծի հետ՝ որ արժանի պիտի ըլլամ Քրիստոսի սիրոյն համար չարչարանք ու նեղութիւն քաշել. կը ցաւիմ վրանիդ որ իմ երջանկութիւնս չէք կրնար ըմբռնել, անոր համար մտքերնիդ դրեր էք թէ ըրածս յամառութիւն է. բայց ինչ կ՚ըսէք, անխելք չէիք կոչեր այն մարդը որ կտոր մը տիղմը ոսկւոյ հետ կը փոխէ, ու փուճ ծաղիկ մը անգին մարգարտէ վեր կը սեպէ. գիտցած ըլլաք որ նոյնպէս խենթութիւն է՝ անցաւոր ու սակաւօրեայ կենաց համար՝ յաւիտենական ու անպատում կեանքը ձեռքէ փախցընել։ Ես ահաւասիկ այն անմահ կենաց արժանի պիտի ըլլամ, և ինչու իմ ուրախութեանս վրայ կը զարմանաք,,։ Ի ինուորներէն շատը Ձէչիլիայի հաստատուն հաւատքը տեսնելով, իրենք ալ կռա-

պաշտութենէ ետ կեցան. անոնց մէջն էր նաև Գորդիանոս անունով ազնուականը, որ սրբուհւոյն մեռնելէն ետքը՝ իր տունը եկեղեցի շինել տուաւ։

Ձէչիլիա քանի մը օր բանտին մէջ կենալէն ետքը՝ դատաւորը կանչել տուաւ զինքը, և անոր վայելչադէմ կերպարանքը և խելացի վարմունքը տեսնելով՝ կը ջանար որ համոզէ զինքը աստուածոց երկրպագութիւն ընելու և մահուընէ ազատել տալու համար։ Բայց երբոր լսեց թէ այնչափ բազմութեան ալ դառնալուն պատճառ եղեր է, գութը բարկութեան դարձուց և սկսաւ խստութեամբ խօսիլ հետը։ Սակայն Ձէչիլիայի համարձակախօսութիւնը տեսնելով, "Կ'երևնայ թէ, ըսաւ, դեռ չես գիտեր թէ կենացդ ու մահուանդ տէրը ես եմ"։ Այն ատեն սրբուհին ծանրութեամբ մը Ալմակիոսի հետ խօսիլ սկսաւ, ցուցընելով անոր թէ իր ունեցած իշխանութիւնը միայն անցաւոր կենաց վրայ է. ու թէ Քրիստոսի համար այս կեանքը կորսընցընողը՝ մեծ երջանկութեան պիտի հասնի անդիի աշխարհքը. "Քրիստոնէից աստուածն է, ըսաւ, իմ ու քու կենաց տէրն ու արարիչը. իսկ ձեր պաշտած կուռքերը ունայնութիւնք են, որոնք մարդիկ ըսուելու ալ արժանի չեն"։ Դատաւորը սրբուհւոյն աստուածները անարգելուն չդիմանալով, մէկէն հրաման տուաւ որ ջեռուցեալ բազնիքի մը մէջ բանտ դնեն որ տաքութենէն մեռնի։ Բայց Ձէչիլիա հրաշքով մը այն տաք տեղւոյն մէջ իրեք օր և իրեք գիշեր

անվնաս մնաց. աս որ տեսաւ Ալմակիոս՝ հրամայեց դահճին որ երթայ նոյն տեղը գլխատէ զինքը։ Դահիճը շատ աշխատեցաւ սրբուհին գլխատելու համար, ու քանի մը անգամ սրովը չարաչար վիրաւորելէն ետքը երբոր տեսաւ որ չմեռնիր՝ յուսահատեցաւ թողուց գնաց։ Ուստի Չէչիլիա իրեք օր ալ ապրելէն ետքը՝ խաղաղութեամբ հոգին աւանդեց, և Ուրբանոս սրբազան քահանայապետը պատուով թաղել տուաւ զինքը։

Չէչիլիայի փառաւոր նահատակութիւնը 232ին եղաւ, կ՚ըսեն, նոյեմբեր ամսուն քսանուերկուքին. իսկ մեր ազգին յայսմաւուրքը տրէ ամսոյն 20ին կամ 21ին կը դնեն, որ նոյեմբերի 24 կամ 25 ըսել է։

ՍՐԲՈՒՀԻ ԱՌԱՔԱԼ.

Դեկոս կայսեր հալածանաց ատենը՝ Սի-
կիլիա կղզւոյն Պանորմա կամ Փալէրմոյ քա-
ղաքին մէջ շատ անուանի էր Աքաթա անու-
նով մեծազգի կոյսը իր խելքին և գեղեցկու-
թեանը համար ։ Կռապաշտները սրբուհւոյն
ինչ հաւատքի տէր ըլլալը իմանալով՝ Կատա-
նա քաղքին Կուինտիանոս դատաւորին մատ-
ցին զինքը ։ Աքաթա աներկիւղ քաջութեամբ
մը՝ առանց դատաւորին քննութեանը սպասե-
լու՝ համարձակ խոստովանեցաւ իր քրիստո-
նէութիւնը, և թէ այս իր սուրբ հաւատոցը
մէջ հաստատ մնալու համար պատրաստ է
ամէն տանջանք և նեղութիւն՝ ինչուան մահն
ալ աչք առնելու ։ Դատաւորը Աքաթայի
վայելուչ կերպարանքը տեսնելով սիրտը ա-
ռաջ չէր երթար որ տանջել տայ զինքը. ուս-
տի յուսալով որ գուցէ իր մտքին հաստատու-
թենէն ետ կենայ՝ Աֆրոդիսիա անունով չա-
րաբարոյ կնկան մը յանձնեց զինքը, որ ամէն
ջանք ընէ երկրաւոր խոստմունքներով Աքա-
թայի միտքը փոխել տալու ։ Աֆրոդիսիա
շատ փորձերէն ու հրապուրանքներէն ետքը՝
սրբուհւոյն մտաց հաստատութիւնը տեսնե-

լով՝ դատաւորին առջևը հանեց զինքը, ու “Մէկ կերպով մը չկրցայ, ըսաւ, ասոր յաղ-թել. վասն զի պարգև, խոստմունք, ոսկի ու արծաթ՝ իր առջևը մէկ ստրկի մ՝ալ չեն արժեր „: Կուինտիանոս առջևը կանչեց սրբուհին, ու նախ քաղցրութեամբ՝ ետքը սպառնալեօք ալ սկսաւ հետը խօսիլ. “Դուստրը իմ, ըսաւ, ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ յամառութեանդ պաաճառը. ինչո՞ւ չես հնազանդիր՝ մեր անմահ աստուածոց երկրպագութիւն ու զոհ մատուցանելու „: Սրբուհին Աքաթա “Յիսուսի փրկչին աղախինն եմ, ըսաւ, ու զինքը միայն կը պաշտեմ. վասն զի ինքն է միայն ճշմարիտ աստուած. իսկ ձեր պաշտած ոսկեղէն արծաթեղէն, քարէ ու փայտէ արձանները մէյմէկ սատանայ են „: Բարկացաւ Կուինտոս՝ ու աստուածոց արհամարհանացը չդիմանալով՝ հրամայեց որ անխնայ ապտակեն զսրբուհին: Ետքը իրեն դառնալով՝ “Դեռ վրադ սէր ունիմ, ըսաւ. ուստի նայէ որ սէրս անգթութեան չփոխես. զոհէ աստուածոց, ապա թէ ոչ՝ սաստիկ տանջանքներով պիտի մեռցընեմ զքեզ „: Պատասխան տուաւ Աքաթա. “Իմ օգնականս Աստուած է. ատ սպառնալիքներով մի՞ կարծեր թէ կարենաս զիս իմ հաւատքէս փոխել. մարմինս քու ձեռքդ է. ի՞նչպէս որ կ՝ուզես զիս տանջէ, որպէս զի կարենամ հոգւոյս յաւիտենական փրկութիւնը գտնել „: Կուինտիանոս հրաման տուաւ որ բանտ դնեն զԱքաթա:

Երկրորդ օրը դիմացը բերել տուաւ զսրբու-

հին, ու նորէն յորդորել սկսաւ՝ որ մտիկ ընէ ու աստուածոց զոհ մատուցանելէն ետ չկենայ։ Բայց երբոր տեսաւ որ փոխանակ համոզուելու՝ դատաւորին առջևը դնել սկսաւ կռապաշտից համար պատրաստուած յաւիտենական դատապարտութիւնը ու տեսակ տեսակ տանջանքները, պատուիրեց դահճաց որ անխնայ չարչարեն զսրբուհին։ Անոնք ալ առին ու բարձր տեղէ մը կախելով՝ չարաչար ծեծելէն ետքը, տաք տախտակներու վրայ պառկեցուցին ու կողերը քերեցին։

Կուինտիանոս սրբուհւոյն քաշած տանջանքները տեսնելով՝ սիրտը կտոր կտոր կ՚ըլլար. "Դուստր իմ, կ՚ըսէր, յամառութիւնդ թող, ու խնայէ քու հասակիդ և գեղեցկութեանդ"։ Ագաթա զուարթութեամբ մը պատասխան տուաւ. "Ուրախ եմ, ըսաւ, որ փրկչիս սիրոյն համար տանջուելու մեծ պարգևին արժանի եղայ. ցորենը ինչուան չծեծեն չմաքրեն՝ շտեմարանի մէջ չեն պահեր"։

Կատղեցաւ դատաւորը, ու երկար տանջանքներով սրբուհւոյն երկու ստինքն ալ կըտրել տալէն ետքը՝ նորէն բանտ դնել տուաւ, խստիւ պատուիրելով բանտապետին որ չըլլայ թէ քովը մարդ հանդիպցընէ։

Կէս գիշերուն ծերունի մը երևցաւ կուսին, որուն համար ոմանք, ինչպէս մեր յայտաւուրքն ալ, Պետրոս առաքեալն էր կ՚ըսեն. ձեռքն ալ տեսակ մը դեղ բռներ էր։ Ագաթա երբոր տեսաւ որ ծերունին իրեն կը մօտենայ, անոր ով ըլլալը հարցուց։ Ծերունին

“Զքեզ քու վերքերէդ բժշկելու եկեր եմ,, ըսաւ։ Ա՛ս որ լսեց սրբուհին վախնալով մը պատասխան տուաւ. “Իմ բժիշկս Քրիստոսն է,, ըսաւ. “Ես ալ Քրիստոսի աշակերտն եմ,, ըսաւ ծերունին, ու դեղը անոր վիրացը վրայ դնելով՝ բժշկեց ու ինքն աներևոյթ եղաւ։ Սրբուհւոյն հետ բանտարկուած մարդիկը ասս տեսիլքը տեսնելով շատ վախցան։

Տեսլենէն ետքը Աքաթայի մարմնոյն վրայ վերքի պզտի նշան մ՚ալ չմնաց. բոլոր բանտն ալ երկնային լուսով մը պայծառացաւ։ Պահապաններն եղած բաներէն սարսափելով՝ վախերնէն բանտին դռները բաց թողուցին ու իրենք ելան փախան. ան ատեն Աքաթայի բանտակիցքը սկսան զինքը յորդորել որ ասս առիթը չկորսընցընէ, ու մէկէն ելլէ փախչի. “Քաւ լիցի, ըսաւ սրբուհին. Աստուած որ զիս այսչափ տանջանաց մէջ հաստատուն պահեց, յուսամ որ մարտիրոսութեան պսակին ալ արժանի պիտի ընէ,,։

Վրան չորս օր անցնելէն ետքը, Կուինտիանոս նորէն առջևը բերել տալով Աքաթան, երբոր անոր հրաշալի բժշկութիւնը տեսաւ, զարմանալէն ի՞նչ ըսելը չէր գիտեր։ “Շիտակը զրուցէ, ըսաւ, ո՛վ բժշկեց զքեզ,,։ Պատասխանեց սրբուհին. “Քրիստոս որդին Աստուծոյ,,։ Բարկացաւ դատաւորը “Դեռ կը յանդգնի՞ս, ըսաւ, թըշուառական, այդ անիծեալ անունը բերանդ առնուլ,,։ Սրբուհին ըսաւ. “Օրհնեալ է Քրիստոսի տեառն մերոյ և փրկչին սուրբ

անունը. ես ալ իրեն աղախինն եմ ու սուրբ շնորհացը և ձեռնտուութեանը կարօտ „: Կուինտիանոս “Տեսնենք, ըսաւ, այդ փրկիչը պիտի կարենայ ազատել զքեզ իմ ձեռքէս „: Ու հրամայեց որ գետնին վրայ կրակ տարածեն, վրան ալ սրածայր խեցիի կտորուանք, ետքը սրբուհին մերկացուց և անոնց վրայ պառկեցընել ու քաշկըռտել տուաւ:

Նոյն ատեն Աստուծոյ մասնաւոր հրաշքովը՝ Սիկիլիոյ Նտնա հրաբուխ լեռը բռընկեցաւ, ու քաղաքին մէջ մեծ աւերմունքներ ընելով՝ փլատակացը տակ շատ մարդիկ մեռած մնացին: Ժողովուրդը այս սարսափելի պատուհասը տեսնելով՝ բազմութեամբ դատաւորին տունը վազեցին, ու սպառնալով կը պոռային որ շուտ ընէ ու այն անմեղ աղջիկը տանջելէն ետ կենայ. Կուինտիանոս երբոր ժողովրդեան ասս սպառնալիքը լսեց՝ Աքաթան մէկէն բանտ դնել տուաւ, ու ինքն ալ վախէն գնաց ծածկուեցաւ:

Սրբուհին բանտն որ մտաւ՝ ձեռուըները երկինք վերցընելով, “Տէր իմ, ըսաւ, և Յիսուս փրկիչ, որ այսչափ տանջանաց և նեղութեանց մէջ իմ կուսութիւնս անարատ պահեցիր, կ՚աղաչեմ փրկէ զիս աշխարհիս խաբէութիւններէն, ժամ մը առաջ սուրբ արքայութեանդ արժանի ընելով: Զիս չարչարողներուն շնորհքդ տուր որ իմանան իրենց մոլորութիւնն ու կորուստը՝ ու Ճանչնան զքեզ. ընդունէ իմ հոգիս ալ որ քու սուրբ տեսլեանդ կը կարօտի „: Աքաթա այս աղօթքը զրու-

ցելու ատենը խաղաղութեամբ հոգին աւան-
դեց՝ փետրուար ամսուն հինգերորդ օրը 251
թուոյն։ Հաւատացեալք եկան սրբուհւոյն
մարմինը անուշահոտ եղերով օծեցին, ու
մաքուր կտաւներով նոր գերեզմանի մը մէջ
ամփոփեցին, և իր գերեզմանէն շատ հրաշք-
ներ տեսան, ինչպէս ինչուան հիմա ալ չեն
պակսիր։ Ինքը մասնաւոր պաշտպան սե-
պուած է Կատանացւոց և բոլոր Սիկիլիա
կղզւոյն, Ետնա լեռան հրաբուխէն եղած
վնասուցը դէմ։

Կուինտիանոս դատաւորը սրբուհւոյն մեռ-
նիլը լսելով՝ հետը մարդիկ առաւ, որպէս զի
անձամբ Ագաթայի տունը երթայ անոր
հարստութիւնները յափշտակելու համար։
Բայց երբոր լաստով գետէ մը կ՚անցնէր՝
Աստուծոյ պատուհասը վրան հասաւ. վասն
զի գետին մէջ իյնելով՝ խղդուեցաւ, և
մարմինն ալ չկրցան գտնել։ Հեթանոսք
այս անակնունելի դիպուածը տեսնելով շատ
վախցան, ու սկսան սրբուհւոյն տնեցոցը և
ազգականացը վրայ աղէկ աչքով նայիլ՝ որ չըլ-
լայ թէ պատիժ մը հասնի գլխընուն։

Երբոր սրբուհւոյն վկայական մահուան
տարեդարձը մօտեցաւ՝ փետրուար ամսուն
առջի օրը Ետնա լեռը բռընկեցաւ, ու լա-
վայի հրեղէն գետը սկսաւ դէպ 'ի քաղաքը
վազել։ Կատանացիք Ագաթայի գերեզմա-
նին ծածկոյթը առնելով՝ տարին լավային վա-
զած տեղը դրին, որ մէկէնիմէկ պաղեցաւ
ու ալ առաջ չկրցաւ երթալ։

ՍՐԲՈՒՀԻ ԼՈՒՉԻԱ

Չորրորդ դարուն մէջ Դիոկղետիանոս կայսեր հածանաց ատենն էր սրբուհի Լուկիա կամ Լուչիա, այս ինքն՝ լուսաւոր ըսուած պանծալի վկայուհին, Սիկիլիա կղզւոյն Սիրակուզա քաղքէն։

Հինգ տարեկան էր Լուչիա երբոր իր հայրը մեռաւ. և որովհետև միամօր էր իր ծնողացը՝ Եւտիքիա մայրը ամէն հոգ ըրաւ քրիստոնէավայել և ազնուական դաստիարակութիւն մը տալու անոր։ Սրբուհին հասկըցաւ իր մօրը խրատուցը ոյժը, և պզտիկուց սկսաւ բարեպաշտութեան և աղօթասիրութեան մասնաւոր եռանդ մը ստանալ. պարկեշտ ունազելի կերպովն ալ ամէն տեսնողներուն սիրելի կ՚ըլլար։ Հոգւոյն գեղեցկութենէն զատ՝ բնութիւնը վայելուչ կերպարանք մը տուած ըլլալով Լուչիայի, գիտէր Եւտիքիա որ իր աղջիկը ուզողներ շատ պիտի գտնուին. իր ջանքը այն էր որ այնպիսւոյ մը հետ նշանէ զինքը՝ որ չըլլայ թէ Լուչիա սուրբ հաւատքը և ստացած ջերմեռանդութիւնը կորսընցընէ։ Եւ յիրաւի, քանի որ Լուչիայի տարիքն առաջ

կ՝երթար՝ շատ մեծամեծներ ետևէ էին իրենց զաւակացը համար առնուլ զինքը. բայց մայրը անոնց մտիկ չընելով՝ ազնուական սեպհոյ մը որդւոյն հետ նշանեց իր աղջիկը, որ թէպէտ հեթանոս էր, սակայն Եւտիքիա անոր ազնիւ բնաւորութիւնը տեսնելով՝ յոյս ունէր որ ինքն ալ Լուչիայէն լուսաւորուի՝ քրիստոնեայ ըլլայ, կամ գէթ չստիպէ իր զաւակը սուրբ հաւատքը ձգել ու կուռքերը պաշտել։

Սրբուհին մօրը բռնած կերպերէն իմացաւ անոր կամքը. բայց չուզելով զինքը վշտացընել՝ մանաւանդ որ տեռատեսութեան հիւանդութեամբն ալ կը տանջուէր, առջի բերան ամենևին ձայն չհանեց. սակայն ինքնիրեն մշտնջենաւոր կուսութիւն ուխտեց Աստուծոյ դիմացը, խոստանալով որ ինչուան մահն ալ աչքն առնու՝ այս իր ուխտէն ետ չկենալու համար։ Օր մը Եւտիքիա պսակուելու վրայ խօսք բացաւ իր աղջկանը առջևը. Լուչիա այլայլելով, "Մայր իմ, ըսաւ, խընդրեմ որ այսպիսի ծանր բանի մէջ չփութանք առանց մտածութեան գործ մը ընելու. դեռ տարիքս ալ չէ լցուած. զքեզ որչափ սիրելս ալ լաւ գիտես. ինչպէս պիտի կարենանք մէկզմէկ թողուլ։ Հիւանդութիւնդ մէկ կողմանէ զքեզ կը տանջէ, աս ցաւն ալ աւելնալու որ ըլլայ՝ արդեօք ինչ պիտի ըլլաս. քիչ մը ատեն համբերէ՝ ինչուան որ Աստուծոյ շնորհօքը ունեցած հիւանդութիւնդ անցնի և անկէ ետքը կը մտածենք"։ Եւտիքիա՝ աղջկանը սիրտը կոտրել չուզելով, իր կամքին

թողուց այս բանը. բայց Լուչիա երբոր լսեց թէ սեպուհը մօրը ետևէն ընկած ամէն ջանք կ՚ընէ ժամ մը առաջ հարսնախօսութեան բանը լմընցընել՝ արտասուօք և ողբովք կ՚աղաչէր Աստուծոյ որ խափանէ այս բանին գործադրութիւնը։

Շատ չանցաւ որ Լուչիայի մօրը հիւանդութիւնը ծանրանալով՝ անկողին ձգեց զինքը, և այս կերպով հարսանեաց վրայի խօսակցութիւնները բոլորովին մոռցուեցան։ Սրբուհին թէպէտ և մէկ կողմանէ այս բանին վրայ շատ ուրախացաւ, բայց մէկալ կողմանէ ալ մօրը հիւանդութիւնը մեծ կըսկիծ էր իր սրտին. և որովհետև այն ատենները շատ հռչակուած էր Սիկիլիոյ Կատանաքաղքին մէջ եղած Ագաթա վկայուհւոյն գերեզմանը՝ անկէ եղած անթիւ սքանչելեացը պատճառաւ, Լուչիա յորդորեց իր մայրը որ ելլեն իրենք ալ հոն ուխտի երթան. "Յայտնի տեսանք, ըսաւ, որ բժիշկք իրենց ամէն ճարտարութիւնը թափելով՝ ունեցած հիւանդութեանդ ճար մը չկրցան գտնել. սուրբ աւետարանին մէջ պատմուած տեռատես կնկան պատմութիւնն որ յիշենք, Աստուծոյ ամենակարողութիւնը և իր սրբոց բարեխօսութիւնը յայտնի կը տեսնենք,,։ Յանձն առաւ Եւտիքիա, և ելան երկուքն ալ Կատանա գնացին. նոյն օրը սրբուհւոյն վկայութեանը տարեդարձին յիշատակը ըլլալով՝ մեծահանդէս կը տօնէին հաւատացեալք։ Լուչիա դարձաւ իր մօրը, "Մայր իմ, ըսաւ, կը հաւատաս

թէ Յիսուս Քրիստոս իր վկայուհւոյն բարե-
խօսութեամբը կարող է աղատել զքեզ քու
ցաւէդ. թէ որ կը հաւատաս՝ մօտենանք ա-
նոր գերեզմանին ու ջերմեռանդութեամբ ա-
ղօթենք „: Աղօթքի ատեն Լուչիայի վրայ
թմրութիւն մը գալով՝ տեսիլք տեսաւ որ
սրբուհին Աքաթա երկու հրեշտակներով ու
մեծ փառքով իրեն երևցաւ: Երբոր Լուչիա
վախնալ ցրցուց, սրբուհին "Քոյր իմ, ըսաւ,
ինչ կը վախես. ինչու ինծմէ եկեր կը խընդ-
րես այն բժշկութեան շնորհքը քու մօրդ հա-
մար, երբոր դու ալ կրնաս կատարել այդ խըն-
դիրքը. ահաքու հաւատոցդ համար բժշ-
կութիւն շնորհեց Աստուած քու մօրդ. և
դիտնաս, սիրելի, որ ինչպէս ես իմ վկայա-
կան մահուամբս Կատանայի պարծանքն եմ
եղած, դու ալ Սիրակուզա քաղաքը պիտի
փառաւորես. վասն զի դու ալ ինծի պէս
քու կեանքդ Աստուծոյ նուիրեցիր կուսու-
թեամբ „:

Աքաթա երբոր աներևոյթ եղաւ, սրբու-
հին Լուչիա վախէն սարսափած՝ քունէն
արթընցաւ, և տեսաւ որ իրաւցընէ առող-
ջացեր էր մայրը. ուստի սրբուհւոյն գերեզ-
մանին վրայ շնորհակալութեան աղօթքնին
կատարելով՝ ելան գնացին:

Տուն որ դարձան, սրբուհին մօրը գիրկը
ընկաւ, "Մայր իմ, ըսաւ, Աստուած քեզի
շնորհք մը ըրաւ ծանր հիւանդութենէդ
զքեզ առողջացընելով. իր սիրոյն համար ալ
ըլլայ, բան մը պիտի խնդրեմ քեզմէ, կ'ա-

զաչեմ չէ չըսես ։ Ինչուան այս օրս կուսու-
թեամբ մեծցայ, թող տուր զիս որ միշտ նոյն
մաքրութեանը մէջ մնամ. տղակուց 'ի վեր
աշխարհէս զզուանք մը, երեսդարձութիւն մը
ունէի. ատենս որ հասաւ՝ կ' աղաչեմ մի թո-
ղուր զիս որ անոր շփոթիցը և անձկութեան-
ցը մատնուիմ. ուխտերով ինքզինքս Աստուծոյ
նուիրեր եմ և կը խնդրեմ որ անոնց մէջ հաս-
տատուն մնամ. պատրաստած օժիտդ ինծի
տուր, որ երթամ Քրիստոսի երկնաւոր փե-
սայիս աղքատ եղբարցը բաժնեմ „ ։ Եւտի-
քիայի սիրտը արդէն փոխուած ըլլալով՝ իր
վրան եղած զարմանալի բժշկութեանը պատ-
ճառաւը, երբոր իր աղջկանը բերնէն այս սըր-
տաշարժ խօսքերն ալ լսեց, ուրախութեան
արցունք թափելով՝ “Դուստր իմ, ըսաւ, Ա-
ստուած օրհներ է քու առաջադրութիւնդ ու
կամքդ. ես ինչպէս իր կամացը դէմ կըր-
նամ դառնալ. օրհնեալ է Աստուած որ այս
խորհուրդը քու միտքդ ձգեց. ուստի առ
օժիտդ ու իմ ունեցած անցաւոր հարստու-
թիւններէս որչափ որ կ' ուզես, և գնա կա-
րօտելոց բաժնէ՝ որ անոնց աղօթքովը յաւի-
տենական արքայութիւնը ժառանգենք „ ։

Լուչիա մօրմէն այս հրամանը առնելով
սկսաւ կամաց կամաց իրենց ունեցածը չու-
նեցածը աղքատաց ու կարօտելոց բաժնել ։
Սրբուհւոյն հետ նշանուած երիտասարդ սե-
պուհը այս բաները տեսնելով՝ շատ կը զար-
մանար. բայց երբոր մէկուն մէկալին հարցը-
նելով՝ անոր միտքը իմացաւ, բարկութենէն

ինչ ընելիքը չէր գիտեր ։ Մէկէն Սիրակուզա քաղքին Պասքասիոս դատաւորին գնաց, և Լուչիայի և իր մօրը բռնած ճամբան անոր իմացընելով, “Դիոկղետիանոս և Մաքսիմիանոս կայսերաց հրամանին դէմ՝ քրիստոնեայ եղեր են,, ըսաւ ։

Դատաւորը երբոր աս բանս լսեց՝ մէկէն առջևը բերել տուաւ զսրբուհին, ու կը յորդորէր որ մտիկ ընէ խօսքին աստուածոց երկրպագութիւն տալով, և այն ազնուական սեպուհին սէրը չմերժէ ։ Լուչիա աներկիւղ կերպով մը “Ես քրիստոնեայ եմ, ըսաւ, և գիտեմ որ ճշմարիտ աստուածը մէկ է. ինքն է իմ տէրս ու երկնաւոր փեսայս, անոր համար ինքզինքս ուրիշի մը չեմ կրնար տալ. ինքն է որ ինծի այս կեանքս տուեր և զիս փրկեր է. ուստի պէտք է որ ես ալ իր սիրոյն սէր փոխարինելով՝ ինչուան մեռնիլն ալ յանձն առնում,, ։ Պասքասիոս դարձաւ “Ատանկ փուճումուճ խօսքերով գլուխս մի՛ ցաւցըներ, ըսաւ. կայսերաց հրամանն է, պէտք է որ աստուածոց զոհես,, ։ Սրբուհին “Աղէկ կ՝ ըսես, ըսաւ, թէ կայսերաց հրամանը ոտքի տակ առնուլը մեծ յանցանք է. երբոր անցաւոր ու մահկանացու տեարց պատուէրը այսչափ զօրաւոր է, ինչպէս կը ստիպես զիս որ անանց և անմահ երկնի և երկրի թագաւորին հրամանը չպահեմ, ու ձեր անշունչ կռոցը պատիւ և պաշտօն ընծայեմ. վայ մեզի, թէ որ անցաւոր թագաւորաց հաճոյ ըլլալու համար՝ Աստուծոյ երեսէն իյնինք ։

Ուստի գիտցիր որ Քրիստոսի տեառն մերոյ
շնորհօքը, քու խօսքերուդ և սպառնալեացդ
մտիկ պիտի չընեմ. ապականացու մարմինս
քու տանջանքներովդ ինչպէս որ կ՚ուզես չար-
չարէ, ամենևին փոյթս չէ. վասն զի գիտեմ որ
մարմինս որչափ տկարանայ՝ հոգիս այնչափ ա-
ւելի կը զօրանայ,,: Բարկացաւ Պասքասիոս
"Ինչ ելեր դիմացս բան կը ծախես, ըսաւ.
քու ինչ ըլլալդ միթէ ես չեմ գիտեր. դու
չէիր որ անառակ վարքովդ հայրենի ժառան-
գութիւնդ վատնեցիր,,: Սրբուհին երբոր դա-
տաւորին ըրած ամէն ամբաստանութիւնն-
երուն սուտ ըլլալը յայտնի ցըցուց, Պասքասիոս
կրակ դարձած հրաման տուաւ որ քաշկըռ-
տելով առնեն զԼուչիան ու լլկելու տանին:
Դատաւորին պատուէրը կատարելու համար
մարդիկ ժողվուեցան որ տանին զսրբուհին.
բայց աստուածային շնորհքը ոյժ տուաւ Լու-
չիայի որ անոնց դէմ դնէ. շատ ուժեղ մարդիկ
վրան թափեցան, բայց տասնըվեց տարեկան
նորահաս օրիորդը չկրցան տեղէն շարժել:
Ձարերնին հատած ձեռքէն ոտքէն չուաններ
կապեցին, արիւն քրտինք մտան, սկսան ամէն
ուժով քաշել զինքը. սակայն Լուչիայի
չկրցան յաղթել:

Դատաւորին խելքը այս բանիս չհասնե-
լով "Լուչիայի ըրածը վհկութիւն է,, ըսաւ.
և հրամայեց որ քաղաքին մէջ գտնուած կա-
խարդները՝ մոգերն ու քուրմերը գան ժող-
վուին՝ այս նորանշան բանին պատճառը հաս-
կընալու և կամ սրբուհւոյն յաղթելու հա-

մար։ Բայց անոնց ալ ամէն ջանքը փուճ
ելաւ։ Պասքասիոս տեսնելով որ տկար աղջ-
կանէ մը խաղք եղաւ՝ ընելիքը չէր գիտեր.
եզներ բերել տուաւ ու չուաններով Լու-
չիայի հետ կապեց՝ որպէս զի կարենայ զինքը
տեղէն շարժել։ Երբոր այն ալ չեղաւ, կատ-
ղեցաւ դատաւորը, "Ի՞նչ է այդ կախարդու-
թիւնդ„ ըսաւ. — "Ես կախարդ չեմ, պա-
տասխանեց Լուչիա, հապա Աստուծոյ ոյժն
է որ այսպէս զձեզ ամբչցուց. իր զօրու-
թեանը դէմ դնելու ինչ երեսով կը համար-
ձակիք. ինչուան ե՞րբ ըրած հրաշքները կա-
խարդութիւն պիտի սեպէք. գիտցէք ուրեմն
թէ որուն որ պաշտպանը Աստուած է, անոր
կերպով մ՝ ալ վնասել չէք կրնար։

Պասքասիոս հրամայեց որ սրբուհւոյն չորս
բոլորը կրակ վառեն, որպէս զի վախէն իր
կեցած տեղէն շարժի։ Լուչիա անվախ կեր-
պով մը պատասխան տուաւ. "Կը յուսամ
յԱստուած որ քու կրակդ ալ չկարենայ կեր-
պով մը ինծի վնասել. որպէս զի ամէն տես-
նողներն ալ քրիստոնէից Աստուծոյն զօրու-
թիւնը իմանան„։ Դատաւորին պաշտօնեայ-
քը բերին կուսին չորս կողմը փայտ, եղ,
ձիւթ և ուրիշ դիւրավառ նիւթեր դիզե-
ցին ու կրակ տուին անոնց։ Ծուխն ու բոցը
հնոցի մը պէս ելան բարձրացան, անանկ որ
տեսնողները կը կարծէին թէ մէկէն ինկաւ
սրբուհին ու մեռաւ. բայց Լուչիա՝ Բաբե-
լոնի երից մանկանց պէս կրակին բռնութեանը
մէջ անվնաս մնալով զԱստուած կը փառա-

բանէր ։ Բոցն որ հատաւ՝ հոն կեցողները երբոր տեսան որ չէ թէ միայն ողջ մնացեր է Լուչիա, այլ և պզտի վնաս մըն ալ չէ կրած, և ոչ իսկ զգեստները այրեր են, ապշեցան մնացին. ու անոնցմէ շատը սկսան բարձր ձայնով աղաղակել թէ իրաւցընէ Լուչիայի աստուածն է միայն ճշմարիտ. և կ՝ անիծէին դատաւորը որ խեղճ ու արդար աղջկանը դէմ այսպիսի խստութիւն և անգթութիւն կը բանեցընէ ։ Պասքասիոս ժողովրդեան շշնկոցը լսելով վախցաւ որ չըլլայ թէ Լուչիայի պատճառաւը իրեն ալ վնաս մը հանդիպի, ու հրաման տուաւ դահճին որ գլխատէ զինքը. ուստի այս կերպով երջանիկ վկայուհին նահատակուեցաւ ։ Ոմանք կ՝ ըսեն թէ սրով խոցեցին, ու քանի որ դեռ չէր մեռած՝ քրիստոնեայք առին մօտ տուն մը տարին զինքը, ուր գուշակեց սրբուհին թէ Դիոկղետիանոսի մահուամբը քրիստոնէից վրայ եղած հալածանքն ալ պիտի դադրի. և հոն հոգին աւանդեց դեկտեմբեր ամսուն տասուիրեքին, յամի տեառն 304։

Սրբուհւոյն մայրը իր աղջկանը մարմինը Սիրակուզա թաղել տուաւ, ուր ետքը վրան փառաւոր եկեղեցի մը շինեցին, ուսկից շատ հրաշքներ կ՝ ըլլային ։ Ետքը Կոստանդնուպօլիս փոխադրուեցաւ, անկէ ալ Վենետիկ ։ Ինչուան հիմայ Սիրակուզա քաղքին աւերակներէն կէս ժամի չափ հեռու վանքի մը մէջ այս սրբուհւոյն նուիրած եկեղեցւոյն մէջ կը պահուի այն սիւնը, որուն կռթներ է եղեր

Լուչիա, երբոր դատաւորին պաշտօնեայքը բռնութեամբ զինքը բոզանոց կ՚ ուզէին տանիլ։

Հասարակ աւանդութիւն մը կայ հաւատացելոց մէջ՝ թէ սրբուհին Լուչիա իր վայելուչ գեղեցկութիւնը աւրելու մտքով՝ Պասքասիոս դատաւորին առջևը իր երկու աչքը հանած ըլլայ. բայց որովհետև վկայագիրք չեն յիշեր այս դիպուածը՝ ուստի կ՚ երևնայ թէ կամ անստոյգ ըլլայ, և կամ ուրիշ համանուն սրբուհւոյ մը գործ։

ՍՐԲՈՒՀԻ ԱՌՆԷՍ

Հռովմ քաղքին մէջ ծնաւ այս հրաչակաւոր կոյսը՝ քրիստոնէութեան երրորդ դարուն վերջերը՝ հարուստ և առաքինի ծնողաց զաւակ, որոնք իրենց աղջկանը աղնիւ կատարելութիւնները առաքինական դաստիարակութեամբ ալ աւելի կերպով մը պայծառացընելու ետևէ եղան։ Ամէն բանէն առաջ հաւատքին մէջ հաստատ կենալ սորվեցուցին իրեն. և ան ատենէն սկսաւ Աքնէս կուսական կենաց մասնաւոր եռանդ և փափաք մը զգալ. Հազիւ թէ զԱստուած սկսեր էր ճանչնալ, ինչպէս կ՚ըսէ սուրբն Ամբրոսիոս, երբոր անոր սիրովը լցուած էր. անոր համար տղայական հասակին մէջ ալ իր գլխաւոր զբօսանքն ու միսիթարութիւնն էին աղօթքն ու բարեգործութիւնները։

Դեռ տասուիրեք տարեկան էր Աքնէս երբոր բոլոր Հռոմայ մեծամեծքը սրբուհւոյն հօրը ետևէն ընկեր էին որ իրենց որդւոցը հարսնացընէ. և Սիմփրոնիոս քաղաքապետին Պրոկոպիոս որդին ամենէն աւելի այս բանին փափաքողն էր. ուստի օր մը մեծա-

գին ընծայ մը խրկեց Աքնեսի, իմացընելով անոր իր կամքը։ Սրբուհին խրկած ընծան ետ դարձընելով՝ իմացուց իրեն թէ չկրնար խնդիրքը կատարել. բայց Պրոկոպիոս չէ թէ միայն չկակըղցաւ, այլ նաև ամէն ջանք կ՚ընէր որ մտքի դրածը առաջ տանի. սակայն երբոր տեսաւ թէ սրբուհին մտիկ չըներ, սպառնալեօք ջանաց զինքը վախցընել։ Ան ալ որ չյաջողեցաւ՝ ուզեց որ անձամբ երթայ հետը խօսի. "Անշուշտ ան ատեն դէթ վախէն ինծի կը հաւանի" ըսաւ։ Երկայն բարակ հետը խօսեցաւ, բայց Աքնեսի մտաց հաստատութեանը չկրցաւ յաղթել. վասն զի սրբուհին աստուածային շնորհքով մը զօրացած ըլլալով՝ քաջութեամբ անոր ամէն հրապուրանացը դէմ դնելէն ետքը, "Դնա հեռացիր, ըսաւ, ինծմէ, որովհետև իմ փրկչէս՝ որուն ինքզինքս կուսութեամբ նուիրեր եմ՝ կ՚ուզես զատել"։

Պրոկոպիոս սրբուհւոյն աս խօսքերը լսելով տրտմութենէն յուսահատութեան մէջ ինկաւ, ու սաստիկ ցաւէն ինչ ընելիքը չէր գիտեր։ Սիմփրոնիոս իր հայրը որդւոյն այս տագնապը տեսնելով, սիրտ տուաւ իրեն ու յորդորեց որ ամենևին չվախնայ. "Իմ իշխանական զօրութեամբս կը ստիպեմ, ըսաւ, Աքնեսի ծնողքը՝ որ ուզեն չուզեն քու կամացդ հնազանդին"։ Իր պալատը կանչել տուաւ աղջիկը, և ամէն պատիւ և սէր ցուցընելէն ետքը, ինչպէս որ անոր աստիճանին և մեծութեանը կը վայլէր, "Դուստր իմ, ըսաւ, ըղ-

քեզ հոս կանչելուս պատճառը կարծեմ քիչ շատ իմացած պիտի ըլլաս. դու ալ կը տեսնես թէ ինչպէս իմ որդիս քեզի կը փափաքի. ես ալ անոր ընտրութեանը շատ հաւնած եմ ունեցած ազնուական կերպիդ և գեղեցիկ յատկութիւններուդ համար. թէ որ քու հանգիստդ ու երջանկութիւնդ կ'ուզես, խօսքիս մտիկ ըրէ, սիրելի, ու մեր առաջարկութեանը դէմ մի կենար „: Սրբուհին իր համեստ և անոյշ կերպովը պատասխանեց քաղաքապետին. "Շնորհակալ եմ, ըսաւ, այդ գովեստներուն և այդ սիրոյն որ իմ վրաս կը ցուցընէք. բայց գիտցած ըլլաք, տէր իմ, որ ինծի ուրիշ փեսայ մը ընտրեր եմ ես, որուն ազնուականութիւնը և մեծութիւնը անպատմելի է և անհամեմատ. իմ երկնաւոր փեսայիս սիրոյն համար՝ կուսական սուրբ կեանքը ընտրեր եմ, ըսաւ. և այս փառքը երկրաւոր ամէն թագաւորութեանց և պատիւներու հետ ամենևին չեմ փոխեր „: Սիմփրոնիոս երբոր չհասկընալ ցրցուց սրբուհւոյն այս խօսքերը, իր պաշտօնէից մէկը դարձաւ, "Այս աղջիկը, ըսաւ, քրիստոնեայ ըլլալով՝ իր կրօնքին աւելորդապաշտութիւններովը մեծցեր և այս տարիքս է հասեր. ուստի երկնաւոր փեսայ ըսելով քրիստոնէից աստուածը կ'իմանայ „:

Քաղաքապետը սրբուհւոյն վրայ նայելով "Դուստր իմ, ըսաւ, լաւ իմացայ որ խաբուեր ես քու նենգաւոր հաւատակիցներէդ. չէ, սիրելի չէ. խնայէ քու գեղեցկութեանդ ու

հասակիդ. այդ զրուցած խօսքերդ բոլոր ան-
խելք աւելորդապաշտութիւններ են. մըտ-
քէդ հանէ այն բանը որ զրուցեցիր թէ կոյս
պիտի մնաս: Դարձիր մեր ճշմարիտ աս-
տուածները պաշտէ, ու անոնց պատուիրանա-
ցը հետևէ. մտածէ մէյմը թէ ինչ պատուոյ
պիտի հասնիս. միտքդ բեր այն հարստու-
թիւններն ու այն հաճոյքը որոնց արժանի պի-
տի ըլլաս. ահաւասիկ քեզի քսանըչորս ժամ
կուտամ, ըսաւ դատաւորը, գնա մտածէ թէ
Հռովմայ իշխանուհի կ'ուզես ըլլալ թէ չա-
րաչար տանջանքներով մեռնիլ կորսուիլ „:
“Մտածելու համար ինծի այդչափ միջոց մի
տար, ըսաւ սրբուհին. իմ միտքս արդէն հաս-
տատ է, և հիմակուընէ գիտնաս որ Աստուծոյ
շնորհօքը փոխուելիք չունի: Քրիստոսէ զատ
ուրիշ փեսայ չունիմ և պիտի չունենամ. և
ճշմարիտ Աստուծմէ զատ ուրիշ աստուած
չեմ ճանչնար. ինչպէս ստիպել կ'ուզես զիս
որ երթամ անշունչ արարածոց՝ քարի ու փայ-
տի երկրպագութիւն ընեմ. երկրաւոր մահ
սպառնալով միտքդ դրեր ես թէ կարենաս
պիտի զիս վախցընել. բայց երանի ինծի թէ
որ մարտիրոսական սուրբ պսակին ալ արժանի
ըլլամ „:

Դատաւորը սրբուհւոյն այս համարձակ
պատասխանը լսելով զարմացաւ մնաց. բայց
ուրիշ փորձ մըն ալ փորձել ուզեց: Տեսնելով
որ սրբուհին կուսութեան սիրովը վառուած
ամէն բան կ'արհամարհէ, ջանաց որ սպառ-
նալեօք վախցընէ զինքը. “Կամ Պրոկոպիոսի

հարսն եղիր, ըսաւ, և կամ գիտնաս որ ես նախ քու կուսութիւնդ բռնի ոտքի տակ առնել տալէն ետքը՝ չարաչար տանջանքներով ալ պիտի սպաննեմ։ — Իմ ապաւէնս ու պաշտպանս Աստուած է, պատասխանեց սրբուհին. աղէկ գիտեմ որ ինքը ամէն նեղութիւններէ և բռնութիւններէ զիս կը փրկէ. վասն զի ինքն է մաքրութեան տէրն ու իր ծառայիցը և աղախնեայց պաշտպան „։ Բարկացաւ Սիմփրոնիոս, և հրամայեց որ շղթայի զարնեն զսրբուհին։ Աքնէս տասուիրեք տարեկան կոյսը ամենևին չվախցաւ այն զարհուրելի շղթաներէն, և ոչ զինքը կապող ու չարչարող անգութ դահիճներէն։ Տեսնողներուն սիրտը կը կտրտէր ու արցունքնին չէին կրնար բռնել. սրբուհին միայն ուրախ ու պայծառ երեսով հանդարտ կեցեր էր։

Հրամայեց Սիմփրոնիոս որ քաշկրռտելով կռատունը տանին զինքը և բռնի ստիպեն որ զոհէ աստուածոց. բայց սրբուհին չէ թէ միայն անոնց մտիկ չըրաւ, այլ և կռատան մէջ եղած անթիւ բազմութեան առջևը խոստովանեցաւ համարձակ իր հաւատքը և կռոց ստութիւնը ցրցուց։ Քաղաքապետը Աքնեսի մտաց հաստատութիւնը տեսնելով՝ առջի ըրած սպառնալիքը միտքը եկաւ. ուստի հրամայեց որ պոռնկանոց տանին զինքը. սակայն Աստուած թող չտուաւ որ կերպով մը սրբուհւոյն մաքուր կուսութիւնը արատաւորուի. քաղաքապետին Պրոկոպիոս տղան ալ՝ յանկարծական մահուամբ պատժեց։ Սիմփրոնիոս

իր սիրելի որդւոյն անակնկալ մահը տեսնելով սպառնալիքը փոխեց ու սկսաւ աղաչել որ իր որդին կենդանացընէ. “Ան ատենը կը հաւտամ կ՚ըսէր որ միայն քու պաշտածդ է ճշմարիտ Աստուած „: Սրբուհին երբոր աղօթքի կեցաւ, մէկէն կենդանացաւ Պրոկոպիոս ու սկսաւ բարձրաձայն աղաղակել թէ “Յիրաւի Աքնեսի աստուածն է միայն ճշմարիտ Աստուած. մեր կուռքերը բոլոր սուտ են „ կ՚ըսէր:

Սիմփրոնիոս այս մեծ հրաշքն որ տեսաւ՝ ալ սիրտը առաջ չէր երթար որ զսրբուհին դատապարտէ. բայց քուրմերը աստուածոց եղած նախատինքը տեսնելով, սկսան պոռալ ու քաղաքապետը ստիպել որ զԱքնէս մեռցընէ. “Կախարդ է, կ՚ըսէին, այդ աղջիկը. աստուածոց դէմ մեծ անիրաւութիւն ըրած կ՚ըլլաս թէ որ զանիկայ ողջ պահես „: Սիմփրոնիոս չէր գիտէր որ ինչ ընէ. մէկ կողմանէ Աքնեսի վրայ կը գթար, մէկալ կողմանէ ալ քուրմերէն կը վախնար որ չըլլայ թէ իրեն դէմ գրգռեն զժողովուրդը. ուստի դատաստանը իր երկրորդին յանձնելով՝ ինքը տունը քաշուեցաւ: Քաղաքապետին երկրորդը երբոր տեսաւ թէ ամէնքը իր գլուխը ժողվուած կը ստիպեն որ շուտով մեռցընէ զսրբուհին, հրամայեց որ ողջ ողջ այրեն:

Մեծ խարոյկ մը վառելով՝ Աքնէսը մէջը ձգեցին, բայց բոցը երկու բաժնուելով՝ հոն կեցողները սկսաւ այրել. իսկ սրբուհին խարուկին վրայ կեցած՝ զԱստուած կը փառաւո-

ըէր։ Երբոր քուրմերը այս հրաշքն ալ կա-
խարդութիւն սեպեցին, դատաւորը վախնա-
լով որ չըլլայ թէ Աքնեսի պատճառաւը խռո-
վութիւն մը ելլէ՝ հրամայեց դահճին որ նոյն
խարուկին վրայ ելլելով զսրբուհին զլխատէ։
Աքնէս այս հրամանն որ լսեց՝ սիրտը ուրա-
խութեամբ լեցուեցաւ, "Հասաւ, կ՚ըսէր,
այն երջանիկ ատենը՝ որ երթամ իմ փեսայիս
հետ միանամ"։ ու տեսնելով որ դահիճը
վախով ու պատկառանօք իր քովը կը մօտե-
նար, "Շուտ ըրէ, ըսաւ. կատարէ քեզի
եղած հրամանը. երանի՞ ինծի որ երկրաւոր
մահուամբս՝ երկնաւոր անմահ կեանք մը պի-
տի սկսիմ"։ ետքը աչուընները երկինք վեր-
ցընելով, "Տէր Յիսուս, ընդունէ, ըսաւ, իմ
հոգիս, որ միշտ քու տեսութեանդ փափա-
քեր է"։ Այս խօսքը զուրցելու ատենը դա-
հիճը սրով խոցեց զսրբուհին, ու մէկէն մե-
ռաւ։

Հեթանոսք շատ ետևէ եղան որ սուրբը
թաղելու հրաման չտրուի. բայց Աքնեսի ծնող-
քը լալով և ուրախութեամբ իրենց սիրելի
աղջկանը մարմինը վերցընելով՝ Հռովմ քաղ-
քէն դուրս տեղ մը թաղեցին զինքը։ Չորս
օր անցեր էր սրբուհւոյն մահուընէն ետքը,
երբոր իր Լմէրէնցիանա անունով դայեկա-
կից ընկերը՝ Աքնեսի գերեզմանին վրայ ըն-
կած կուլար հառաչանօք. կռապաշտները վրայ
հասան ու մէկէն նոյն տեղը քարկոծեցին
զինքը. Աքնեսի ծնողքը դիշեր ատեն եկան
և պատուով զինքն ալ իրենց աղջկանը գերեզ-

մանին քով թաղեցին ։ Իսկ իրենք շատ ան-
գամ գիշերով ասոնց գերեզմանին վրայ կ՚եր-
թային աղօթք ընելու . անգամ մ՚ալ տեսիլք
տեսան որ գունդ մը լուսազգեստ մարդիկ
առջևնէն կ՚անցնէին . անոնց հետ էր նաև
իրենց աղջիկը՝ սրբուհին Ագնէս, քովն ալ մա-
քուր և սպիտակ գառն մը կեցեր էր ։ Կոյսը
մօտեցաւ իր ծնողացը, քաջալերեց զիրենք ու
մխիթարելով՝ “Մի լաք, ըսաւ, հապա շնոր-
հակալ եղէք Աստուծոյ որ ձեր զաւակը հա-
ճեցաւ այսպիսի փառաց հասցընել ,, ։ Այս
ըսելով աներևոյթ եղաւ ։

Մեծին Կոստանդիանոսի Կոստանդիա
քոյրը՝ քանի որ դեռ քրիստոնեայ չէր եղած,
իր բորոտութեանը դեղ մը չկրնալով ընել,
սրբուհւոյն գերեզմանը ուխտի գնաց ։ Նոյն
ատեն վրան թմրութիւն մը գալով՝ տեսիլ-
քին մէջ Ագնէս կոյսը տեսաւ որ կ՚ըսէր իրեն .
“Եթէ Քրիստոսի հաւատալու ըլլաս՝ մէ-
կէն կը բժշկուիս ,, ։ Կոստանդիա արթըննա-
լով՝ տեսաւ որ բորոտութիւնը բոլորովին ան-
ցեր է . ուստի դարձաւ քրիստոնեայ եղաւ, ու
սրբուհւոյն գերեզմանին վրայ փառաւոր եկե-
ղեցի մը շինել տուաւ . ինչուան հիմայ նոյն
եկեղեցւոյն մէջ ամէն տարի երկերկու գառն
կ՚օրհնէ սրբազան քահանայապետը, և անոնց
բրդէն շինել տալով պալիում ըսուած եմի-
փորոնը՝ արքեպիսկոպոսաց ընծայ կը խրկէ ։

Սրբուհին Ագնէս՝ արևմտեան եկեղեցւոյն
մէջ շատ հռչակաւոր ըլլալուն՝ տարին երկու
անգամ տօնը կը կատարեն . Ամբրոսիոս, ( )-

գոստինոս և Հերոնիմոս եկեղեցւոյ վարդապետներն ալ զանազան գովեստներ գրած են վրան. և յիրաւի, ինչ մեծ զօրութիւն էր աստուածային սիրոյ՝ որ տասուիրեք տարուան տղայ հասակին մէջ արհամարհեց իր Ճոխութիւնն ու աղնուականութիւնը, ու Քրիստոսի համար ինչուան կեանքն ալ ուրախութեամբ զոհեց։

ՍՐԲՈՒՀԻ ՏՈՐՈԹԷԱ.

Սրբուհին Տորոթէա հռչակաւոր կոյսը Կեսարիա Կապադովկիոյ կամ Ղայսէրի ըսուած Փոքր Ասիոյ քաղաքէն էր, ազնուական ու հարուստ և բարեպաշտ ծնողաց զաւակ։ Վասն զի կ՚ըսեն թէ Տորոթէայի մարտիրոսութենէն առաջ՝ իր ծնողքը Քրիստոսի համար իրենց արիւնը թափեր են։

Տորոթէայի անունը այնպէս հռչակուած էր բոլոր քաղքին մէջ՝ որ ամէնքը մտքերնին դրած էին թէ մէկը չկայ որ անոր խելքն իմաստութիւնն ու համեստութիւնը ունենայ. բայց իր աւելի մեծ պարծանքը բարեպաշտութիւնն ու անյողդողդ աստուածպաշտութիւնն էր։ Իր ազնիւ բարեմասնութեանցը և գեղեցկութեանը համար՝ շատերը ետևէ եղան որ Տորոթէան իրենց հարսնացընեն. թէպէտ և ամէնքը, ինչուան կռապաշտներն ալ, լաւ գիտնալով որ սրբուհին աշխարհք մտնելու կամք չունի՝ իրմէ կը պատկառէին։

Սափրիտիոս հեթանոս քաղաքապետը Կեսարիա հասնելով՝ երբոր քաղաքացւոց սրբուհւոյն վրայ ունեցած մեծ համարմունքը

լսեց ու տեսաւ, և խմանալով որ քրիստոնեայ
է, առջևը կանչել տուաւ զինքը. "Ա՞ ասն զի
միայն անոր համար այս քաղաքս եկած եմ,
կ՝ ըսէր, որ քրիստոնեայքը ստիպեմ մեր ան-
մահ աստուածոց երկրպագութիւն ընելու,,:
Տորոթէան երբոր քաղաքապետին առջևը
հանեցին, Սափրիտիոս անունը հարցուց.
"Ընունս Տորոթէա է,,, պատասխանեց սրբ-
բուհին պարկեշտ և անոյշ կերպով մը: —
"Լսեցի, ըսաւ դատաւորը, որ մեր աստուած-
ները թողլով քրիստոնէից խաչելեալ աս-
տուածը կը պաշտես եղեր. միթէ չես գի-
տեր թէ մեծազօր կայսերք ինչպէս խստիւ
արգիլած են որ աշխարհիս վրայ քրիստո-
նեայ մը չգտնուի. եղողներն ալ կամ
պիտի դառնան մեր կուռքերը պաշտեն, և
կամ չարաչար մահուամբ մեռնին,,: "Կայ-
սերաց հրամանը լաւ գիտեմ, ըսաւ Տորո-
թէա. բայց աս ալ գիտեմ որ ճշմարիտ
աստուածը մէկ պիտի ըլլայ, ու զինքը միայն
պէտք է պաշտել. իսկ ձեր մեծարած աս-
տուածները՝ ամէնքն ալ սուտ են ու մարդիկ
զիրենք աստուածացուցեր են, որպէս զի հա-
մարձակ ու անվախ ամէն անօրէնութիւն ու
չարութիւն ընեն. բայց խնդրեմ զրուցէ ին-
ծի թէ դիւաց երկրպագութիւն պէտք է ը-
նել, և կամ մարդկանց խօսքին հնազանդե-
լու համար ճշմարիտ Աստուծոյ հրամանը ոտ-
քի տակ առնուլ,,:

Սափրիտիոս Տորոթէայի խմաստուն և խե-
լացի խօսքերը լսելով ապշեցաւ մնաց. ետքը

դարձաւ, "Դուստր իմ, ըսաւ, խելքդ գլուխդ ժողվէ, եթէ չես ուզեր որ դու ալ ծնողացդ պէս սոսկալի տանջանքներով մեռնիս երթաս։ — Քու տանջանքներէդ ամենևին չեմ վախնար, պատասխանեց սրբուհին. իմ փափաքս այն է որ իր արեամբը զիս փրկող տիրոջը իմ կեանքս նուիրեմ։ — Ո՛վ է քու տէրդ, հարցուց քաղաքապետը, որուն սիրոյն համար մեռնիլն աչք կ՚առնուս"։ Պատասխան տուաւ Տորոթէա. "Յիսուս փրկիչն է իմ տէրս և իմ աստուածս։ — Ո՞ւր է քու աստուածդ և փրկիչդ" կրկնեց Սափրիտիոս։ "Իբրև Աստուած, պատասխանեց կոյսը, ամէն տեղ է. և իբրև մարդ երկինքն է, իւր հօրը աջակողմը նստած. հոն իր հաւատարիմ ծառայիցը համար մեծամեծ երջանկութիւններ և անպատմելի ուրախութիւն պատրաստեր է. կը յուսամ որ ես ալ իմ մահուամբս արժանի պիտի ըլլամ այն երկնային բնակութեանը։ Քեզի համար ալ պատրաստ է այն երջանիկ արքայութիւնը, բաւական է որ կուռքերդ թողուս և դառնաս քրիստոնեայ ըլլաս"։

Քաղաքապետը արհամարհելով սրբուհւոյն խօսքերը, "Լորէն կ՚ըսեմ, ըսաւ. մտքէդ հանէ այդ անճոռնի կարծիքները. դարձիր զոհէ մեր աստուածոց. ապա թէ ոչ՝ յայտնի գիտնաս որ չարաչար տանջանքներով զքեզ պիտի սպաննեմ։ — Աստուած չընէ, պատասխանեց սրբուհին, որ ես

դիւաց զոհ ընեմ, և աշխարհային սէրը երկ-
նային սիրոյն հետ փոխեմ,, ։ Դատաւորը այս
խօսքերը լսելով՝ "Իմացայ, ըսաւ, որ քրիս-
տոնեայք իրենց աւելորդապաշտութեամբքը
զքեզ խաբեր են. մեղք ես, հասակիդ ու
գեղեցկութեանդ նայելով գթա քու վրադ.
չըլլայ թէ կամաւ ինքզինքդ թշուառացը-
նես,, ։ Տորոթէա զարմանք ցուցընելով անոր
խօսքին վրայ, "Կը տեսնեմ, ըսաւ, տէր իմ,
որ չես գիտեր թէ ինչ է ճշմարիտ երջանկու-
թիւնը՝ զորն որ թշուառութիւն կը կոչես.
ճշմարիտ ուրախութիւն այս աշխարհիս մէջ
միայն բարեպաշտ քրիստոնեայքն ունին,, ։

Դատաւորը Տորոթէայի իմաստուն և
խելացի խօսքերը լսելով, ինքիրմէն դուրս ե-
լաւ ու բերանը խօսք չմնաց. իմանալով ալ որ
սրբուհւոյն չկարենայ պիտի յաղթել, կամ
միտքը փոխել տալ, վախցաւ որ չըլլայ թէ
երկայն բարակ խօսելով իր միտքն ալ փո-
խուի, ուստի հրամայեց որ տանին բանտ
դնեն ։

Այն օրերը քրիստոնէիցմէ Կրիսպա և
Կալլիստա անունով երկու քոյրեր՝ հեթա-
նոսաց տանջանքներէն վախնալով՝ հաւատք-
նին ուրացեր էին ։ Սափրիտիոս առջևը կան-
չել տուաւ զասոնք, "Դուք ալ, տեսաք,
ըսաւ, որ քրիստոնէութիւնը ձգելնուդ հա-
մար ինչ պատիւներու և ինչ փառաց հա-
սաք, բայց ես ձեզի աւելի մեծ պարգևներ
կը խոստանամ թէ կայսեր կողմանէ և թէ
ինծմէն՝ թէ որ կարենաք Տորոթէա աղջ-

կանը միտքը փոխել և յորդորել որ զոհէ աստուածոց. ամէն ջանք ըրէք որ իր յամառութեանը յաղթէք. թէ որ կերպով մը կրցաք այս բանս առաջ տանիլ՝ մեծ փառաց պիտի հասնիք „: Ուրացեալները այս խոստմունքները լսելով՝ խոստացան որ եթէ իրենց թողու՝ կրնան Տորոթէայի միտքը դարձընել: Կրիսպա և Կալլիստա սրբուհւոյն քովը եկան, ու սկսան յորդորել որ Սափրիտիոսի խօսքին մտիկ ընէ. “Ձգէ, կ՚ ըսէին, քրիստոնէական հաւատքը, որպէս զի մեզի պէս պատուոյ հասնիս. անցաւոր կեանք մը ունինք աշխարհիս վրայ, փուճ տեղը ինչու կորսընցընենք „: Տորոթէա դարձաւ անոնց, “Իրաւ կը զրուցէք, ըսաւ, թէ անցաւոր կեանք մըն է ունեցածնիս. անցաւորին համար յաւիտենականը ինչպէս ոտքի տակ առիք. Քրիստոսի տեառն մերոյ սպառնալիքներէն ինչպէս չըվախցաք. արդարոց վայելքն և մեզաւորաց տանջանքները ով մոռցընել տուաւ. չէ, սիրելիք. զղջացէք ձեր ըրած յանցանացը և մեծ մեղքին վրայ „: Ուրացեալ կանայքը սրբուհւոյն խրատը լսելով սկսան յուսահատաբար լալ. “Վայ մեզի, կ՚ ըսէին, որ արքայութիւնը կորսընցուցինք երկրաւոր հաճոյքը կատարելու համար: — Ըրած մեղքերնիդ մեծ բան է Աստուծոյ առջև, պատասխանեց Տորոթէա, բայց յուսահատութեան մեղքը աւելի սարսափելի է. Քրիստոս ամենահնար ու ճարտար բժիշկ մըն է, վերք չկայ որ չկարենայ բժշկել. զմեզ մեր

մեղքերէն փրկելու համար աշխարհք դա-
լով՝ փրկիչ ըսուեցաւ. ապաշխարեցէք ուրեմն
բոլոր սրտանց, ու ձեր փրկութեանը վրայ
ամենևին մի՛ տարակուսիք „: Կրիսպա և
Կալլիստա սրբուհւոյն ոտքը ինկան, կ՝ աղա-
չէին որ իրենց համար աղօթք ընէ, որպէս զի
մեղքերնին քաւուի: Տորոթէա քաջալերեց
զիրենք, մխիթարեց ու ետքը Սափրիտիոսի
խրկեց, ու ինքը կը սպասէր թէ ի՞նչ լուր պիտի
առնու: Քաղաքապետը զիրենք տեսնելով
հարցուց թէ "Յանձն առա՞ւ Տորոթէա աս-
տուածներուն զոհել „: Կանայքը պատաս-
խանեցին. "Ի՞նչպէս կրնայինք ստիպել զին-
քը որ իր Ճշմարիտ հաւատքէն ետ կենայ.
զղջացինք մենք ալ մեր ըրած ուրացութեանը
վրայ. ուստի մեզի ալ մի՛ խնայեր „ ըսին:
Սափրիտիոս իրենց տուած պատասխանը լսե-
լով՝ կրակ դարձաւ. "Կ՝ երդնում, ըսաւ, որ
եթէ նորէն չզոհէք աստուածոց, երկուքնիդ
ալ եռացեալ տաք ջրոյ մէջ ձգել կուտամ Տո-
րոթէայի առջևը, որ երթաք ձեր յիմարու-
թեան պատիժն ընդունիք „: Կրիսպա և
Կալլիստա այս խօսքերը լսելով՝ սկսան մէկ-
զմէկ քաջալերել որ Քրիստոսի սիրոյն հա-
մար՝ դատաւորին տանջանացը ուրախու-
թեամբ համբերեն. "Յուսանք, կ՝ ըսէին, որ
թողու Աստուած մեզի՝ մեր ուրացութեան
մեղքը „: Եւ յիրաւի, երջանիկ մարտիրո-
սութեամբ երկուքն ալ նահատակեցան:

Սափրիտիոս այս մտքէն չանցած դիպուա-
ծը տեսնելով, հրաման տուաւ որ անխնայ

չարչարեն զՏորոթէա ։ Քաղաքապետը այն դառն տանջանացը մէջ սրբուհւոյն զուարթութիւնը տեսնելով՝ ինչ ըսելիքը չէր գիտեր ։ Տորոթէա դարձաւ . “Այսօրուան ուրախութիւնս ուրիշ մէկ օր մը չեմ ունեցած , ըսաւ . վասն զի Աստուծոյ շնորհքովը սատանայի գերութենէն երկու հոգի ազատելով՝ անոնց փրկութեանը պատճառ եղայ . կը յուսամ որ քիչ ատենէն ես ալ արժանի պիտի ըլլամ՝ արդարոց համար երկինքը պատրաստուած ուրախութեանց մասնակից և հաղորդ ըլլալու ,, ։

Սափրիտիոս հրամայեց որ անխնայ ծեծեն զսրբուհին ու կողերը այրեն . բայց քանի որ տանջանքները կը շատնային՝ Տորոթէայի ուրախութիւնն ալ կ՚աւելնար ։ Դատաւորը բարկութենէն ինքզինքը ուտելով, աւելի դառն տանջանքներով չարչարել տուաւ զինքը . բայց երբոր տեսաւ թէ անոր յաղթել չկրնար՝ գլուխը կտրել հրամայեց ։ Տորոթէա երբոր այս վճիռը լսեց՝ ուրախութեամբ մը ձեռուըները երկինք վերցընելով շնորհակալ եղաւ Աստուծոյ որ այնպիսի կերպով հաճեցաւ երկնից արքայութեան մասնակից ընել զինքը ։ Ուստի երբոր ծընկան վրայ եկած աղօթքի հետ էր՝ դահիճը գլխատեց զսրբուհին յամի տեառն 308 , փետրուար ամսուն վեցերորդ օրը ։ Հաւատացեալք Տորոթէայի մարմինը պատուով ժողվեցին և նշխարացը մեծ մասը Հռովմ քաղաքին մէջ է , կ՚ըսեն , իր անունով շինուած եկեղեցւոյն մէջ ։

ՍՐԲՈՒՀԻ ՈՐՍՈԼԻ.

Սրբուհւոյն Որսոլայ և իր նահատակակից ընկերաց յիշատակը որչափ որ հռչակաւոր է արևմտեան եկեղեցւոյ մէջ՝ այնչափ ալ ցաւալի է իրենց նահատակութեանը ամբողջ պատմութեան կորսուիլը. վասն զի եղածներուն շատն ալ առասպելներով լեցուն են։ Բ.ելի ստոյգ կը սեպուի այն վկայաբանութիւնը որ Հռովմայ Վատիկանեան ըսուած դրքատան մէջ գտնուեր է. ասկէ առնուած է նաև մեր հոս դրածը։

Որսոլա վկայուհին մեծին Բրիտանիոյ կըղզւոյն մէջ ծնած է Քրիստոսի 362 թուականին։ Իր հայրն էր կ՚ըսեն Դիոննատոս անունով Քոռնովալիոյ թագաւորը, մայրն ալ Դարիա մեծ իշխանուհին. երկուքն ալ ընտիր, աստուածապաշտ և երկիւղած անձինք, որ իրենց միամօր դստերը վրայ ամէն հոգ և խնամք ընելով՝ ջանացին քրիստոնէական առաքինի կրթութիւն մը տալ անոր։

Որսոլա բաց 'ի արտաքին բարեմասնութիւններէն՝ ազնուական բարի ու վեհանձն սիրտ մըն ալ ունէր, խոնարհ կերպ մը և ա-

ռաքինութեան սէր ։ Տասուերկու տարեկան եղած ատենը ամենուն աչքը անոր վրայ դարձեր էր. ինքը միայն աշխարհիս ընդունայնութեանց ստութիւնը աղէկ ճանչցած ըլլալով ամենևին ականջ չէր դներ այնպիսի փուճումուճ գովութեանց. “Հոգւոյն գեղեցկութիւնը միայն՝ երջանկութեան պատճառ պիտի ըլլայ, կ՚ըսէր. մարմնական վայելչութիւնը ան ծաղկըներուն կընմանի՝ որոնց բացուիլն ու չորնալը մէկ կ՚ըլլայ „ ։ Լաւ հասկրցեր էր Որսոլա թէ քրիստոնեայ աղջկան մը ճշմարիտ զարդը պարկեշտութիւնն է. անոր համար ոչ երբէք ինքզինքը զարդարելու և մարդկանց դիմացը բան մը երևնալու ջանք ունեցաւ. և հազիւ թէ Քրիստոսն սկսաւ ճանչնալ, կուսական կենաց իղձ և փափաք մը կը զգար ։

Ան ատենները Մաքսիմոս բռնաւորը որ մեծին Բրիտանիոյ մէջ Գրատիանոս կայսեր զօրացը սպարապետն էր, իր զօրքերէն կայսր անուանուելով անոնցմով Գաղղիա անցաւ ու հոն իր իշխանութիւնը հաստատեց ։ Եւ որովհետև զօրացը մէջ Կոնոն անունով անուանի սպարապետ մ՚ալ կար որ իր քաջութեամբն ու խելքովը Մաքսիմիանոսի շատ սիրելի եղած էր, կայսրը իրեն վաստակոցը փոխարէն մը ընել ուզելով Արմորիկիա կամ Փոքր Բրիտանիա ըսուած նահանգին դուքս դրաւ զինքը. Կոնոն ալ Լանթէս քաղքին մէջ դնելով աթոռը, իր երկիրը ծաղկեցընել ու բարեկարգել սկսաւ. և որովհետև դեռ

աշխարհք չէր մտած՝ հարս մը փնտռելու ե-
տևէ եղաւ. և Որսոլայի առաքինութիւնը՝
համեստութիւնը և անհամեմատ գեղեցկու-
թիւնը իմացած ըլլալով՝ միտքը դրաւ որ իրեն
հարսնացընէ։ Ուստի մարդ խրկեց Բրիտա-
նիա Որսոլայի հօրը որ երթան հետը խօսին
ու աղջիկը մեծ պատուով առնուն իրեն բե-
րեն. և որովհետև իր սպայից և զօրապետաց
շատն ալ դեռ չէին ամուսնացած՝ պատուիրեց
իր մարդիկներուն որ ուրիշ տեսքով աղջիկներ
ալ հետերնին բերեն անոնց համար։

Քոռնովալիոյ թագաւորը մեծ պատուով
ընդունեցաւ Կոնոն դքսին մարդիկը. և իշխա-
նին կամքը լսելով՝ շատ ուրախացաւ իրեն
առաջարկութեանը վրայ, որովհետև դքսին
ազնիւ բնաւորութիւնը լաւ գիտէր. ուստի
խոստացաւ որ անպատճառ աղջիկը հետեր-
նին կը խրկէ։ Բայց Որսոլայի մայրը ասա բանս
լսելով շատ ցաւեցաւ. վասն զի միամօր աղ-
ջիկն ըլլալով՝ իրեն մեծ մխիթարութիւն էր,
և սիրտը առաջ չէր երթար որ իրմէ բաժ-
նուի։

Իսկ Որսոլայի միտքը բոլորովին ուրիշ բան
էր. աստուածպաշտութեամբ մեծցած ըլ-
լալով՝ առաջադրեր էր որ միշտ կոյս մնայ.
ուստի երբոր իր հօրը կամքը լսեց՝ շատ
ցաւելով լալ սկսաւ։ Հայրը թէպէտ մեծ սէր
ունէր իր աղջկանը վրայ, բայց աղէկ գիտնա-
լով թէ այս հարսնախօսութիւնը թէ իրեն և
թէ աղջկանը շատ օգուտներ ունէր, Կոնոնի
քրիստոնեայ և ազնուաբարոյ մարդ ըլլալուն

համար, ստիպեց Որսոլան որ հնազանդի իրեն ու ելլէ երթայ։

Սրբուհին հառաչելով մը հօրը ոտքը ինկաւ, "Խնդրեմ, ըսաւ, հայր իմ, միայն այս անգամ լսէ քու աղջկանդ, ու Աստուծոյ սիրոյն համար՝ իմ երկնաւոր փեսայէս զի մի բաժներ. Քրիստոսի Աստուծոյ իմոյ հարսնանալ ուխտեր եմ, թող զիս որ ողջակէզս կատարեալ ըլլայ"։ Հօրը սիրտը ելլելով, "Դուստր իմ, ըսաւ, հնազանդէ քու ծնողացդ. Աստուծոյ օրհնութիւնը հետդ է, զմեզ մի արհամարհեր"։ Սրբուհին տեսնելով որ ոչ իր աղաչանքովը և ոչ ողբերովը կրցաւ հօրը միտքը փոխել, չուզեց որ անոր կամացը դէմ կենալով զինքը վշտացընէ. ուստի դրսէն հաւանութիւն մը ցրցուց, և ինքզինքը բոլորովին Աստուծոյ կամացը յանձնելով, սկսաւ աղօթքի հետ ըլլալ, խնդրելով Յիսուսէն որ կուսութեանը շնորհքը անարատ պահէ. "Դու գիտես, ըսաւ, փրկիչ իմ, սրտիս փափաքը, ու թէ ինչպէս փուճ բաներ կ՚երևնային իմ աչքիս աս աշխարհիս մեծութիւններն ու տեսակ տեսակ հաճոյքը. բայց ես զքեզ միայն սիրեցի, տէր իմ, ու քեզի միայն փափաքեցայ. մի արհամարհեր իմ խնդրուածքս, ու ցրուէ ծնողացս խորհուրդը, որով զիս ուխտէս ետ դարձընել կը փափաքին"։

Կոնոնի խրկած մարդիկը երբոր սրբուհւոյն հաւանութիւնը լսեցին՝ ճամբայ ելլելու պատրաստութիւն սկսան տեսնել, ու շատ աղջիկ-

ներ ալ առին հետերնին. ետքը ամէնքը մէկ-
տեղ Լոնտրա քաղաքը ելան գնացին, որպէս
զի յաջողակ հողմով մը մէկէն ճամբայ ելլեն։
Որսոլա իր ընկերակից աղջկանցը հետ շատ
անգամ աշխարհիս մեծութեան ունայնու-
թեանցը վրայ կը խօսէր. և որովհետև բո-
լորն ալ քրիստոնեայ ծնողաց զաւկըներ էին,
կուսական կենաց երջանկութիւնն ու հան-
գըստութիւնը կը բացատրէր անոնց։

Աղջիկները սրբուհւոյն եռանդուն հոգին
տեսնելով, և անոր ազդու խօսքերը լսե-
լով՝ մտքերնին դրին որ աշխարհիս ամէն
բերկրութիւններուն աչք գոցելով՝ ջանան
Քրիստոսի միայն սիրելի ըլլալ. ուստի սրբ-
բուհին իրենց բռնելու ճամբուն առաջնորդ
առնելով՝ անոր ըսածներուն կը հետևէին,
և իր խօսքերէն դուրս չէին ելլեր։ Յաջող
քամիով մը ճամբայ ելան, և թէպէտ նաւեր-
նին արագութեամբ առաջ կ՚երթար, բայց
Որսոլա ամենևին չէր տարակուսեր թէ Ա-
ստուած անփորձ պիտի պահէ իր կուսութիւ-
նը։ Եւ յիրաւի, Բրիտանիոյ կղզիէն դեռ նոր
հեռացեր էին, երբոր սաստիկ քամի մը ելլե-
լով՝ զամէնքը վախի ու տրտմութեան մէջ
ձգեց. միայն սրբուհին ուրախ և զուարթ
կեցեր էր այն շփոթութեան ատենը, և իր ըն-
կերները կը խրախուսէր. "Երկինքը հզօր
Աստուած մը ունինք, կ՚ըսէր, որ հողմոց և
ալեաց իշխանն է. մեռնելու ալ ըլլանք՝ դար-
ձեալ պէտք է ուրախանանք հաւատացեալ-
քըս՝ որ կ՚երթանք մեր արարչին հետ կը
միանանք"։

Սրբուհւոյն այս քաջալերական խօսքերը մեծ ազդեցութիւն ըրին իր ընկերակցացը և ուրիշ նաւորդաց վրայ. բայց հովը քանի գնաց սաստկացաւ, և նաւուն մէջինները անոր բռնութեանը դէմ դնել չկրնալով՝ երբոր ինչ ընելիքնին չէին գիտեր, նաւը աւազի վրայ խրեցաւ մնաց։ Եւ որովհետև Պելճիա ըսուած գաւառը այն կողմերը կ՚իյնար, մակուկներով ամէնքը հոն ելան. Որսոլա ալ Աստուծոյ խնամոցը շնորհակալ ըլլալով՝ հետն առաւ իր ընկերները և անոնցմով Բոլոնիա քաղաքը գնաց կ՚ըսեն, ու հոն նահատակուեցաւ հետևեալ կերպով։

Գրատիանոս կայսրը Մաքսիմոս բռնաւորին ապստամբութիւնը լսելով՝ և թէ ինչպէս Գաղղիա անցեր, և հոն ինքնագլուխ իշխանութիւն կը բանեցընէ, շատ նեղացաւ. բայց որովհետև իր ունեցած զօրքերովը Մաքսիմոսի դէմ դնել չէր կրնար, Հոնք ըսուած հին Սարմատիոյ վայրագ, անգութ և կռապաշտ ազգը օգնութեան կանչեց։ Իրենց զօրագլուխ կեցաւ Կոն անունով իշխանը, որ քրիստոնէից դէմ չարաչար ատելութիւն ունենալուն՝ հրաման տուեր էր զօրացը որ ամենևին չխնայեն, ու ձեռուընին անցածը սպաննեն։ Կոնի զօրքերը Ճամբան քրիստոնէից և Բրիտանացւոց իրենց թշնամեացը նաւը տեսնելով, վրան վազեցին ու արգիլեցին որ առաջ չերթայ. իմանալով ալ որ այն բազմաթիւ օրիորդքը Մաքսիմոսի Գրատիանոս կայսեր թշնամւոյն իշխանացը

հարս պիտի ըլլան, և թէ Որսոլա Կոնոն դքսին թագուհին է, մէկէն զամէնքն ալ բռնեցին հետերնին տարին։

Սրբուհին այս զարմանալի հրաշքը տեսնելով՝ աստուածային յայտնութեամբ իմացաւ որ չէ թէ միայն կուսութեան, այլ նաև մարտիրոսական մեծ պսակին ալ արժանի պիտի ըլլայ իր ընկերներովը. ուստի երկնային սիրով վառուած՝ կը քաջալերէր զիրենք որ մահուընէ չվախնան. "Քրիստոսի համար մահը անմահութիւն է, կ՝ ըսէր. երանի՛ մեզի որ այս շնորհացն ալ արժանի պիտի ըլլանք. ինչուան հիմա կեանքերնիս Քրիստոսի նուիրած էինք կուսութեամբ, ատենը հասաւ որ իր սուրբ հաւատոցը համար արիւննիս ալ թափենք"։

Հոնաց զօրքին սպարապետներէն մէկը Որսոլայի գեղեցկութիւնը լսելով՝ առջևը կանչեց զինքը, և ամէն հնարքն սկսաւ բանեցընել որ հաւանի իրեն հարս ըլլալու. և մեծամեծ խոստմունքներով և ինչուան սպառնալեօք ալ կը ջանար զինքը որսալ։ Բայց սրբուհին անոր ամէն հնարիցը դէմն առնելով "Իմ ընկերներովս պատրաստ եմ, ըսաւ, ամէն չարչարանք և ինչուան մահն ալ աչքերնիս առնելու մեր Աստուծոյն սիրոյն համար"։ բարկացաւ սպարապետը, և առանց քննելու՝ մէկէն հրամայեց որ զամէնքն ալ նահատակեն։ Ուստի ոմանց գլուխը կտրեցին, զոմանք ալ նետով սպաննեցին. սրբուհին Որսոլա ալ նոյնպէս նետով խոցոտելով՝ մար-

տիրոսական սուրբ պսակին արժանի եղաւ հոկտեմբեր ամսուն 21ին 323 թուականին. և ան ատենէն 'ի վեր արևմտեան եկեղեցին մեծ փառքով սկսաւ անոնց յիշատակը տարուէ տարի հանդիսով տօնել. իսկ իրենց մարմինները Քոլոնիայի մէջ թաղեցին հաւատացեալք:

Սրբուհւոյն Որսոլայի վկայակից ընկերակցաց թիւը չգիտցուիր. բայց յայտնի է որ շատ բազմաթիւ եղած պիտի ըլլան: Սիկիպերդոս անունով մէկը որ երկոտասաներորդ դարուն սկիզբները կ' իյնայ՝ 11,000 հոգի էին կ' ըսէ. իրմէ ետքը եկող վկայագիրք ալ նոյն կարծիքի վրայ են. բայց կ' երևնայ թէ այս թուոյն մէջ չափազանցութիւն պիտի ըլլայ. ընդհակառակն ոմանք ալ չափէն աւելի կը նուազեցընեն:

Ատեն անցնելէն ետքը սրբուհւոյն Որսոլայի անուամբը միաբանութիւն մը հաստատեցին բարեպաշտք՝ Որսոլինեանք անունով. այս միաբանութեան անձինքն են աղջիկ տղայք և այրիք, որոնք սրբոյն Օգոստինոսի կանոնները կը պահեն, ու քաղքին գլխաւոր եպիսկոպոսին իշխանութեան տակն են, ու աղջիկներ դաստիարակելով՝ հասարակաց մեծ օգուտ ըրած են: Այս ընկերութեան հաստատողն եղաւ երանելին Անճէլա պրէշիացի տիկինը, որ նախ Իտալիոյ քաղաքաց մէջ կանգնեց 1537ին, և Հռովմայ քահանայապետքն ալ իրենց կոնդակներովը և ձեռնտուութեամբը ընդունեցան այն նո-

բահաստատ ընկերութիւնը։ Իրմէ ետքը ու-
բիշ Գաղղիացի մեծուհի մըն ալ՝ իր երկրին
մէջ հաստատեց այս միաբանութիւնը, որոնք
ետքը շատ բազմացան։

ՍՐԲՈՒՀԻ

ՄԱՐԳԱՐԻՏԱ ԹԱԳՈՒՀԻ

Սրբուհին Մարգարիտա ազնուազարմ և մաքրակրօն թագուհին՝ Անգղիոյ Եդմոնտոս Բ թագաւորին թոռն էր, որ Դանեաց Քանութոյ Մեծն ըսուած թագաւորին դէմ դնել չկրնալով, ստիպուեցաւ որ իր տէրութիւնը երկու բաժնէ, և մէկ մասը անոնց տայ։ Եդմոնտոսի մահուընէն ետքը Քանութոյ վախնալով որ չըլլայ թէ անոր որդիքը և ազգականները նորէն զօրանալով, իր մասը ետ ուզենան առնուլ, բոլորը մէկէն Գերմանիա վռընտեց. անոնք ալ գնացին Հունգարացւոց սուրբ Ստեփանոս թագաւորին ապաւինեցան, որ վրանին ձեռք դրաւ, և հօր պէս ամէն խնամք ցրցուց։ Եդմոնտոսի համանուն անդրանիկ որդին՝ Ստեփանոս թագաւորին աղջկանը հետ կարգուեցաւ. պզտի տղան ալ որ Եդուարդ կ՚ ըսուէր, անոր Ագաթա թոռը իրեն առաւ։ Ասոնց աղջիկն է սրբուհին Մարգարիտա որ 1402ին ծնաւ։

Իշխանուհեաց մէջ քիչ հոգի եղած է որ Մարգարիտայի պէս իրենց ունեցած ազնիւ բարեմասնութիւնքը՝ տղակուց ալ յայտնի ցուցըցած ըլլան։ Աստուած որ այս սրբուհին ամէն տիկնանց բարի օրինակ պիտի ընծայէր աշխարհի, վեհանձն և գթած սիրտ մը պարգևեր էր իրեն. կենդանի և եռանդուն հոգի մը, քաղցր բնաւորութիւն, և որ մեծն է՝ առաքինութեանց զարմանալի սէր և ախորժ մը։

Ամէն բանէ աւելի պզտիկութենէն 'ի վեր մասնաւոր ջերմեռանդութիւն մը ստացեր էր առ սուրբ Աստուածածինն. կ'ըսեն թէ սուրբ կուսին անունը միայն լսելով արցունքը չկրնար եղեր բռնել. ամբողջ օրեր սրբութեան դիմաց կ'անցընէր, հոգևոր ընթերցմունքն և աղօթքն ալ իր սրտին մեծ մխիթարութիւններն էին։ Հագուիլ կապուիլ չէ թէ միայն չէր սիրեր, այլ նաև կը զզուէր այն իր փափուկ հասակին մէջ. վասն զի առաքինութիւնը միայն իր ճշմարիտ զարդարանքը սեպած էր։ Երբոր իրեն կ'ըսէին թէ արքայազուն աղջկան մը համար քու ճամբադ բռնելը մեծ ամօթ է, "Քրիստոնեայ աղջկան մը ազնուութիւնը իր արտաքին հանդերձիցը վրայ պիտի չըլլայ" կ'ըսէր։

Պզտիկութեան ատենը երբոր հայրը մեռաւ, Մարգարիտա սկսաւ ետևէ ըլլալ որ զինքը վանք մը դնեն, ուր որ երկրաւոր զբաղմունքերէն ազատ ըլլալով, իր հոգւոյն փրկութեանը վրայ խնամք ունենայ։ Բայց այն

օրերը իր հօրեղբայրը սուրբն Եդուարդ Գ. Քանութոյ թագաւորին մահուընէն ետքը Անգղիոյ թագաւոր ըլլալով, Հունգարիայէն իր Ետկարոս եղբօրորդին, և անոր երկու քոյրերը Մարգարիտան և Քրիստինէն իր քովը կանչեց։

Մարգարիտա Բրիտանիոյ արքունեաց մէջ իր ազնիւ կատարելութիւններովը և անզուգական առաքինութեամբքը ամենուն զարմանալի եղաւ և սիրելի. ուստի Սկովտիոյ Մալքոլմոս թագաւորը իրեն համար հարս ուղեց զինքը։ Իրաւ Մարգարիտայի կամացը դէմ էր աշխարհք մտնելը, բայց ազգականացն աղաչանացը մտիկ ընելով յանձն առաւ. սակայն ան արքունի ճոխութեանցը մէջ եռանդը և աստուածպաշտութիւնը աւելի աճեցուց. իր համեստութեամբը և խոնարհ հլութեամբն ալ թագաւորին սիրելի եղաւ։ Իսկ իր փեսան Մալքոլմոս՝ Մարգարիտայէն վար չէր մնար իր ազնիւ բարքովն ու առաքինութեամբքը։ Արդէն աստուածավախ և բարեպաշտ մարդ մը ըլլալով՝ կնկանը յորդորանօքը աւելի վառուած՝ ջանք ըրաւ քրիստոնէութիւնը իր տէրութեան մէջ ծաղկեցընել. խաղաղ և հանդարտ կառավարութեամբն ալ արժանապէս սիրելի եղաւ ամենուն։ Աստուծոյ օրհնութիւնը այս երջանիկ ամուսնացը վրայէն չպակսեցաւ, և վեց մանչ տղայ պարգևեց անոնց՝ երկուք ալ աղջիկ։

Մարգարիտա զաւակացը քրիստոնէական դաստիարակութեանը վրայ մեծ հոգ և խը-

նամք ունենալով, ամէն ջանք կ՚ընէր որ չըլ-
լայ թէ իր անհոգութեամբը անոնց գէշ կըր-
թութեանը պատճառ ըլլայ. առաքինու-
թեանց սկզբունքները աւելի օրինակով քան
թէ խօսքով կը տպաւորէր անոնց սրտին մէջ.
կը նայէր որ այն իշխանազուն մարդիկը՝ որոնց
իր որդիքը կը յանձնէր՝ ոչ այնչափ իրենց
մեծութեամբն ու իշխանութեամբը՝ որչափ
բարեկրօն վարուքը վկայուած ըլլան: Ա-
մէն ջանք կ՚ընէր որ անոնց թարմ միտքը
լուսաւորելով՝ աշխարհիս ունայնութեան
ստութիւնը և յաւիտենական երանութեան
մեծութիւնը ճանչցընէ. կը ցուցընէր իրենց
թէ ինչպէս վաղանցուկ բաներ են աշխար-
հիս մեծութիւնն և իշխանութիւնը:

Մալքոլմոս թագաւորը իր դշխոյին կար-
գէ դուրս հանճարը և գուրծունէութիւնը
տեսնելով՝ ուզեց որ տէրութեան պաշտօննե-
րուն ալ խառնուի իբրև խորհրդական իշխա-
նաց: Մարգարիտայի դրած իմաստուն և խե-
լացի օրէնքներուն ազդեցութիւնը՝ քիչ ատե-
նուան մէջ սկսան տեսնուիլ: Շատ անկար-
գութիւններ մտած էին Սկոտիոյ մէջ,
քառասնօրեայ պաքը բռնողները խիստ քիչ
էին, նոյնպէս խոստովանութեան ալ և սուրբ
խորհրդոց յաճախութիւնը բոլորովին դա-
դրած էր. կիրակի ու տօն օրերն ալ սուրբ
չէին բռներ: Թագուհին այս ամէն անկար-
գութիւնները տեսնելով՝ միտքը դրաւ որ զա-
նոնք վերցընելու համար ամէն ջանք ընէ. ուս-
տի մէկէն բարեպաշտ և իմաստուն քարոզիչ-

ներ բերել տուաւ ամէն աշխարհէ. ժողովը-
դապետ և հոգաբարձու ալ ջերմեռանդ և
աստուածասէր մարդիկը դրաւ. իր բարի
օրինակովը ժողովուրդը աստուածպաշտու-
թեան կը յորդորէր, և քիչ ատենուան մէջ
յայտնի տեսնուեցաւ թէ օրհներ է եղեր
Աստուած Մարգարիտայի ջանքը։ Սկովտիոյ
պալատականքը անփութութեան զարկած՝
հաւատոյ սկզբունքներն ալ մոռցեր էին, և
հաղորդութեան սուրբ խորհրդոյն և ոչ
զատկին կը մերձենային. սրբուհին մէկ օր
մը լալով խրատել սկսաւ զիրենք որ այս պա-
զութենէն ետ կենան. "Չըլլայ թէ, կ՚ը-
սէր, մեր մեղացը համար՝ Աստուած բոլոր
ժողովուրդը պատժէ"։ Պալատականները
սկսան իրենք զիրենք արդարացընել թէ
հաղորդութենէ ետ կենալնուն պատճառը
անփութութիւնը չէ, այլ կը ճանչնանք կ՚ը-
սէին մեր տկարութիւնն ու խեղճութիւնը՝ և
թէ ինչպէս անբաւական ենք այնպիսի մեծ
Աստուած մը մեր սրտին մէջ ընդունելու.
բայց Մարգարիտա համոզեց զիրենք թէ
միայն անզեղջ ու իրենց մեղացը վրայ յամա-
ռեալ մեղաւորները արժանի չեն այն սուրբ և
սարսափելի խորհրդոյն։

Երանելի թագուհւոյն առաքելանման
ջանքովը քրիստոնէական սուրբ կրօնքը շատ
ծաղկեցաւ այն դաւառաց մէջ։ Ինքը ամէն
ջանք ըրաւ, ետքը խստիւ ալ պատուիրեց քա-
ղաքապետաց ու իշխաններուն որ ամէն ար-
թնութիւն ընեն ու չըլլայ թէ կիրակի ու տօն

օրեր ծառայական սպասաւորութեանց ետևէ
իյնողներ գտնուին. արգիլեց նաև սիմոնա-
կանութիւնն, հայհոյութիւնը, վաշխը՝ և
ասոնց նման ուրիշ անկարգութիւնները:

Մալքոլմոս իր թագուհւոյն խելացի կար-
գաւորութեանց և ըրած բարեկարգութեան-
ցը վրայ զարմանալով, արքունի գանձուց
վրակեցու դրաւ զինքը: Մարգարիտա այն
մեծ պաշտօնը ձեռքն որ առաւ՝ մէկէն աղքա-
տաց ու եկեղեցեաց սկսաւ առատ ողորմու-
թիւններ բաժնել. շատ եկեղեցիներ շինեց՝
հնցածները նորոգեց, և մասնաւոր զարդեր
և սպասներ շինել տուաւ անոնց ամենուն
համար. ասոնցմէ զատ՝ վանքեր ու աղքա-
տանոցներ ալ հաստատեց. "Ետևէ եմ, կ'ը-
սէր, որ ըրած ողորմութիւններովս արքու-
նի գանձը պարպեմ,,: Աղքատաց վրայ մեծ
խնամք ունէր. անանկ որ կ'ըսեն թէ իր ա-
տենը Սկովտիոյ մէջ գրեթէ մուրացկան աղ-
քատ չէր մնացած: Իրեն ունեցած ստակը
անոնց տալով սպառելէն ետքը՝ ոսկիէ ու ար-
ծըթէ զարդերն ու ազնիւ ակունքն ալ, ին-
չուան սենեկին աւելորդ սեպուած կահկա-
րասիքը բոլոր խեղճերուն բաժներ է:

Սովորութիւն ըրած էր որ ամէն օր կե-
րակուր ուտելէն առաջ՝ ինը որբոց և քսան
աղքատաց սեղան կը դնէր, ու անձամբ կը
ծառայէր անոնց: Շատ անգամ թագաւորն
ալ Մարգարիտայի տուած բարի օրինակին
հետևելով՝ իր սեղանէն առաջ իրեքհարիւր
աղքատաց համար թագաւորական կերա-

կուրներ պատրաստել կուտար, ու Մարգարիտայի հետ անոնց կը սպասաւորէր։

Աբքունի անթիւ հոգոց և զբաղմանցը մէջ Մարգարիտա ամենևին չէր մոռցած իր քրիստոնէական պարտքերը։ Ամէն իրիկուն կ'ելլէր եկեղեցին կ'երթար, ուր նախ իրեն առանձնական աղօթքներն ընելով առաւօտեան ժամերգութիւնն ալ կը լսէր, ու ետքը տուն դառնալով աղքատաց ոտուրները կը լուար, և անոնց առատ ողորմութիւն տալէն ետքը քիչ մը քուն կ'ըլլար։ Արթըննալէն վերջը՝ հոգևոր ընթերցման ետևէ կ'ըլլար, ու արքունի մատուռն երթալով ինչուան հինգ կամ վեց պատարագ կը լսէր։ Անկէ ետքը ինչուան ճաշաժամուն ատենը տէրութեան գործքերը կը հոգար։

Պահոցը խստութիւնը և ինքզինքը մահացընելը շատ անգամ չափէն ալ աւելի էր. կերածը այնչափ քիչ բան էր որ տեսնողները կը զարմանային թէ ինչպէս կ'ապրի. և մահուանը պատճառը ոմանք իրեն չափազանց խստակրօն վարքը կը համարին։ Իր մօտալուտ մահը աստուածային յայտնութեամբ մը իմացած ըլլալով ընդհանրական խոստովանանք եղաւ, ու ետքը կամաց կամաց տկարանալով անկողին ինկաւ. բայց հիւանդութեան ատենն ալ իր աստուածպաշտութիւնն ու գթած սիրտը ամենևին չմոռցաւ։ Աստուած ուրիշ վըշտով մըն ալ Մարգարիտայի փառքը աճեցընել ուզեր է եղեր. վասն զի ան ատենները Մալքոլմոս իր փեսայն Անդղիոյ Գուլիէլմոս

Կարմիր Թագաւորին դէմ պատերազմի գնա-
ցած ըլլալով, գետէ մը անցնելու ատեն իր
Եդուարդ անդրանիկ տղուն հետ մէկտեղ
խղդուեցաւ։ Թագուհւոյն մեծ կսկիծը մխի-
թարողը աստուածային կամաց համակեր-
պութիւնն էր. բայց այս ձախորդ լուրը առ-
նելէն ետքը շատ չկրցաւ ապրիլ. վասն զի
սաստիկ ջերմամբ մը տկարանալով՝ մեծ ջեր-
մեռանդութեամբ վերջին թոշակն ու օծու-
մը առնելէն ետքը՝ կանչեց իր որդիքը, և սըր-
տաշարժ խրատներ խօսելով՝ յունիս ամսոյն
տասներորդ օրը 1093ին վախճանեցաւ սրբու-
թեամբ։

ՍՐԲՈՒՀԻ

ՄԱԹԻԼՏԷ ԹԱՐԳՈՒՀԻ

Սրբուհին Մաթիլտէ Վեսթֆալիա նահանգը ծնաւ իններորդ դարուն վերջերը՝ ազնուական և հարուստ ծնողաց տնէ, որոնք իրենց բարեպաշտութեամբը աղէկ իմացած ըլլալով աշխարհային մեծութեան և բերկրութեանց ունայնութիւնը, ամէն ջանք ըրին Մաթիլտէի ազնուական դաստիարակութենէն աւելի քրիստոնէական ճշմարիտ կրթութիւն մը տալ։ Եւ այս վախճանին համար ձեռքերնէն եկածին չափ աշխատելէն ետքը, Էրֆուրթի կուսանաց վանքը դրին իրենց զաւակը, որպէս զի աբբասուհին որ Մաթիլտէի մեծ մայրն էր, անոր կրթութեանը աւելի կերպով մը հոգ ունենայ։ Այն առանձնութեան մէջ աղէկ իմացաւ Մաթիլտէ թէ ինչպէս մարդուս կենաց մի միայն մխիթարութիւնն՝ աստուածպաշտութիւնն և աղօթասիրութիւնն է. ուստի աշխարհային ամէն բերկրութիւնները մոռցած՝ հոգևոր ընթերցման ետևէ էր

անդադար ։ Աբբասուհին սորվեցուց Մա-
թիլտէի թէ ինչպէս իր վիճակին յար-
մար ձեռագործաց հետ ըլլալը աւելի պա-
տիւ է իրեն քան թէ ցածութիւն. “Դա-
տարկութիւնը, կ'ըսէր, սուրբ գրոց մէջ
իրաւամբք մայր ամենայն ախտից ըսուեր է.
վասն զի դատարկակեացը հարկաւ գէշ մարդ
կ'ըլլայ. ահաւասիկ կ'ըսէր, մաքուր ջուր
մը որչափ ալ ականակիտ աղբիւրէ առաջ
եկած ըլլայ՝ լճանալու որ ըլլայ մէկէն կը հո-
տի ու կ'որդնոտի։ Ուստի փոյթ ունեցիր, սի-
րեցեալ որդեակ, որ քեզի համար զբաղմունք
մը գտնես, որով չէ թէ միայն առողջ և զօ-
րաւոր կ'ըլլաս և անցուցած օրերդ զուարճալի
կ'երևնան, այլ և տեսողաց ալ շինութիւն և
բարի օրինակ կ'ըլլաս „։

Մաթիլտէ աղէկ հասկրցաւ իր հոգևոր
դաստիարակին տուած խրատուցը ոյժը,
և կը խնդրէր Աստուծմէ որ տղայութեան
ատեն ստացած անմեղութիւնը՝ աշխարհիս
զբաղմունքներուն մէջ չկորսուին։ Աստուած
ալ բարի աղջկան խնդրուածոցը լսեց, որով
բարեպաշտութեան կենդանի օրինակ մը ե-
ղաւ Մաթիլտէ չէ թէ միայն վանական ա-
ռանձնութեան՝ այլ նաև թագաւորական
հաճոյից և բերկրութեանցը մէջ։

Աշխարհք մտնելու տարիքն որ հասաւ՝
Մաթիլտէի բարեպաշտ ծնողքը զինքը վան-
քէն հանել տուին, ու Սաքսոնիոյ Ոթոն իշ-
խանին Հենրիկոս որդւոյն հետ կարգեցին։
Քիչ ատենէն երբոր Ոթոն մեռաւ՝ Հենրի-

կոս անոր տեղը անցաւ. Գերմանիոյ Կոնրա-
դոս Թագաւորին մահուընէն ետքն ալ՝ անոր
յաջորդ եղաւ։ Հենրիկոս աստուածավախ
և բարեպաշտ Թագաւոր մը ըլլալով՝ իր
հպատակացն ալ շատ սիրելի եղաւ. ուստի
ասով սիրտ առաւ Թագաւորը, և տէրութեան
ներքին հոգը Մաթիլտէի յանձնելով, ինքը
Թշնամեացը վրայ պատերազմի ելաւ. ու երբ-
որ նորանոր յաղթութիւններով կը զօրա-
նար, իր դշխոյն խելացի կարգերով տէրու-
թիւնը բարեկարգելու հետ էր։

Պարկեշտութեամբն, հեղութեամբը և
անմեղութեամբը ամենուն աչքը մտաւ. և
շատ ամբարիշտ մարդիկ Թագուհւոյն խրա-
տուցը մտիկ ընելով՝ իրենց բռնած գէշ ճամ-
բէն ետ կեցան։ Մաթիլտէ այս հոգևոր
պտուղները տեսնելով շնորհակալ կ՚ըլլար Ա-
տուծոյ. բայց իր սրտին ուրախութիւնը շատ
կը չափաւորէր երբոր մտածելու ըլլար որ
չըլլայ Թէ ուրիշներուն փրկութեանը փոյթ
ունենալով ինքզինքը մոռնայ. ուստի բաց՚ի
անդադար աղօթքէն՝ ծոմերով ու ներքին ճրգ-
նութեամբք ալ իր մարմինը կը չարչարէր։
Շատ անգամ հիւանդաց այցելութեան ելլե-
լով՝ կը մխիթարէր զիրենք ու կը քաջալերէր,
բանտարկեալները կ՚ազատէր ու մեծ յան-
ցանք ունեցողներուն ալ առատ ողորմութիւն
տալով կը յորդորէր որ ապաշխարութեամբ
իրենց մեղքը քաւեն։ Հենրիկոս իր փեսայն
ալ Մաթիլտէի օգնական և ընկեր եղած էր
անոր ամէն բարեպաշտական գործոցը։

Քսանուիրեք տարի այսպիսի խաղաղ հան-
գրստութեամբ մը իրենց աստուածահաճոյ
կեանքը անցուցին. բայց Աստուած որ միշտ
վշտօք և նեղութեամբք արդարոց առաքինու-
թիւնը և հաւատքը կը փորձէ, ուղեց որ
Մաթիլտէ ալ նոյն բովքէն անցնի աւելի մաք-
րուելու և փառաւորուելու համար։ Հենրի-
կոսի իր երկանը վրայ յանկարծական հիւան-
դութիւն մը եկաւ, անանկ որ ամէնքը անոր
կեանքէն յոյսերնին կտրեցին. Թագուհին
ալ արտասուօք կ՚աղօթէր որ փեսին առող-
ջութիւն պարգևէ Աստուած. բայց երբոր
ժողովրդեան ողբոցը ձայնէն անոր մեռնիլն
իմացաւ, զարմանալի համակերպութեամբ
մը Աստուծոյ կամքը օրհնեալ ըլլայ ըսաւ,
ու հոգւոյն համար աղօթք և պատարագներ
յանձնել տուաւ։

Այս վշտին վրայ Աստուած Մաթիլտէի
ուրիշ աւելի մեծ նեղութիւն մ՚ալ խրկեց.
իրեք տղայ ունեցեր էր իր երկանէն, Ոթոն,
Հենրիկոս և Բրունոն. և թէպէտ ամէն
ջանք ըրաւ անոնց աղէկ դաստիարակութեա-
նը համար, ու իրենց հօրը մեռնելէն ետքը
արտասուօք ալ խրատեց զիրենք որ Աստու-
ծոյ վախը սրտերնուն մէջ պահեն, ու մէկ-
մէկու հետ միաբան ու սիրով ըլլան, բայց
ետքը տեսաւ որ իր խրատները մեծ ար-
դիւնք մը չունեցան. վասն զի իրենց մէջ ան-
միաբան ըլլալով՝ մօրերնուն սրտին ալ մեծ
կսկիծ եղան։ Հենրիկոսի մահուընէն ետքը
անոր Ոթոն անդրանիկ որդին հօրը տեղ թա-

գաւոր դրին. վասն զի օրինաւոր ժառանգ ըլ-
լալէն զատ ուրիշ շատ ալ ազնիւ կատարելու-
թիւններ ունէր. բայց Ոթոնի Հենրիկոս եղ-
բայրը անոր իշխանութեանը վրայ նախանձե-
լով՝ իր եղբօրը դէմ պատերազմի ելաւ. ու
ետևէ էր որ անոր իշխանութիւնն ալ ինքը
յափշտակէ. "Եղբայրս որ ծնաւ, կ՚ըսէր,
հայրերնիս սոսկ Սաքսոնիոյ իշխանն էր. իսկ
ես իրեն Գերմանիոյ թագաւոր եղած ատենը
ծներ եմ,,: Հենրիկոսի իրաւունքը թէպէտ
ասանկ խախուտ հիման մը վրայ հաստա-
տուած էր, բայց Մաթիլտէ իր մայրը վրան
մասնաւոր զութ և սէր ունենալուն պատճա-
ռաւը կը ջանար որ ինքը ըլլայ հօրը յաջորդ.
ուստի ամէն տեղ հռչակեց թէ Հենրիկոս է
Սաքսոնիոյ թագաւորը, և ասով երկու եղ-
բարց գժտութեանը և իրարու դէմ պատե-
րազմ բանալուն պատճառ եղաւ:

Մաթիլտէ թէպէտ և այս իր գործողու-
թեամբը մեծ սխալմունք ըրած սեպուեցաւ,
բայց Աստուած նորանոր վշտօք անոր յանցան-
քը քաւեց: Վասն զի երկու եղբարքը մէջեր-
նին հաշտուելով՝ իրենց մօրը դէմ դարձան,
և քանի մը չարամիտ մարդկանց ալ սուտու-
մուտ ամբաստանութեանցը ականջ կախելով,
ունեցածը չունեցածը յափշտակեցին իրմէ.
և չլսուելու անգթութեամբ մը խեղճ աղքա-
տութեան մէջ ձգեցին իրենց տիկին մայրը:
Մաթիլտէ՝ որ լաւ ճանչցեր էր ըրած պակ-
սութիւնը, առանց բերնէն գանգատ մը հա-
նելու, "Աստուծոյ կամքն է, ըսաւ, որ զիս

պատժել ուզեց ըրած անիրաւութեանս հա-
մար „ ։ Ընդադար աղօթք կ՚ընէր Աստուծոյ
որ իր որդւոցը բռնած ճամբան ուղղէ, որ չըլ-
լայ թէ իրենց գէշութեամբը ժողովրդեան
անհանգստութեանն ու աւրուելուն պատ-
ճառ ըլլան. “ Որդիքս, կ՚ըսէր, ինծի նեղու-
թիւն կ՚ուզեն հասցընել. բայց անով իմ բա-
բւոյս պատճառ կ՚ըլլան. վայ է ինծի թէ որ
դանդատանօք և տրտնջելով կորսընցընեմ
իմ վարձքս „ ։ Երբոր ծանօթները իր որդւո-
ցը՝ մօրերնուն դէմ ցրցուցած անգթութիւնը
վար զարնէին, ամէն ջանք կ՚ընէր որ կերպով
մը արդարացընէ զանոնք. “ Ոթոն իմ որդիս,
կ՚ըսէր, արժանապէս ինծի դէմ ելած է.
վասն զի ես ալ իրեն դէմ անիրաւութիւն ը-
րի. իսկ Հենրիկոսին համար որ իմ այնչափ
սէրս ու խնամքս տեսեր է, ամենևին չեմ
հաւատար թէ չարիքս ուզենայ. ով դիտէ
ինչ մտքով ինծի այս կերպը կը ցուցընէ. միտ-
քըս դրած էի թէ ծերութեանս մխիթարի-
չը ինքը պիտի ըլլայ. Աստուած չէ ուզած,
իր կամքն օրհնեալ ըլլայ. բայց ես կը խըն-
դրեմ Աստուծմէ որ զիս միշտ այսպիսի վիճա-
կի մէջ ձգէ, սակայն այն մեծ մխիթարու-
թեանն ալ արժանի ընէ որ կարենամ տեսնել
իմ որդիքս՝ թէ իրենց հոգւոյն փրկութեանը
ետևէ են „ ։

Ոթոնի և Հենրիկոսի իրենց մօրը դէմ
ցուցըցած ատելութիւնը շատ երկար քշեց.
վերջապէս Աստուած Մաթիլտէի երկայնա-
միտ համբերութիւնը պսակել ուզելով՝ բա-

ները աղէկի դարձուց, և իրեն անկարգ որ-
դիքը մեծամեծ թշուառութիւններով պատ-
ժեց. վասն զի Ոթոն շատ նեղութեանց հան-
դիպելէն ետքը, պատերազմի մը մէջ չարաչար
յաղթուեցաւ. Հենրիկոս ալ ծանր հիւան-
դութեամբ մահուան դուռը հասաւ: Ոթո-
նի կինը յայտնի իմանալով թէ Աստուծոյ
պատիժն են այս դժբաղդութիւնները, ե-
պիսկոպոսաց և իշխաններու ձեռքովը ջանք
ըրաւ որ յորդորէ զիրենք խաղաղութեան
և սիրոյ ետևէ ըլլալու: Եւ յիրաւի,
Ոթոն անդրանիկը իր կնոջը խրատուցը մտիկ
ընելով ղղջացաւ մօրը դէմ ցուցրցած ան-
գութ կերպին վրայ. ուստի քանի մը եպիս-
կոպոսներ և իշխաններ խրկեց Վ եսթֆա-
լիա, ուր առանձնացեր էր Մաթիլտէ, և
անոնց միջնորդութեամբը կ՚աղաչէր որ իրմէ
կրած անիրաւութիւնները մոռնայ, և նո-
րէն գայ իր քովը բնակի: Սրբուհին թէպէտ
այն մինակութիւնը թողուլ չէր ուզեր, բայց
եպիսկոպոսներէն ստիպուելով ճամբայ ելաւ
հետերնին. Ոթոն մօրը դիմացը ելաւ, և
ոտքը իյնելով արտասուօք կ՚աղաչէր որ ներէ
իր յանցանացը: Հենրիկոս ալ իր եղբօրը
տուած բարի օրինակին հետևելով ըրած չա-
րեացը համար թողութիւն խնդրեց մօրմէն.
Մաթիլտէ քաջալերեց զիրենք և ուրախու-
թեամբ ելաւ արքունիքը գնաց:

Թագուհին թէպէտ իր առջի փառքն ու
պատիւը գտաւ, բայց աշխարհքէս բոլորովին
ղղուած ըլլալով միայն հոգևորի և ուրիշնե-

րուն բարիք ընելու ետևէ եղաւ։ Քանի որ տարիքը կ՚առնէր՝ այնչափ ալ իր սրտին եռանդը կ՚աւելնար. ուստի բնութեանը տկարանալուն ամենևին չնայելով՝ քանի կ՚երթար իր պաքերն, հսկումները և ճգնութիւնները կը շատցընէր։ Գիշերը մութ ատեն իր արքունեացը մատուռը առանձնանալով՝ աղօթքի ետևէ կ՚ըլլար. անկէ ուրիշ եկեղեցի մը կ՚երթար, և աղօթքներ ու պատարագներ լսելէն ետքը՝ աղքատաց առատ ողորմութիւն բաժնելով տուն կը դառնար։ Կէսօրուան կերակրէն ետքը հիւանդաց այցելութեան կ՚ելլէր և անձամբ կը ծառայէր անոնց. դատարկութեան չարաչար ատեցող ըլլալով՝ ամէն ջանք կ՚ընէր որ միշտ իրեն զբաղմունք մը գտնէ. ուստի արքունեաց մէջ ալ իր հանգստեան ատենները հոգևոր գրքեր կարդալով կ՚անցընէր։

Աստուած Մաթիլտէին քաշած վշտացը փոխարէն՝ մեծամեծ մխիթարութիւններ պարգևեց իրեն այս աշխարհիս մէջ ալ. վասն զի Ոթոն անդրանիկը յաղթեց Դանեաց, Պոհեմիան իր իշխանութեանը տակն առաւ, և Մեդիոլանու մայր եկեղեցւոյն մէջ Իտալիոյ թագաւոր պսակուեցաւ 961ին. ետքը յաջորդ տարին ալ Հռովմայ մէջ մեծ փառօք Յովհաննէս ԺԲ սրբազան քահանայապետէն կայսր անուանեցաւ. Հենրիկոսն ալ Պաւերայի դուքս դրին. բայց իր ըրած անդթութեան գործքերովը անունը շատ աւրեց. իսկ Բրունոն եկեղեցական վիճակի մէջ մտած ըլլալով՝ Ռոլոնիոյ արքեպիսկոպոս ընտրուե-

ցաւ, և իր առաքինակրօն վարուցը համար սրբոց կարգը դասուած է։

Մաթիլտէ երբոր իմացաւ թէ իր Ոթոն որդին կայսերական փառօք Հռովմէն ելեր ետ կը դառնայ, Քոլոնիա քաղաքը գնաց Բրունոնի քով, որպէս զի Ոթոնը դիմաւորէ։ Ընկէ Նորթաուզէն քաղաքը անցաւ, ուր որ կուսանոց մը շինել տուած էր իր ծախքովը։ Սրբուհին իր մօտալուտ մահը աստուածային յայտնութեամբ իմացած ըլլալով՝ վերջի բարևը տուաւ իր որդւոցը, ու այն վանքը առանձնացաւ. և յիրաւի, քանի մը օրէն ետքը վրան տկարութեան և հիւանդութեան նշաններ սկսան տեսնուիլ. թէպէտ ինքը առանց հանգիստը փնտռելու դարձեալ հիւանդաց ու վանքերու այցելութեան կ՚ելլէր. ետքը Սաքսոնիոյ դքսութեան մէջ իրեն շինել տուած վանքը գնաց՝ ուր որ իր գերեզմանը պատրաստել տուեր էր. վասն զի Հենրիկոս իր փեսայն ալ հոն թաղուած էր։ Այն վանքն որ հասաւ, հիւանդութիւնը անակնունելի կերպով մը ծանրացաւ, և մէկէն ձայնը ելլելով թէ մահուան վտանգի մէջ է, շատ մարդիկ զինքը տեսնելու կուգային. անոնց մէջ էր նաև Մաթիլտէի թոռը Գուլիէլմոս Մակոնցայի արքեպիսկոպոսը։ Թագուհին զինքն որ տեսաւ, աղաչեց որ միշտ քովը կենայ խոստովանցընելու և պէտք եղած հոգևոր նպաստները մատուցանելու համար։ Արքեպիսկոպոսը մտիկ չընելով անոր խօսքին, վերջին օծումը տալէն ետքը երբոր հրաման ուզեց

որ իր գործոցը երթայ, Մաթիլտէ վանքին աբբասուհւոյն յանձնեց որ Գուլիէլմոսի աշխատանացը փոխարէն ընծայ մը ընէ իրեն։ Աբբասուհին դարձաւ, "Ունեցած բոլոր հարստութիւնդ աղքատաց բաժնեցիր, ըսաւ. հիմա միայն այն լաթերը մնացեր են՝ որոնցմով յանձնեցիր որ վախճանելէդ ետքը զքեզ պատենք"։ Մաթիլտէ "Ուրեմն այն լաթերը ընծայ ըրէք իրեն, ըսաւ. վասն զի ինքը ինծմէ առաջ կարօտ պիտի ըլլայ անոնց"։ Իրաւցընէ երբոր Գուլիէլմոս արքեպիսկոպոսը դէպ'ի քաղաք կ'երթար, ճամբան հիւանդանալով վախճանեցաւ. անոր մահուընէն ետքը տասը օր ալ ապրեցաւ Մաթիլտէ, և երբոր իմացաւ թէ վախճանը մօտեցեր է, վանքին մէջի եղած քահանաները և միանձնուհիքը իրեն կանչեց, ու անոնց ամենուն հոգևոր խրատներ խօսելէն ետքը, պատարագ մատուցանել տուաւ, ու երկրորդ անգամ վերջին թոշակը առնելով աղաչեց որ ինչուան ինքը վախճանի՝ սաղմոսերգութիւններ ընեն, ու երբեմն երբեմն սուրբ աւետարան կարդան։ Ետքը գետնի վրայ քուրձ մը փռել տալով՝ իջաւ անոր վրայ նստեցաւ, ու իր ձեռքովը գլխոյն վրայ մոխիր ցանելով խաղաղութեամբ հոգին աւանդեց մարտ ամսուն 14ին յամի 968։ Մեծահանդէս իրեն յուղարկաւորութիւնը կատարելով Հենրիկոսի իր փեսային քով թաղեցին զինքը, ինչպէս որ կը փափաքէր։

Նոյն վանքին աբբասուհին ալ՝ որ Մա-

Թիլտէի Թոման էր, իր սրբակաց վարքովը շատ անուանի եղաւ. և Թէպէտ իր երկու քոյրերը մեծ իշխանազանց հարս էղան, բայց ինքը միանձնաւոր կուսութիւն ուխտած ըլլալով արհամարհեց աշխարհային բերկրութիւնները, ու իր հանուոյն շինած վանքը քաշուեցաւ. ուր իր սուրբ վարքովը ամենուն զարմանք և բարի օրինակ ըլլալով իրենց մեծաւոր դրին զինքը. խեղճին հետ առաքինութիւնն ալ կը փայլէր վրան. ինքզինքը ամենէն անարդը կը սեպէր, ուստի վանքին ամենէն նուաստ ծառայութիւնները անձամբ կը կատարէր. և ասանկ խոնարհ, առաքինի և Աստուածքրիստոնէական կեանք մը անցընելէն ետքը՝ սրբութեամբ և բարի համբաւով վախճանեցաւ։

ՍՐԲՈՒՀԻ

ԵՂԻՍԱԲԵԹ ԹԱԳՈՒՀԻ

Այն հռչակաւոր սրբուհեաց մէջ որ աշխարհային փառաց և ճոխութեան բուռն հողմունքը արհամարհելով, իրենց սուրբ վարուց մաքուր ծաղիկը անարատ պահեցին, անուանիներէն մէկն է նաև սրբուհին Եղիսաբեթ որ Հունգարացւոց կամ Մաճառաց Անդրէաս Բ թագաւորին աղջիկն էր։ Պըզտիկուց՝ի վեր զարմանալի բարեպաշտութեան ոգի մը կ՚երևնար վրան. անանկ որ հինգ տարեկան մատղաշ հասակին մէջ ուրիշ բան չէր ախորժէր, բայց յաճախ եկեղեցիներն երթալով աղօթքի հետ ըլլալ. և շատ կը ցաւէր երբոր բռնի արքունիքը կը տանէին զինքը. շատ անգամ ալ պալատականաց գգուանքէն փախչելու մտքով՝ իրենց առաձնական մատրան մէջ կը պահուըտէր, ու ծընկի վրայ եկած կ՚աղօթէր։ Եւ թէպէտ դեռ տղայ էր, սակայն իր խելքին և բարեպաշտութեանը

համբաւը ամէն տեղ հռչակուելով՝ Հերմաննոս Սաքսոնիոյ դուքսը Եղիսաբեթի հօրը մարդ խրկեց որ յանձն առնու իր Լուդովիկոս որդւոյն հարսնացընել աղջիկը։ Ընդրէաս չկրցաւ չէ ըսել. ուստի խոստացաւ որ խընդիրքը կատարէ. բայց Հերմաննոսի սիրտը հանդարտելու տեղ՝ աւելի կ՝ եփէր որ օր մը առաջ Եղիսաբեթ իր արքունիքը գայ. անոր համար մարդիկ կը խրկէր Հունգարացւոց թագաւորին ու խնդիրքը կ՝ առաջարկէր. "Որպէս զի, կ՝ ըսէր, իմ թագուհիս անոր դաստիարակութեանը վրայ խնամք ունենայ"։ Ընդրէաս շատ ցաւեցաւ որ իր սիրելի աղջկանէն այսպէս շուտով պիտի բաժնուի. բայց Հերմաննոսի սիրտը կոտրել չուզելով, հետը բարի ու առաքինի դաստիարակներ դրաւ ու խրկեց զինքը։ Եղիսաբեթ հոն որ հասաւ՝ ամէնքը մեծ պատուով ընդունեցան, և վրան պէտք եղած հոգն ու խնամքը անպակաս կը ցուցընէին։

Ութը տարուան եղած ատենն ալ Եղիսաբեթի հանճարն ու իմաստութիւնը յայտնի կ՝ երևնար, և իր պարկեշաութեամբն ու աստուածսիրութեամբը զամէնքը կը զարմացընէր։ Աղէկ կը տեսնուէր որ Եղիսաբեթ իր սիրոյն նպատակ ու մէկ հատիկ վախճան՝ զԱստուած դրեր էր. անոր համար արարածական և արտաքին սէրը անշահ համարելէն զատ՝ կը զզուէր ալ անկէ։ Իր հայրենի ժառանգութեան մեծ մասը աղքատաց կը բաժնէր. ինչպէս հօրը տունը՝ ասանկ ալ Սաք-

սոնիոյ արքունեաց մէջ ամէն օր մատուռը ա-
ռանձնանալով՝ աղօթքի ետևէ կ՚ըլլար. մաս-
նաւոր ջերմեռանդ էր Պահապան հրեշտա-
կին ու Յովհաննէս աւետարանչին։

Լուդովիկոս իր փեսայացուին Աքնէս
քրոջը հետ կը դաստիարակուէր Եղիսա-
բեթ, ուստի մէկմէկու հետ ալ եկեղեցի
կ՚երթային. երկուքն ալ նոյնպէս փառաւոր
հագուած կապուած, և գլուխնին մար-
գրիտներով զարդարած պսակներ դրած։
Սոփիա Աքնեսի մայրը դիտեր տեսեր էր որ
երբ այս երկու իշխանազուն օրիորդքը եկե-
ղեցին կը մտնէին, Եղիսաբեթ իր թագը մէ-
կէն գլխէն հանելով մէկդի կը դնէր։ Այս
բանիս պատճառն որ հարցուց իրեն, սրբու-
հին պարզմտութեամբ մը պատասխան տը-
ւաւ. “Չեմ կրնար համբերել, ըսաւ, որ
գլուխս զարդարուն պսակ ըլլայ՝ երբոր տես-
նեմ որ իմ տէրս Յիսուս Քրիստոս փշով
պսակուեր է„։

Աքնէս և իր Սոփիա մայրը տեսնելով որ
Եղիսաբեթ արքունի փառաց և ճոխու-
թեանց վրայ ամենևին աչք չունի, սկսան
զինքը ու բռնած կերպը արհամարհել.
“Թագուհւոյ մը անվայել բան է, կ՚ըսէին,
այդ կեանքդ. ալ աղէկ է որ երթաս վանք մը
քաշուիս մայրապետ ըլլալու„։ Պալատա-
կաններն ալ սկսան վրայ տալ, ու ծանր խօս-
քերով զինքը կը նախատէին. սկսան ըսել
թէ այսպիսի խեղճ կին մը մեր թագուհւոյն
որդւոյն արժանի չէ. պէտք է որ նորէն զին-

քը Հունգարիա դարձընենք։ Իշխաններուն այս նախատալից խօսքերը աւելի ան ատենը ծանր եկան Եղիսաբեթի երբոր տեսաւ որ Հերմաննոս մեռաւ, և կառավարութիւնը Սոփիայի ձեռքն անցաւ՝ իբրև խնամակալ Լուդովիկոս արքայորդւոյն։

Սոփիայի և պալատականաց տուած հալածանքներովը Եղիսաբեթի սրտէն աշխարհային սէրը աւելի ալ մարեցաւ. և կարծես թէ աւելի աղէկ իմացաւ թէ ճշմարիտ քրիստոնէի մը սրտին հանդարտութիւնը՝ վշտօք և Քրիստոսի սիրոյն համար չարչարանք և նախատինք կրելով կ՚ըլլայ. անոր համար չէ թէ միայն չէր վշտանար, այլ նաև ուրախութիւն էր իր սրտին։

Լուդովիկոս արքայորդւոյն թագաւորելու ատենը հասնելով՝ ամէնքը մտքերնին դրեր էին որ ինքն ալ պիտի արհամարհէ զԵղիսաբեթ ու չուզենայ իրեն հարսնացընել. բայց բոլորովին ներհակը պատահեցաւ. վասն զի արքայորդին ուրիշ կատարելութիւններէն զատ՝ աստուածսիրութեամբն ու բարեպաշտութեամբ ալ Եղիսաբեթէն վար չմնալով՝ իշխանաց դանգատներն ու անտեղի խօսքերը լսելով շատ կը զարմանար. ուստի յայտնեց ամենուն թէ իրեն համար աշխարհիս մէջ ուրիշ հաճոյական ու սիրելի անձ մը չեն կրընար գտնել՝ Եղիսաբեթէն աւելի. "Իրեն առաքինութեանցն համար է, ըսաւ, որ վրան զմայլեր եմ"։ Ուստի մեծագին ընծաներ և պարգևներ տալէն ետքը՝ մեծ հանդիսով հարսնիքը կատարեց։

Անկէ ետքը այս բարեպաշտ ամուսինքը խաղաղ ու հանդարտ կեանք մը սկսան անցընել. ամէն բանի մէջ իրարու խորհրդովը կը շարժէին, և ժողովուրդն հանգիստ ու երջանիկ ընելու համար հնարք չէր մնար որ չմտածէին. ուստի անոնց ալ շատ սիրելի եղան, որոնք էրկանը Բարեպաշտ մականունը կուտային, զԵղիսաբեթ ալ Մայր աղքատաց կը կանչէին։ Բայց թագուհին առաքինութեան լուսաւոր ճամբան անխոտոր կտրելու համար՝ առաքինի և խելացի քահանայ մը իրեն հոգևոր դաստիարակ ընտրեց, և ամէն բանի մէջ անոր խորհուրդ կը հարցընէր։ Այս քահանան Կոնրադոս կ՚ըսուէր, որ իր բարեպաշտութեամբն անշահասիրութեամբը և աղքատասէր բարքովը ան ատենի քահանայից բարի օրինակ եղած էր։ Եղիսաբեթի աստուածսիրութիւնը տեսնելով Կոնրադոս՝ հրաման տուաւ որ կարենայ խստամբեր ճգնութեանց ետևէ ըլլալ. սակայն քիչ ատենէն պատուիրեց որ խստութիւնները քիչ մը չափի բերէ։ Հասարակաց սեղանի ատեն ալ կը ջանար սրբուհին որ ախորժահամ կերակուրներէ ետ կենայ. բայց այն կերպով կը գործէր այս ճգնութիւնը՝ որ ուրիշները իմանալ չէին կրնար։ Թէպէտ զարդարանքի ու աւելորդ պերճութեանց թշնամի էր, բայց հագածն ալ շատ անգամ իր վիճակին համեմատ էր. կը վախնար որ չըլլայ թէ էրկանը սիրտը կոտրէ իր անպաճոյճ կերպովը։

Անգամ մը եկեղեցական մեծ հանդէս մը

ըլլալով՝ Եղիսաբեթ իր փառաւոր զգեստնե-
րը և գլուխը ոսկիով և մարգրիտներով զար-
դարած թագ մը դնելով եկեղեցին գնաց.
բայց ժամն որ մտաւ՝ խաչելութեան պատ-
կեր մը աչքին դպաւ. և ինքնիրմէն ամբչնա-
լով մտքէն կ՚անցընէր թէ "Ահաւասիկ իմ
տէրս և փրկիչս զիս սիրելուն համար յանձն
առաւ խաչին վրայ մերկ մեռնիլ, իսկ ես խեղճ
արարած մը ըլլալով՝ ինչպէս կը յանդգնիմ
այսպիսի փառաւոր հագուստով մը իմ փըր-
կչիս առջևն երևնալ. ինքը փշով պսակուե-
ցաւ, ես ինչ սրտով մարգրտէ ու ոսկիէ թագ
դրեր եմ գլուխս. աշակերտները իրեն այն
նեղ ատենին՝ թողուցին զինքը ու փախան.
ես ինչպէս կը համարձակիմ այսչափ իշխան-
ներով ու ծառաներով իր տունը մտնել:
Վայ ինծի, կ՚ըսէր. Յիսուսի ինծի ցու-
ցըցած սիրոյն ես այս փոխարէնը պիտի
ընեմ. զիս իր պատուական արեամբը փրկո-
ղին հրամանը այս կերպով պիտի կատարեմ,,:
Ա՛ս և ասոր նման խօսքեր մտքէն անցընելու
ատենը՝ արցունքը աչքէն գետի պէս կը վա-
զէին. ետքը վրան տագնապ մը գալով մարեցաւ
ընկաւ. ուստի կիսամեռ եկեղեցիէն դուրս
հանեցին ու արքունի պալատը տարին: Բայց
Եղիսաբեթ անկէ ետքը ամենևին փառաւոր
հագուստով եկեղեցի չգնաց. մանաւանդ թէ
պալատին մէջ հագածն ալ՝ սովորական ու ան-
պաճոյճ զգեստ մըն էր: Արքունեաց մէջ ե-
ղած աղնուատոհմ օրիորդներէն ալ շատը՝
թագուհւոյն տուած բարի օրինակին հետևե-

ցան. բայց Եղիսաբեթ անհամեմատ էր իր խոնարհութեամբն ու խստակրօն վարքովը։ Աղքատաց և հիւանդներու վրայ մասնաւոր գութ ու խնամք ունէր, և ըրած ողորմութիւններուն չափը չկար. 1225ին երբոր Գերմանիա սաստիկ սով ընկաւ, Եղիսաբեթ արքունի գանձը բանալով՝ շատերուն խեղճութեանն ու մահուան դէմը առաւ. և որովհետև Լուդովիկոս իր փեսան ուրիշ հեռու տեղ մը գնացեր էր, երբոր իր պալատը դարձաւ, պաշտօնատեարքն սկսան գանգատիլ իբր թէ թագուհին ըրած ողորմութեամբքը արքունի գանձը պարպած ըլլայ. բայց առաքինի իշխանը՝ տհաճութեան դոյզն նշան մ՝ալ չցուցընելէն զատ, աւելի ալ ուրախացաւ որ անանկ օգտակար բաներու ծախեր է իր ստակը. "Աղքատաց ողորմելով աւելի կը շահինք, ըսաւ, քան թէ կը կորսընցընենք"։

Իրենց պալատը աղուոր դիրք ունեցող ապառաժ լեռան մը վրայ շինուած ըլլալուն՝ հիւանդ աղքատները չէին կրնար դիւրաւ վեր ելլել՝ ողորմութիւն ուզելու համար։ Եղիսաբեթ լեռան ստորոտը հիւանդանոց մը շինել տուաւ, և ինքը ամէն օր զանոնք տեսնելու կ՝երթար և պէտք եղած բաներնին կը հոգար. անկէ զատ որբանոց մըն ալ կանգնեց, ուր որ իր ստըկովը զիրենք կը պահէր. ամէն օր ալ ինը հարիւր աղքատաց կերակուր բաժնել կուտար. անանկ որ իրեն ողորմութիւններովը շատ աղքատներ խեղճութե-

նէն ազատելով՝ անկէ ետքը սկսան իրենց ապրուստը Ճարել։

Ի՛ն ատենները Երուսաղէմ սուրբ քաղաքը անհաւատից ձեռքէն ազատելու համար խաչակիր զինուորութիւններ հաստատուելով, 1227ին Լուդովիկոս ալ Փրեդերիկոս Պարպառոսսա կայսեր հետ ուզեց Պաղեստին անցնիլ։ Եղիսաբեթէն բաժնուելու ատենը թէպէտ և երկուքին սիրտն ալ շատ վշտացաւ, բայց մխիթարութիւննին այն էր որ սուրբ հաւատոյ փառացը և պայծառութեանն համար էր իրենց առժամանակեայ բաժանումը։ Լուդովիկոս՝ Նէապօլիս գնաց, որպէս զի հոնտեղէն կայսեր հետ նաւ մտնէ՝ սուրբ երկիրն անցնելու համար. բայց նաւ չմտած՝ Ոթրանթ քաղքին մէջ ծանր ջերմ մը եկաւ վրան, ուստի մէկէն վերջին օծումն և ուրիշ եկեղեցւոյ խորհուրդներն ջերմեռանդութեամբ ընդունելով՝ սրբութեամբ մեռաւ նոյն տարուան սեպտեմբեր ամսուն 11ին։ Եղիսաբեթ իր երկանը անակնկալ մահը լսելով, տրտմութենէն ինչ ընելիքը չէր գիտեր. "Որովհետև ինքն ինծմէ բաժնուեցաւ, կ՚ըսէր, հարկ է որ ես ալ մեռած սեպուիմ. աշխարհս և իր ունայնութիւնները ալ ինծի համար չեն"։ Եւ յիրաւի, կարծես թէ ան ատենէն մարդարէացաւ իր գլխուն եկած ապագայ նեղութիւնները։

Լուդովիկոսի մահուամբը բոլոր տէրութիւնը տակնուվրայ եղաւ. ամէն իշխանազունքը նախանձով շարժած՝ սկսան Եղիսա-

բեթը և իր փեսայն ատել. "Բոլոր տէրութիւնը աղքատացաւ, կ'ըսէին, ասոնց տուած ողորմութեամբքը,,. և ետևէ էին որ անոնց ցեղին չմնայ թագաւորութիւնը. մանաւանդ որ Հերմաննոս՝ Լուդովիկոսի որդին ալ դեռ պզտիկ ըլլալով՝ կառավարութիւն չէր կրնար ընել. ուստի ժողովուրդը համոզելով՝ Հենրիկոս Լուդովիկոսի եղբայրը իրեն յաջորդ դրին:

Հենրիկոս իշխանութիւնը ձեռքն առնելէն ետքը առջի գործն այն եղաւ որ զԵղիսաբեթ արքունիքէն վռընտեց. և ոչ միայն իրեն ապրելու չափ պէտք եղած հարկաւոր ստակը չտուաւ, այլ նաև արգիլեց որ չըլլայ թէ մէկը գթալով անոր վրայ իրեն տեղ տայ: Ամէն աղքատաց ողորմութիւն տուող և անոնց վրայ գութ ունեցող մեծ իշխանուհին, անոնցմէ ամենէն աւելի խեղճ վիճակին մէջ ընկաւ. աշխարհային փառքը այսպէս դիւրաթառամ և վաղանցուկ է. բայց Եղիսաբեթի պէս իշխանուհւոյ մը համար՝ որ իր ճշմարիտ հանգիստը առաքինութեան քան թէ արքունեաց մէջ գտեր էր՝ նոր բան մը չէր այս անկարծելի դիպուածը. ուստի զարմանալի համակերպութեամբ մը այս անգութ և անիրաւ վարմանցը համբերեց, և ոչ թեթև կերպով մը գանգատեցաւ այն անիրաւութեանը վրայ: Ըստուծոյ վրայ միայն իր յոյսը դնելով՝ պալատէն դուրս ելաւ, ու խեղճ տնակի մը մէջ գնաց բնակելու, և կէս գիշերուն Փրանկիսկեան կրօնաւորաց եկեղեցին երթա-

լով՝ մասնաւոր շնորհակալութեան աղօթք ը-
նել տուաւ Աստուծոյ՝ իրմէ ընդունած երախ-
տեացը համար։ Երկրորդ օրը ետևէ եղաւ
որ իրեն բնակելու տեղ մը գտնէ. բայց Հեն-
րիկոսի խիստ հրամանին պատճառաւը ամէն-
քը կը վախնային զինքն իրենց քովն առնե-
լու. ուստի նորէն Փրանկիսկեանց եկեղեցին
քաշուեցաւ ինչուան իրիկուն։ Բայց երբոր
նոյն գիշերը Հենրիկոս անլուր անգթու-
թեամբ մը Եղիսաբեթի անմեղ տղաքը՝ պա-
լատէն դուրս վռընտեր ու իրենց մօրը խրկեր
էր, չկրցաւ սրբուհին արցունքը բռնել։

Բարեպաշտ քահանայ մը թագուհւոյն այս
խեղճութիւնը տեսնելով, չդիմացաւ՝ իր քո-
վը առաւ զինքը տղոցը հետ մէկտեղ. բայց
աղքատ ըլլալուն՝ հազիւ թէ միայն մէկ խուց
մը կրցաւ տալ Եղիսաբեթի ու իր որդւոցը
և նաժշտացը համար։ Սրբուհին մեծ շնոր-
հակալութեամբ բարեսիրտ քահանային հիւ-
րասիրութիւնը ընդունեցաւ. բայց իր ան-
գութ թշնամիքը՝ այն աստիճանի խեղճու-
թեամբն ալ գոհ չըլլալով՝ բռնութեամբ ե-
կան զինքը այն տնակէն հանեցին ու իր առ-
ջի հիւղը տարին։ Ամենուն հասնող թագու-
հին՝ ուրիշներու օգնութեանը կարօտ եղաւ.
բայց այն թշուառ վիճակին մէջ ամենևին իր
սրտին ուրախութիւնը չպակսեցաւ. մանա-
ւանդ թէ կը խնդրէր Աստուծմէ որ աւելին
ալ քաշելու արժանի ըլլայ իր սիրոյն համար։

Եղիսաբեթի մօրքոյրը որ կուսաստանի մը
աբբասուհին էր, անոր գլխէն անցած ամէն

խեղճութիւնները լսելով՝ գթաց վրան, ու իր վանքին մէջ տեղ տուաւ անոր. ետքը պատուիրեց որ ելլէ իրենց ազգական Բամբերկայ քաղքին եպիսկոպոսին երթայ. "Ինքը ճար մը կ՚ընէ, ըսաւ, քու խեղճութեանդ"։ Եպիսկոպոսը երբոր Եղիսաբեթը տեսաւ՝ յիշելով թէ ինչ մեծ փառքէ որ աստիճանի նեղութեան մէջ ինկեր է, արցունքը չկրցաւ բռնել. և իր պալատին մօտ տեղուանքը աղէկ տուն մը տուաւ անոր։

Ի՛ն ատենները Լուդովիկոսի մարմինը որ Ոթրանթ քաղաքը թաղուած էր՝ հանեցին գերեզմանէն, ու մեծ պատուով իր երկիրը սկսան բերել, և երբոր Բամբերկայ քաղքին մօտեցան, եպիսկոպոսը քահանաներով և կրօնաւորներով ընդ առաջ ելաւ։ Եղիսաբեթ ալ եկեղեցին գնաց այս տխուր հանդիսին ներկայ գտնուելու համար. և զարմանալի արիութեամբ մը ինքզինքը կը զօրացընէր որ կարենայ քաջութեամբը յաղթել իր սըրտին ցաւոցը. բայց երբոր տեսաւ այն սընտուկը՝ որուն մէջ իր սիրելի ամուսնոյն ոսկերքն ամփոփուած էին, արցունքը չկարենալով բռնել՝ սկսաւ բարձրաձայն լալ։ Սակայն մէկէն ինքզինքը մխիթարելով՝ ու Աստուծոյ սուրբ կամացը յանձնելով, շնորհակալութեան աղօթք ըրաւ որ այս ցաւն ալ քաշելու արժանի եղաւ։

Լուդովիկոսի մարմինը օրերով Բամբերկայ քաղաքը մնալէն ետքը՝ հանդիսով առին Տուրինկիա գաւառը տարին. ու երբոր եր-

թալու վրայ էին, Եղիսաբեթ աղաչեց իշ-
խանաց որ իրեն համար Հենրիկոսի առջևը
միջնորդութիւն ընեն, ու իր անմեղութիւնը
հասկըցընեն. բայց ամենևին չիմացուց Հեն-
րիկոսի իրեն դէմ՝ ցըցուցած նախատինքներն
ու իրմէ կրած վիշտերը, անոնք ալ խոստա-
ցան իրեն։ Եւ երբոր Տուրինկիա հասան՝
Հենրիկոսի բռնած կերպը տեսնելով՝ շատ
ցաւեցան, ու սկսան խրատել զինքը որ Եղի-
սաբեթի և անոր տղոց անմեղութեանը վրայ
գթայ, ու զիրենք նորէն իր քովը կանչէ։
Հենրիկոս թէպէտ և առջի բերան ամենևին
չէր ուզեր անոնց խօսքին մտիկ ընել՝ բայց ետ-
քը կակըղնալով, չէ թէ միայն յանձն առաւ
որ Եղիսաբեթ ետ դառնայ, այլ նաև խոս-
տացաւ որ տէրութեան կառավարութիւնը
անոր ձեռքը յանձնէ. բայց Եղիսաբեթ այս
պայմանը չընդունեցաւ, այլ խնդրեց որ այն
պատիւը իր Հերմաննոս որդւոյն պահուի.
ուստի մեծ փառքով նորէն իր պալատը դար-
ձաւ։ Հենրիկոս ալ առջի ըրած չարեացը փո-
խարէն՝ ամենայն կերպով ետևէ եղաւ որ ար-
ժանի պատիւն ընծայէ իրեն։ Բայց Եղի-
սաբեթի հանգիստը այնչափ երկարատև չե-
ղաւ, ինչպէս որ կը կարծուէր. վասն զի Կոն-
րադոս քահանայն՝ թագուհւոյն աշխարհա-
տեցութիւնը և կրօնաւորական կեանքի սէ-
րը տեսնելով՝ թող տուաւ իրեն որ Փրանկիս-
կեան կուսանաց ուխտը կատարէ, և միշտ իր
իշխանութեանը տակն ըլլայ. և որովհետև
քահանայն Մարկբուրկ քաղաքը կը կենար,

Եղիսաբեթ ալ անոր տանը քովերը առան-
ձին բնակարան մը շինել տալով, ինչուան
մահը հոն քաշուեցաւ, ու դիւցազնական ա-
ռաքինութեամբք իր օրերը կ՚անցընէր։ Ան-
դրէաս Հունգարացւոց թագաւոր՝ Եղիսաբե-
թի հայրը, շատ ջանաց որ զինքը նորէն ար-
քունիքը բերել տայ. բայց ամէն ջանքը փուճ
ելաւ. վասն զի սրբուհին այն խաղաղ և հան-
գիստ վիճակը չուզեց թողուլ։ Ձեռքէն ե-
կածին չափ ողորմութիւն ընելէն ամենևին
ետ չէր կենար, և բաց՚ի ուրիշ հոգևոր գործ-
քերէն, շատ մեղաւորաց դարձին ալ պատ-
ճառ եղաւ, որոնցմէ մէկը պատմենք։

Անառակ երիտասարդին մէկը անգամ՝ մը
թագուհին տեսնելով անանկ սիրտը շարժե-
ցաւ անոր առաքինութիւններն ու սրբութիւ-
նը տեսնելով, որ գնաց Եղիսաբեթի ոտքն
ինկաւ ու աղօթքը կը խնդրէր. “Որպէս զի
Աստուծոյ շնորհքովը արժանի ըլլամ, կ՚ըսէր,
յաւիտենական երանութեան„։ Եղիսաբէթ
մխիթարեց զինքը, ու ետքը, “Թէ որ ճշմար-
տապէս գարձ խնդրելու համար ինծմէ աղօթք
կ՚ուզես, ըսաւ, եկու միաբան աղօթենք„։
Հաւանեցաւ երիտասարդը, ու հաղիւ թէ
աղօթքնին սկսեր էին, Աստուծոյ շնորհքը
ծագեց պատանւոյն վրայ, ու սկսաւ յորդա-
ռատ արցունքով ըրած մեղքերը ապաշխա-
րել։ Ետքը խօսք տուաւ Եղիսաբեթի որ
առջի զեղծ վարքէն ետ կենայ. և խոստ-
մունքը պահելով ճշմարիտ առաքինի և աս-
տուածահաճոյ անձ մը եղաւ. ետքն ալ Փրան-

կիսկեանց կարգը մտնելով՝ ինչուան մահը սրբութեամբ ապրեցաւ ։

Եղիսաբեթ որչափ իր մահուան մօտենալը կ՚իմանար, այնչափ աւելի իր եռանդը և աստուածպաշտութիւնը շատցուց. ունեցածը չունեցածը կտակաւ բոլոր աղքատաց թողուց, ետքը եկեղեցւոյ սուրբ խորհուրդները մեծ ջերմեռանդութեամբ ընդունելով երջանիկ մահուամբ մը կնքեց իր վշտալից օրերը, նոյեմբեր ամսուն տասնըիննին, քսանըչորս տարուան նորահաս տիոցը մէջ. և մարմինը՝ սրբուհւոյն շինել տուած հիւանդանոցին քովի մատրանը մէջ թաղեցին, և գերեզմանէն շատ հրաշքներ եղան. ուստի Մոգունտիոյ արքեպիսկոպոսը այն հրաշքները գիր անցընելով՝ Հռովմայ այն ատենուան Գրիգոր Թ. սրբազան քահանայապետին խրկեց ։ Պապն ալ երկայն բարակ քննութիւններէն ետքը՝ 1235ին հոգւոյն սրբոյ գալըստեան օրը սրբոց կարգը դասեց զԵղիսաբեթ ։ Ասոր վրայ Մոգունտիոյ արքեպիսկոպոսը պատրաստութիւն տեսնել սկսաւ՝ մեծ հանդիսով սրբոյն մարմինը Մարկբուրկէն փոխադրելու համար ։ Փրեդերիկոս Բ. կայսրը այն հանդիսիններկայ գտնուելով՝ սրբուհւոյն գերեզմանին առջի քարը վերցընողը ինքն եղաւ, և Եղիսաբեթի մարմինը ոսկեզօծ արծըթէ փառաւոր սնտուկի մը մէջ դնելով՝ հիւանդանոցի եկեղեցւոյն խորաններուն մէկուն վրայ դրին, ուսկից անթիւ հրաշքներ և բըժշկութիւններ եղած են ։

ՍՐԲՈՒՀԻ

ԱՔԵԼԻՍ ՄՈՆԹԷՔՈՒԼՉԻԱՆՑԻ

Տրասիմեն լՃին քով Մոնթէփուլչիանոյ ըսուած քաղաքին մէջ ծնաւ այս երջանիկ կոյսը՝ Քրիստոսի 1263 թուին։ Ծնողքը աւելի իրենց հաւատքովն ու աստուածպաշտութեամբը քան երկրաւոր մեծութեամբ անուանի ըլլալով, ամէն ջանք ըրին որ իրենց այս դուստրը Ճշմարիտ քրիստոնէի վարք ու կրթութիւն ունենայ։ Եւ յիրաւի, Աքնէս այն ատենէն յայտնի ցուցընել սկսաւ որ ծնողացը ջանքն ու ակնկալութիւնը փուՃ պիտի չհանէր. վասն զի տղայութեան ատենէն երկրաւոր մեծութիւնները արհամարհել սկսաւ, ու աղօթքը միայն և բարեպաշտութիւնը իրեն մխիթարութիւններն էին։ Այն իր փափուկ հասակին մէջ զարմանալի եռանդով մը մանկական զբօսանքները թողլով կ՝երթար տանը մէկ անկիւնը կը քաշուէր, ու ծընկան վրայ եկած աղօթքի հետ կ՝ըլլար.

ան ատենէն իմացաւ Աքնէս որ աս աշխարհիս հետ սիրտը կապողը անդին թշուառ պիտի ըլլայ, ուստի ինը տարեկան եղած չեղած, ծնողացը աղաչել սկսաւ որ զինքը Մոնթէ-փուլչիանոյի Բրձազգեստ ըսուած կուսանաց վանքը դնեն։

Բարեպաշտ ծնողքը յայտնի իմացան որ աստուածային ազդմանէ մը առաջ եկած պիտի ըլլայ Աքնեսի փափաքը, ուստի չկրցան չէ ըսել։ Սրբուհին քիչ ատենուան մէջ ամէն կուսանաց բարի օրինակ եղաւ. բոլորն ալ կը զարմանային անոր Ճգնութիւններուն՝ ջերմեռանդութեանը, աղօթասիրութեանը և հնազանդութեանը վրայ։ Ան օրերը Արէցցոյ քաղաքին արքեպիսկոպոսը պարկեշտ ու սրբակրօն աբբասուհւոյ մը յանձնեց որ իր թեմին տակ եղած կուսանաց վանքերուն այցելութեան ելլէ. աբբասուհին երբոր Բրձազգեստից վանքը մտաւ, Աքնէս աղջկանը շնորհալի կերպն ու սրբութիւնը տեսնելով՝ յայտնի գուշակեց թէ ատենով մեծ անուն պիտի հանէ այն օրիորդը, ու սուրբ Աքնէս վկայուհւոյն պէս՝ եկեղեցւոյ պայծառութեանը առիթ պիտի ըլլայ. անոր համար յանձնեց կուսանաց որ մասնաւոր խնամք ու մտադրութիւն ունենան վրան։

Բայց Աքնէս չկրցաւ երկար ատեն այն վանքը մնալ, ինչպէս կը փափաքէր։ Փրոչէնոյի բնակիչքը կուսանոց մը հաստատելով իրենց քաղքին մէջ, Բրձազգեստ կուսանաց վանքը մարդիկ խրկեցին երթալու աբբա-

սուհւոյն աղաչելու որ Աքնէս աղջիկը այն վանքին մեծաւոր խրկէ։ Հնազանդեցաւ սրբուհին աբբասուհւոյն կամացը, և իր Մարգարիտա անունով դաստիարակին հետ ելաւ այն վանքը գնաց։

Մեծաւորութեան ատենը իր առաքինութիւնները ու ճգնութիւնները աւելի կերպով մը շատցնելու ետևէ եղաւ. վասն զի "Աստիճանս մեծնալով ուրիշներուն բարի օրինակ տալու պարտքերս ալ աւելցան" կ՚ըսէր։ Կերածը լոկ հաց ու ջուր էր, անկողինն ալ մերկ գետինը. ուստի այս իր բռնած խիստ կերպերէն առողջութիւնը վնասուելով միանձնուհիքը ստիպեցին զինքը որ ըրած ճգնութիւնները չափի մը դնէ։ Աքնէս մտիկ ըրաւ անոնց, բայց առջի կրած ճգնութեանց ու պահոց պատճառաւը առողջութիւնը կորսընցուց, ու իր մնացած օրերը գրեթէ հիւանդութեամբ անցուց։

Աքնեսի սրբութեան ու զարմանալի առաքինութեանց համբաւը ամէն տեղ լսուելով Մոնթէփուլչիանոյի Քրձաղգեստ կուսանքը խնդրեցին իրմէ որ նորէն իրենց վանքը դառնայ. բայց սրբուհին մտիկ չըրաւ։ Սակայն երբոր շատ ստիպեցին որ գէթ անգամ մը ըլլայ այցելութեան գայ, ելաւ քովերնին գնաց, և ուրիշ բարեպաշտական գործերէն զատ՝ առաջարկեց անոնց որ քաղքին դրանը քովերը եղած բլրոյն վրայ վանք մը շինեն. վասն զի ինչուան այն ատենը վատահամբաւ կանայք կը բնակէին այն տեղը, ու ժողովը-

դեան գայթակղութեանը մեծ պատճառ ե-
ղեր էին։ Երբոր Աքնեսի բարի առաջարկու-
թեանը ամէնքը հաւնեցան, շուտով Փրոչէ-
նոյ դարձաւ, ու իր տեղը ուրիշ սրբակաց
կոյս մը աբբասուհի դնել տալով, անոնցմէ
մէկը հետն առաւ, ու Մոնթէփուլչիանոյ
դառնալով՝ իր մտածած խորհուրդը առաջ
տանիլ սկսաւ, և Աստուծոյ յաջողելովը շատ
մեծամեծ օգուտներ տեսնուեցան անկէ։

Բժշկութեան շնորհք ալ տուաւ Աստուած
սրբուհւոյն, և շատ հրաշքներ ալ ըրած է.
նոյնպէս շատ անզեղջ մեղաւորաց դարձին ալ
պատճառ եղաւ, ինչպէս պատմութիւններէն
յայտնի է։ Բայց որովհետև ատենը հասած
էր որ սրբուհւոյն երջանիկ հոգին այս աշ-
խարհիս բանտէն ազատելով՝ երթար իր
փրկչին հետ միանար, Աստուած ալ թող
տուաւ որ հիւանդութիւնը զօրանալով՝ մա-
հուան վտանգի մէջ իյնայ։ Աքնեսի ուրա-
խութիւնը անպատմելի էր. բայց երբոր
տեսաւ որ կուսանքը չորս բոլորը առեր, ու
իրմէ բաժնուելնուն վրայ դառնապէս կ՚ողբ-
ան, մխիթարեց զիրենք ու քաջալերեց.
“Թէ որ ճշմարտապէս զիս կը սիրէք, ըսաւ,
աւելի պիտի ուրախանաք քան թէ տրտմիք՝
այս աշխարհէս ազատելով՝ երկնից արքայու-
թիւնը ժառանգելուս համար„։ Ա՛ս և ասոր
նման ուրիշ քաջալերական խօսքեր զրուցելէն
ետքը, կամաց կամաց զօրութիւնը պակսե-
ցաւ, ու խաղաղութեամբ հոգին աւանդեց
ապրիլի 20ին յամի տեառն 1317։

ՍՐԲՈՒՀԻ

ՄԱՐԳԱՐԻՏԱ ՔՈՒՅՆԸ

Մարգարիտա երջանիկ կոյսը ծնաւ երեքտասաներորդ դարուն վերջերը Հռոմ քաղքին Քոլոննա ըսուած հարուստ և երևելի ցեղէն։ Պզտիկութեանը ատեն հայրն ու մայրը կորսընցընելով որբ մնաց Մարգարիտա. և որովհետև իր եղբայրը Յակոբ կը տեսնէր որ առաքինութեանց փափաք մը ունի և աշխարհի համար չէ, միտքը դրաւ որ կուսական կենաց նուիրէ իր քոյրը։ Եւ թէպէտ մէկ դիէն ալ Յովհաննէս եղբայրը շատ կ՚աշխատէր որ աշխարհք մտցընէ, բայց Մարգարիտա բոլորովին հրաժարեցաւ "Ես միայն երկնաւոր փեսային հարսնացած եմ„ ըսելով։

Ինքզինքը Աստուածածնայ խնամոցը յանձներ էր. ուստի տեսիլքի մէջ իրեն երևցաւ Աստուածածինը, ու ըսաւ թէ "Ազօթքդ լսեցի, ես զքեզ կը հոգամ միշտ, ու

քեզի հետ եմ „ ։ Որով մխիթարուելով այն-
չափ զօրացաւ որ ալ ինքը զինքը բոլոր հո-
գեւորի տուաւ ։ Վասն զի ճգնութիւնները
շատցուց, օրերով ծոմ կը կենար, գիշերները
շատ անգամ աղօթքով կ՚անցընէր, միայն
հարկաւոր քունը կ՚ըլլար՝ ան ալ գետնի վրայ ։
Հոգեւոր պաշտամանց ատենները՝ իր բարի օ-
րինակովն ալ ջերմեռանդութեան կը շարժէր
ուրիշները ։ Եւ որովհետեւ իր հոգեւոր կը-
թութիւնները լաւ կերպով առաջ տանելու
համար պէտք էր աշխարհքէ հեռու ըլլալ, հո-
գեւոր հօրը առաջնորդութեամբը թողուց իր
հայրենիքը ու ամէն հանգստութիւնը, ու գնաց
Բալէսդրին քաղաքը, ուր եկեղեցին մտնելով
աւետարանին աս խօսքը լսեց թէ “ Որ գայ
զկնի իմ, ընդ խաւար մի՛ գնասցէ „ . ասկէց
սիրտ առաւ թէ ուրեմն աշխարհքիս վրայ
Աստուծոյ ճամբէն աւելի լուսաւոր ու ապա-
հով ճամբայ չկայ . մէկէն Բալէսդրինի լեռը
ելաւ ու հոն տեղի կուսանաց զգեստը հա-
գաւ, մազերն ալ կտրեց ։ Ընկէ ետքը սկսաւ
Մարգարիտան իր ճգնութիւնները աւելի
կերպով մը շատցընել . հոգեւոր մտածու-
թեանց հետ կ՚ըլլար, և ուրբաթ օրերը միայն
կտոր մը հաց ու ջուր էր իր կերակուրը .
իսկ մէկալ օրերը ծոմով կ՚անցընէր ։

Հռոմ երբոր իմացան ազգականները որ
այսպիսի խիստ ճգնութեան տուեր է ինք-
զինքը, սկսան յորդորել որ նորէն աշխարհք
մտնէ . բայց խաբուեցան . վասն զի Մար-
գարիտա աստուածային սիրով վառուած ըլ-

լալով՝ ամենևին ականջ չդրաւ աշխարհքիս հրապուրանաց ձայներուն. մերժեց անոնց կամքը, ըսելով թէ "Ասկէ գեղեցիկ բաղդ չէի կրնար ունենալ աշխարհքիս վրայ, ինչպէս որ հիմա ասկրօնիս մէջ ունեցայ"։ Ան ատեն Յակոբ եղբայրը գնաց իրեն քովը հոգևոր հայրութիւն ընելու անոր. հետը տարած ըլլալով իրեն համար պատրաստած օժիտները, բոլորն ալ աղքատաց ողորմութիւն տուաւ։

Իսկ ինքը խոնարհական ծառայութիւններէ չէր փախչեր. անդադար աղքատ տները կ՚երթար, և հոնտեղուանքը պէտք եղած ծառայութիւնները սիրով կը կատարէր. ինչպէս հիւանդները հոգալ, դեղերնին տալ. և ինչուան որ չառողջանային՝ ետ չէր դառնար։

Խնդրեց եղբօրմէն որ կուսաստան մը շինէ իրեն համար, բայց ասոր չյաջողեցաւ՝ գնաց Փրանկիսկեան կուսանաց վանքը մտաւ. սակայն ծանր հիւանդութիւն մը քաշելով անկէ ալ անցաւ Հռոմ. բայց որպէս զի կարենայ իր պարտքերը կատարել, աղքատասէր կընկան մը քով ամէն ծառայութիւնները կ՚ընէր Աստուծոյ սիրոյն համար։ Սակայն հոն ալ դըժուար էր ազգականներուն ձեռքէն ազատիլը. ուստի Հռոմէն ելաւ նորէն գնաց Բալէսդրինի լեռը. հետը կային նաև հռոմայեցի ազնուական աղջիկներ, որ անոր սրբակաց վարքէն շարժելով՝ յանձն առին ասխոնարհ ծառայութիւնը։ Եւ Մարգարիտան ասոնց հետ միշտ խոնարհութեամբ կը վարուէր, և ոչ երբէք կ՚ուզէր մեծ երևնալ անոնց մէջ.

ուստի երբոր խորհուրդ կամ խրատ խնդրէին մէկալնոնք իրմէն՝ իրենց հոգևոր հարցը կը խրկէր, և կամ կ՚ըսէր թէ մեր հոգևոր դաստիարակը Աստուածամայրն է. բայց թէպէտ անոնք բերնէն խրատ ալ չկարենային լսել, սակայն իրեն մաքրափայլ վարքէն ամէն տեսակ կատարելութեանց օրինակներ կ՚առնուին:

Մարգարիտան երբոր այսպիսի սքանչելի առաքինութիւններով ծաղկելու հետ ըլլալով Աստուծոյ ու մարդկանց սիրելի էր, կուշտին վրայ վէրք մը ունեցաւ որ սաստիկ ցաւ կուտար իրեն. և իրեն ցաւակից եղողներուն կ՚ըսէր թէ "Աղօթք ըրէք Աստուծոյ որ ասաշխարհքիս մէջ նեղութիւններ խրկէ ինծի, որպէս զի անդին ասնեղութիւնները չունենամ,,: Ա՛ս ցաւը եօթը տարի համբերութեամբ քաշեց, ինչուան որ հիւանդութիւնը ծանրանալով թողուց ասցաւալից աշխարհքը 1284ին:

Մարգարիտային մեռնելէն վերջը շատ հրաշքներ կը պատմեն վրան: Կարդինալ եղբայրը Յակոբ իր պաշտպանութեան տակը առաւ անոր աշակերտուհիքը ու զիրենք Հռոմ փոխադրեց. հետը տարաւ նաև սուրբ կուսին նշխարքն ալ:

ՍՐԲՈՒՀԻ ՊՐԻՃԻՏԱ.

Շուետի երկիրը իշխանազուն ու բարեպաշտ՝ մարդ մը կար Պիրճիերոս անունով, որ իր Սիկրիտիա անունով ամուսնոյն հետ՝ աստուածավախ ու երջանիկ կեանք մը կ՚անցընէր, ունեցած բոլոր հարստութիւնը աղքատաց ու եկեղեցեաց բաժնելով։ Իրենց բարեպաշտութեանը պտուղն եղաւ Պրիճիտա անունով դուստրը, որուն ծնունդն ալ հրաշքով մը եղաւ։ Վասն զի երբոր Սիկրիտիա դեռ յղի էր, ծովով ճամբորդութիւն ընելու ատենը ալեկոծութեան մը հանդիպեցաւ, ու շատերը խղդուելով մեռան. միայն Սիկրիտիա քանի մը հոգւոյ հետ հազիւ ազատեցաւ այն մեծ վտանգէն։ Կ՚ըսեն թէ նոյն գիշերը տեսիլք տեսաւ Սիկրիտիա, որ լուսաւոր մարդ մը իրեն երևնալով "Ուրախ կեցիր, ըսաւ, քու զաւակիդ համար Աստուած զքեզ ալ փրկեց այսօրուան վտանգէն. բայց ջանք ըրէ որ Աստուծոյ սիրովը մեծցը-

նես զինքը ,, ։ Քիչ ատենէն ծնաւ Պրիճիտա յամի տեառն 1302 ։

Պզտիկութեան ատենը մօրմէն որբ մնալով Պրիճիտա՝ բարեպաշտ մօրքոյրը ձեռք դրաւ սրբուհւոյն վրայ, ու պէտք եղած խնամքը պակաս չէր ըներ անոր աղէկ ու քրիստոնեական դաստիարակութեանը համար։ Պրիճիտա ալ այն պզտիկութեան ատենէն յայտնի կը ցուցընէր իր եռանդուն սիրտը և հաստատուն բարեպաշտութեան ոգին ։ ( )ր մը չարչարանաց վրայ քարոզ մը լսելով՝ այնչափ սիրտը շարժեցաւ որ նոյն գիշերը տեսիլքի մէջ տեսաւ զՔրիստոս իբր թէ նոյն օրը խաչ ելած ըլլայ ։ Սրբուհին տակնուվրայ եղաւ այն սրտաշարժ տեսարանէն, ու դարձաւ "Տէր իմ, ըսաւ, քու չարչարանացդ ու կրած վշտացդ պատճառը որո՞նք եղան ։ — Ընոնք, ըսաւ Քրիստոս, որ զիս ու իմ սէրս կ՚արհամարհեն ,, ։ Այս տեսիլքը այնպիսի տպաւորութիւն մը ըրաւ Պրիճիտայի սրտին վրայ, որ քանի որ միտքը գար՝ արցունքը չէր կրնար բռնել ։

Ինքը կուսութեան մասնաւոր սէր ու փափաք ունէր, բայց հայրը բռնութեամբ նշանեց զինքը ազնուական ու բարեպաշտ իշխանի մը հետ. Պրիճիտա չկրցաւ հօրը կամացը դէմ դնել. բայց իր էրկանը հաւանութեամբը՝ անկէ ետքը աւելի մեծամեծ ճգնութեանց ու մահացուցմանց ետևէ սկսաւ ըլլալ ։ Դատարկութեան մեծ թշնամի էր, ուստի կամ աղօթքի ու հոգևոր ընթերցմանց ետևէ կ՚ըլ-

լար, և կամ իր աղախնայցը հետ տնական աշխատութեանց կը պարապէր։ Գթած ու առատաձեռն սիրտ մըն ալ ունենալով Աստուծոյ իրենց տուած հարստութիւնը աղքատաց ու խեղճերուն կը բաժնէր առատաբար։ Մեծամեծ հիւանդանոցներ ալ շինել տուած էր աղքատաց համար, ու իր ծախքովը կը հոգար անոնց ծառայելու ու զիրենք խնամելու համար պէտք եղած բաները։

Պրիճիտայի ամուսինը Թագաւորին գլխաւոր խորհրդականներէն մէկը ըլլալով մեծ պատիւ ու իշխանութիւն ունէր բոլոր տէրութեանը մէջ. սակայն իր ընկերոջը անպաճոյճ ու խստակրօն վարքէն բարի օրինակ առնելով աշխարհային մեծութիւնը արհամարհեց, ու ինքնիրեն առանձին մնալով հոգևոր կրթութեանց ետևէ սկսաւ ըլլալ։ Եւ ասփափաքը անանկ զօրացաւ իր սրտին մէջ, որ քիչ ատենէն ետքը Կիստերսեանց վանքը քաշուեցաւ Պրիճիտայի հաւանութեամբը, ու հոն բարի ու երջանիկ մահուամբ մը մեռաւ։

Ընկէ ետքը սրբուհին Պրիճիտա տանը բաները աղէկ կերպով մը կարգաւորելով սկսաւ ինքզինքը մեծամեծ ճգնութեանց տալ։ Երկանը մահը պատճառ առնելով հաստ ու խոշոր զգեստներ առաւ վրան, որով բոլոր իշխանազանց դիմացը ծաղրելի եղաւ։ Բայց սրբուհին աղէկ գիտնալով թէ Քրիստոսի ցուցրցած ճամբուն հետևողը՝ հարկ է որ նախատինք ու արհամարհանք ալ քաշէ՝ ամենևին ականջ չկախեց անոնց խօսքերուն։

Մայրապետաց կարգ մըն ալ հաստատեց Պրիճիտա, ու կանոնները Քրիստոսի տուն տալովը գրեց կ՚ըսեն։ Վասն զի շատ աստուածային յայտնութիւններ ունեցաւ սրբուհին, ու շատ անգամ հրեշտակաց բերնովը անոր հետ խօսեցաւ Աստուած, ինչպէս որ յայտնի է։ Բայց Պրիճիտայի եղած յայտնութեանցը շատերը չհաւտալով՝ սկսան խենթի տեղ դնել զինքը. սակայն կերպով մը սրբուհին իր բարի առաջադրութիւններէն խափանել չկրցան։ Աստուած ալ անոր գերազանց առաքինութիւնները սքանչելագործութեան շնորհքովը պսակեց. անանկ որ սրբուհւոյն վրայ ծիծաղողներն ալ երբոր իրմով եղած հրաշքները կը տեսնէին՝ աղէկ կ՚ իմանային թէ շատ կը սխալին որոնք որ Աստուծոյ ծառայիցը վրայ աշխարհի աչքով կը նային։

Հոգւոց փրկութեան ալ մասնաւոր եռանդ մը ունէր Պրիճիտա, և աս վախճանին հասնելու համար ձեռքէն եկած ամէն ջանքը կը գործէր։ Այն պատճառաւ գրած է իր խրատական զանազան թուղթերը, որ ան ատենի եկեղեցականաց և ուրիշ ամէն աստիճանի մարդկանց առջևը մեծ յարգ ու պատիւ ունէին։

Իր խստամբեր վարուցը և ըրած ճամբորդութեանց պատճառաւը՝ ջերմ մը ու ստամոքսի հիւանդութիւն եկաւ վրան. ետքը Հռովմ քաղաքը հասնելով հիւանդութիւնը ծանրացաւ ու անկողին ընկաւ. ուստի սուրբ խորհուրդները ջերմեռանդութեամբ ընդունե-

լով՝ սրբութեամբ վախճանեցաւ յամի 1373 յուլիս ամսուն քսանուիրեքին՝ եօթանասունըմէկ տարեկան. և ինչպէս կենդանութեան ատենը՝ մահուընէն ետքն ալ զանազան հրաշքներ տեսած են հաւատացեալք իրեն բարեխօսութեամբը։

ՍՐԲՈՒՀԻ

ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՍԵՆԱՅԻ

Թոսքանայի Սենա քաղաքին մէջ ծնաւ այս երջանիկ ու հռչակաւոր կոյսը, յամի տեառն 1347, բարեպաշտ ու աստուածավախ ծնողաց զաւակ. որոնք թէպէտ և քսանըհինգ զաւկի տէր՝ ու այն բազմաթիւ դերդաստանը պահելու հարկաւոր հարստութիւնը չունէին, բայց իրենց որդւոցը լաւ դաստիարաթեանը համար ամէն տեսակ զոհ աչուընին առեր էին: Կատարինէ աղջիկը իրեն բարեպաշտ ծնողացը մեծ ուրախութիւն էր ոչ միայն ունեցած աղնիւ կատարելութեանցը համար, այլ նաև իր եռանդուն բարքովը և խելացի լեզուանիութեամբը: Հինգ տարուան եղած ատենը Ողջոյն քեզ Մարիամ աղօթքը բերնուց սերտած ըլլալով, սանդուղներէն վեր ելլելու և իջնալու ատենները կը զրուցէր. ութը տարուան հասակին մէջ Աստուծոյ մասնաւոր շնորհքովը լուսաւորուած՝ կուսութիւն

ուխտելով ինքզինքը սուրբ Աստուածածնայ պաշտպանութեանը յանձնեց։ Առանձնութեան սէր մը ձգեց անկէ ետքը. հազիւ երբէք կը խօսէր՝ աւելի աղօթքի ու մտածականաց հետ ըլլալով, ու իր փափուկ մարմինը ճգնութիւններով կը չարչարէր։

Տասուերկու տարեկան որ եղաւ՝ ծնողքը իրենց աղջկան միտքը իմացած չըլլալով՝ ետևէ էին որ ժամ մը առաջ աշխարհք մըտցընեն զինքը. ուստի սրբուհւոյն մայրը անոր ճգնաւորական ու անպաճոյճ բռնած ճամբան տեսնելով՝ յորդորեց որ մէկդի թողու այն կերպը ու իր վիճակին և տարիքին համեմատ զգեստ մը հագնի։ Կատարինէ ալ անոր սիրտը չկոտրելու համար՝ առջի խստակրօն կեանքը ձգել ձևացուց, ու սկսաւ վայելուչ հագուստ մը գործածել. թէպէտ և միտքը հաստատութեամբ դրած էր որ կուսութեան ուխտը կատարելու համար ամէն բան աչք առնէ՝ առանց ծնողացը խօսքին և աղաչանացը մտիկ ընենելու։ Քիչ մը ատեն վրան անցնելէն ետքը՝ Կատարինէի Բոնաւենտուրա անունով աշխարհք մտած մեծ քոյրը իր ծաղիկ հասակին մէջ ընկաւ մեռաւ. սրբուհին որ արդէն աշխարհքէս զզուած էր, երբոր այս ցաւալի դիպուածն ալ տեսաւ՝ աւելի աղէկ իմացաւ անոր ընդունայնութիւնը և խեղճութիւնը, ու սկսաւ մեծ եռանդեամբ ինքզինքը հոգևորի տալ։ Որուան մեծ մասը աղօթքով կ՚անցընէր, կերածն ալ ոչ ինչ բան մը ըլլալով. մէկ օր մ՚ալ մկրատը ձեռքն առաւ ու գլխուն

մազերը արմատէն կտրելով, սև քօղ մը վրան ձգեց. Կատարինէի ծնողքը այս բանս տեսնելով՝ շատ նեղացան, որովհետև մտքերնուն վրայ հաստատուն էին որ օր մը չէ նէ օր մը իրենց աղջիկը բռնի աշխարհք մտցընեն. անոր համար արգիլեցին որ մէյմ, ալ առանց իրենց գիտնալուն ինքիր գլխուն չերթայ խուցը չառանձնանայ, ու իր պզտի սենեկէն դուրս հանելով՝ ստիպեցին որ տանը մանրմունր ծառայութիւնները ինքը տեսնէ։

Կատարինէ տրտմելու տեղ աւելի ուրախութիւն ցըցուց՝ որ այնպիսի անարգ ծառայութիւններ դրին վրան. իրաւ մեծ վիշտ էր իրեն առանձնութիւնը կորսընցընելը, բայց անոր ալ սիրով կը համբերէր։ Շատ չքշեց, Աստուած Կատարինէի համբերութեանը նայելով՝ բաները աղէկի դարձուց. վասն զի հայրը իր աղնիւ աղջկանը խոնարհութեանը ու առաքինութեանը վրայ զարմանալով, թողտուաւ որ իր առջի կեանքը վարէ, առանց տնական արտաքին հոգոցը զբաղելու։

Կատարինէ իր բաղձանացը հասնելով, աստուածային եռանդեամբ մը վառուած սկըսաւ մեծամեծ ճգնութեանց ու մահացուցմանց ետևէ ըլլալ։ Ընկողինը չոր փայտ էր, հագածն ալ հաստ բրդէ զգեստ մը, որուն տակէն շատ անգամ քուրձ կը հագնէր, ու երկրթէ շղթայով մը մարմինը կը կապկըպէր։ Աղքատաց առատ ողորմութիւն կուտար. հիւանդները, վշտագնեալքը ու բանտի մէջ եղած յանցաւորներն ալ իր խրատներովն

ու հոգևոր խօսքերովը կը մխիթարէր։ Իրեն մեծ զուարճութիւն էր գիտուն և առաքինի մարդկանց հետ հոգևոր բաներու վրայ խօսակցութիւն ընելը. կ՚ըսեն թէ անգամ մը իր խոստովանահօրը զրուցած ըլլայ թէ "Բ. յնչափ սիրելի են ինծի այսպիսի երկնային խօսակցութիւնները՝ որ հարիւր օր հարիւր գիշեր առանց ուտելու խմելու անձանձիր և սիրով մտիկ կ՚ընեմ.,,։ Կատարինէի ունեցած եռանդը աւելի անով՝ զարմանալի էր, որ տասնըհինգ տարեկան աղջիկ մը այս աստիճանի խոնարհութիւն, հնազանդութիւն և կամքը կոտրել գիտնայ։ Հիւանդութիւններ ալ եկան վրան, բայց ինքը չէ թէ միայն պզտի տրտունջ մ՚ալ բերնէն չէր հաներ, այլ նաև ուրախ էր որ այսպիսի վշտերով հոգւոյն աղտերը կը մաքրուին։

Կատարինէ կուսանաց վանքը մտնելու ալ մեծ փափաք ունենալով՝ Սենայի մէջ եղած Դոմինիկեան միանձնուհեաց վանքը առանձնացաւ յամի 1365, տասնըութը տարեկան հասակին մէջ, և մաքրակրօն վարքովը, հնազանդութեամբը և աղքատութեամբը ամենուն բարի օրինակ եղաւ. կ՚ըսեն թէ իրեք տարի միակերպ լռակացութեան հետ էր, միայն ամենէն հարկաւոր բաները խօսելով։ Մ՚իշտ իր խուցը կը քաշուէր, գիշեր ցորեկ աղօթքի ու մտածականաց պարապելով. անոր համար աստուածային յայտնութիւններ ալ ունեցաւ։

Բայց բարիատեաց սատանան տեսնելով

որ Կատարինէ իր հոգւոյն փրկութենէն զատ, ուրիշ անթիւ մեղաւորաց դարձին ալ պատ-ճառ կ՚ըլլայ, ամէն ջանք ըրաւ՝ բռնած ա-ռաքինի ճամբէն ետ կեցընելու համար։ Մա-քրութեան դէմ փորձութիւններ ու պիղծ խորհուրդներ ձգեց անոր մտքին մէջ. "Ի՛նչ պիտի ըլլայ կ՚ըսէր այդպիսի խիստ կերպով ինքզինքդ չարչարելուդ պատճառը. միտքդ ի՛նչ ես դրեր, իբր թէ կարենաս պիտի շարու-նակել այդ կեանքդ. մէկդի թող այդ խեն-թութիւնդ, ու կենացդ յարգը ճանչցիր։ Աշխարհիս բերկրութիւնները վայլելու ա-տենը ճիշդ հիմայ է քեզի համար, դարձիր ու աշխարհք մտիր ուրիշ կանանց պէս. նայէ Սա-ռայի, Ռեբեկայ, Ռաքելի ու Լիայի վրայ՝ թէ ի՛նչպէս ամուսնութեամբ հաճոյ եղան Աստուծոյ"։ Ա՛ս և ասոր նման անդէպ խոր-հուրդներով խեղճ աղջիկը կը չարչարուէր. շատ անգամ մտքէն կ՚անցընէր որ թողու վա-նական առանձնութիւնը ու երթայ աշխարհք մտնէ. բայց Աստուած թող չտուաւ որ իր սիրելի աղախինը սատանայէն յաղթուի. զօրացաւ Կատարինէ, ու իր խոնարհու-թեամբը սատանան ամըչցուց։ Բայց անկէ ետքը աւելի աղէկ իմանալով թէ մարդս ի՛նչ աստիճանի խեղճութեանց մէջ կրնայ իյնալ թէ որ Աստուծոյ շնորհքը իրեն չօգնէ, անարգ ու խոնարհ ծառայութեանց ետևէ սկսաւ ըլ-լալ՝ աղքատաց ու անտէր հիւանդաց սպասա-ւորելով։ Շատ անգամ անձամբ կ՚ելլէր աղ-քատաց ողորմութիւն տալու կ՚երթար անոնց

տնակը, որպէս զի ըրած բարիքը միայն Աստուած գիտնայ առանց մարդկանց իմանալուն։ Կը պատմեն թէ անգամ մը տկարացած անկողին ընկեր էր Կատարինէ, ու շարժելու ոյժ չէր մնացած վրան. բայց լսելով թէ իրենց տանը մօտ բնակող այրի կին մը մեծ նեղութեան ու աղքատութեան մէջ կը տանջուէր իր որդւոցը հետ, սրբուհին Աստուծմէ խնդրեց որ այնչափ ոյժ պարգևէ իրեն որ կարենայ այրի կնկան տունը երթալ՝ անոր խեղճութեանը դարման մը ընելու համար։ Աստուած Կատարինէի աղաչանացը մտիկ ըրաւ. վասն զի երկրորդ առտուն այնչափ ցորեն գինի և իւղ տարաւ անձամբ ան աղքատին տունը, որ առողջութեանն ատենն ալ այնչափ ծանրութիւն չէր կրնար վերցընել։ Տուն որ դարձաւ, մէկէն առջինին պէս նորէն տկարացած անկողին ընկաւ։

Սենա քաղքին մէջ ուրիշ հիւանդ կին մը կար, որուն քովը մարդ մօտենալ ալ չէր կըրնար սաստիկ բորոտութեանը պատճառաւ։ Կատարինէ այս բանս իմանալով, օրը երկու անգամ զինքը տեսնելու կ՚երթար, ու կերակուրն և ուրիշ պէտք եղած բաները իր ձեռքովը կը մատակարարէր։ Եւ թէպէտ հիւանդը փոխանակ սրբուհւոյն խնամոցը շնորհակալ ըլլալու՝ ծանր խօսքերով կը նախատէր զինքը, բայց Կատարինէ չէ թէ միայն ինչուան անոր մահուանը օրը քովէն չզատուեցաւ, այլ նաև մահուընէն ետքը լուաց անոր մարմինը ու իր ձեռքովը գերեզման դրաւ։ Ուրիշ

կին մ՚ալ քաղցկեղ ուներ, և քովը մարդ չէր համարձակեր մօտենալու՝ վիրացը աղտեղու-թեան պատճառաւը։ Կատարինէ անոր ալ ծառայել սկսաւ այնպիսի յօժարութեամբ որ հիւանդն ալ կը զարմանար, ու չէր գիտեր ինչ կերպով չնորհակալ ըլլայ։ Բայց քիչ ա-տեն վրան անցնելէն եռքը՝ չէ թէ միայն սըր-բուհոյն խնամքը մոռցաւ, այլ նաև պժգալի ապերախտութեամբ մը, վրան ծանր ամբաս-տանութիւններ դրաւ, ու շատերուն հաւա-տացուց։ Բայց Կատարինէի սիրտը չէ թէ միայն չկոտրեցաւ անոր ծառայութենէն ետ կենալու, այլ և ոչ ինքզինքը արդարացընելու ջանք ըրաւ, միտքը հաստատութեամբ գնե-լով թէ անհնարին է որ Աստուած իր անմե-ղութիւնը չյայտնէ։ Եւ յիրաւի, ամբաս-տանող կինը սրբուհոյն համբերութիւնը և սէրը տեսնելով լեզուն փոխեց, ու սկսաւ ամենուն դիմաց խոստովանիլ իր ըրած ամ-բաստանութեանց ստութիւնը։

Ընդհէղ մեղաւորներն ալ դարձի բերելու մեծ ջանք ուներ Կատարինէ. և իր ամէն մէկ խօսքերը և աստուածահաճոյ գործ-քերը մէյմէկ զօրաւոր քարոզներ էին առա-քինութեանց յորդորելու համար. և ինչպէս Պիտա Ն սրբազան քահանայապետը կ՚ըսէր, Կատարինէի հետ խօսողը անհնարին էր որ իր պակասութիւնները չտեսնէր։ Ուրեմն բարի օրինակովը դարձի եկող մեղաւորները խիստ շատ ըլլալուն, մենք մէկը միայն պատմելով պիտի ըլլանք։ Ահա քաղքին մօտերը երկու

աւազակներ բռնուեր ու 'ի մահ դատապարտուեր էին. երկուքին սիրտն ալ խստացած չէ թէ միայն չէին ուզեր ապաշխարել իրենց մեղքը, այլ նաև սոսկալի հայհոյութիւններ կ'ընէին: Կատարինէ տեսնելով որ այս դժբաղդ մարդիկը իրենց տանը առջևէն կ'անցընէին մահուան տեղը տանելու համար, մէկէն եռանդեամբ մը Աստուծոյ աղօթել սկսաւ որ այն խեղճերուն դարձ տայ: Իրաւցընէ երբոր գլխատման տեղը հասան, Աստուծոյ շնորհքովը այն երկու անզեղջ մեղաւորքը դարձի եկան, ու արտասուօք իրենց մեղքերը խոստովանելով երջանիկ վախճան ունեցան:

1374ին ատենները Սենա քաղքին մէջ մեծ սրածութիւն մը իյնալով շատ մարդիկ կը մեռնէին, բայց Կատարինէի աղօթքովը շատերուն ալ առողջութիւն պարգևեց Աստուած: Երբոր Փիզա քաղաքը գնացեր էր սրբուհին, Փլորենտիայի, Փերուճիայի, և Թոսքանայի մեծ մասին բնակիչքը՝ սրբազան քահանայապետին դէմ պատերազմի ելեր էին. բայց ետքը Փլորենտացիք կռուէն ձանձրանալով՝ ուզեցին հաշտութիւն ընել Կատարինէի միջնորդութեամբը: Սրբուհին յանձն առաւ, ու ան ատենի Աւենիոն քաղաքին մէջ նստող Գրիգոր ԺԱ. քահանայապետին երթալով բաները յարմարցուց, և կ'ըսեն թէ սրբազանը համոզողներուն գլխաւորներէն մէկը եղաւ սրբուհին որ նորէն Հռովմ փոխադրէ քահանայապետական աթոռը:

Ետքը նորէն Սենա քաղաքը դարձաւ Կա-

տարինէ, ու իր հանգիստ առանձնութիւնը գտնելով՝ սկսաւ աղօթքի և մտածականաց տալ ինքզինքը. Աստուծմէ ալ զանազան տեսիլքներ ու յայտնութիւններ ունեցաւ, ինչպէս շատ հաւատարիմ անձինք կը պատմեն։ Անցուցած բոլոր կեանքը՝ երկայն հրաշք մը կրնար ըսուիլ. մարմնովը երկրիս վրայ, իսկ հոգւով կարծես թէ միշտ Աստուծոյ հետն էր. Յիսուսի սիրոյն համար ալ չարչարանք ու նեղութիւն քաշելը իրեն համար մեծ զուարճութեան տեղ սեպած էր։ Ան ատենները Գրիգոր ԺԱ. սրբազանին մահուամբը, քահանայապետական իշխանութեան համար մեծամեծ կռիւներ ու հակառակութիւններ ծագեցան։ Սրբուհին այս անմիաբանութեանցը դէշ հետևանքները յայտնի տեսնելով՝ արտասուօք կ՚աղաչէր որ խաղաղութեան ետևէ ըլլան, ինչուան անձամբ ելաւ՝ Հռոմ քաղաքը գնաց հաշտութեան ճար մը գտնելու համար. բայց քաշած նեղութեանցը պատճառաւը Հռոմայ մէջ հիւանդացաւ, ու ապրիլ ամսուն 29ին սրբութեամբ վախճանեցաւ յամի տեառն 1380, երեսունուիրեք տարուան հասակին մէջ, և մեծ ուխտատեղի եղաւ իր գերեզմանը անկէ եղած հրաշքներուն համար։

ՍՐԲՈՒՀԻ ԹԵՐԵՔԸ.

Կաստիլիոյ թագաւորութեան Աւիլա քաղաքը ծնաւ այս երջանիկ կոյսը յամի տեառն 1515 ։ Ծնողքը կարծես թէ երկնային ազդեցութեամբ մը իմանալով թէ այս իրենց դուստրը օր պիտի գայ որ բոլոր աշխարհիս զարմանքը պիտի ըլլայ իր աստուածահաճոյ ու սրբակրօն վարքովը, ամէն հնարք բանեցուցին որ լաւ ու ճշմարիտ քրիստոնէի դաստիարակութիւն մը առնու ։ Բրած ջանքերնուն փուճը չերթալն ալ յայտնի տեսնելով շատ կ՚ուրախանային. վասն զի Թերեզայի վրայ անմեղութիւն մը ու մեծ եռանդ կ՚երևնար այն տղայութեան հասակին մէջ ալ ։ Բարեպաշտ հայրը աղէկ սովորութիւն մը ունէր որ ընտանեացհանգստեան ժամանակը սրբոց վարք կը կարդար անոնց. սրբուհին այն սրտաշարժ պատմութիւնները լսելով անանկ կը զմայլէր որ մէկ անգամով գոհ չըլլալով առանձին ինքնիրենն ալ կ՚երթար անկիւն մը կը քաշուէր նորէն կարդալու իրմէ մեծ եղբօրը հետ ։ Սրբոց նահատակութիւն-

ները լսելով այնպիսի մեծ տպաւորութիւն ըրաւ իրենց փափուկ սրտին մէջ որ խօսքը մէկ ըրին Մաւրիտանացւոց մէջ երթալ ու Քրիստոսի հաւատքը դաւանելով արիւննին թափել։ Թերեզա եօթը տարուան էր ան ատենը, իսկ եղբայրը տասնամեայ։ Ճամբուն վրայ իրենց ազգականներէն մէկը հանդիպելով երբոր ասոնց դիտաւորութիւնը իմացաւ, բռնի հօրերնուն տունը տարաւ զիրենք. ան ատեն մտքերնին դրին որ մարտիրոս ըլլալու տեղ՝ մէյմէկ անապատական ըլլան. ուստի պարտեզին մէջ ծառերու ճիւղերով երկու խրճիթ շինեցին, ուր որ Թերեզա շատ անգամ կ՚առանձնանար աղօթք ընելու համար։ Աստուածածնայ ալ մասնաւոր ջերմեռանդութիւն մը ունենալով՝ սուրբ կուսին պսակը շատ անգամ օրուան մէջ կը դարձընէր։

Երբոր տասուերկու տարուան էր Թերեզա, իր բարեպաշտօն մայրը մեռաւ. այս պատճառաւ աղջկանը վրայ հոգեւորի պաղութիւն մը եկաւ, ու հոգեւոր գրքերու տեղ սկսաւ փուճումուճ առասպելախառն գրքեր կարդալ. անոնցմով աւելի ալ աւրուեցաւ, ու սկսաւ աշխարհային փառաց ու սնոտի պերճութեանց վրայ համարմունք ու սէր մը ձգել։ Թերեզայի հայրը իր աղջկանը այս բռնած կերպը տեսնելով՝ մէկէն ( )գոստինեան կուսանաց վանքը դրաւ զինքը, որպէս զի աշխարհքէ հեռու ըլլալով՝ իր վարքը նորէն շտկելու փոյթ ունենայ։

Թերեզա հազիւ թէ ութը օր կեցեր

էր այն վանքին մէջ՝ մէկէնմէկ աստուա-
ծային շնորհքով մը լուսաւորուած իր առջի
բոնած կերպին ընդունայնութիւնը և վտան-
գը Հանդցաւ, ու պզտիկութեանը անմեղ
կեանքը նորէն սկսաւ առաջ տանիլ։ Այլ
չէր կրնար որոշել թէ արդեօք աշխարհէն
մեռնելը եթէ կատարելութիւնը իրեն հոգւոյն
փրկութեանը աւելի օգտակար կրնայ ըլ-
լալ։ Աչքը այս մտածութեան մէջ էր,
հիւանդութիւն մը եկաւ Մերեզայի վրայ,
որով հայրը ստիպուեցաւ վանքէն հանել
զինքը ու իր տունը բերել տալ. քիչ մը
վրայ դնելէն ետքը՝ առողջութեան մէջ աւելի
հաստատուելու համար՝ իրենց դեղի տունը
խրկեց աղջիկը։ Ամբան իր մէկ կրօնաւոր
ազգականին հանդիպեցաւ Մերեզա, ու
անոր հոգևոր խրատներովը այնչափ սիրտը
շարժեցաւ որ աշխարհային բերկրութիւննե-
րէ բոլորովին զզուելով՝ հաստատութեամբ
միտքը դրաւ որ ինքն ալ նոյն հոգևորական
Ձամբան բռնէ, ուստի հօրմէն արտասուօք
ու շատ դժուարութեամբ հրաման առնելով
Ալիլա քաղքին մէջ եղած Կարմելական կու-
սանաց վանքը մտաւ՝ քանի տարուան հասա-
կին մէջ։ Կրօնաւորական զգեստն հագաւ
Հագաւ՝ այնպիսի զարմանալի եռանդ ու սէր
բութիւն մը ստացաւ, որ ամենուն բարի օ-
րինակ եղաւ։ Վանքին մէջի ամէն դժուարին
ու անարդ ծառայութեանց սիրով կը վազէր,
մէկ կողմանէ ալ մարմինը մահացուցմամբ ու
խիստ ծոմապահութեամբ չարաչար կը տան-

ջէր. որով առողջութիւնն ալ տկարացաւ ու սաստիկ հիւանդութիւններ քաշեց։ Բայց ինքը մարմնոյն տկարութեանցը ամենևին չնայելով, սիրով և ուրախութեամբ կուսական ուխտերը կատարեց։ Եւ որովհետև այն վանքին կուսանքը արգելականք չէին, սրբուհւոյն հայրը աբբասուհւոյն հրամանաւը քիչ մը ատենուան համար նորէն գեղ տարաւ զինքը՝ որ գեղերով և օդափոխութեամբը կորսընցուցած առողջութիւնը նորէն ստանայ. բայց Թերեզա քանի կ՚երթար աւելի կը տկարանար, ու Քրիստոսի վրայ ունեցած սիրովը կը հալէր ու կը մաշէր։ Սրբուհւոյն խոստովանահայր քահանան իր թոյլ կեանքովը ամենուն գայթակղութեանը առիթ եղած էր. ասիկա Թերեզայի անմեղութիւնը և սրտին մաքրութիւնը տեսնելով՝ անանկ զմայլեցաւ մնաց որ իր մեղքերը լալով խոստովանեցաւ սրբուհւոյն, ու անոր աղօթքովը վարքը փոխելով երջանիկ մահուամբ մեռաւ։

Թերեզայի հիւանդութիւնը օրէ օր աւելի ծանրանալով՝ ամէնքը անոր կեանքէն յոյսերնին կտրեցին. հայրն ալ նորէն իր գեղի տընէն քաղաքը ինջեցուց աղջիկը։ Սրբուհին հօրը տունը հասաւ չհասաւ, անանկ այլայլութիւն ու մարմրուք մը եկաւ վրան, որ չորս օր անզգայ մեռելի պէս ընկաւ մնաց։ Բայց ետքը կամաց կամաց վրայ դրաւ, ու իրեք տարուան մէջ իր առջի առողջութիւնը ստացաւ։

Հիւանդութեան ատենը անդադար եկող
գացողներու հետ խօսելով Թերեզա ու հե-
տերնին բարեկամանալով նորէն սկսեր էր
աշխարհային բաներու վրայ սէր ձգել, ուստի
առողջանալովը դարձեալ իր մտքին վրայ հաս-
տատուեցաւ։ Աղօթքէ ու ջերմեռանդութենէ
բոլորովին պաղեցաւ, ու ինչուան սկսաւ մրտ-
քէն անցընել թէ այս հիւանդոտ կենօքը կոյս
ըլլալ ուզենալը բոլորովին կեղծաւորութենէ
առաջ կուգայ. ուստի այս վախճանով վանա-
կան կենաց բարի կրթութիւններն ալ գրե-
թէ բոլորովին թողուց։ Բայց Աստուած Թե-
րեզան ձեռքէ չձգեց. վասն զի սրբուհւոյն
հայրը մահուան անկողին ընկաւ, ու բժիշկ-
ները կեանքէն յոյսերնին կտրեցին. Թերեզա
հօրը քով կեցած սկսաւ խորունկ մտածել
թէ ինչպէս մարդուս ամէն մէկ գործքը այն
վախճանաւ պիտի ըլլայ որ ասա վերջին սարսա-
փելի վայրկենին խղճմտանքը զինքը չչարչա-
րէ. աշխարհային բերկրութեանց վաղանցուկ
ունայնութիւնն ալ աւելի աղէկ իմացաւ, ու
նորէն հաստատութեամբ միտքը դրաւ որ Ա-
ստուծոյ շնորհքովը իր բռնած ճամբան մէկ-
դի թողու, ու Քրիստոսի ձայնին հետևելով
երթայ դարձեալ վանք մտնէ։ Հօրը մահուը-
նէն ետքը իր ուխտը կատարեց Թերեզա,
գնաց վանքը առանձնացաւ, ու բոլոր կեան-
քին մէջ իր ունայնամիտ ամբարհաւաճու-
թեանը վրայ կուլար ու կ՚ողբար. ու տաս-
նըութը տարի առանց մխիթարութեան մը
ցաւօք և վշտօք իր կեանքը անցուց։ Բայց դեռ

ինքզինքը բոլորովին աշխարհի վերաբերու-
թիւններէն զրկած չըլլալով, անկարելի կ՚ըլ-
լար որ կատարեալ հանգիստ կարենայ գտնել
այն վանական առանձնութեանը մէջ. ուստի
մելամաղձութիւն մը եկաւ վրան, ու անկէ
ետքը ոչ աշխարհային և ոչ հոգևորական մխի-
թարութիւններէն համ՝ կ՚առնէր: Վերջը
վերջը սրբոյն ( )գոստինոսի Խոստովանութեց
գրքին հոգեշահ խրատներովը, և Քրիստոսի
տեառն մերոյ չարչարանքները մտածելով, այն
տխուր մտածութիւնները վրայէն փարատե-
ցան: Բայց շատերը սկսան արհամարհանօք
հռչակել թէ կեղծաւորութեան համար է այս
ցուցրցած ճգնութիւնները. նոյն իսկ Թերե-
զայի քոյրերն ալ չարաչար կը նախատէին
զինքը: Բստուած Թերեզայի անմեղութիւնը
յայտնի ցուցընելու համար, իմաստուն խոս-
տովանահօր մը առաջնորդութեանը յանձնեց
զինքը, որ անոր հոգին ու եռանդը աղէկ
մը հասկընալէն ետքը՝ խրատեց որ չնչին ու
պզտի բաներու վրայ իր սրտին եռանդը չը-
կապէ. հապա Քրիստոսի տեառն մերոյ վար-
քը ու չարչարանքները մտածէ, ու ջանայ ինք-
զինքը մահացընել ու իր կրքերը սանձել:
Մտիկ ըրաւ Թերեզա խոստովանահօրը խրա-
տուցը, ու ապաշխարութեան և խիստ հրա-
հանգաց տուաւ ինքզինքը:

Սուրբն Ֆրանչիսկոս Պորճեան Ուիլա
քաղաքը գալով յորդորեց զԹերեզա՝ որ
իրմէ չքաշուի, և ունեցած տարակուսա-
նացը լուծումն խնդրէ. սրբուհին ալ ամէն

բաները տեղն 'ի տեղը պատմեց իրեն, որով Ֆրանչիսկոս յայտնի իմացաւ թէ իրաւ աստուածային յայտնի հրաշքներ են Թերեզայի պատմածները. ուստի յորդորեց որ բռնած ճամբուն մէջ հաստատուն կենայ ու մարդկանց խօսքերէն ամենևին տակնուվրայ չըլլայ։ Կը պատմեն թէ մէկ օր մը Թերեզա աղօթելու ատենը մտքովը յափշտակեցաւ, ու Քրիստոսի տեառն մերոյ ձայնը լսեց՝ որ կ'աւետէր իրեն թէ օր պիտի գայ որ իր խօսակցութիւնը միայն հրեշտակաց ու երկնայնոց հետ պիտի ըլլայ։ Ա՛ս տեսլենէն ետքը զարմանալի փոփոխութիւն մը տեսնուեցաւ սրբուհւոյն վրայ. ամենևին փոյթը չէին մարդկանց խօսքերը, ու ականջ չէր կախեր ոչ անոնց տուած գովեստին և ոչ ըրած ամբաստանութեանցը. իր ջանքը միայն այն էր որ և ոչ թեթև մեղքով մը իր փրկիչը վշտացընէ։ Սրբոյն Ֆրանչիսկոսի մահուընէն ետքը ուրիշ հոգեսէր խոստովանահայր մը գտաւ իրեն համար, ու անոր խրատներովը հոգևորական ճամբուն մէջ զարմանալի յառաջադիմութիւն մը ունեցաւ։ Թերեզայի սիրտը անշիջանելի վառարան մը դարձեր էր երկնային սիրոյ, միտքն ու հոգին ալ բոլորովին աստուածատեսութեանց մէջ ընկղմած։ Կը պատմեն հաւատարիմ անձինք թէ շատ անգամ կ'երևնայ եղեր Յիսուս, ու մեր քրիստոնէական սուրբ հաւատոյ խորհուրդներուն գաղտնիքը կը բացատրէ եղեր իրեն։ Սրբուհին իր կողմանէ ամէն ջանք կ'ընէր որ այս աստուա-

ծային տեսիլքները մարդիկ չիմանան. բայց ո-
րովհետև իր հոգևոր հարցը խրատուցն ալ
միամիտ հնազանդութեամբ կը հետևէր,
պէտք կ՚ըլլար որ անոնց ստիպելովը ամէն գըլ-
խէն անցած բաները տեղնիտեղը պատմէ։ Ա-
սիկայ ալ սրբուհւոյն համար համբերութեան
ու առաքինութ՚ե մեծ նիւթ էր։ Վեց իմաս-
տուն ու հոգեսէր մարդիկ սրբուհւոյն եղած
յայտնութիւնները քննելու ետևէ ըլլալով
վճռեցին թէ բոլոր պատմած հրաշքները խա-
բէութիւններ են, և կ՚ուզէին արգիլել զին-
քը որ սուրբ հաղորդութեան խորհրդոյն չը-
մերձենայ, և կ՚ըսէին թէ դիւահար է և
վրան երդմնեցուցչութիւն ընելու է։ Սրբու-
հին այս բանս որ լսեց՝ բոլորովին տրտմութ՚ե
մէջ թաղուած՝ արտասուօք գնաց խաչելու-
թեան ոտքը ինկաւ, իր սրտին ցաւոցը մխի-
թարութիւն մը խնդրելու։ Նոքը երկնային
ուրախութեամբ քաջալերուելով հաստա-
տուն կերպով առաջադրեց անկէ ետքը մարդ-
կանց կարծեացը վրայ ամենևին համարմունք
չունենալու։ Բայց ետքը վանական կենաց
վրայ պաղութիւն մը սկսաւ զգալ Ծերեզա, ու
մէկ օր մը իր երկու բարեկամ միանձնուհեացը
հետ խօսելու ատենը "Ա՛ւիլա քաղաքը եղած
վանքին կենցաղավարութիւնը ինծի չյարմա-
րեցաւ" ըսաւ. անոնք ալ նոյն բանը զրուցե-
լով՝ Ծերեզան յորդորել սկսան որ ուրիշ նոր
կրօն մը հաստատէ, և կը խոստանային որ ի-
րենք ալ օգնական կ՚ըլլան սրբուհւոյն ջանի-
ցը թէ՛ ստրկով և թէ խորհրդով. ուրիշ ազ-

նուական ու հարուստ տիկին մըն ալ Թերեզայի ընկեր եղաւ, ու չորսը մէկ եղած այս նորաձևութիւնն ընելու ետևէ եղան. և կ՚ըսեն թէ սրբուհւոյն աստուածային յայտնութիւն եղաւ թէ սկսած գործը յաջողութեամբ առաջ պիտի երթայ. ուստի այս տեսիլքէն մեծ քաջալերութիւն առած՝ մտքերնին դրին որ ամէն արգելքներու դէմ դնեն։ Նոքը սրբուհին Թերեզա ան ատենի եղած աստուածաբանից և հոգեսէր անձանց խորհուրդ հարցուց այս բանիս վրայ. անոնք ալ գովելով յորդորեցին որ մէկէն մտքի դրածը կատարել սկսի. ուստի սրբուհին տուն մը վարձեց իր միաբանութեանը համար։ Բայց ինչպէս ամէն բարի գործոց՝ Թերեզայի դիմացն ալ մեծամեծ արգելքներ ելան, անոր համար ստիպուեցաւ թողուլ սկսած գործը, որպէս զի չարախօսաց բերանը կարկէ։ Ա՛ս բանիս վրայ՝ ամէնքը Թերեզայի դէմ դարձան ու նախատական ու ծանր խօսքերով զինքը կ՚արհամարհէին, որոնց սրբուհին զարմանալի խոնարհութեամբ կը համբերէր։ Բայց երբոր Պիոս Դ. սրբազան քահանայապետէն իր կրօնքին հաստատութեան կոնդակը ընդունեցաւ, չորս առաքինի ընկերներովը վանքը մտաւ, ու մեծ փառքով եկեղեցւոյն նաւակատեաց հանդէսը քաղքին եպիսկոպոսին ձեռքովը կատարել տուաւ։ Ա՛հա այս կերպով սկսաւ Թերեզայի հաստատած մեծ կրօնը՝ որուն բարի վարուց և առաքինութեան ո՛րչափ մեծ ձեռնտու ըլլալը՝ հաւատացեալք աղէկ գիտեն։

Սրբուհին տեսնելով որ օր օրուան վրայ իր վանքին կուսանաց թիւը կը շատնայ, միտքը դրաւ որ անոնց համար կանոններ ալ հաստատէ. ուստի Աստուծմէ լոյս խնդրելով՝ խիստ կանոններ դրաւ իրեն աշակերտեալ միանձնուհեացը։ Բայց անոնցմով պակսելու տեղ՝ աւելի բազմանալ սկսան, որով հարկ եղաւ որ քիչ ատենուան մէջ վանքերը շատնան, ու Թերեզայի սրբութեան համբաւը ամէն տեղ հռչակուեցաւ։ Ինգամ մը Կարմեղականաց մեծաւորը սրբուհւոյն հաստատած վանքերուն այցելութեան ելլելով, զարմացաւ մնաց անոնց բարեկարգութեանը վրայ, ու Թերեզայէն խնդրեց՝ որ նոյնպէս ուրիշ վանքեր հաստատէ. ան ալ Աստուծոյ յաջողելովը տասուերկու տարուան մէջ շատ քաղաքներ վանքեր շինել տուաւ ու բարեկարգ կանոններ սահմանեց. Թէպէտ և այս մեծամեծ բաները առաջ տանելու համար շատ հալածանք ու նեղութիւններ ալ քաշեց։

Ինկէ ետքը ետևէ եղաւ Թերեզա որ էրիկ մարդկանց վանքերու մէջ ալ մտած անկարգութիւնները վերցընէ։ Շատերը այս բանիս դէմ կեցան, և Թերեզան ժողովրդեան աչքէն հանելու համար սկսան անվայել զրպարտութիւններ ընել վրան. բայց ինքը երկու բարեպաշտ քահանայից՝ որ իրեն հետևեր էին, կանոններ տալէն ու մասնաւոր զգեստ սահմանելէն ետքը՝ Բոկոտն Կարմեղականաց վանքը խրկեց որ երթան նոյն կանոններով այն կրօնը կարգի բերեն, ինչպէս որ յաջողեցաւ ալ։

Թերեզայի անհամեմատ սրբութիւնը տեսնելով իր խոստովանահարքը՝ ստիպեցին որ իրեն վարքը տեղն 'ի տեղը գրէ։ Այսպիսի հրաման մը շատ ծանր եկաւ խոնարհամիտ սրբուհւոյն, բայց հնազանդեցաւ և ուզածնին կատարեց։ Անոնց հրամանովը ուրիշ զանազան գրքեր ալ գրեց, որոնց ամենուն մէջ իր եռանդը և սրբութիւնը յայտնի կերպով կը տեսնուին։ Զարմանալին ան է որ այնչափ զբաղմանցը մէջը իր սրտին եռանդը ամենևին չպակսեցաւ, մանաւանդ թէ աւելի կերպով ալ աստուածային սիրոյն կրակը արծարծեց։ Վասն զի Թերեզայի վառեալ սէրը ունեցողները՝ խիստ քիչ եղեր են սրբոց մէջ։ Իրեն եղած տեսլեանց ու յայտնութեանցը թիւը չկար. կ'ըսեն թէ մէկ օր մը սերովբէ մը տեսաւ տեսլեան մէջ՝ որ կրակի խանձողով մը սրբուհւոյն սիրտը կ'այրէր։ Վիշտ քաշելու ալ մասնաւոր սէր մը ունէր, ու՝ միշտ կը խնդրէր Աստուծմէ որ ինչուան մահուան վայրկեանը նեղութիւնք իր վրայէն չպակսին։

Թերեզա իմանալով որ մեռնելու ատենը մօտեցեր է, ամէն իր ջանքովը բարեկարգած վանքերուն խրատներ և զգուշութեան կանոններ գրեց. անկէ ետքը կամաց կամաց աւելի ալ տկարանալով՝ անկողին ընկաւ։ Վերջին թոշակը առնելէն առաջ վանքին մէջի՝ եղած կուսանքը իր քովը կանչեց, ու լալով ներումն խնդրեց անոնցմէ՝ թէ որ երբէք իրենց վշտացը պատճառ եղեր է. ու երբոր հաղորդու-

թեան սուրբ խորհուրդը խուցը բերին, Թե-
րեզա աստուածային սիրով մը վառուած՝ նոր
զօրութիւն և ոյժ մը ստացաւ, և արտասուա-
խառն ուրախութեամբ մը աղաղակել սկսաւ
թէ "Եկաւ հասաւ այն երջանիկ օրը որ այս
աքսորանաց ու վշտալից երկրէն պիտի ազա-
տիմ,,: Ընկէ ետքը վերջին օծումն ալ ընդու-
նելով՝ երջանիկ ու խաղաղ մահուամբ մը իր
օրերը կնքեց յամի 1582 վաթսուն աարուան:
Մէկէն նոյն վայրկենին անուշահոտութիւն
մը բուրեց սրբուհւոյն խուցին մէջ. երեսն
ալ պայծառացաւ: Երկրորդ օրը մեծ հան-
դիսով թաղեցին զինքը վանքին եկեղեցւոյն
դասին մէջ, ու ան ատենէն սկսան զարմա-
նալի հրաշքներ երևնալ սրբուհւոյն բարե-
խօսութեամբը: Իրեք տարի հոն տեղը թա-
ղուած մնալէն ետքը՝ հանդիսով առին իրեն
մարմինը Աւիլա քաղքին մենաստանը փոխա-
դրեցին. բայց ետքը Քսեստոս Ե սրբազան
քահանայապետին և ուրիշ մեծամեծաց խըն-
դիրքովը Ալպայի վանքը տարին, ուր որ ին-
չուան հիմա կեցած է. իրեն նշխարացը մէկ
մասն ալ Հռովմայ Բոկոտն Կարմեղականաց
վանքը պահուած է:

ՍՐԲՈՒՀԻ ՔԼԷՐԸ

Արևմտեան եկեղեցւոյն տօնելի սրբոցը վարուցը գրքին մէջ՝ սրբոյն Ֆրանչիսկոսի Ասսիզացւոյն վրան խօսելու ատեն թէպէտ քիչ շատ յիշատակութիւն եղած է նաև այս սրբուհւոյն վրայ, բայց հիմա կուսանաց վարքին մէջ աւելի ամբողջ տեղեկութիւն մը տանք իր վարուցը։

Ասսիզա քաղքին մէջ ծնաւ այս սրբուհին յամի տեառն 1183, հարուստ և ազնուական տընէ։ Տղակութեան ատենէն ալ յայտնի կ՚իմացուէր թէ իր փափուկ սիրտը վառարան մը պիտի ըլլար աստուածային սիրոյ. վասն զի փուճումուճ զբօսանաց տեղ աղօթքի ու ջերմեռանդութեան մասնաւոր սէր մը ձգեր էր. և սուրբ կուսին վարքը լսելով՝ հաստատութեամբ միտքը դրեր էր որ ինքզինքը անոր պաշտպանութեանը նուիրէ անարատ կուսութեամբ։

Քանի որ տարիքը կ՚առնէր, աշխարհիս բերկրութեանցը վրայ ունեցած զզուանքն ալ կ՚աւելնար. անոր համար մարդկանց մէջ

մտնել և անոնց հետ կենակցիլ ալ չէր ուզեր, որպէս զի չըլլայ թէ իր սրտին կրակը այնպիսի կերպերով մարի։ Ծնողքը կը ստիպէին զինքը որ իրենց վիճակին յարմար հագուի կապուի եկեղեցին կամ ուրիշ տեղուանք երթալու ատենները. Քլարա ծնողացը սիրտը չկոտրելու համար կը հնազանդէր անոնց, սակայն իր ազնիւ զգեստուցը տակէն հաստ քուրձ մը կը հագնէր մարմնոյն վրայ։ Եւ թէպէտ սրբուհւոյն մայրը բարեպաշտ տիկին մը ըլլալով իր աղջկանը ունեցած հոգեսէր եռանդը տեսնելով շատ կ՚ուրախանար, բայց մէկալ կողմանէ ալ կը վախէր որ չըլլայ թէ առողջութեանը վնաս մը բերէ իր ճգնութիւններովը։ Եւ յիրաւի, կարծես թէ Քլարա մասնաւոր կերպով ինքզինքը չարչարել կ՚ուզէր այնպիսի հասակի մը մէջ՝ որ ուրիշներու համար բերկրութեանց և հաճոյից տարիներ են. վասն զի ծոմ կենալը և ինքզինքը մահացընելը՝ իրեն համար զբօսանք և զուարճութիւն կը սեպէր։

Ան ատենները սուրբն Ֆրանչիսկոս Ասիզացին իր զարմանալի կրօնքը հաստատելով՝ շատ հռչակուեր էր։ Քլարա անոր ըրած առաքինական գործողութիւնները լսելով միտքը դրաւ որ մէյմը տեսնուի անոր հետ ու կուսական կենաց համար ունեցած բաղձանքը յայտնէ։ Երբոր սրբոյն Ֆրանչիսկոսի խոնարհութիւնը ու սրբութիւնը տեսաւ Քլարա, բոլորովին մտքովը յափշտակուած՝ մէկէն իր փափաքը և աշխարհային կենաց

դէմ ունեցած ատելութիւնը յայտնեց իրեն։ Ֆրանչիսկոս ալ աստուածային յայտնութեամբ իմանալով թէ ինչպիսի գերազանց շնորհաց արժանի պիտի ըլլայ ատենով, քաջալերեց զինքը ու յորդորեց որ Աստուծոյ շնորհքովը ջանայ մտքին դրածը առաջ տանելու։ Բլարա անկէ ետքը շատ անգամ Փորձիունքուլա սրբոյն Ֆրանչիսկոսի մենաստանը կ՚երթար անոր հոգեշահ խրատները լսելու համար. Ֆրանչիսկոս ալ անոր զարմանալի սրբութիւնը տեսնելով՝ յորդորեց որ ինչպէս ինքը էրիկ մարդկանց համար մասնաւոր կրօն մը հաստատեց, Բլարա ալ կանանցը հաստատէ։ Սրբուհին հաւանեցաւ Ֆրանչիսկոսի տուած խրատուցը, և յամի տեառն 1212՝ ծաղկազարդի կիրակէին օրը իր ամէն զարդարուն զգեստները հագած՝ Աստիզի քաղքին եպիսկոպոսական եկեղեցին գնաց. ետքը իրիկուան դէմ ալ Ֆրանչիսկեանց եկեղեցին գնաց նոյն հագուստով։ Կրօնաւորք ձեռուընին ջահեր ու Ճրագներ առած սաղմոսերգութեամբ իրենց եկեղեցին ընդունեցան զսրբուհին. Բլարա իրեն մազերը կտրել տուաւ, և փառաւոր հագուստները մէկդի ձգելով՝ ապաշխարողաց քուրձ մը առաւ վրան, ու գնաց մօտիկ տուն մը առանձնացաւ։

Բլարայի այս ըրած գործողութիւնը Աստիզացիք լսելով շատ զարմացան. և որովհետև դեռ տասնըութը տարուան աղջիկ տղայ էր, ամէնքը մտքերնին դրին թէ մանկական

թեթեւամտութեամբ եղած գործողութիւն մըն է. բայց ծնողքը շատ զայրացան որ առանց իրենց հրամանին բոլոր ընտանիքը խաղք ը-րաւ ամենուն առջեւը։ Անոր համար ելան ի-րեն առանձնացած տունը գնացին որ բռնու-թեամբ առնուն քաղաքը բերեն։ Քլարա աստուածային շնորհքով մը զօրացած ոչ ա-նոնց աղաչանքէն կակըղցաւ, և ոչ սպառնա-լիքներէն վախցաւ. մէկ ձեռքովը եկեղեցւոյն խորանը բռնած՝ մէկալովն ալ իր կտրած մա-զերը ցուցընելով, "Աղէկ գիտցէք, ըսաւ, որ ես Յիսուսի Քրիստոսի ընծայուեցայ, և մարդիկ չեն կրնար զիս իրմէ բաժնել"։ Ֆը-րանչիսկոս Բենեդիկտեան կուսանաց մէկ վանքը դնել տուաւ զսրբուհին. Քլարա հա-զիւ թէ տասնըհինգ օր հոն կեցեր էր, Աղ-նէս քոյրը իրմէն բարի օրինակ առած՝ նոյն վանքը եկաւ, և կրօնաւորական զգեստ հագ-նելով՝ միտքը դրաւ որ ինքն ալ քրոջը հետ նոյն առաքինական կեանքը անցընէ։ Ծնող-քը այս բանս ալ տեսնելով շատ տաքցան, ու հետերնին մարդիկ առած՝ բռնութեամբ վան-քը վազեցին ու Աղնէսը յափշտակելով՝ իրենց տունը կը տանէին. Քլարա սրտառուչ ա-ղօթքով մը Աստուծոյ դիմեց, ետքը մէկէն վանքէն դուրս ելաւ, ու իր քրոջը ետևէն վազելով՝ զարմանալի հրաշագործութեամբ մը ճամբուն վրայ անշարժ կեցընել տուաւ իր քոյրը. անանկ որ բազմութիւնք չկրցան տե-ղէն շարժել տալ, և իմանալով թէ Աստու-ծոյ բանը կայ ասոր մէջ՝ թողուցին որ քրոջը հետ նորէն վանք դառնայ։

Սուրբն Ֆրանչիսկոս այս զարմանալի հրաշքը լսելով, ուղեց որ իր կոզմանէ ալ անոնց աստուածահաճոյ բաղձանացը կատարուելուն օգնական ըլլայ. ուստի իրեն ջանքովը նորոգուած սրբոյն Դամիանոսի եկեղեցին ու անոր քովի եղած տունը՝ այս երկու սրբուհիներ քերցը տուաւ. և այս կերպով սկսաւ Կլարեան ըսուած կուսանաց կրօնը: Սրբուհւոյն մայրը և պզտիկ քոյրն ալ՝ եկան նոյն վանքը կրօնաւորելու համար. նոյնպէս ուրիշ շատ ազնուական աղջկունք՝ աշխարհայինն բերկրութիւնները արհամարհելով, այն նոր բաժինն աղքատ կրօնին մէջ մտնելը ամէն փառքէ վեր սեպեցին: Անոր սրբոյն Ֆրանչիսկոսի առջևը կրօնաւորական ուխտերը յանձն առնելով, միաբան հաւանութեամբ Կլարան իրեն աբբաստուհի ընտրեցին. բայց իր խոնարհութեամբը ինքզինքը ամենէն աւելի նուաստը սեպելով, ցածուն ծառայութիւնները անձամբ կը կատարէր. վասն զի ինքն էր սեղանի վրայ և հիւանդանոցին մէջ սպասաւորողը: Աղքատութեան առաքինութեանն ալ մանաւանդ եռանդ մը ստացեր էր. չէր ուզեր որ իր մենաստանը կալուածք կամ եկամուտ ունենայ, այլ ողորմութեամբ իրեն ամենօրեայ ապրուստը չարէ. կ'ըսեն թէ և ոչ կ'ուզեր որ ամբողջ հայ մը բերուի իր վանքը, այլ կտորտանք ընդուներ. որպէս զի կուսանացը սրբութեան մէջ փառասիրութիւնը և կամ աշխարհայինն հաձոյք չգործանան. այն պատճառաւ՝ հօրը վախճանելէն ետքը իրեն ընկած ժա-

ռանդութեան մասը աղքատաց ու կարօտե-
լոց բաժնել տուաւ ։ Գրիգոր Թ. սրբազան
քահանայապետը ասոնց խեղճութիւնը տես-
նելով՝ ուզեց որ ստըկով օգնութիւն մը ընէ.
բայց Քլարա քահանայապետին խնամոցը
շնորհակալ ըլլալով աղաչեց որ այն բարիքը
ընելէն ետ կենայ, որպէս զի չըլլայ թէ կրօ-
նաւորական սկզբնական ոգւոյն աւրուելու ա-
ռիթ ըլլայ ։ Կը պատմեն թէ մէկ օր մը ճա-
շաժամուն ատենը հասած ըլլալով՝ յիսուն
կուսանաց համար պզտիկ հացէ մը աւելի
ապրուստ չկար. Քլարա կերակուր բաժնո-
ղին ապսպրեց որ այն մէկ հացը կտոր կտոր
ընելով ամենուն բաժնէ. և մասնաւոր հրաշ-
քով հացը բազմացաւ ու ամէնքը կշտացան ։

Քլարայի անցուցած խստակրօն կեանքը
յիրաւի զարմանալի հրաշք մըն էր ։ Վասն
զի կրօնքին ամէն խստութիւնները ճիշդ կեր-
պով պահելէն զատ, իր կողմանէ ալ մաս-
նաւոր ճգնութիւններ ունէր ինքզինքը մա-
հացընելու համար ։ Մարմնոյն վրայէն խո-
շոր քուրձեր կը հագնէր. և անոնց վրայ մաս-
նաւոր սուր փշեր խոթուած էին որ ամէն մէկ
շարժելուն մարմնոյն մէջ կը խրէին ու չարա-
չար կը տանջէին զինքը. պահոց օրեր կերա-
ծը լոկ հաց և խմածն ալ պարզ ջուր էր. իսկ
երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ օրեր
անսուաղ կ՚անցընէր. քունն ալ չոր դետնի
վրայ էր. բայց ետքերը մահուընէն քանի մը
տարի առաջ՝ սրբոյն Ֆրանչիսկոսի հնազան-
դելու համար՝ յարդէ անկողնի մը վրայ կը
քնանար ։

Բայց իրեն խոտակրօն վարուցը ժամանակ մեծամեծ մխիթարութեանց ալ արժանի եղաւ. վասն զի ինչպէս որ հաւատարիմ անձինք կը պատմեն, աստուածային յայտնութիւններ ունեցաւ Քլարա, որոնցմով երկրիս վրայ երկնից արքայութեան քաղցրութիւնը և արդարոց պատրաստուած վայելքը կ'իմանար։ Աղօթքի ատեն ցուցրցած եռանդը զարմանալի բան մըն էր. մտաւոր աղօթից ատենն ալ շատ անգամ մտքովը կը յափշտակուէր կ'ըսեն. իր խօսքերը ազդու և եռանդուն էին, որոնցմով լսողին սիրտը բոլորովին ինքիրմէ դուրս կ'ելլէր։ Սուրբ Կուսին ալ շատ ջերմեռանդ էր։

Բայց իրեն մեծամեծ ճգնութիւններովը՝ առողջութիւնը վատթարանալ սկսաւ, թէպէտ և եռանդը և աղօթասիրութիւնը ոչ երբէք պակսեցան. ոտքի վրայ կենալ չկրնալով՝ կ'ըսեն թէ ինքզինքը սրբութեան դիմաց տանել կուտար՝ միաբանական աղօթից ատեն ուրիշներուն հետ ներկայ գտնուելու համար։

Փրեդերիկոս Բ. կայսրը Հռովմայ սրբազան քահանայապետին դէմ պատերազմ բանալով, Սարակինոսները իրեն օգնութեան կանչեց։ Անոնք ալ սրբազանին սահմանները կոխկրռտելով՝ եկան Ասսիզի քաղաքն ալ պաշարեցին. և որովհետև Քլարեան կուսանաց վանքը քաղքին պարսպացը մօտիկ էր, թշնամիք վանքը աւարի առնուլ կ'ուզէին։ Քլարա երբոր այս բանս լսեց, աստուածայ-

ին վստահութեամբ մը զօրացած վանքին քահանային հրաման տուաւ որ սրբութիւնը մասնատփով առնու դրանը քով տանի. ետքը ինքն ալ բոլոր կուսանաց հետ մէկտեղ վար իջաւ. և ամէնքը մէկէն սկսան եռանդեամբ և լացով աղօթք ընել՝ որ Աստուած ողորմի իրենց ու թշնամեաց բռնութենէն ազատէ։ Եւ լսեց Աստուած անոնց աղօթքին. վասն զի Սարակինոսք այս բանս տեսնելով շատ վախցան, ու մէկէն ազատ թողուցին զիրենք։

Քլարայի մահուընէն տարի մը առաջ Ոստիայի կարդինալը՝ որ ետքը քահանայապետ ընտրուելով Աղեքսանդր Դ ըսուեցաւ, անոր հիւանդութիւնը լսած ըլլալով՝ այցելութեան գնաց. և տեսնելով որ մահուան մօտեցեր է՝ վերջին թոշակը մատակարարեց իրեն։ Երբոր սուրբ խորհուրդը ընդունեցաւ Քլարա՝ այնպիսի ոյժ և զօրութիւն մը եկաւ վրան, որով չէ թէ միայն անկողնէն ելաւ, այլ նաև իրեն պաշտօնին վերաբերեալ ամէն գործողութիւնները անթերի կը կատարէր։ Հետևեալ տարին Իննովկենտիոս Դ սրբազան հայրապետը՝ Դաղղիայէն Հռոմ դառնալու ատենը ուզեց որ նախ Ասսիզի երթայ Քլարան տեսնելու համար։ Տեսաւ որ սրբուհին մահուան մօտեցած ըլլալուն վերջին թոշակը ընդուներ էր. Քլարա երբոր սրբազան քահանայապետին ցրցուցած խնամքը իմացաւ, արտասուախառն ուրախութեամբ խնդրեց իրմէ որ իր մեղացը արձակումն շնորհէ. Ին-

նովկենտիոս անոր զարմանալի սրբութիւնը տեսնելով, կ՚ըսեն թէ իր քովը եղած ծիրանաւորաց դարձեր ըսեր է թէ "Աշխարհիս վրայ երևցած անուանի սուրբերէն մէկն է որ պիտի կորսընցընենք"։

Քլարա ուզեց որ սրբոյն Ֆրանչիսկոսի Ասսիզացւոյն պէս կտակ մը ընէ. որպէս զի իրեն աշակերտուհեացը սրտին մէջ աւելի կերպով մը տպաւորէ աղքատութեան և բուն ճշմարիտ կրօնաւորութեան ոգին։ Խոստովանահայրը երբոր համբերութեան գերազանց առաքինութիւնը կը գովէր Քլարայի առջև, սրբուհին դարձաւ, "Հայր սուրբ, ըսաւ, որչափ մեծ ցաւ կը զգամ քանի որ կը մտածեմ թէ աշխարհէս հեռանալէս ու ինքզինքս Յիսուսին նուիրելէն ետքը, պզտիկ առիթ մ՚ալ չէ եղած որ անոր սիրոյն համար վիշտ մը քաշելու արժանի ըլլամ. ինչ մեծ մխիթարութիւն է հաւատացեալ հոգւոյ մը՝ երբոր մտածէ թէ իր փրկչին համար վիշտ ու չարչարանք կը քաշէ"։ Կը պատմեն թէ հոգևարութեան ատենը Քրիստոս տէրն մեր կուսանաց բազմութեամբ Քլարայի խուցը մտած ըլլայ՝ անոր երջանիկ հոգին անմահութեամբ փառաւորելու համար. և այս կերպով մայիս ամսուն մետասաներորդ օրը՝ յամի տեառն 1253 խաղաղութեամբ հոգին աւանդեց, վաթսուն տարուան հասակին մէջ, քառասունուերկու տարի վանքը կենալէն ետքը։

Երբոր Քլարայի մահուան լուրը տարա-

ծուեցաւ, վազող վազողի եղան զինքը տեսնելու համար. ինչուան քահանայապետն ալ ծիրանաւորացը հետ մէկտեղ վանքը եկաւ. ետքը մեծ փառքով իրեն երջանիկ մարմինը Բասիզի քաղքին մէջի սրբոյն Գրիգորի ըսուած եկեղեցւոյն մէջ թաղեցին, և անթիւ հրաշքներ տեսան հաւատացեալք սրբուհւոյն բարեխօսութեամբը։ Ինոր համար Ոստիայի կարդինալը որ տարիէ մը ետքը քահանայապետ ընտրուեցաւ, մեծ հանդիսով սրբոց կարդը դասեց զինքը, ու 'ի պատիւ սրբուհւոյն եկեղեցի մը շինել տալով՝ մարմինը հոն փոխադրեց՝ մահուընէն հինգ տարի ետքը։

Քլարայի կենդանութեան ատենէն ալ իրեն ջանքովն հաստատած կրօնքը Իտալիոյ և Գաղղիոյ մէջ տարածուիլ սկսեր էր. բայց իր մահուընէն ետքը զանազան ճիւղեր բաժնուեցաւ, թէպէտև ամենուն ոգին և վախճանն ալ նոյն ըլլալով՝ հաւատացելոց և եկեղեցւոյ մեծամեծ օգուտներ ըրած են։

ՍՐԲՈՒՀԻ

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԼԻՄԱՑԻ

Սրբուհին Վարդուհի կամ Ռոզա երջանիկ կոյսը Ամերիկայի Փերու ըսուած նահանգին Լիմա քաղաքը ծնաւ, հարուստ ու ազնուական ծնողացմէ որ Սպանիայէն անցեր հոնտեղուանքը կը բնակէին։ Սրբութեան կընիքը պզտիկութենէն յայտնի կ՚ երևնար Վարդուհւոյն վրայ, ու իր եռանդուն և խելացի հանդարտութեամբը տնեցոցը մեծ ուրախութիւն էր. ծնողացը աղախին աղջկանը հետ խօսքը մէկ ընելով՝ շատ անգամ կ՚ երթային պարտիզին մէկ անկիւնը կ՚ առանձնանային աղօթքի ետևէ ըլլալու համար։ Հոգեսիրութեան պտուղը այն պզտիկութենէն յայտնի տեսնուիլ սկսաւ Վարդուհւոյն վրայ. աշխարհային բերկրութիւններէ զզուանք մը կը զգար, ու ինքնիրեն առաջադրեր էր որ կուսական սրբակրօն կենաց ինքզինքը նուիրէ։ Կ՚ըսեն թէ ծոմապահութիւններ ալ կ՚ը

նէ եղեր տնեցոցմէ ծածուկ՝ ախորժահամ կե-
րակուրներէ և պտուղներէ ինքզինքը զրկե-
լով. քաշած հիւանդութեանցը ատենն ալ չէ
թէ միայն չէր տժգոհար, այլ նաև ուրա-
խութեամբ "Երանի ինծի, կ՝ ըսէր, որ այս
հիւանդութիւններովս՝ Քրիստոսի իմ փըրկ-
չիս սիրոյն համար չարչարանք քաշելու ար-
ժանի կ՝ըլլամ. ափսոս որ քաշածներս՝ գոր-
ծած մեղքերուս համեմատութեամբը բան
մը սեպուելու արժանի չեն"։ Ծնողքը և
բարեկամները առջի բերան Վարդուհւոյն
բռնած կերպը թեթևամտութենէ առաջ ե-
կած կարծելով՝ կը նախատէին զինքը ու ծանր
խօսքերով կ՝արհամարհէին։ Ետքը երբոր
տեսան որ իր գործած առաքինութեանցը
հիմը հաստատուն բարեպաշտութիւնն ու
աստուածսիրութիւնը դրեր է, մտքերնին
փոխեցին ու սկսան լաւ համարմունք ստանալ
վրան։

Բայց որովհետև մտքերնին դրած էին որ
աշխարհք մըտցընեն զինքը, մայրը սկսաւ
աղջիկը յորդորել որ այն աշխարհատեցու-
թիւնը մէկդի ձգէ, որ ինքզինքը վայելուչ
կերպով հագուիլ կապուելու տայ. սակայն
Վարդուհւոյն սիրտը բոլորովին Յիսուսի
նուիրուած ըլլալով՝ անհնարին էր որ աշխար-
հի հաճոյ ըլլալու մտքով՝ իրեն սկսած եր-
ջանիկ ճամբէն ետ կենար. ուստի արտասուօք
մօրը կ՝աղաչէր որ չըլլայ թէ իր աղջիկը ծնո-
ղացը հրամանին դէմ անհնազանդութիւն
ընելու վտանգի մէջ ձգէ։

Վարդուհի տեսնելով որ ծնողքը զինքը հարսնացընելու նորէն ետևէ ընկեր են, ամէն ջանք ընել սկսաւ Լիմա քաղքին մէջ եղած Քլարեան կուսանաց վանքը մտնելու, որ մտքերնէն այն խորհուրդը փարատի. բայց ուրիշները թող չտուին:

Բայց Աստուած մասնաւոր հրաշքով մը իմացուց սրբուհւոյն թէ վանք մտնելը իրեն հոգւոյն փրկութեանը օգտակար չէ: Վարդուհի ալ այն ատենը միտքը դրաւ որ սրբոյն Կատարինէ սենացւոյն պէս, որուն մասնաւոր ջերմեռանդ էր, տանը մէջ կենայ. ու անպաճոյճ և կուսական վարքովը աւելի փառաւոր յաղթութիւն մը ընէ՝ աշխարհի և սատանային վրայ: Ուստի աւելի կերպով սկսաւ ինքզինքը չարչարել՝ անդադար ծոմապահութեամբ և ուրիշ հոգևորական կրթութիւններով. աղօթասիրութեան զարմանալի եռանդ մը կ՚երևնար վրան. կը պատմեն թէ ինչուան երկու օր երկու գիշեր անդադար աղօթքի հետ եղեր է եկեղեցւոյն մէջ՝ առանց բերանը բան մը դնելու. հեզութիւնն ալ հիանալի բան մըն էր. ոչ երբէք եղած էր որ ուրիշի սիրտը կոտրելու համար թեթև խօսք մը զրուցած ըլլայ:

Աղքատաց վրայ ալ մասնաւոր սէր ունենալով, շատ անգամ անոնցմէ շատերը կ՚առնէր հետը իրեն տունը կը բերէր, և անոնց ամէն հարկաւոր բաները իր ձեռքովը կը հոգար շատ անգամ ալ ուրիշ բարեպաշտ կանանց հետ մէկ ըլլալով՝ քաղքին հիւանդանոցները

կ՚երթար ծառայելու համար. և այնպիսի սիրով ու ժրաջան փութով մը կը կատարէր այն առաքինութիւնները՝ որ ամէնքը վրան կը զարմանային, ու չէին գիտեր թէ ինչ կերպով զինքը գովեն. բայց Ա արդուհին իրեն ըրածները բանի մը տեղ չսեպելով "Կը զարմանամ, կ՚ըսէր, թէ ինչու այնչափ մեծ բան կը սեպեն Քրիստոսի սիրոյն համար կատարած փոքր ծառայութիւնս, երբոր ինքն տէրն տէրանց զիս սիրելուն համար փշով պսակուեցաւ ու Հրէից թուքումուրը ընդունեցաւ".

Բայց սատանան որ ամէն Աստուծոյ ծառայիցը բռնած հոգևոր ճամբուն արգելք ըլլալ կ՚ուզէ, Ա արդուհւոյն միտքն ալ զանազան փորձութիւններ սկսաւ ձգել. ու մասնաւոր կերպով կը ջանար որ Աստուծոյ ողորմութեանը դէմ թերահաւատութիւն ձգէ անոր սրտին մէջ. "Ատ բռնած ճամբովդ ալ՝ փրկութեան հասնիլը քեզի համար անկարելի է կ՚ըսէր. մարդս ինչ ալ որ ընէ, Աստուծոյ նախասահմանութեանը դէմ չկրնար դառնալ". բայց Աստուած գթացաւ սրբուհւոյն վրայ, ու հոգևոր հարց իմաստուն առաջնորդութեամբը՝ անոր մտքէն այսպիսի կասկածները փարատեց: Ա արդուհի իր ըրած սոսկալի ծոմապահութիւններն ու կրած ճգնութիւնները բանի տեղ չսեպելով, նոր նոր տանջանքներ կը հնարէր ինքզինքը չարչարելու համար. իր վիշտը միայն այն էր որ ծածկելը անկարելի կ՚ըլլար ուրիշներէն: Որովհետև, ինչպէս որ վերը յիշատակեր ենք, սրբոյն

Կատարինէ սենացւոյն հետևող ըլլալու մասնաւոր փափաք մը ունէր, ուզեց որ անոր պէս՝ ինքն ալ իրեն համար փշէ պսակ մը շինէ գլուխը դնելու. ուստի թիթեղէ պսակ մը շինեց, ու մէջը իրեք կարգ երկրթէ փշեր շարեց, ու գլուխը դրաւ՝ խոստովանահօրմէն զատ առանց ուրիշի մը գիտնալուն։ Մէկ օր մը Պարդուհւոյն հայրը բանի մը վրայ չարաչար տաքցած ըլլալով՝ սրբուհւոյն եղբօրը կը սաստէր. Պարդուհի մէջ մտաւ որ հաշտութեան միջնորդ ըլլայ. ան ատեն հայրը մէկդի հրեց զսրբուհին. և ձեռքը գլխուն պսակին դպչելով՝ Պարդուհւոյն երեսներէն գետի մը պէս արիւնը վար թափիլ սկըսաւ։ Ծնողքը երբոր բանը իմացան, զարմանալնէն ինչ ըսելիքնին չէին գիտեր. ուստի խոստովանահօրը աղաչեցին որ յորդորէ զսրբուհին իր անձին վրայ գթալով այնպիսի ճգնութիւններէ ետ կենալու։ Հոգևոր հօրը դիմաց երբոր պսակը դրին՝ պաղեցաւ մնաց. սակայն սրբուհւոյն աղաչանացը դէմ դնել չկարենալով՝ թող տուաւ որ նորէն գործածէ այն պսակը։

Աստուած ուրիշ նեղութեամբ մըն ալ իւր սիրելի աղախինը փորձել ուզեց։ Այն առաքինի ու աղօթասէր անձը՝ ատեն անցնելէն ետքը հոգևորի այնպիսի պաղութիւն մը կը զգար, որ բանէ մը համ չէր առներ. այս պատճառաւ մեծ այլայլութիւն մը եկաւ Պարդուհւոյն վրայ. մէկ կողմանէ Աստուծոյ կ՝աղաչէր որ այս պաղութիւնը իր վրայէն

վերցընէ, միւս կողմանէ ալ անդադար խոր-
հուրդ և խրատ կը խնդրէր իր հոգևոր դաս-
տիարակներէն այնպիսի անհնարին վշտէ մը
ազատելու համար. բայց ճար չէր ըլլար. ին-
չուան որ Աստուած ողորմեցաւ իրեն ու առ-
ջի եռանդը պարգևեց. Պարդուհի յարմար
առիթ սեպելով այս բանս ինքզինքը աւելի
մեղաւոր և խեղճ համարելու՝ աւելի խստամ-
բեր ճգնութեանց ետևէ եղաւ։ Ամէն մէկ
խոստովանանք ըլլալուն՝ արցունքի գետեր
կը վազէին աչքէն, ինչպէս որ կը պատմեն.
վասն զի միտքը հաստատուն դրած էր թէ
իրեն պէս մեղաւոր մը անհնարին է որ աշ-
խարհիս երեսը գտնուի. թէպէտ և խոստո-
վանահարքը կ՚ըսէին թէ այնչափ արդար է՝ որ
արձակման ենթակայ մեղք մը գրեթէ ոչ
երբէք գործած է իր բոլոր կենացը մէջ։

Այսպիսի խոստակրօն վարքով մը Պարդու-
հւոյն առողջութիւնը վնասուիլ սկսաւ. բայց
ինքը ամենևին մտիկ չէր ըներ, գիտնալով թէ
մարմնոյն տկարանալովը՝ անմահ հոգին փա-
ռաւորութեան պիտի հասնի հանդերձեալ
աշխարհին մէջ. "Աստուծոյ սիրոյն համար
ամէն տեսակ նեղութիւնները ինծի մեծա-
մեծ ուրախութեանց պատճառ են" կ՚ըսէր։

Հիւանդութիւնը օր օրուան վրայ շատ
ծանրացաւ, ետքերը անդամալուծութիւն
մ՚ալ եկաւ վրան՝ որով տեղէն շարժելու կա-
րողութիւն չունէր։ Պարդուհւոյն ուրախու-
թիւնը այն դառն ցաւերուն մէջ անոր վրայ
էր՝ որ լեզուն արձակ էր ու անխափան կրնար

զԱստուած փառաւորել։ Ետքը ընդհանրական խոստովանանք մը եղաւ մեծաւ եռանդեամբ, ու վերջին օծումն և յետին թոշակը ընդունեցաւ. անկէ վերջը բոլոր ընտանիքը և ազգականները իր քովը կանչեց, և արտասուօք ներումն խնդրեց իր գործած պակասութեանցը. անանկ որ ամենուն լացը շարժեց։ Անկէ ետքը քանի մը օր ալ ապրելէն վերջը՝ խաղաղութեամբ հոգին աւանդեց յամի 1617, երեսունըմէկ տարեկան հասակին մէջ. և կը պատմեն թէ մեռած վայրկենին՝ սրբակաց անձ մը աչքովը տեսեր է որ Պարդուհին հրեշտակաց բազմութեամբը երկինք կ՚ելլէ եղեր։

Լիմացիք երբոր սրբուհւոյն մահը լսեցին՝ ամէնքը մէկէն անոր հօրը տունը վազեցին զինքը վերջին անգամ տեսնելու և սուրբ մարմինը համբուրելու համար. և շատ հիւանդներ անոր բարեխօսութեամբը իրենց ցաւոցը բժշկութիւն ընդունեցան։ Ետքը իրիկուան դէմ Պարդուհւոյն մարմինը մեծ հանդիսով վերցուցին ու Դոմինիկեանց վանքին եկեղեցւոյն մէջ թաղեցին։ Եւ ինչպէս կենդանութեան ատենը՝ այսպէս ալ մեռնելէն ետքը զանազան հրաշքներով փառաւորեց Աստուած իւր սիրելի աղախինը, ինչպէս որ հաւատարիմ անձանց վկայութեամբն ու հաստատութեամբը ստուգուած է։

ՍՐԲՈՒՀԻ Վ ԵՐՈՆԻՔԱ.

Իտալիոյ Պինասքոյ ըսուած աւանին մէջ ծնաւ Վ՝ երոնիքա՝ յամի տեառն 1445։ Հայրը երկրագործ էր, բայց իր բարեկրօն վարքովը ամենուն սիրելի ու բարի օրինակ եղած էր. աշխատասէր բնաւորութիւն մ՝ ալ ունենալով՝ իր Վ՝ երոնիքա աղջիկն ամէն օր արտերը կը տանէր՝ աշխատելու համար. որ իր հլու հպատակութեամբը ծնողացը սիրելի և ամէն տեսնողներուն զարմանալուն պատճառ եղեր էր։

Հոգեսէր ալ ըլլալով Վ երոնիքա՝ Միլան քաղքին մէջ եղած սրբոյն Մարթայի անունով կուսաստանը առանձնանալ ուզեց՝ իր հոգւոյն փրկութեանը աւելի կերպով մը մտադիր ըլլալու համար։ Աբբասուհին անոր բարեմիտ կերպը տեսնելով՝ զարմացաւ մնաց. բայց որովհետև կարդալ գրել ամենևին չէր գիտեր Վ՝ երոնիքա՝ յորդորեց որ վանք մտնելէն առաջ այն բաներըսորվի՝ որպէս զի վանական առանձնութիւնը իրեն զուարճալի ընէ և օգտակար։ Սրբուհին հնազանդելով՝ տուն դարձաւ. և

տեսնելով որ առտուընէ ինչուան իրիկուն աշ-
տութեան ետևէ ըլլալով՝ կարդալու ժամա-
նակ չկրնար գտնել՝ գիշերուան քունը կը զո-
հէր սորվելու համար։ Բայց ետքը վախնալով
որ չըլլայ թէ ուսումը փոխանակ իրեն հոգւոյն
փրկութեանը օգտակար ըլլալու՝ վնասու
պատճառ ըլլայ, բոլորովին ետ կեցաւ այն ջան-
քէն, ու գնաց սրբոյն Մարթայի կուսաստա-
նը, և աշխատաւոր մայրապետներէն եղաւ։
Հոն իր կեանքը երկու բանի նուիրեր էր
Վերոնիքա, հոգևորի և վանքին ծառայու-
թիւններուն ետևէ ըլլալու. և որովհետև
խիստ աղքատ էին այն կուսանքը, և հարկ էր
որ բարեպաշտից ողորմութեամբը իրենց ապ-
րուստը գտնեն, Վերոնիքա ամէն օր դրռնէ
դուռ կը պտըտէր մուրալու համար։

Վանք մտնելէն իրեք տարի ետքը հիւան-
դութիւն մը եկաւ սրբուհւոյն վրայ. բայց
ինքը անխափան իր պարտքերը կը կատարէր
առանց ինքզինքը մտածելու. ու երբոր ուրիշ-
ները վրան խղճալով կը յորդորէին որ աշխա-
տանքը պակսեցընէ, Վերոնիքա պատասխան
կուտար թէ "Աշխատանքէ փախչիլը ամօթ
է ինծի պէս ուժեղ և առողջ աղջկան մը հա-
մար"։

Քսան տարի ամենուն բարի օրինակ ըլլա-
լով՝ իր կեանքը անցուց սրբուհին, և թէ-
պէտ զանազան տեսլեանց ու յայտնութեանց
արժանի կ՚ըլլար, բայց իր խոնարհամտու-
թեամբը ինքզինքը բանի տեղ չսեպելով՝ ա-
մենևին ձայն չէր հաներ. և շատ կը վշտա-

նար երբոր կ՚իմանար թէ ուրիշները զինքը բանի մը տեղ դրեր ու մեծ համարմունք ունին վրան։ Պահք բռնելու ալ մասնաւոր ջերմեռանդութիւն մը ունէր Վերոնիքա. և շատ օր ալ բոլորովին ծոմ կը կ՚ենար։

Ընդամ մը Քոմոյ քաղաքը գնաց Վերոնիքա, և իր բարի օրինակովը շատ մեղաւորաց առ Աստուած դառնալուն պատճառ եղաւ. անկէ Միլան անցաւ, և հոն տեղի կուսանաց վանքերուն ալ մեծամեծ հոգևոր պտուղներ ըրաւ իր սրբակրօն վարքովը և հոգեշարժ խրատներովը. նոյնպէս Բարմա, Փլորենտիա և Հռոմ քաղաքներն ալ երթալով առաքինական քաջութիւններ գործեց։

Վերոնիքա աստուածային յայտնութեանց և տեսլեանց ալ արժանի եղաւ. բայց ինքզինքը արժանի չսեպելով՝ շատ կը վախնար որ չըլլայ թէ դիւական փորձութիւններ ըլլան այն տեսիլքները. ուստի կ՚ուզէր անապատ մը առանձնանալ և հոն քաշուիլ ճգնութեան և աշխարհի հետ վերաբերութիւն մը չունենալու համար. բայց Աստուած հրեշտակի ձեռքով իմացուց իրեն թէ անապատը առանձնանալը իրեն հոգւոյն օգտակար չէ, ու յորդորեց որ բռնած աստուածահաճոյ ճամբուն մէջ հաստատուն մնայ։ Բայց սատանան նախանձելով անոր առաքինասէր ճգնութեանը վրայ, սկսաւ փորձութիւններով նեղել զինքը, ու երբոր տեսաւ որ Վերոնիքա իրեն կերպով մը տեղիք չտալէն զատ՝ աւելի ալ զինքը կ՚ամբչցընէ, մար-

մինը չարչարել սկսաւ. ու ինչպէս հաւատա-
րիմ անձինք կը վկայեն, շատ անգամ Պ երո-
նիքայի կ՝ երևնար ու նախատական խօսքե-
րով զինքը արհամարհելեն ետքը՝ ինչուան
սրբուհւոյն ծեծ ալ կը քաշէր։ Կոյսը հաս-
տատութեամբ միտքը դրած ըլլալով թէ իր
մեղացն համար է որ Աստուած թող կուտայ
որ այս փորձանքներն իր վրայ հասնին, հե-
զութեամբ կը համբերէր, ու կը խնդրէր որ
ողորմի Աստուած իր խեղճութեանը։

Այսպիսի զարմանալի վարքով մը իր կե-
նացը օրերը անցընելով՝ ատենը եկաւ որ
բոլորովին աշխարհքէս զատուի, և երթայ
իւր փրկչին հետ միանայ. ուստի կամաց
կամաց մարմինը տկարանալով՝ հիւանդացաւ
և անկողին ընկաւ. ու ամէն հոգևոր պատ-
րաստութիւնները մեծ եռանդեամբ ընդու-
նելով՝ խաղաղութեամբ իր երջանիկ հոգին
աւանդեց յամի տեառն 1497, յունուար ամ-
սուն առասուիրեքին։ Կուսանքը լալով ողբա-
լով իր մարմինը առին՝ եկեղեցւոյն մէջ հինգ
օր անթաղ թողուցին որ բարեպաշտ հաւա-
տացեալք կարենան իր սուրբ մարմինը համ-
բուրելու. ետքը փառաւոր հանդիսով թա-
ղեցին զինքը, և շատ հրաշքներ տեսնուեցան
իրեն բարեխօսութեամբը։

ՍՐԲՈՒՀԻ ՖԻԼՈՄԵՆԸ

Վերջի ատեններուս մէջ հանդիպած Աստուծոյ մեծամեծ հրաշքներէն մէկն ալ սրբուհւոյն Ֆիլոմենայի մարմնոյն գտնուիլը սեպելու է. որ զարմանալի հրաշքով մը մահուընէն հազար հինգ հարիւր տարի վերջը՝ անզուգական գանձ մը յայտնուեցաւ բոլոր ջերմեռանդ հաւատացելոց և, իրեն բարեխօսութեամբը մեծամեծ օգուտներ տեսնուեցան ամէն տեղ։ Իսկ մարմնոյն գիւտը այս կերպով եղաւ կ՚ըսեն։ Հռովմ քաղքին մէջ սովորութիւն կայ որ տարուէ տարի բարեպաշտ հաւատացեալք սուրբ մարտիրոսաց գետնադամբանները այցելութեան կ՚երթան մեծ հանդիսով և տօնախմբութեամբ։ 1802ին մայիս ամսուն քսանըհինգերորդ օրը սրբուհւոյն Պրիսկիղեայ ըսուած գետնադամբանները գնացած ըլլալով, մեծ գերեզմանաքար մը գտան, որ ինչուան այն ատենը ոչ ոք տեսած էր. քարին վրայ ալ զանազան նշաններ կային, որոնցմով հին ատենի հաւատացեալք կուսութիւն և մարտիրոսութիւն կ՚ի-

մանային. այսպիսի տապանագիր մըն ալ կար վրան լատին գրերով. ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴ ՔԵՋ ՖԻԼՈՄԵՆԱ. ԵՂԻՑԻ ԵՂԻՑԻ։

Երբոր գերեզմանաքարը տեղէն վերուցին՝ սուրբ նահատակին ոսկորներն երևնալ սկըսան, քովն ալ կոտրտած անօթ մը կար, ու մէջը ցամքած արեան նշաններ. որով յայտնի էր թէ մարտիրոսութեամբ վկայուած պիտի ըլլայ Ֆիլոմենա. վասն զի հին ատենի հաւատացեալք սովորութիւն ունէին որ մարտիրոսաց և վկայուհեաց թաղման ատենը՝ իրենց արիւնն ալ ամանի մը մէջ ամփոփելով՝ հետերնին կը թաղէին։ Երբոր զարմանքով մը սրբուհւոյն արեան կաթիլները ազնիւ սափորի մը մէջ կը դնէին քրիստոնեայք, տեսան որ ամէն մէկ կաթիլը սափորի մէջ վաղելու ատենը ոմանք ոսկւոյ, ոմանք արծաթի, ոմանք ադամանդի և զմրուխտի, և ուրիշ ազնիւ բաներու կը դառնային՝ ծիածանի գոյն առնելով։ Եւ հաւատարիմ ականատես անձինք կը պատմեն թէ ինչուան հիմա՝ այն պատուական սափորի մէջէն նոյն գոյները կը ցոլանան սրբուհւոյն արեանը կաթիլներէն։

Սրբուհւոյն Ֆիլոմենայի մարտիրոսութեան պատմութիւնը որոշ չգիտցուիր, բայց ինչպէս որ վերը յիշատակեցինք, իրեն գերեզմանաքարին վրայի եղած նշաններէն գուշակած էին վկայագիրք անոր նահատակութեան պատմութիւնը։

Գերեզմանաքարին վրայ փորուած առաջին խորհրդաւոր նշանը՝ նաւու խարիսխ մըն

է, որ ոչ միայն յուսոյ նշան է, այլ նաև հեթանոսաց հնարած տանջանք մըն էր՝ քրիստոնեայքը նահատակելու համար. ինչպէս որ Տրայիանոս կայսրը սուրբն Կղեմէս պապը նահատակել ուզելով՝ հրամայեց որ նաւու խարիսխ մը կապեն ոտքին ու ծովը ձգեն։

Երկրորդ խորհրդաւոր նշանը նետ մըն էր, որով դարձեալ հեթանոսք՝ քրիստոնեայքը կը նահատակէին. ինչպէս որ սրբոյն Սեբաստիանոսի պատմութենէն յայտնի է։ Իսկ երրորդ խորհրդաւոր նշանը արմաւենւոյ մը ոստ էր, որով սրբուհւոյն հեթանոսաց դէմ ցրցուցած յաղթութիւնը կ՚իմացուի. ասկէ զատ խարազան մը փորագրած է՝ որով կռապաշտք քրիստոնեայքը կը ծեծէին։ Դարձեալ ուրիշ երկու նետեր ալ կը տեսնուին, և մէկ շուշան ծաղիկ մը, որ ինչպէս հիմա՝ նոյնպէս ալ հնոց մէջ անմեղութեան և կուսութեան նշան կը սեպուէր։ Այս ամէն նշաններով յայտնի կը տեսնուէր թէ սրբուհին Ֆիլոմենա վկայական մահուամբ ելեր է այս աշխարհէս։

Հիմա տեսնենք աստուածային յայտնութեանց գլխաւորներն որ այս սրբուհւոյն նահատակութիւնը ամենուն հռչակելու համար հաճեցաւ Աստուած զանազան անձանց յայտնել մի և նոյն ժամանակի մէջ. ասոնցմէ մէկը բարեպաշտ արհեստաւոր մըն էր, և երկրորդը սրբակաց կոյս մը։ Արհեստաւորին եղած յայտնութիւնը այս կեր-

պով էր. “Տեսլեանս մէջ յափշտակուելով Դիոկղետիանոս կայսրը տեսայ, կ'ըսէր, որ անկարգ սիրով մը կուրցած՝ սրբուհին Ֆիլոմենա իրեն հարս կ'ուզէր առնուլ. երբոր տեսաւ թէ անիկա իր սէրը կ'արհամարհէ, սկսաւ պատիժներ սպառնալ. և մէկ կողմանէ ալ մեծամեծ խոստմունքներով անոր սիրտը որսալու կը նայէր. բայց Ֆիլոմենա երբոր անոր կամացը տեղիք տալու դոյզն նշան մ'ալ չցուցընելէն զատ, կուսութիւնը անարատ պահելու համար ինչուան մեռնիլն ալ յանձն առնուլ կ'ուզէր, Դիոկղետիանոս կրակ կտրեցաւ, և սաստիկ տանջանքներով չարչարել տալէն ետքը՝ գլուխը կտրել հրամայեց „:

Երկրորդ՝ և աւելի մանրամասն յայտնութիւնը, Նէապօլսոյ վանքերուն մէկին մէջի միանձնուհւոյ մը եղած է հետևեալ կերպովս:

Ա. կոյսը սրբուհւոյն Ֆիլոմենայի բարեխօսութեամբը մեծամեծ շնորհքներ ընդունած էր Աստուծմէ. և հաւատարիմ անձինք կը վկայեն թէ շատ անգամ կ' երևնայ եղեր ասոր սրբուհին և հոգևորական ճամբուն մէջ անխոտոր առաջնորդելու համար պէտք եղած խրատներն ու ազդարարութիւնները կը ծանուցանէր անոր: Միանձնուհին ջերմեռանդ աստուածպաշտութենէն աւելի հեզահոգի խոնարհութիւն մ'ալ ունենալով սկսաւ վախնալ որ չըլլայ թէ իր աստուածային յայտնութիւն կարծածները սատանայի խաբէութիւններ ըլլան, անոր համար արտասուօք

կը խնդրէր Աստուծմէ որ անոնց ինչ ըլլալը իրեն իմացընէ ։

Միանձնուհւոյն խուցը Ֆիլոմենայի պզտի արձանը կար, և կուսանք այն արձանին երեսին վրայ ատեն ատեն զարմանալի փոփոխութիւններ տեսնելով՝ առին իրենց եկեղեցւոյն մէջի խորաններուն մէկուն վրայ դրին, և տարուէ տարի մեծ հանդիսով անոր տօնը կը կատարէին ։ Միանձնուհին ամէն անգամ հաղորդութեան սուրբ խորհուրդը ընդունելէն ետքը կ՚երթար այն արձանին դիմացը գոհութեան աղօթքը կատարելու համար. մէկ անգամ մ՚ալ սաստիկ փափաք մը եկաւ ասոր Ֆիլոմենայի մարտիրոսութեան ճիշդ ատենը իմանալ. մէյ մ՚ալ առանց իրեն իմանալուն աչուըները գոցուեցան ու վրան թմրութիւն գալով՝ անոյշ ձայն մը լսեց արձանին դրուած տեղէն. “ Ոգոստոս ամսուն տասներորդ օրը, կ՚ըսէր, եղաւ իմ յաղթողական նահատակութիւն ,, ։ Միանձնուհին երբոր այս ձայնը լսեց՝ սկսաւ վախնալ որ չըլլայ թէ խաբէութիւն մը գտնուի ասոր մէջ ալ. ուստի իրեն հոգևոր հօրը առանձին ծանուցանելով այս յայտնութիւնները՝ իր մտքին տարակոյսն ալ բացաւ անոր, և արտասուօք կ՚ աղաչէր որոշակի կերպով մը իր սիրտը հանգչեցընել ։ Հոգևոր հայրը անոր ամէն պատմածները պէտք եղածին պէս քննելով՝ իմացաւ թէ աստուածային յայտնութիւն է միանձնուհւոյն եղածը, և քաջալերելով յորդորեց որ սրբոյն Ֆիլո-

մենայի մեծագոյն փառացը համար Աստուծ-
մէ խնդրէ որ անոր նահատակութեան կեր-
պըն ալ յայտնէ իրեն ։ Խոնարհութեամբ
հնազանդեցաւ միանձնուհին, ու երբոր մէկ
օր մը իր սենեկին մէջ քաշուած առանձին
կ՚աղօթէր՝ դարձեալ վրան թմրութիւն մը
եկաւ, և այն առջի ձայնը լսեց՝ որ եկեղեցւոյն
մէջ իրեն հետ խօսեցաւ. "Ես, կ՚ըսէր,
Յունաց աշխարհին տիրող իշխաններուն մէ-
կուն աղջիկն եմ. մայրս ալ թագաւորական
տոհմէն էր. և որովհետև զաւակ չունէին,
իրենց սուտ աստուածներէն կը խնդրէին որ
հաճին որդի մը պարգևել իրենց ։ Հօրս ար-
քունեացը մէջ քրիստոնեայ բժիշկ մը կար
Պոբղիոս անունով. ասիկայ իմ ծնողացս սրբ-
տին ցաւը տեսնելով՝ սկսաւ յորդորել զիրենք
որ թողուն կռապաշտութիւնը և քրիստո-
նէական սուրբ կրօնքը ընդունին. "Կրնայ
ըլլալ որ, կ՚ըսէր, այն պատճառաւ Աստուած
ձեր խնդրուածոցը լսէ,, ։ Աստուծոյ շնորհքը
ծնողացս միտքը լուսաւորեց, դարձան քրիս-
տոնեայ եղան. և ինչպէս որ Պոբղիոս առա-
ջուց կը գուշակէր, Աստուած պարգևեց զիս
ծնողացս ։ Տասուիրեք տարուան եղած ատենս
ծնողացս հետ հարկաւոր բանի մը համար
Հռովմ քաղաքը գնացի, և Դիոկղետիանոս
կայսեր ներկայացայ ։ Կայսրը զիս որ տեսաւ,
աչքը վրաս մնաց. ուստի հօրմէս խնդրեց որ
զիս իրեն հարսնացընէ ։ Հայրս մէկէն հա-
ճութիւն ցրցուց, թէ՛ ինծի և թէ իրեն հա-
մար մեծ պատիւ սեպելով այս բանս ։ Տուն

որ դարձանք, մօրս հետ խօսքը մէկ ըրին, և սկսան յորդորել զիս որ դէմ չդառնամ իրենց կամացը՝ կայսեր հաւնանալու համար։ Օ արմնալով մը դարձայ իրենց հարցուցի. "Ինչ. կ'ուզէք, ըսի, որ մարդու մը սերը չարհամարհելու համար՝ Քիսոսի սերը ոտքի տակ առնեմ. միթէ չէք գիտեր թէ ինչպէս անարատ կուսութիւն ուխտեր եմ։ — Վեռ պզտիկ էիր ան ատենը, պատասխանեց հայրս. անոր համար այն ատենուան ուխտդ բանի չգար. միտդ բեր թէ ինչ մեծամեծ նեղութիւններ պիտի քաշենք մենք ալ դու ալ՝ թէ որ կայսեր կամքը չկատարենք,, ։ Կայց ես Աստուծոյ հնոյհբովը զօրացած դէմ կեցայ անոնց խօսքերուն։

Այրս տեսնելով որ հօրս խօսքը մտիկ չըրի, լալով ոդբալով քովս եկաւ ու կ'աղաչեր որ հնազանդիմ իրենց. ոտքս ինկաւ, "Խեղճ ծնողացդ վրայ գթա,, ըսելով կը պաղատեր. բայց ես դարձեալ դէմ կեցայ. "Կուսութեամբ ինքզինքս Աստուծոյ նուիրեր եմ, ըսի. անհնարին է որ երկրաւոր ամբարշտութիւնը անմահին հետ փոխանակեմ,, ։ Աչ խօսքըս որ լսեց մայրս, տրտմութենէն յուսահատութեան մէջ ինկաւ, և հօրս հետ մէկտեղ առին զիս կայսեր դիմացը հանեցին։ Պիսկոպոսիանոս շատ ջանաց որ սպառնալեօք և խոստումնքք զիս համոզէ. բայց երբոր տեսաւ որ մտիկ ընելը անկարելի է, բարկութենէն կրակ կարեցաւ, ու հրամայեց որ առնեն բանտը գնեն զիս. և միտքը դրած ըլլալով

թէ իր տանջանքներովը պիտի կարենայ իմ
մտացս հաստատութեանը յաղթել, ամէն օր
կուգար զիս տեսնելու, և փորձ չէր մնար
որ չփորձեր՝ որ կուսութենէս ետ կենամ.
բայց ես Աստուծոյ շնորհքովը դէմ կեցայ
անոնց խօսքերուն: Երեսունըեօթը օր բան-
տը կենալէն ետքը՝ գիշեր մը Աստուածածին
սուրբ կոյսը ինծի երևցաւ ու քաջալերելով
ըսաւ թէ իրեք օրէն ետքը ամէն նեղու-
թիւնները պիտի դադրին, ու երկնից ար-
քայութեան պիտի արժանի ըլլամ: Եւ
յիրաւի, Դիոկղետիանոս կայսրը տեսնե-
լով որ ես մտքիս վրայ հաստատուն կեցեր
եմ, ուզեց որ հրապարակաւ զիս չարչարէ.
ուստի նախ հրամայեց որ ձաղկեն զիս. ետ-
քը մերկացընել տուաւ, ու սեան մը կա-
պել տալով՝ քաղքին ազնուականաց դիմացը
այնչափ ծեծել տուաւ որ մարմինս արիւնլուայ
եղաւ: Դիոկղետիանոս տեսնելով որ սաստիկ
ցաւէն մեռելի պէս ընկայ մնացի, շուտով մը
բանտ դնել տուաւ, կարծելով թէ հոնտեղը
պիտի մեռնիմ: Բանտն որ մտայ՝ երկու հրեշ-
տակ երևցան ինծի, և իմ վէրքերուս վրայ
առողջարար դեղ մը դնելով՝ բոլոր վէրքերս
բժշկուեցան ու իմ կատարեալ առողջութիւնս
ստացայ: Դիոկղետիանոս կայսրը երբոր այս
բանս լսեց, իր առջևը կանչել տուաւ ու զար-
մացաւ մնաց. և սկսաւ զիս համոզել թէ Աբրա-
մաղդ աստուածոց հայրը իմ խեղճութեանս
վրայ գթալով ինծի բժշկութիւն պարգևած
ըլլայ, որպէս զի Հռովմայ տիկին և իշխա-

նուհի ըլլամ. ու սկսաւ նորէն մեծամեծ խոստումնքներով յորդորել զիս որ հաւանիմ իրեն ու սէրը չմերժեմ։ Բայց երբոր տեսաւ թէ իրեն մտիկ ընելու կամք չունիմ, հրամայեց որ նաւուս խարիսխը մը կապեն վրաս ու անով Տիբերիս գետը ձգեն։ Երբոր թագաւորին պաշտօնեայքը առին զիս գետը նետել կ՚ուզէին, երկրնքէն երիս հրեշտակ հասան ու խարսխին չուանը կտրելով զիս ալ անթիւ ժողովրդեան առջեւը՝ ցամաք հանեցին։

Տեսողներէն շատը այս զարմանալի հրաշքը տեսնելով՝ դարձան քրիստոնեայ եղան. բայց Աւիկդետիանոս կայսրը կարծելով թէ կախարդութիւն է ըրածս, հրամայեց որ Հռոմ քաղքէն դուրս հանեն զիս, ու նետերով խոցոտեն ու սպաննեն։ Այս հրամանը կատարելու առեն՝ արիւնը գետի պէս մարմնոյս չորս կողմէն կը վազէր, ու գրեթէ կէնդանական զօրութիւն վրաս չէր մնացած՝ երբոր գլխուս առին բանտը տարին զիս։ Բայց Աստուծոյ օգնութիւնը նորէն ինծի հասաւ. վասն զի բանտին մէջ անոյշ քուն մը եկաւ վրաս, ու արթննալէս ետքը տեսայ որ բոլորովին բժշկուեր էի։ Աւիկդետիանոս այս բանս որ լսեց՝ բարկութենէն կրակ կտրելով պատուիրեց որ դարձեալ սուր նետերով զիս խոցոտեն. բայց խաբուեցաւ. վասն զի պաշտօնեայքը թէպէտ և ամէն ուժերնին կը թափէին՝ բայց սլաքը նետէն չէր բաժնուեր։ Կայսրը այս բանս տեսնելով՝ ինչ ըսելիքը չէր

գիտեր. Հրամայեց որ սլաքները կրակի մէջ ձգելով տաքցընեն՝ ու այնպէս իր վրաս պարպեն. բայց դարձեալ ջանքերնին փուճը ելաւ. վասն զի ինծի կերպով մը ճնասել չկրնալէն զատ՝ պաշտօնեիցմէ շատը մեռան, շատերն ալ դարձան քրիստոնեայ եղան. ուրիշներն ալ Աֆոկղեսիանոսը մեղադրել սկսան ինծի դէմ ցուցցած անգթութեանը համար. կայսրը վախցաւ որ չըլլայ թէ իմ պատճառաւս ի՛րեն գլուխը ցաւի, ուստի մէկէն պատուիրեց որ գլուխս կտրեն: Այս կերպով երկնաւոր ուղղութիւններէն ազատեցաւ իմ հոգիս, ու գնայ երկինքը անմահ փեսայիս հետ միանալու ,,:

Այս յայտնութիւններուն է ահաւասիկ որով հաւատացեալք Փիլոմենայի վարքն ու նահատակութեան պատմութիւնը խմցան:

Ինկէ եղբը հանդիսով առին սրբուհւոյն մարմինը Պրիսկիղեայ գետնափամբանէն հանեցին ու Աոնեանոյ ըսուած տեղը փոխադրեցին, ուսկից շատ հրաշքներ տեսան ամէն հաւատացեալք, և Փիլոմենայի անունը և զօրաւոր բարեխօսութիւնը աշխարհքիս չորս կողմը քիչ ատենուան մէջ լսուեցաւ: Իրեն բարեխօսութեամբը եղած հրաշքները այնչափ շատ են՝ որ հատորներով հրատարակեր են Աւրոպայի ամէն ազգերը: Բայց մենք հոատեզս իր մէկ քանի հրաշքները պատմելով գոհ ըլլանք:

1831ին՝ Նափոլի քաղքին մէջ խեղճ ու աղքատ կին մը կար՝ որ իր ցաւագարութեանը

առողջութիւն գտնելու համար՝ տանը մէջ ե-
ղած սրբուհւոյն Ֆիլոմենայի պատկերին առ-
ջևը կանթեղ մը կը վառէր։ Մէկ օր մը ասոր
տընէն եղը պակսեցաւ, և որովհետև գնելու
համար հարկաւոր եղած ստակն ալ չունէր,
պարզմտութեամբ մը սրբուհւոյն իր կարօ-
տութիւնը յայտնելով՝ դրացիին տունը գնաց
անոր ճրագին լուսովը աշխատանքի ետևէ ըլ-
լալու համար։ Դիշերը ուշ ատեն տունը դառ-
նալով զարմացաւ մնաց երբոր տեսաւ որ տա-
նը լապտերը վառուած և մէջը լեցուն եղ էր։
Մէկէն գնաց իր դրացիները կանչեց, ու սկը-
սաւ պատմել անոնց Ֆիլոմենայի զօրաւոր
բարեխօսութեամբ եղած հրաշքը։ Բայց իր
ցաւոցը վրայ դեռ ամենևին տարբերութիւն
մը չէր եղած, և տղաբերքի ատենն ալ հա-
սած ըլլալով՝ խեղճը մահուան դուռը մօտե-
ցեր էր։ Կինը Ֆիլոմենայի պատկերը ձեռքն
առնելով՝ արտասուօք կը խնդրէր իրմէն որ
խնայէ իր խեղճութեանը ու աս ցաւէն զին-
քը ազատէ։ Երբոր այսպիսի խօսքերով սրբ-
բուհւոյն դիմացը խեղճ կը թափէր՝ ծնաւ
որդին, բայց մեռած էր։ Մայրը այս բանս
տեսնելով՝ սիրտը դառնացաւ, ու հրամայեց
որ մէկէն իր տանը մէջէն վերցընեն Ֆիլոմե-
նայի պատկերը. "Չէի կարծեր կ'ըսէր, թէ
այսպիսի գեղեցիկ փոխարէն մը պիտի ընէ իմ
ջերմեռանդութեանցս և անդադար աղաչան-
քիս"։ Մէկէն նոյն ատենը մեռելին դիակը
իր տեղէն շարժիլ սկսաւ, ու երբոր ամէն-
քը զարմանալով վրան կը նայէին, սկսաւ

ճրւալ։ Ան ատենը ամէն հոն գտնուողները զարմանալնէն ինչ ըսելիքնին չգիտնալով՝ տըղան մկրտեցին, որ երեսունըհինգ օրուընէ ետքը մեռաւ։ Ա՛ս հրաշքին լուրը բոլոր Նէապօլսոյ մէջ տարածուեցաւ, ու Ֆիլոմենայի անունը շատ պայծառացաւ։

Սրբուհւոյն Ֆիլոմենայի ջերմեռանդ ծնողք մը՝ տասնըմէկ ամսուան աղջիկ մը ունէին, և մէկ հատիկ զաւկընին ըլլալով վրան կը գուրգուրային։ Մէկ օր մը այս աղջիկը իրենց տանը չափաւոր բարձրութեամբ պատուհանէն վար ընկաւ։ Խեղճ մայրը երբոր այս ցաւալի դիպուածը տեսաւ՝ շփոթութենէն ինչ ընելիքը չգիտնալով աղաղակեց. "Սրբուհի Ֆիլոմենա, քուկդ էր այս աղջիկը"։ այս ըսաւ, ու մէկէն տանը դռնէն դուրս վազելով՝ տեսաւ որ սրբուհւոյն բարեխօսութեամբը՝ իր տղուն պզտի վնաս մըն ալ չէր եղած։

ՑԱՆԿ

Աբդլմսեհ Վկայ 1
Սուրբ Կիրակոս 17
Վահան Գողթնացի 22
Մինաս Վկայ 35
Եւստռատիոսեանք 51
Սրբուհի Սոփիա 66
Քառասուն մանկունք 73
Սրբուհի Նունէ 84
Սուրբ Կիպրիանոս 89
Սահակ և Յովսէփ 98
Ղամպէոս և Ղամպէուհի 101
Երմոնէ Կոյս 112
Յովակիմ և Աննա 120
Սրբուհի Վասիլուհի 124
Ներսէս Մեծն 128

Սրբուհի Ձէչիլիա 1
Սրբուհի Ագաթա 14
Սրբուհի Լուչիա 20
Սրբուհի Ագնէս 39
Սրբուհի Տորոթէա 39
Սրբուհի Որսոլա 46
Սրբուհի Մարգարիտա Թագուհի 55
Սրբուհի Մաթիլտէ Թագուհի 63

Սրբուհի Եղիսաբեթ Թագուհի 74
Սրբուհի Ագնէս Մոնթէբուլչիանցի 88
Սրբուհի Մարգարիտա Հռոմեա 92
Սրբուհի Պրիճիտա 96
Սրբուհի Կատարինէ Սենացի 101
Սրբուհի Թէրէզա 110
Սրբուհի Վլադա 122
Սրբուհի Վարդուհի Լիմոյի 132
Սրբուհի Վէրոնիքա 139
Սրբուհի Ֆիլոմենա 143

Г-41